

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת אמור תשפ"ב

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת אמור תשפ"ב..... 1

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר 1
מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"? - ביאור הירושלמי
שנלמד מכאן ש'סור מרע' שווה במעלתו ל'עשה טוב', וביאור החתם סופר ו
מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"?..... 1

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים ... ח
"תחילה למקראי קודש" (שורש קדושת ישראל והמועדות מ'שבת', ולכן
נצטוו על השבת עוד קודם מתן תורה!)..... ח

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'תורת רפאל',
עיה"ק ירושלים..... יג
מומי אדם..... יג

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר,
ירושלים..... כ
שלא נהגו כבוד זה בזה..... כ

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר כג
היכי דמי חילול ה'?..... כג

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על
הלכות המועדים וחדשי השנה כו
בענין המנהג להתפלל שחרית מאוחר בשבת קודש..... כו

הלכות הזמן / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' 'תפילה כהלכתה' 'הליכות
בת ישראל'..... ל
לעילוי נשמות מ"ה קדושי מירון, שעלו בסערה השמימה ל"ג בעומר
תשפ"א..... ל

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. לב
פניני עיון בפרשת אמור..... לב

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגטשוב לו
הדלקת נרות יום טוב..... לו

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים וש"ס מא

החילוק בין ברכת בדיקת החמץ לנרות חנוכה מא

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת
סופרים מג

האם מוטלת על האבלים החובה "להצטער", או שרשות היא בידם מג

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו'
ו'שמועה טובה' מז

ויחנו במדבר סיני (ב) - מצוות הגבלה באיזה יום נאמרה מז

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב נא

התבוננות בפסוקי קרבן העומר נא

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער) .. נד

מאיזה סיפור ממרן שר התורה התעורר ראש הישיבה ביותר? נד

מאור שעשועי - מלה ושתיקה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'
..... נח

חינוך לתפילה נח

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד סא

מידת הרחמנות על בעלי חיים סא

מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד סח

בענין עבודת ימי הספירה, הכנה לקראת קבלת התורה סח

מצוות הארץ בפרשה / הרב אברהם יוסף חבצלת, מרבני 'בית המדרש להלכה
בהתיישבות' עב

שורש מצות פאה וייחודה עב

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית עד

בין קודש לחול עד

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
החדשות', מודיעין עילית פג

הסוד שבהבדל בין כרת על מלאכת יום הכיפורים לבין הכרת על ביטול
העינוי פג

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל..... פד

ספירת העומר - הכנה לקבלת התורה..... פד

ספירת העומר - הופכת הימים - כשלים בסולם העליה..... פה

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפריר ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן פז

פניני תרגום יונתן פרשת אמור..... פז

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי..... צז

מזמור לתודה - הריעו לה' כל הארץ!..... צז

שיחה נרגשת בחדר הרבי..... ק

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט

מישראל', מאנשעסטער..... קב

כוונת התפלה "בזכות ספירת העומר יתקן מה שפגמתי בספירה פלונית

שבפלונית"..... קב

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה..... קז

ספירת העומר כשאינו מביין לשון הקודש..... קז

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,

מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד..... קי

האנוכיות המושבתת | ביאור שורשי: 'עמר', 'שבת'..... קי

חינוך..... קיד

בנתיבות החינוך - הדרכה להורים, מחנכים ומשפיעים / הרב יעקב יוסף ווייס,

משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י. קיד

להתחזק בקדושת היהודי - תורת נפש היהודי ח"א..... קיד

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

..... קכא

מחמאה חמה..... קכא

חידות..... קכג

חידותא - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס

לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ..... קכג

שאלות לפרשת אמור..... קכג

חֲדוּתָא דַּאֲפִטְרָתָא אַמּוֹר (יַחְזַקְאֵל מַד)..... קכג

תְּשׁוּבוֹת לַפְרֶשֶׁת קְדוּשִׁים..... קכג

חֲדוּתָא דַּאֲפִטְרָתָא מַחַר חוֹדֶשׁ (שְׁמוּאֵל-א כ)..... קכה

מִלֵּה צְפוּנָה / הֶרֶב יוֹסֵף שֹׁפֵר..... קכז

חִידָה לַפְרֶשֶׁת אַמּוֹר..... קכז

פְּתוּרֵן חִידַת 'מִלֵּה צְפוּנָה'..... קכז

אֲסַפְקֵלְרִיא לַדֶּף הַיּוֹמִי..... קכט

אֲסַפְקֵלְרִיא לַדֶּף הַיּוֹמִי - הָאֲרוֹת בְּמַסַּכַת הַנְּלַמְדַת..... קכט

הֶרֶב אַרְיָה גְּלִינְסְקִי, מַח"ס בִּירוּרִים וּבִיאוּרִים..... קכט

הֶרֶב יוֹסֵף דַּב הַרְצוּג, אַרְה"ב..... קל

סִיפּוּר..... קלד

אַחֲרֵי בְּמַדְבַּר / הֶרֶב נַח גְּדִלְיָה קִזְצֻקוּב..... קלד

רַד הָעַד בְּעַם..... קלד

"מֵתוֹךְ הַהַפִּיכָה" - סִיפּוּר הִיסְטוֹרִי מִפְעִים, מֵהַעֲבַר הַלֵּא רַחוּק / הֶרֶב חֲנוּךְ חַיִּים

וַיִּנְשָׁטוּק..... קלח

פְּרַק ק"ז "הוֹצִיאָה נַפְשֵׁי מִבּוֹר תַּחְתִּיּוֹת"..... קלח

סִיפּוּרִים עַל מְרֵן הַגֵּר"ח קִנִּיבְסְקִי זַצ"ל / הֶרֶב אֱלִיעֶזֶר קִרְבִּיץ..... קמז

סִיפּוּרִים נִפְלְאִים עַל מְרֵן הַגֵּר"ח קִנִּיבְסְקִי זַצוּק"ל (3) - נִרְשָׁם בְּתַקּוּפַת

הַקְּרוּנָה אֵייר תַּש"פ..... קמז

אספקלריא לפרשת אמור תשפ"ב

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"? - ביאור
הירושלמי שנלמד מכאן ש'סור מרע' שווה במעלתו ל'עשה
טוב', וביאור החתם סופר

מדוע הקדים "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת"?

ביאור הירושלמי

בתלמוד ירושלמי (קידושין פ"א ה"ט - דף כב, ב) מובא מזמור א' בין שלושה מקורות לכך
שהנמנע מעבירה מקבל שכר כעושה מצוה:

"גמ'. ... תמן תנינן: הא כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה? (וכו').
אמר רבי מנא (תהלים קיט): "אֲשֶׁרִי תְּמִימֵי דְרַךְ - הֵהָלְכִים בְּתוֹרַת ה'" = כהולכים בתורת
ה'.

אמר רבי אבון: "אֵף לֹא פָעֵלוּ עוֹלָה - בְּדַרְכֵי הַלְכוּ" = כבדרכיו הלכו.
אמר רבי יוסי בי רבי בון: מה כתיב? "אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים": מכיון
שלא הלך בעצת רשעים - כמי שהלך בעצת צדיקים.

*

ישנם שני ביאורים, לבאר מאיזה דיוק בלשון המזמור דייק האמורא הירושלמי רבי יוסי
בי רבי בון, שמי שלא הלך בעצת רשעים הרי הוא כמי שהלך בעצת צדיקים.

לפי אחד הביאורים דבר זה נלמד ממה שכתוב "אשר לא הלך בעצת רשעים" ולא נאמר
"אשר הלך בעצת צדיקים".

אמנם יש בדברי הירושלמי ביאור נוסף: שהדיוק הוא מהשאלה שבה אנו עוסקים
בשבועות האחרונים, מדוע הקדים הכתוב "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת".

וכמו שאר הביאורים שהוזכרו עד עתה, גם ביאור הירושלמי נע על ציר "סור מרע ועשה
טוב":

פתח בסור מרע וסיים בעשה טוב, לומר, שמי שאינו הולך בעצת רשעים, הרי הוא כמו מי
שהולך בעצת צדיקים. שאם ישב אדם ולא עבר עבירה למרות שיצרו פתה אותו לכך, נותנים
לו שכר כשכר עושה מצוה.

*

ויעויין שם בירושלמי, שמכח סתירת לשון המשנה הוכיחו שמה שהנמנע מעבירה יש לו שכר כעושה מצוה, אין זה בכל מקרה ואופן. אלא דוקא:

או - במי שבא לידו 'ספק' עבירה, ונמנע מלעבור - שגדר את עצמו גם מלעשות מעשה שאין ודאי שהוא כרוך בעבירה.

או - במי שייחד לו מצוה אחת ולא עבר עליה מימיו [כגון כבוד אב ואם].

*

בסוגייה זו, אם הימנעות מעבירה הרי היא כמצוה, יש לציין גם לדברי המשנה המפורשת במסכת מכות (פ"ג מט"ו):

"כל היושב ולא עבר עבירה - נותנין לו שכר כעושה מצוה".

*

ביאור החתם סופר

ביאור נוסף מצאנו, לענות על השאלה מדוע הקדים הכתוב "אשר לא הלך וגו'" ל"כי אם בתורת":

החתם סופר בדרשותיו (חלק ב, דף רפ ט"ד) מבאר זאת:

תהילותיו של איש הם, כשסר לגמרי מהרע ואז עושה טוב, שלא יהיה "עירוב טוב ורע".

*

יש לצרף לכאן את דברי התקוני זהר (תקון יג, דף כזב) בביאור המזמור, שהליכה בעצת רשעים היא על דרך עצת הנחש לאכול מ"עץ הדעת טוב ורע", כלומר לערב טוב ורע [לפי ביאור הגר"א: דורש 'עצת' מלשון 'עץ', שהסטרא אחרא מייעצת לאדם שטוב לו לעבור עבירה, כמו שיעץ הנחש לחוה]. והנדבק בבחינת "אשרי" הוא ההפך, שהוא כ"עץ החיים" [מתוק מדבש: שנאמר בו ואכל וחי לעולם]. ועלהו לא יבול [שאיין בו שום חלק רע. נראה הביאור: בשונה מעץ הדעת טוב ורע שעניינו עירוב טוב ורע].

ובספר "אהבת ישראל" (ויז'ניץ, הובא בליקוט "יד דוד"): "לא כן הרשעים כי אם כמץ אשר תדפנו רוח": "מוץ" הוא "כלאים", עירוב טוב ורע.

בדברי האהבת ישראל לכאורה צריך ביאור, מה ענין מוץ לכלאים? וצריך תלמוד. [ועפ"י מענה "לדופקי בתשובה": שהמוץ מעורב עם גרעיני החיטה כמו כלאים].

<<<

מצפה לתשובת תלמידי החכמים ליישב שאלה זו, אם יש תשובה נכונה.

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"תחילה למקראי קודש" (שורש קדושת ישראל והמועדות מ'שבת', ולכן נצטוו על השבת עוד קודם מתן תורה!)

שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן מְקַרְא קֹדֶשׁ כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ שַׁבַּת הוּא לָהּ כָּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם (כג, ג)

א] המקרא הנ"ל אשר מדבר על "שבת קודש", נכנס בפרשת השבוע בתוך פרשה העוסקת כולה בפרשת המועדות.

וכבר עמד בזה רש"י (ומקורו בספרא כאן ט, ט): "מה ענין שבת אצל מועדות? ללמדך שכל המחלל את המועדות מעלין עליו כאלו חלל את השבתות. וכל המקיים את המועדות, מעלין עליו כאלו קיים את השבתות".

ודברי חז"ל טעונים ביאור, מהו עומק הענין שהמקיים את המועדות כאילו קיים את השבתות, ושכל המחלל את המועדות כאילו חילל את השבתות.

[והמהר"ל בגור אריה כותב: "שכל המחלל את המועדים כו' שגם הם נקראים 'שבת' כו' והם ז' נגד יום השבת שהוא יום שביעי. והמחלל את המועדות שהם נכללים תחת השבת, כאילו חילל השבת, שהוא יום השביעי. והבן דבר זה היטב, ותמצא איך המחלל את המועדים כאילו חילל את השבת, שהמועדים הם חלקי השביתה, והשבת הוא כולל כל השביתה". ודבריו סתומים וטעונים ביאור].

השבת שורש קדושת ישראל

ב] ובכדי לבאר את הדברים, נקדים בהערה נוספת.

הנה בגמ' בסנהדרין (נו, ב) מבואר, שישראל נצטוו על השבת כבר במרה עוד קודם מתן תורה. ובודאי הדבר טעון ביאור, מדוע באמת נצטוו על השבת כבר במרה (קודם מתן תורה) יותר משאר מצות התורה.

ומבאר הרד"ק (ישעיה נו, ו): "בעבור זה ניתנה להם קודם מתן תורה, כי אחר שהודיעם שהוא אדון ובורא, אחר כך היה ראוי לצותם על תורתו ומצותיו, כאדון המצוה אל עבדיו. ומי שילוה אל ה' ראוי שיאמין כי משה ותורתו אמת, ובזה ילוה עם ה' להיות לעם אחד".

וכע"ז כותב ה'ערוך השולחן' (רמב, ג): "ולכן תיכף שיצאו ישראל ממצרים נצטוו על השבת בפרשת בשלח עוד קודם מתן תורה. לפי שיציאת מצרים הוא עדות על השגחתו יתברך בעולמו לשלם טוב לעושי טוב ולהיפך לעושי רע כמו המצרים וכיוצא בהם, והוא עדות על יכולתו יתברך לשנות את הטבע כמכות מצרים וקריעת ים סוף וירידת המן

והשליו והבאר. ואם אינם מודים שהקב"ה ברא עולמו, הרי כופרים בכל הדברים. ולכן נתן להם השבת תיכף ביציאתם ממצרים".

ומבואר מדבריהם, שהענין הוא כהמשך ליציאת מצרים, היה נצרך להודיע על שהבת. אולם בדברי הרמח"ל (אוצרות רמח"ל פר' ואתחנן) מצינו הבנה אחרת בזה. ואלו דבריו: "ישראל היו צריכים לקבל התורה, וקודם רצה הקב"ה לקדש נשמותיהם של ישראל ולהכינם שיהיו ראויים לקבלה, לא יש שום דבר שמקדש ישראל כמו השבת בסוד "מקדש השבת וישראל". ונתינת השבת קודם מתן תורה היה הזמנה כדי שיקבלו התורה". ומבואר בזה יסוד גדול מדברי הרמח"ל, שה'שבת' היא הכנה לישראל שיהיו ראויים לקבל את התורה.

ויסוד הדברים מבוארים כבר בדברי הראשונים. ראה ברבינו יונה (ברכות לו, א) שכותב לבאר שהחתימה שאמרים בתפילה (כשחל יו"ט בשבת) "מקדש השבת וישראל והזמנים", הגם שנראה כחתימה בשמים, ענין אחד הוא. וז"ל: "כי קדושת ישראל תלויה בקדושת השבת וקדושת הזמנים וראשי חדשים תלויה בקדושת ישראל", וכיון שתלוי זה בזה כמו קדושה אחת דיינינן ליה".

וכ"כ האבודרהם (ברכת המצות ומשפטיהם) וז"ל: "מפני שקדושת שבת היא סיבת קדושת ישראל שנאמר בה "כי אות היא ביני וביניכם לדעת כי אני ה' מקדשכם", הלכך נזכרה כאן מפני שהיא גורמת קדושת ישראל, כמו שקדושת ישראל נזכר ביום טוב בלא שבת לפי שהם סיבת קדושת הזמנים".

נוכך גם כותב הרמח"ל (אוצרות הרמח"ל בפרשתן) שכותב: "וג"כ מפני טעם אחר סומך השבת ליום טוב, לפי שהשבת הוא שורש כל הימים טובים שנתקדשו, ואלמלי לא נתקדש השבת גם ימים טובים לא היו, וכמו שתקנו מסדרי התפילות "מקדש השבת וישראל והזמנים", שאלמלי השבת לא היה מקדש ישראל, גם ישראל לא היו יכולים לקדש הזמנים, ולכך מתחיל בשבת שהוא שורש לכל".

^א ראה ב'מאור עיניים' (פר' כי תבוא) מש"כ שהלא הבורא ב"ה בלתי בעל תכלית וגבול והאדם הוא בעל גבול ותכלית, והאיך אפשר לשני הפכים להתקרב. לזה נתן הבורא ב"ה לישראל את השבת שהוא ממוצע בין ישראל לאביהם שבשמים, ומאחדן ומקשרן בבורא ב"ה על ידי שיש בו שני החלקים מתדמין בין לישראל ובין להקב"ה, כנודע שכל דבר הממוצע בין שני הפכים צריך להיות דומה לשתי הבחינות, דנודע מ"ש בזוהר "שבת שמא דקב"ה שלים מכל סטריין" שהשבת הוא חיות עולם העליון וחיות זה העולם שהוא אצילו כו' עכ"ד. וע"ע מש"כ המהר"ל (תפארת ישראל פרק מ) וז"ל: "העולם הזה על ידי שבת יש לעולם חיבור בו יתברך. כי שאר ימים אינם מקודשים כמו השבת, ומפני שהוא זמן קדוש יש לעולם חיבור על ידו בו יתברך. ולכך נקרא השבת 'כלה' שהיא עומדת להתחבר בבעלה כו' כך מה היה לעולם חסר שבת, שהשבת הוא החיבור בו יתברך. וזהו 'ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה'. כי מלאכתו שהוא העולם כלה ביום השבת, שקנה החיבור הקדוש והדבוק העליון, וזהו גמר מלאכת העולם" עכ"ד.

"תחילה למקראי קודש" (שורש קדושת ישראל והמועדות מ'שבת', ולכן נצטוו על השבת עוד קודם מתן תורה!)

וראה גם בערוה"ש (רמב, ה) שכותב: "מ"מ לא נתן הקב"ה קדושת השבת רק לישראל בלבד, וזהו "לדעת כי אני ה' מקדשכם" כלומר שאתם קדושים אצלי כדכתיב "קדושים תהיו", ולכן נתתי לכם קדושת השבת. והשבת וישראל הם תכלית הבריאה".

וע"ע בדברי הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד ז, ב) שכותב: "הנה זו מתנה גדולה שנתן הקב"ה לישראל להיות שרצה שיהיו לו עם קדוש ולא ניתנה לשאר האומות כלל שאין המעלה הזאת ראויה ולא מיועדת להם".

וכותב שם הגר"ח פ"צ"ל בהערות, שמה שהשבת היא "זכר למעשה בראשית" באמת אין לזה שייכות דוקא לישראל, אולם השבת מלבד מה שהיא מעידה על חידוש העולם היא גם מקור הקדושה, וזה שייך רק לעם ישראל. וזה כתוב במפורש בפסוק (שמות לא, יג) "כי אות היא ביני וביניכם" רק לכלל ישראל, "לדעת כי אני ה' מקדשכם", כי מהות השבת היא לקדש את בני ישראל. וככתוב בהמשך "ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם".

ביאור המקראות בפרשת כי תשא

ג] עתה ע"פ האמור נמשיך הלאה לבאר שקדושת המועדות שורשם מקדושת השבת.

ונקדים, דהנה בפרשת כי תשא (שמות לא, יג) נאמר: "אך את שבתותי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם". ושוב נאמר (שם, טז, יז): "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם. ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש".

ויש להבין: [א] מהו שני ה"אותות" שנאמרו כאן. א] "כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם". ב] "ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש".

[ב] מדוע באות הראשון נאמר "שבתותי" בלשון רבים, ואילו באות השני נאמר "ושמרו את השבת" בלשון יחיד.

ומבאר מרן הגרי"ז הלוי זצ"ל (חי' הגרי"ז עה"ת פ"ר' כי תשא) שבשבת יש ב' דברים: א] "זכר ליציאת מצרים" שהיא יסוד לבחירת וקדושת ישראל. וזהו מה שנא' "כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם". ב] "זכרון למעשה בראשית", וזה האות שנאמר אחר כך "כי ששת ימים כו".

ומוסיף שהאות "זכר ליציאת מצרים", אי"ז נוגע דוקא לשבת שהרי גם כל המועדות הויין זכר ליציאת מצרים, והם עצמן "אות" ולכן גם בהם פטורים מתפילין. וממילא גם ימים טובים נכללים בהך קרא ד"כי אות היא ביני וביניכם" כמבואר ברש"י (עירובין צו, א ד"ה מי; מנחות לו, ב). ולכן בזה כתוב "שבתותי" בלשון רבים כי בא לכלול גם את הימים טובים, וימים טובים נמי "שבתות איקרו" כמבואר ברש"י בשבועות (טו, ב ד"ה אין).

אבל באות השני שהוא "זכרון למעשה בראשית", כתוב "את השבת" בלשון יחיד מאחר שזה נוגע רק לשבת בראשית בלבד עכ"ד.

"תחילה למקראי קודש" (שורש קדושת ישראל והמועדות מ'שבת', ולכן נצטוו על השבת עוד קודם מתן תורה!)

וכבר הארכנו בזה במאמרי השבת בדברי הגרי"ז, והערנו שם שמה שמציע הגרי"ז שהמקרא "כי אות היא ביני וביניכם" כולל גם לימים טובים שהם "זכר ליציאת מצרים".

הנה יעוי' ברמב"ן (שמות כ, ח) שכותב: "ועל דרך הפשט אמרו שהיא מצוה שזכור תמיד בכל יום את השבת שלא נשכחו ולא יתחלף לנו בשאר הימים. כי בזכרנו אותנו תמיד יזכור מעשה בראשית בכל עת, ונודה בכל עת שיש לעולם בורא. והוא צוה אותנו באות הזה כמו שאמר "כי אות היא ביני וביניכם". וזה עיקר גדול באמונת האל כו'. ולכן אמרו חז"ל (חולין ה, א) שהשבת שקולה כנגד כל מצות שבתורה, מפני שבה נעיד על כל עיקרי האמונה בחידוש, בהשגחה, ובנבואה".

ומבואר מדבריו שהאות הראשון "כי אות היא ביני וביניכם", מתייחס לזיכרון למעשה בראשית. וכאמור ה"זכר למעשה בראשית" נוגע רק לשבת ולא ליום טוב.

"תחילה למקראי קודש"

ד] ומה שציין הגרי"ז לדברי רש"י בעירובין ומנחות שכותב, שגם ימים טובים איקרו "אות".

כבר כתב האבני נזר (או"ח ב, נב) שבאמת ה"אות" מיוחס רק על שבת, ורק מאחר שגם יו"ט אסור במלאכה כשבת ונמשך מקדושת שבת, וקדושת יו"ט ושבת חדא הוא (כמש"כ התוס' בב"מ צ, א ד"ה אבל), והיינו דשורש כל מועדות הוא שבת, על כן חשיב גם כן "אות". אבל לעולם עצם הפסוק מדבר רק על שבת.^ב

ובספר רזא דשבת (עמ' יט) מוסיף, שזהו מה שאומרים בנוסח הקידוש "תחילה למקראי קודש" - מפני שקדושת המועדים נמשכת מקדושת השבת!

[ובמאמרי השבת הצענו לבאר את המקראות הנ"ל בפרשת כי תשא באופ"א, ש"שבתותי" בא לכלול גם את השבת של עתיד לבוא, ואכ"מ].

ועפ"ז מוסיף האבני נזר לבאר את דברי חז"ל הנ"ל שאמרו: "מה ענין שבת אצל מועדות? לומר לך כל המחלל את המועדות כאילו חילל את השבתות. וכל המקיים את המועדות כאילו קיים את השבתות" - כי מאחר שורש קדושת הימים טובים נובעים מכח קדושת השבת, וכאמור שלכן גם בהם יש "אות" משורש האות של השבת, ממילא כל המקיים את המועדות מאחר ששורשן מקדושת השבת - כאילו קיים את השבתות, וכל המחלל אותם כאילו חילל את השבתות!

^ב ועוד דרכים נאמרו בזה: למשל הפמ"ג (מ"ז לא, ב) כותב שיו"ט אע"ג דלא כתיב אות, שבת אקרי. וכ"ה בריטב"א (עירובין צו, א) ע"ש, וע"ע במשנ"ב (נא, כב) ושעה"צ (תפח, א). וע"ע בפמ"ג שם שכותב דקרא ד"והיו לאותות" קאי אימים טובים, וע"ע במשנ"ב (לא, ג) שלמד מוהיו לאות במכת בכורות ע"ש. (ובעיקר דין השביתה ביו"ט, עי' בקוב"ש (קובץ ד"ס א, יז) מש"כ עפ"ד הרמב"ן (ויקרא כג, יד)).

פעם ראשון שנזכר בתורה 'קדושה' הוא על השבת והוא השורש לכל הקדושות
הן ונסיים בדברי ה'ראשית חכמה' (שער הקדושה פ"ב אות ח) שכותב "שהשבת שורש
לכל הקדושות".

ובנותן טעם לשבח לצרף בזה מה שכותב הג"ר צדוק הכהן (ישראל קדושים אות ז): "ופעם
ראשון שנזכר בתורה מלת "קדושה" הוא אצל יום השבת מיד בבריאת העולם בפרשת
בראשית (ב, ג) "ויברך וגו' ויקדש אותו". וקיבלתי שבכל דבר וענין, במקום שמילה זו נזכר
פעם ראשונה בתורה, שם הוא שורש הענין. וכן שורש הקדושה שישנו בעולם, הוא קדושת
יום השבת, שהיא קדושה קביעה וקיימת שקבע השם יתברך בעולמו זמן מיוחד לברכה
וקדושה שבירכו וקידשו. והקדושה נמשכת מהברכה שהיא השפעה עליונה. וממילא
כשמקושר לשלמעלה נמשך עליו רוח קדושה מלמעלה. וזהו עיקר הקדושה לזכות שהשם
יתברך מקדשם, אבל הכנת אדם לקדושה מה היא חשובה וכמה יכול לקדש עצמו, וגם זה
אינו אלא אחר שקידש השם יתברך יום השבת ונתן קדושה בזמן, מזה נמשך גם למקום
ולנפש".

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת 'תורת רפאל', עיה"ק ירושלים

מומי אדם

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בְּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כא, כד)

למי נאמרה פרשת מומין

המפרשים טרחו לבאר טעם הצבת פסוק זה כסיום הפרשיות של פסולי כהונה, ולמה נאמר בו שהציווי הוא גם לבני ישראל. ובאבן עזרא ביאר, שלולי דברי הקבלה, היה נראה שבא להזהיר שגם בני ישראל השוחטין שלמיהן לא יהיו בעלי מומים. וכוונתו, שבפשוטו היה מקום לבאר כי כיון שכתב רש"י (כאי ח) שטעם פסול כהן בעל מום לעבודה הוא משום (מלאכי א) 'הקריבהו נא לפחתך הירצך', אף עבודת השחיטה שכשרה בזר, אין בעל מום ראוי לה, אולם קבלת חז"ל בדין זה (זבחים לא:) היא שכל הפסולים ששחטו שחיטתן כשרה, ואמנם הכשרו טעון טעם.

ולכאורה יש לפרש את הכתוב על פי מה שהקשה באבן האזל (ביאמ"ק פ"ו ה"א אות ג), שבפשוטו פרשת מומי אדם נאמרה לאהרן ובניו, והוא איסור לכהן בעל מום לעבוד במקדש, ואם כן במה, שאין צריך בה כהן לעבודה (זבחים קיט:) היה ראוי שיהיה כשר גם בעל מום לעבודה, ולמה שנינו (שם טז.) שבעל מום פסול בבמה. ומבואר שפסול מום שייך גם בישראל, ואם כן מובן, כי אף שבראש פרשה זו נאמר 'אמור אל הכהנים', לגבי עבודת המקדש, גילה הכתוב בסופה שיש עוד צד בפסול זה, שהוא שייך גם מחוץ למקדש, ואף בישראל.

אכן, בזבחים (יג.) דרשו מהכתוב לעיל (א ה) 'בני אהרן הכהנים', שלעבודת המקדש צריך להיות כהן כשר ובבגדי כהונה, ופירש רש"י (ד"ה בכהן) 'כהן כשר, ולא חלל ובעל מום', ומשמע שבעל מום אינו בכלל בני אהרן הכהנים, ולכאורה מבואר שפסול בעל מום הוא חסרון בכהונה, וכן מבואר מדרשת התורת כהנים (אמור א יג) 'וקדשתו, קדוש יהיה לך, לרבות בעל מום', ומתוך שהוצרכו לריבוי, משמע שהמום מחסר בקדושת הכהונה.

וכן משמע בסנהדרין (נא:), שדרש רבי עקיבא 'והיו קודש' לרבות בעל מומים לאיסורי כהונה, ללמד שכהן בעל מום מוזהר שלא לישא פסולי כהונה, ובצפנת פענח (מהדו"ת ע' מד.) הוכיח מהצורך בדרשה זו שהמום יש בו הפקעת קדושת כהונה. וכן כתב בשיירי קרבן

^ג וראה בפמ"ג (סי' קלה משבצ"ז פתיחה וסק"ח) שלכאורה אין בו טעם וקדשתו שהוא 'כי את לחם אלוהיך הוא מקריב', וביאר, ש'מקריב' אינו הקרבה למזבח אלא אכילת כהנים, ששייכת גם בבעלי מומין, ועומק טעמו יבואר להלן.

(קידושין יא:): שהטעם שאסור להטיל מום בכהן, הוא כאיסור הטלת מום בקדשים, הרי שפוגם בקדושת כהונה. ולכך איסור זה אינו שייך בישראל, ואם כן יש לבאר מה הוא הפסול של בעל מום ישראל בבמה.

*

צד המעלה במומי אדם

במדרש (ויק"ר ז ב) אמר רבי אבא אמר רבי יודן, כל מה שפסל הקב"ה בבהמה הכשיר באדם. פסל בבהמה 'עורת או שבור או חרוץ או יבלת' (ויקרא כב, כב), והכשיר באדם 'לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה' (תהלים נא יט). אמר רבי אלכסנדר, ההדיוט הזה, אם משתמש הוא בכלים שבורים גנאי הוא לו, אבל הקב"ה כלי תשמישו שבורים הם, שנאמר (שם לד יט) 'קרוב ה' לנשברי לב', 'הרופא לשבורי לב' (שם קמו ג), 'ואת דכא ושפל רוח' (ישעיה נז טו), 'זבחי אלהים רוח נשברה' (תהלים נא יט).

ותמה השל"ה (ווי העמודים, פ"ז עמוד העבודה), שבפשוטו משמע כי יאה הוא השימוש לפני הקב"ה בכלים שבורים, ולכאורה מטעם זה ראוי להכשיר כהן בעל מום לעבודה, והלא מקרא מלא הוא (כא יז) שכהנים בעלי מומין פסולים לעבודה.

ויישב, על פי מה שכתב הרמ"א בתורת העולה, שחלק הקרבן שאוכלים הכהנים הוא עיקר הכפרה, כי על ידי אכילתם מתביישים הבעלים, וזהו כפרתן, ואילו החלק שמקריבין על המזבח הוא רק דורון בעלמא לגבוה. וכל מה שנפסל כהן בעל מום, הוא להבאת דורון לפני המלך, אך לאכילת כהנים המכפרת, עדיף כהן בעל מום, כי יותר מתבייש הבעלים כאשר בעל מום אוכל קרבנו, ובכך תגדל כפרתו. ולכך אמרו 'כל מה שפוסל בבהמה', דהיינו גוף הבהמה, שהיא עצם הקרבן שבא לכפרה, 'הכשיר באדם', דהיינו בכהן האוכלו, שבו תלויה הכפרה.

ובזה ביאר את שיטת מהר"ם מרוטנבורג (סי' רמט) שכתב שבעל מום ראוי להיות שליח צבור, ואדרבא מצוה מן המובחר הוא, כי מלך מלכי המלכים הקב"ה חפץ להשתמש בכלים שבורים, ולא כדרך שרים בשר ודם, ואין נפסל במומין אלא כהנים. וביאר שטעמו הוא משום שהש"ץ המקיים 'ונשלמה פרים שפתינו', עומד במקום הכהן המכפר, ויש לו מעלה בהיותו בעל מום^ה. אמנם המג"א (סי' נג סק"ח) הביא שבזוהר (ח"ג צ:): מבואר כי מה

^ה והן הן דברי הפמ"ג הנ"ל, בביאור הכתוב 'כי את לחם אלוהיך הוא מקריב', ש'מקריב' אין משמעו הקרבה למזבח, אלא אכילת כהנים ששייכת גם בבעלי מומין, ועומק טעמו הוא, כמבואר לעיל (פר' ויקרא) שצד הקרבה בקרבן אינו בהקטרת הדם והבשר, אלא בקירבת האדם אל בוראו, ולדברי השל"ה קירוב זה נעשה באכילת הכהנים.

^ה והביאו מהרש"ל בים של שלמה (חולין פ"א סי' מח), והוסיף מהרש"ל, שאפילו ליום, שעבודתן בשיר, אין נפסלין במום, אלא רק בחסרון קול (חולין כד.), כל שכן שליח צבור שלנו. ותמה השל"ה, שהרי התפלה היא במקום תמידין (ברכות כו:), וראוי ששליח צבור המתפלל יהיה דומה לכהן המקריב קרבן, וכשם שכהן בעל מום פסול, אף ש"ץ יפסל. והוכיח מכך כאמור, שפסול מום הוא

שהקב"ה משתמש בכלים שבורים, היינו במי שנפשו שבורה, והקב"ה שכן עם דכא ושפל רוח, אבל מי שיש בגופו מום הוא פגום, והסיק המג"א שלכן כהן בעל מום פסול לעבודה, ואף בש"ץ יש ליזהר, ועוד הקריבהו נא לפחתך, ונבא לבאר צדדי מחלוקת זו למיעוט ערכנו.

*

שורש חסרון המום

בתורת כהנים (ויקרא נדבה ד) שנינו 'בני אהרן, מה אהרן כשר, אף בניו כשרין, יצאו חללים ובעלי מומין, ומדרשא זו משמע שמפורש באיזהו מקומן שאהרן הכהן לא היה בעל מום, וציינו לדברי הרמב"ן בביאור הכתוב (כא יז) 'דבר אל אהרן לאמר איש מזרעך לדורותם אשר יהיה בו מום וגו' כל איש אשר בו מום מזרע אהרן הכהן לא יגש להקריב, ודקדק הרמב"ן שלא אמר 'דבר אל אהרן ואל בניו', כי אם כן היה ראוי לומר אחר כך 'איש מכם לדורותיכם אשר יהיה בו מום', ולא רצה להזהיר את אהרן עצמו על מומין, כי אהרן קדוש ה' כולו יפה ומום לא יהיה בו, אלא אמר לו שיזהיר את זרעו לדורותם. הרי שפשוט הוא שלא יתכן מום באהרן הכהן, כי הוא 'קדוש ה'.

טעם לזה מבואר בדברי הגר"א (ספי"צ פ"ב מ"ה) שכל יצור נוצר מן כל הכ"ב אותיות, ואם נחסר אחד מהם הוא בעל מום, והן נוטין לחסד ולהיפך, והיינו שמום מורה על חסרון באיזון המידות, ואינו שייך במקום הארת ייחוד שלם, ולכך דבר זה לא יתכן באהרן 'איש חסידך'.

וכן כתב במצודות דוד לרדב"ז (מצוה קכה) בביאור הכתוב (שה"ש ד ז) 'כלך יפה רעיתי ומום אין בך', כי מום מורה על דין קשה, ונאמר על מדת המלכות 'כלך יפה רעיתי', וזאת בעת שאינה מקבלת גבורות ממדת הדין הקשה, אלא את החסדים מן התפארת, וזאת בייחוד השלם, כאשר הוי"ה שוכן בתוכה ביפיו, כאמור 'מלך ביפיו תחזינה עיניך'.

רק בהבאת דורון, ולא בעצם הכפרה, והש"ץ המקיים 'ונשלמה פרים שפתינו', הוא במקום הכהן המכפר, ויש לו מעלה בהיותו בעל מום.

¹ ראה דברי הרמח"ל בדרוש קישוטי כלה, שכאשר יתחברו כל הנשמות בנשמת מלך המשיח, אזי יעשו כלם אחת בה, והשכינה מאירה בתיקון גדול, כי היא כלה, ואז, לא נשאר שום מום, כי בכח הערבות אחד מתקן בעבור האחר, ונמצא הכל מתוקן.

² וראה בספורנו (במדבר כה יב) בביאור ברכת 'הנני נותן לו את בריתי שלום', שהוא ממלאך המות, כענין 'עושה שלום במרומיו' כי ההפסד לא יקרה אלא בסבת התנגדות ההפכים, ולכך פינחס האריך ימים הרבה מאד, וי"א שהוא אליהו שלא שלטה בו מיתה. והיינו כאמור, כי כל מום וחסרון הוא תוצאה של חוסר איזון המידות, וכאשר זכה לשלימות, לא שלטה בו מיתה, וראה בהערה להלן שיש חילוק בין גדרי המומים של פנחס לשאר כהנים.

³ ראה שם שאותיות מו"ם, הם השם האחרון של ע"ב שמות, היוצאים מהפסוקים של ויסע ויט, והוא מורה על הדין הקשה, ולכן עולה בגימטריא א'להים.

⁴ ואמנם ממקרא זה דרשו לאידך (יבמות קא: סנהדרין לו:): שבעל מום פסול לדון בסנהדרין, ואמרו שם 'כשם שבית דין מנוקין בצדק, כך מנוקין מכל מום', והיינו כמבואר בשערי אורה (ש"ב) שה'צדק' הוא מידת המלכות, כשהיא מקבלת ממדת הגבורה, כאמור (ישעיה א כא) 'מלאתי משפט צדק ילין בה', וכמבואר

נמצא איפה כי עיקר המום הוא בשרשו הרוחני, וכמובא בהקדמות החפץ חיים (לשמירת הלשון ולמשנה ברורה) בשם מהר"ח ויטאל (בהקדמת שער המצוות) והגר"א (משלי יג יג) שתרי"ג מצות הם כנגד רמ"ח איברי האדם ושס"ה גידי נשמתו, וכל עוד לא השלים אדם קיומם, נשמתו חסרה מן האיברים, ונקרא בעל מום^{יא}, ועליו נאמר 'כל אשר בו מום לא יגש', ולעתיד לבא יחסר לו לנצח אותו אבר שלא קיים מצוותיו^{יב}.

ואמנם במכילתא (יט, יא כ, טו) שנינו, שבמתן תורה נתרפאו כל בעלי מומין שבישראל, וביאר הגרי"א חבר (אור תורה לט) שכל חסרון אבר בנשמתו, מחמת חסרון קיום מצוה, נשלם על ידי התורה, וכמבואר (שבת קמו). שבמתן תורה הסתלקה מישראל זוהמא שהטיל הנחש בחוה^{יג}, כי מזוהמא זו שורש כל חסרון, שמחמתה כל אדם כבר בלידתו נשרש בו צד עבירה, כאמור 'הן בעון חוללתי, ובחטא ילדתני אמ' (תהלים נא ז), ולכן 'אין אדם צדיק בארץ אשר לא יחטא' (קהלת ז כ), ולכך יש תיקון בתורה, שהיא כוללת רמ"ח אברים ושס"ה גידים שבדמות אדם שלם, כפי שקרא עליה הכתוב 'תורת ה' תמימה משיבת נפש' (תהלים יט ח)^{יד}.

בזהר (ח"ג קמט). 'דהא צדק לית ביה וותרנותא כלל'. ולכאורה כל הדין הוא מום, ואיך שייך לומר ש'מנוקין מכל מום'. ברם, שלימות הדין היא לחסד, וכל עניינו של הדין הוא ליתן את שפע החסד בזכות, ולכך מעל ביי"ד דמטה של המלכות יש ביי"ד הגדול מצד הגבורה, המקבלת את דיניה מן הבינה, שאין בה דינים, אלא ממנה הם יוצאים לזכות את העולם, כמבואר בפרדס (כג ב) שהגבורה נקראת ביי"ד הגדול כשהיא מלאה זכויות מצד הגדולה, וראה רבנו בחיי (במדבר יא טז) שלכן יש בסנהדרין ע"א, וברקאנטי (פר' יתרו) כתב שזו הכוונה ב'מנוקין מכל מום', 'רוצה לומר כי הם כנגד השכינה, ששבעים מלאכים מקבלים ממנה, ועמה אחד ושבעים כנגד המופלא שבבית דין, ועל כן צריכין להיות מנוקים ממום כמוה'. ובשערי אורה (ש"ו) מבואר שמטעם זה לשכת הגזית היא בצפון העזרה, שהוא מקום שחיתת הקרבנות, כדי להיות כפרה בפני ביי"ד העליון. וראה להלן שיש גם כהונה שהיא מצד שלימות הדין.

' הגרי"א חבר (אפיקי מים סנהדרין צא): כתב שאיברי הגוף הם לפי איברי הנפש ורוח שבאדם, שהם תרי"ג אורות בנפש ותרי"ג אורות ברוח שמתחברים יחד, ומי שהוא פגום באבר א' מתרי"ג שבנפשו, לעומתו אין מאיר הארת ניצוץ הנפש הזה באותו אבר שבגוף, ונשאר בע"מ שהוא אתר פגום.

^{יא} בביאור הגר"א לתיקו"ז (ע, קסג): מבואר סדר המומים, עור חרש חגר, הם מומים בראיה שמיעה הליכה, והם כנגד חב"ד, שהם שכל הבנה עצה, ולכן בעל מום פטור מעליה לרגל.

^{יב} שורש דבריהם בתיקו"ז (ע, קלא:), שאין לו תיקון עד שיחזור בגלגול וישלים קיום כל התרי"ג מצות, כדי להמליך את הקב"ה על כל אבר ואבר, וכל עוד חסר אבר אחד שלא שרתה עליו מלכותו ית', על האדם לחזור בגלגול, עד שישלים אבריו. וראה בביאור הגר"א (שם קנב). שכאשר שב בגלגול, אינו יכול לתקן מצבו, עד שימות ויעשה תשובה בעוה"ז. ומתוך דברים אלו נקט החפץ חיים שהפגם אינו רק כשעבר בלא תעשה, אלא אף כאשר לא קיים עשה. אולם בביאור הגר"א לשה"ש (ד ז) כתב 'כולך יפה, במצוות עשה, ומום אין בך, במצוות לא תעשה', ומשמע שהעשין הן קישוט לאברים, ורק העובר בל"ת פוגם בעצם האבר.

^{יג} והוסיף לבאר את עומק הענין (פת"ש פנימיות חיצוניות ז), כי כיון שכל הכלים החיצוניים תוקנו במעמד הר סיני ע"י הארת הדעת של מדרגת משה, לכן פסקה אחיזת הסט"א מהם.

^{יד} ובשם משמואל (פר' במדבר) הביא שהאבני נזר ביאר, שכל בעלי מומין נתרפאו משום שצורך התורה היה שיהיו שלמים, כדי שיהיו יכולין לראות ולשמע ולהגיד ולהתיצב ולהשכיל.

וכן יהיה גם לעתיד לבא, כאמור בתנחומא (מצורע ב) שבתחית המתים יתרפאו כל בעלי מומין, וביאר הגרי"א חבר (אור תורה ליקוטים) כי מאחר שתהיה נפשם שלמה בכל אבריהם וגידיהם, כמו כן תאיר הנפש בגוף ויהיה שלם כראוי.

*

מומי אדם ומומי בהמה

אחר שהתברר שורש ענין המומים, נראה להוסיף חילוק בעניינם, כי הנה כלל הוא במומי אדם (בכורות מג: רמב"ם ביאת מקדש ו ו) 'כל מי שיש בו מום שפוסל באדם ובהמה, ועבד בין בשוגג בין במזיד, עבודתו פסולה, ואם היה מזיד לוקה. וכל מי שיש בו מום מן המומין המיוחדין לאדם, ועבד, אע"פ שהוא לוקה, לא חילל עבודתו, והחילוק טעון טעם, כי אם לוקה גם על מום שבאדם בלבד, הרי שהוא נחשב מום, ולמה אינו פוסל עבודה. וגם לא התברר מה תוספת החסרון במום שפוסל גם בבהמה.

אכן, על מום שפוסל רק באדם, אמרו (בכורות שם) שעניינו הוא משום שאינו שוה בזרעו של אהרן, ולהאמור משמעו הוא שמום זה מורה שחל בו צד הדין, ואין קדושתו ראויה להמשיך את החסד ככל שבט הכהנים, אף שאין חסרון בעצם מעשה עבודתו, כי אין זה נחשב חסרון בגוף, אלא כגילוי להגבלת שורש רוחו, ולכן אף שלוקה משום שאסור לעבוד עם מום זה, באשר אינו ממשיך ריצוי כהוגן, מכל מקום אינו פוסל עבודה. ורק מום הפוסל גם בבהמה, הוא חסרון בעצם הגוף, וכשם שגוף הבהמה אינו ראוי להקרבה, כך גוף הכהן שיש בו מום, אינו ראוי למעשה העבודה, ופוסלהטו.

חילוק זה יועיל גם לבאר את החילוק בין פסול המומים בכהנים למומים בישראל, כי הרי פסול מום בישראל שייך רק בבמה, ושם הנידון ודאי לפסול עבודה, ולא למלקות^{טו}, ונמצא שבישראל אין פוסל מום באדם בלבד, אלא רק מום שהוא גם בבהמה. והטעם לזה הוא, כי רק בכהן שייך פסול המורה על חסרון בקדושתו לריצוי הקרבן, אך בישראל החסרון הוא בעצם גוף העובד, שאינו ראוי לעבודה, ופסול זה שייך אף בבמה, מצד הקריבהו לפחתך^{טז}.

^{טו} ולפי זה יש ליישב תמיהה רבתי, כי הנה בקידושין (סו:) דרשו את הכתוב בפנחס (במדבר כה יב) 'נני נותן לו את בריתי שלום', כשהוא שלם ולא כשהוא חסר, פרט לבעל מום, ותמהו התוס' עה"ת בפרשתנו (ויקרא כא ז) שהרי נאמר כאן 'כל אשר יהיה בו מום לא יקרב' ולמה לי עוד קרא ד'בריתי שלום' נראה מנחת חינוך רעה ו שתמה על תמיהתם, ששם מדובר כשנודע אחר שעבד עבודה, שיפסל למפרע, ואמנם בנודע קודם עבודה אי"צ קרא]. ולהאמור, הרי 'בריתי שלום' נאמר לפנחס, והוא לא נמשח עם שבט הכהונה כ'איש חסידך', באשר הוא היה מקנא לה' מסטרא דדינא, וכל קדושתו היא מצד 'בריתי שלום', וכמבואר לעיל ששלימות הדין היא לחסד, ובו התחדש הפסול של מומי מעלת האדם, והו"א שמומים אלו אינם פוסלים בשגגה, ולכן הוצרך הכתוב לפסלם אף למפרע, אך פסולי מומים האמורים בפרשתנו, הם מצד חסרון הגוף, ולהם אין צורך בקרא שפוסלים למפרע.

^{טז} ראה אבן האזל ביאת מקדש (פ"א ה"ו) שאף שיש פסול מום בבמה, מ"מ לא מצינו אזהרה לבעל מום שלא יעבוד אלא במקדש.

^{יז} וכן נקטו הצפנת פענח (מתנות עניים נט:), ומקור חיים (ח"א סי' ב) שמום שאינו שוה בזרעו של אהרן אינו פוסל בבמה, וכמבואר, שכיון שאין כהונה בבמה אין חסרון במום זה, רק במום הגוף, ששייך גם בבהמה.

ואמנם מסברא פסול זה שייך אף בעבודת השחיטה, שאין בה ריצוי, אלא שגילה הכתוב שאינו חל אלא על עבודה, ולכן הוא שייך בבמה, אך שחיטה אינה עבודה, ולכן כשרה בזר. וממוצא הדברים עולה, שבעוד חסרון מומי הגוף, פוסל את הגברא לכל עבודה, ואף לעבודת ישראל בבמה, הרי שחסרון מומים המורים על מיעוט מעלת האדם, אינם פסולים לעבודה גרידא, אלא הוא חלות פסול בקדושת הכהונה, שמחמת המום יש בו צד זרות, לפי שמעלת הכהונה היא המשכת החסדים, וזה שאינו יכול להמשיכם, אף שאינו פוסל את העבודה, הרי אינו שוה בזרעו של אהרן, ולענין ריצוי הרי הוא כזר שעבודתו אינה מרצה^{יח}.

מעתה יש להציע פשרה בנידון הפוסקים לגבי ש"ץ בעל מום, כי אמנם מומים שיש גם בבהמה, נחשבים כ'הקריבהו לפחתך', בהיותם חסרון בעצם הגוף, אולם מומי אדם, שאינם פחיתות הגוף, אלא פסול בקדושת הכהונה, הרי עניינם מורה על פגם ברוחו, ואף שהוא נחשב פסול לענין ריצוי עבודה, הרי לאידך יש בו צד של לב נשבר, שהיא מעלה לגבי תפילה.

*

מום אחר תחילת עבודה

בזבחים (טו.) אמרו שאם נקטעה ידו של מזה באמצע העבודה, אינו יכול להמשיך עבודתו, וביארו הראשונים שהוא משום פסול בעל מום, ומבואר שאף שכבר התחיל בעבודה בהיתר, אסור לגמרה, והקשה בגבורת ארי (יומא יג.), שהרי נחלקו שם תנאים בכהן שנעשה אונן באמצע עבודתו, אם יכול לגמרה, וכתב רש"י שהכשר זה לא נאמר רק בכהן גדול, אלא אף בהדיוט, ולכאורה מה בינו לכהן שנעשה בעל מום. ובמקור ברוך (ח"א סי' ה) ביאר, שפסול אונן חל עליו רק אם אסור לו לעבוד עבודה, ולכך כשהתחיל בהיתר מותר לו לגמור עבודתו, ושוב אין עליו פסול אונן, אך בעל מום שחל עליו פסול, אינו יכול להמשיך עבודתו. ובפשטות טעם החילוק הוא, כי בעוד בעל מום חל פסול בעצמותו, הרי אנינות אינה פסול בעצמותו, שהרי דרשו מהכתוב בכהן גדול 'מן המקדש לא יצא', ולמדו שכהן הדיוט צריך לצאת מן המקדש כדי לקבור מתו, וכיון שחיוב זה חל עליו רק שלא בשעת עבודה, נמצא שבשעת עבודה שמוזהר שלא לצאת מן המקדש, ממילא לא חל עליו פסול אונן.

ולכאורה לפי האמור יש לדון שהדין תלוי איזה מום נפל בו, שהרי יתכן שלא פסלוהו לגמור עבודתו אלא בנקטעה ידו, כי במום זה חל עתה חסרון ד'הקריבהו לפחתך', אך מום

^{יח} הגרי"ז (בכורות שם) הביא שבתורת כהנים דרשו 'מום במ' שאין מום פוסל כהן לעבודה, אלא כאשר הוא בגופו, אך אם עבר המום כשר לעבודה, ותמה, שבשלמא לגבי מומי בהמה הוצרך הכתוב להשמיענו שכשעבר המום היא כשרה, שהרי כבר נפסלה שעה אחת, והוי דיחוי, אך מה דיחוי שייך בכהן, שחסרונו רק מצד הקריבהו לפחתך, ועתה אין בו חסרון. וכתב דהו"א שפסול מום פוסלו לעולם, ומסתבר שכוונתו כמבואר, שמום אינו רק פסול לעבודה, אלא הוא מורה על חסרון בקדושת הכהונה, ולכך הו"א שאף בו יש דיחוי, משום אותה עת שנפקעה קדושתו, ולכן הוצרל הכתוב להשמיענו שיכול לשוב ולהיות כשר לעבודה.

שאינו שוה בזרעו של אהרן, יתכן שהוא כאונן, שאם החל בהיתר לא נפקעת קדושתו, ויכול לרצות.

ברם, לגבי בעל מום בסנהדרין מצינו (רמב"ם סנהדרין פ"ד ה"ח) שאין סומכין דיין לדון, עד שיהא ראוי לדון בכל דין, וכתב בקצות החושן (סי' ז סק"ב) שאם כבר נסמך ואחר כך נפסל לדון באיזה דבר, מועילה סמיכתו דמעיקרא למה שראוי עתה. אך אם נעשה בעל מום אף לאחר הסמיכה, שוב לא מועילה לו הסמיכה, כי בסנהדרין נאמר 'כולך יפה רעייתי ומום אין בך', וגם אחר הסמיכה צריך להיות מנוקה מכל מום, ואם שוים הם, הרי גם אם התחדש מום שאינו שוה בזרעו של אהרן, יפסול בעבודה.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

שלא נהגו כבוד זה בזה

בגמ' יבמות (סב:): שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לר"ע, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, אמר רב חמא בר אבא ואיתימא ר' חייא בר אבין כולם מתו מיתה רעה מאי היא א"ר נחמן אסכרה. ע"כ.

וכ' המהרש"א בח"א (חדושי אגדות): אמרו שמתו במיתת אסכרה, דאפשר דכ"א דיבר לשון הרע, והיה מספר בגנות חבריו, וסימן ללשון הרע אסכרה, כדאמרינן פרק במה מדליקין (לג.): סימן ללשון הרע אסכרה. ומבואר מד' המהרש"א, דמה שכ' בגמ' "שלא נהגו כבוד זה בזה", הוא שדיברו לשה"ר אחד על חבריו.

ובחומר איסור לשה"ר איתא בגמ' בערכין (טו:): תנא דבי רבי ישמעאל, כל המספר לשון הרע, מגדיל עונות כנגד שלש עבירות, עבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים.

ולד' המהרש"א מבואר מדוע נענשו בעונש חמור כ"כ, שהרי זה שקול כנגד ג"ע החמורות. אכן זה גופא צריך להבין איך עוון לשון הרע, שקול כמו ג"ע החמורות אשר עליהן נאמר יהרג ואל יעבור.

ונראה ברור, דהנה שורש הנחש בכל מקום הוא מידת לשון הרע, וכמו שאמרו בילקוט (תהלים רמז תריג): הנחש הוציא לשון הרע על בוראו, אמר לחוה למה אין אתם אוכלין מן העץ הזה, מעץ זה אכל וברא את העולם ואם אתם תאכלו ממנו תבראו עולמות כמותו, שנאמר והייתם כאלהים, אלא כל אומן שונא בר אומנותו. ע"כ. ואיתא במדרש (במדב"ר פי"ט): וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים, מה ראה ליפרע מהם בנחשים, לפי שנחש פתח בלשון הרע תחלה ונתקלל, אמר הקב"ה יבא נחש שהתחיל בלשון הרע תחלה ויפרע ממספר לשון הרע, וכו'. ובגמ' תענית (ח.) מאי דכתיב: אם ישוך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון, לעתיד לבא מתקבצות כל החיות ובאות אצל נחש, ואומרות: ארי דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אתה מה הנאה יש לך, אומר להם: וכי מה יתרון לבעל הלשון. ע"כ. כי הנחש הוא בעל הלשון הרע הראשון בעולם.

וז"ל הזוה"ק (פ' מצורע דף נב:): בא וראה בלשה"ר שאמר הנחש לאשה, גרם לאשה ולאדם שנגזר עליהם מיתה ועל כל העולם. ע"ש. וזה הביאור בד' הזוה"ק (פ' שלח דף קסא.): מאן אומנא דלישנא בישא, נחש.

ולפיכך, עונשו של בעל הלשון הרע ב"צרעת", כי זהו עונשו של הנחש שנתקלל ב"צרעת", וכמ"ש במדרש (ב"ר פ"כ אות ד'): דהקב"ה "אררו בצרעת". וכן אמרו עוד (שמו"ר פ"ג אות יג): הנחש כשהלשין הכיתי אותו בצרעת שנאמר (בראשית ג): "ארור" אתה מכל הבהמה, כד"א (ויקרא יג נא) צרעת "ממארת". וכן אמרו בפסיקתא (פ' מצורע דף מ.): "זאת" תהיה תורת המצורע. ואף הנחש הקדמוני לקה ב"זאת" שנאמר (בראשית ג) ויאמר ה' אלהים אל

הנחש כי עשית זאת. הנחש הקדמוני לקה, ארור אתה מכל הבהמה, לפי שדבר לשון הרע, נאמר כאן ארירה ונאמר צרעת ממארת היא, לפיכך הנחש יש עליו סלעים, כגון צרעת. ע"כ. ומבואר, דהקללת "ארור" של הנחש היא צרעת, וזה מכוון עם עונשו של המצורע בצרעת "ממארת".

וכאשר שלח הקב"ה את משה רבינו לגאול ישראל, אמר משה רבינו כי ישראל "לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי כי יאמרו לא נראה אליך ה'" (שמות ד, א). ורמז הקב"ה למשה, על הלשון הרע הזה שאמר על ישראל היה צריך משה רבינו להיענש כעין צרעת. לכן מיד ציוה אותו ה': ויאמר אליו ה' מזה בידך ויאמר מטה. ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו.

ובזה רמז לו על כך שהוא אמר לשון הרע כפי שהנחש הקדמון הוציא שם רע. ועוד לימדו שהוא התחייב צרעת כפי שנענש הנחש, לכן מיד אחרי האות של הנחש משה נענש ממש בצרעת, שנאמר: ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך ויבא ידו בחיקו ויוצאה והנה ידו מצרעת כשלג. (שמו"ר פ"ג אות יג, רבינו בחיי שם פסוק ג', ועימש"כ כעין זה בס' צמח דוד מסלוניקי דף קלא:).

מעתה זכינו להבין, מה שאמרו חז"ל שכל המספר לשון הרע, מגדיל עונות כנגד שלש עבירות, והדברים ברורים, שהרי הלשון הרע שראשון בעולם נעשה ע"י הנחש, ומבואר בד' הזוהר הקדוש (פ' בהר דף קיא.), שבחטא זה אדם הראשון פגם בשלושה עבירות החמורות שעליהם נאמר "יהרג ואל יעבור", והמה עבודה זרה, שפיכות דמים וגילוי עריות. עיין שם בהרחבה. ולפ"ז ברור מאוד מדוע חז"ל השימעונו בכל מקום שמידת בעל הלשון הרע הוא מידת הנחש, כיון שהנחש הוא בעל הלשון הרע הראשון בעולם, וע"י מעשהו גרם לשלוש עבירות החמורות, ולפיכך זהו חומר עוונו של בעל הלשון.

וזה הביאור בד' חז"ל לעתיד לבוא הכל מתרפאים חוץ מהמדבר לשון הרע (מדרש תנחומא - פרשת טהרה). ובמדרש אגדת בראשית (פע"ח). ונראה שזה מכוון עם מה שאמרו חז"ל (ב"ר כ' י'): לעתיד לבא כל בעלי מומים מתרפאים חוץ מן הנחש שנאמר (ישעיה ס"ה כ"ה): ונחש עפר לחמו, ולמה, מפני שהחזיר הכל לעפר שנאמר: כי עפר אתה ואל עפר תשוב. ע"כ. כי חומר ענין הלשון הרע הוא ממש כמו הנחש. ויתבאר בזה ד' הזוהר הקדוש (פ' שלח לך דף קסא.): אמר רבי שמעון על הכל הקב"ה מוחל חוץ מלשון הרע. כי הרי הוא כהנחש שאין רפואה למכתו. וז"ל התקוני זהר (תקון ע' דף קלב.): דיבורא דיליה עקום, עליה איתמר מעוות לא יוכל לתקון. (ועימש"כ בזה בס"ד בקונ' גמולו בראשו פרק ב').

והנה כתיב: (במדבר כא): וידבר העם באלהים ובמשה למה העליתנו ממצרים למות במדבר כי אין לחם ואין מים ונפשנו קצה בלחם הקלוקל וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם וימת עם רב מישראל. ופרש"י: וינשכו את העם - יבא נחש שלקה על הוצאת דבה ויפרע ממוציאי דבה. יבא נחש שכל המינין נטעמים לו טעם אחד ויפרע מכפויי טובה, שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים. ובאוה"ח ק"כ: הנחשים הם כנגד מה שדברו במשה שכל המדבר לשון הרע בחברו ומכל שכן ברבו נחש מכישו.

ורבי חיים פאלאגי ז"ל בספרו נפש חיים (מערכת ל' אות יז) האריך הרבה בחומר עון לשה"ר, ושם כ' ד"נחש העמוני" עלה על יבש גלעד מפני שדיברו לשון הרע על שאול, והביא כן משם מהר"ש לניאדו בכלי יקר (שמואל א' פרק יא), והוסיף, שגם שאול זכה לנצח מלחמת נחש העמוני מפני שלא קיבל לשון הרע, זה כנגד זה. ע"ש. (הבי"ד הגריח"ס בספרו אמרי חיים, והרחיב דבריו. ע"ש).

והנה כתיב (דברים כז כד): ארור מכה רעהו בסתר ואמר כל העם אמן. ופרש"י: "על לשון הרע הוא אומר". והיינו שהמדבר לשה"ר הוא בחינת ארור, והוא מכוון עם הקללה של הנחש "ארור אתה מכל הבהמה".

וזה הביאור בדברי חז"ל בפרקי דרבי אליעזר (פרק נג): כל המספר לשון הרע אין לו חלק לעה"ב, שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית (תהילים קא ה), וכתיב אחר אומר מכה רעהו בסתר (דברים כז כד), תדע לך שהוא כן בא וראה מנחש שהלשין בין אדם להקב"ה ואררו הקב"ה שיהא מאכלו עפר, שנאמר: ועפר תאכל כל ימי חיך,

וזה הביאור בד' הפסיקתא (הנקרא לקח טוב) עה"פ: (קהלת פרק י פסוק יא): אם ישוך הנחש בלא לחש. הוא נחש ששמו פתן חרש שאינו שומע לקול מלחשים: ואין יתרון לבעל הלשון. שכשם שזה הורג ואין לו רפואה, כך זה הורג ואין לו רפואה. אמרו לו לנחש מפני מה אתה נושך ומה הנאה יש לך, אמר להם ואין יתרון לבעל הלשון שהוא הולך רכיל מה הנאה יש לו, כשם שהוא עושה כך הוא עושה.

וזה לשון הזוה"ק (פ' חוקת דף קפג:): למדנו כל מי ששומר פיו ולשונו, זוכה להתלבש ברוח הקודש, וכל מי שמטה את פיו לדבר לשון הרע, הרי ממש הדיבור הרע ההוא שולט עליו להענישו, ומזה הדיבור "בא הנחש ונושך אותו", ואם לא, הרי נגעים ששורפים את הגוף כנחש באים עליו, ע"כ. ועי' בבן יהוידע (תענית ח. ד"ה ומה יתרון לבעל הלשון), דברים נפלאים בענין זה.

ונראה שזה הביאור בעונשו של המצורע, ש"בדד ישב מחוץ למחנה מושבו", כי זהו מידתו של הנחש, וכמ"ש במדרש (ב"ר פצ"ט אות יא): יהי דן נחש עלי דרך שפיפון, כל החיות מהלכות זוגות וזוגות והנחש אינו מהלך בדרך אלא יחידי. ע"כ. ולפיכך על בעל הלשון הרע לשבת בדד. ודו"ק. ונראה שזה עומק דברי חז"ל בזוהר חדש (איכה דף נד.): דהר"ת של איכה י' שבה ב' דד, הוא איבה, ונרמז דבר זה בפסוק העוסק בעונשו של הנחש: ואיבה אשית בינך ובין האשה. והיינו ששורש מידת הנחש "בדידות ופירוד", ובגלל מידה זו נגרם כל חורבן ביהמ"ק, בעוון שנאת חנם כידוע. (וזה"ל הזוה"ק שם: איבה הדא הוא דכתיב ואיבה אשית בינך ובין האשה בין סטרא דא ובין סטרא דא אשתכח תמן בחרבן בי מקדשא. ובקרא קדמאה אתרשים כלא למנדע דהאי כ"ה אדביק לה איב"ה רעה דנטיר לה מיומא דאתברי עלמא. איכה ישבה בדד).

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

היכי דמי חילול ה'?

ולא תחללו את שם קדשי וגו' (כב, לב)

ביומא פו. הקשו היכי דמי חילול ה', ופירש רש"י "חוטא ומחטיא אחרים", ועל מה שהשיב שם רב, כגון אנא אי שקילנא בישרא מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר, כתב רש"י (ד"ה לא יהיבנא לאלתר) "וכשאני מאחר לפרוע הוא אומר שאני גזלן, ילמד ממני להיות מזלזל בגזל", ועל מה שאמר רבי יוחנן כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין, פירש (ד"ה כגון) "ואין הכל יודעין שנחלשתי בגרסתי, ולמדין הימני לבטל מתלמוד תורה".

משמע מרש"י דגדר חילול השם הוא שגורם לאחרים לזלזל ולחטוא, ולא עצם הדבר שמזלזל בציווי ה', ומציינים לדבריו בקידושין (מ.) וסנהדרין (עד.) וב"מ וע"ז (ה. ד"ה דמפרסם) שגם נראה מהם כן. וכן פירשו רבינו אליקים והר"ן והברטנורא ביומא (פ"ח מ"ח) דחילול את השם "כלומר שלא חטא והחטיא אחרים", הובא בתוספות יו"ט באבות (פ"ד מ"ד), והתוי"ט הביא שם גם מרבינו אפרים "שאם עבר בגלוי היו לומדין ממנו, והיה חילול השם".

ואולם הנה ידוע מהרמב"ם (יסודי התורה פ"ה ה"י), שקידוש ה' וחילול ה' שייך אף ביחיד, וכלפי העושה בעצמו, דז"ל "כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה בשאט בנפש להכעיס הרי זה מחלל את השם... ואם עבר בעשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברבים", מדנקט "אם עבר בעשרה" משמע שקודם איירי שלא בפני אחרים, וכך נראה גם מש"כ בשאט נפש ולהכעיס. ועוד כתב "וכן כל הפורש מעבירה או עשה מצוה, לא מפני דבר בעולם לא פחד ולא יראה ולא לבקש כבוד אלא מפני הבורא ב"ה, כמניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו, הרי זה מקדש את השם", הרי שגם קידוש ה' הוא ביחיד. ו"כ ע"כ לא ס"ל בגדר חילול ה' שהוא מה שאחרים למדים ממנו אלא מה שמזלזל בכבוד שמים.

י"ט ואמנם כתב "בעשרה" הרי שעד עשרה אינו "ברבים", מ"מ מדלא חילק משמע שגם באין רואים כלל הוי חילול ה'.

כ אך צ"ע הראיה מיוסף הא היתה שם אשת פוטיפר שידעה מעמידתו בניסיון, אלא שהדגש לפי הרמב"ם הוא שעשה "מפני הבורא ב"ה", א"כ אפילו מה שעושים בקהל רב הוי קידוש ה' אם עושה רק מפני הבורא. וחזינן מהרמב"ם דההיפך מקידוש ה' אינו חילול ה' והעברה על רצונו בפרהסיא אלא עשיה שלא לשמה, הרי שאינם דבר והיפוכו, ויש לפי הרמב"ם קיום מצוות שאינם קידוש ה' כשנעשות מפחד או מכבוד, ועבירות שאינם חילול ה' כשאינם בשאט נפש ולהכעיס. וקצת צ"ע מדבריו בל"ת סג שחילול ה' הוא היפך קידוש ה', אף ש"ל שהוא רק כלפי הדוגמא שנתן שם, מ"מ צ"ע למה אינו כן בכל הפרטים, ואולי נחשבים דבר והיפוכו שזה מכוין רק לשם יוצרו וזה מכוין רח"ל רק להכעיסו.

ועל המשנה באבות (פ"ה מ"ט) "חיה רעה באה לעולם על שבועת שוא ועל חילול השם", פירש הברטנורא דחילול השם היינו העובר עבירה בפרהסיא ביד רמה, או שבני אדם רואים ולומדים ממעשיו, הרי שכתב ב' הפירושים, וצ"ע דלכאורה חלוקים הם ביניהם.

והנה ב' הדרכים צ"ב רב, דעת רש"י וסיעתו צ"ב למה לא פירשו כפשוטו, ואולי מפני שכך באמת נראה מכל הסוגיות דאיירי בהו רש"י, דהאופנים לחילול ה' שם הם רק כשלומדים ממנו.

א"נ י"ל עפ"י מש"כ רש"י בשבת (לג.) דחילול השם היינו "אדם גדול שבני אדם למדים הימנו ואינו נזהר במעשיו, נמצאו הקטנים מזלזלין בתורה על ידו, ואומרים זהו מבין שאין ממש בתורה ובמצות, ונמצא השם מתחלל, נעשה דבריו חולין", הנה כתב כשיטתו בכל הני מקומות אלא שהוסיף דהשם "מתחלל" היינו "נעשה דבריו חולין", והיינו שאינו מטבע לשון גרידא אלא דברים כהווייתם שיש כאן דבר שנעשה חולין, וא"כ ע"כ שאומרים "שאיין ממש בתורה ובמצוות", ומובן למה נקט דחילול ה' הוא רק אם אחרים למדין ממנו, דרק בזה חושבין שאין ממש בתורה ודבר ה' נעשה חולין, אבל אם אין לא גרם לאחרים לחשוב שאין ממש בתורה לא הפך דבר ה' לחולין. וכלפי עצמו אין הכרח שאם עובר הוא משום שחושב שאין בהם ממש, דיודע שיש ויש בהם ויצרו הוא שגבר עליו. וגם דבריו בפירושו לתורה כאן יתבהרו בדרך זו, שכתב "ולא תחללו - לעבור על דברי מזידין", והיינו שחילול שייך רק בהעברה על "דבר" ה'. נוא"ש שם האיסור "ולא תחללו את שם קדשי" וגו', היינו שאפשר לחלל רק את שמו ולא אותו, דבו יתברך לא שייך שייכות ונגיעה, וכמדומה כך הוא בכל המקומות בתנ"ך דחילול שייך רק כלפי "שמו".

אלא דרש"י עצמו ביומא שם (סוף ד"ה באמור) כתב "באמור עליהם הנכרים שגלו ביניהם, ראו עם ה' אלה ולא יכול להצילם שלא יגלו, נמצא שם שמים מתחלל וכבודו מתמעט". וכ"כ ביחזקאל (לו כ) "ויחללו את שם קדשי - השפילו את כבודי, ומהו החילול באמור אויביהם עליהם עם ה' אלה ומארצו יצאו, ולא היה יכולת בידו להציל את עמו ואת ארצו". ועוד שם (לט ז) ולא אחל את שם קדשי "שפלותם של ישראל חלול שמו הוא, באמור להם עם ה' אלה ולא יכול להצילם". ואולי הוא מחלק בין חילול השם בישראל לחילול השם כלפי נכרים שאין מקום לומר שילמדו מהם, אך א"כ גבי ישראל נאמר דשייך ב' אופנים לחילול ה'.

והתוספות יו"ט באבות שם הקשה, מהו "כל המחלל שם שמים בסתר", הא הוא רק אם אחרים למדין ממנו ולא משכחת לה בסתר, ואליבא דהרמב"ם א"ש דגם כלפי עצמו שייך חילול ה', אבל אליבא דרש"י וסיעתו קשיא. אלא דרש"י נשמר מזה ופירש באבות שם "שעובר עבירה בסתר נפרעין ממנו בגלוי, הקב"ה מגלה לכל חרפתו... שלא יאמרו ראיתם פלוני שהוא חכם ועשה מעשים טובים ופגעו בו צרות כך וכך, לפיכך... הקב"ה מגלה הכל". הנה חילול ה' הוא במה שנראה שהוא צדיק ורע לו אבל אה"נ במה שעשה בסתר לא יתכן חילול ה'.

ודעת הרמב"ם גם צ"ב מה שייך קידוש או חילול כלפי עצמו, הא לא מתרבה או מתמעט כבוד שמים אצל אף אחד, וכלפי עצמו בלא"ה הוא המתעלה או יורד בקיום הדבר. ובהלכותיו שם כתב דהעובר מדעתו בלא אונס בשאט בנפש ולהכעיס הרי זה מחלל את השם "ולפיכך נאמר בשבועת שקר וחללת את שם אלהיך אני ה'", הרי שהרמב"ם למד דעתו ושיטתו מאיסור שבועת שווא שנאמר גביו חילול ה'. ואמנם יש לחלק בין שבועה אסורה שהיא עצמה חילול ה', משא"כ שאר עבירות החילול בהם הוא רק השאט נפש והלהכעיס, וא"כ י"ל דהוא רק אם ראו אחרים, וכדכתב רבינו יונה באבות (פ"ד מ"ד). ברם מאידך בשבת שם למדו עונש דכל חילול ה' מחילול ה' האמור בשבועה, ואולי משם למד הרמב"ם דחדא נינהו, אבל מרש"י שם נראה בהדיא שהוא רק גז"ש דחילול כמו שגם הוזכרה שם שבת, שוודאי חילולה אינו ענין לחילול ה' לא הכללי ולא של שבועה. ואולי נחלקו רש"י והרמב"ם בביאור תיבת "חילול" מה עניינה והוראתה, וצ"ע איך יפרש רש"י חילול ה' שבשבועת שקר.

והנה רבינו יונה כתב בשערי תשובה (ג קנח) בענין החיוב לקדש את השם, ד"כי עיקר מה שקדשנו השם יתברך בתורתו ובמצותיו והבדילנו להיות לו לעם, כדי לקדשו וליראה ממנו, ראוי שיהיו מקדישיו קדושים, בשגם הכלים שעובדים בהם לפני השם יתברך צריכים להיות קודש, כמו שנאמר (ויקרא כב לב) "ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם". שים לבך להבין, כי הענין שאמרנו מפורש במקרא הזה וכו'. ועל ידי קדושת המצות נחשב בהקדישנו את השם יתברך עם הקדושים העליונים שמקדישים ומעריצים אותו, כמו שנאמר (שם פט ח) "אל נערץ בסוד קדושים רבה וגו'".

הנה דבריו מחודשים מאד שזה כוונת הפסוק וכוונת המצוה, ויש לירד לעומקם, אבל עכ"פ העולה ממנו הוא שכל המצוות הם הכשר מצוה למצות קידוש ה', שהיא עניינה להיות כלים הראויים לעבוד בהם את ה', וע"י שנקיים את המצוות נצטרף עם הקדושים העליונים המקדישים אותו. וממילא אולי זוהי ג"כ דעת הרמב"ם במש"כ שבכל מצוה שעושה מפני שציווה הבורא הרי הוא מקדש את השם.

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי

השנה

בענין המנהג להתפלל שחרית מאוחר בשבת קודש

בְּיָוִם הַשַּׁבָּת בְּיָוִם הַשַּׁבָּת יַעֲרֹכְנוּ לְפָנַי ה' תְּמִיד מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם (כד, ח)

כתב הרמ"א (סי' רפא) שנוהגים שבשבת מאחרין יותר לבוא לבית הכנסת מבחול, משום דבתמיד של ימות החול נאמר "בבוקר", ואצל שבת נאמר "וביום השבת" דמשמע איחור, והטעם שמאחרים בשבת את קרבן התמיד, כתבו המהר"ל (הל' שבת אות לז) הלבוש והב"ח (סי' רפא), שהוא כדי שלא לבטל את שינת שחרית שיש בה עונג שבת.

ועיין במשנה ברורה (סק"א) שכתב שמכל מקום צריכין ליזהר שלא לעבור זמן קריאת שמע, והביא שמשמע מרש"י שגם בשבת מצוה למהר לקרא קריאת שמע כותיקין.

אמנם עיקר המנהג שכתב הרמ"א צריך ביאור, דנהי דיש טעם לאחר התפילה בשבת, אבל מה עם דינא דזריזין מקדימין למצוות, והאמת שזה קשה על מה שכתבו המהר"ל הלבוש והב"ח על עצם זה שהקריבו קרבן התמיד בשבת באיחור, מדוע לא חששו לדינא דזריזין מקדימין למצוות, ובפרט לדעת השדי חמד (מערכת יוה"כ סי' א' אות יד עמ' 127) בשם הרד"ך (בית ב חדר ה) והגר"ש קלוגר (ס' החיים על המג"א או"ח סי' תרד ס"א) שסוברים שזריזין מקדימין למצוות הוא חיוב גמור מדאורייתא ונלמד מאברהם אבינו דכתיב "וישכם אברהם בבוקר", והמבטל דין זה עובר בעשה, וכן כתב בחיי אדם (כלל סח הל' זריזות במצוות ס"ו), וכן כתב החזון איש (יו"ד סי' קנג סק"ה) דאם מתעכב בלא טעם, יתכן שעובר בכל רגע באיסור עשה. ואף למה שכתבו בשו"ת בנין שלמה (ח"ב או"ח סי' יג) ובשו"ת מהר"ם ברודא (סי' כד) ובהפלאות נדרים (נדריים ח). שדין זריזין מקדימין למצוות אינו אלא דרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, מכל מקום גם מדרבנן זה חיוב גמור ולא רק מצוה מן המבואר, כמו שכתב בשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' ל) "דהקדמה למצוה היא מדינא דש"ס, ויש לו סמך דאורייתא מאברהם, והא דברית אברהם ועקידת יצחק הוא רק רמז אחרונים" עיין שם, ואסצריך ביאור מדוע לא חששו לדינא דזריזין מקדימין למצוות.

בגדרי זריזין מקדימין למצוות

ונראה ליישב בכמה אופנים:

ראשית דהנה הוכיחו האחרונים (כמו שהארכתי בזה בקונ' שמונת הימים בבירור הלכה סי' ה) מהגמרא בראש השנה שזריזין מקדימין למצוות עדיף ממעלת ברוב עם הדרת מלך, אמנם מצינו בביאור הלכה (סי' תכו ס"א ד"ה אלא) שכתב בשם האשל אברהם בוטשאטש גבי קידוש לבנה, שאם יודע שיזדמן לו שלשה או עשרה עד ליל העשירי, ימתין עד אז לקדש הלבנה כדי לברך ברוב עם, עיין שם, ויש שהוכיחו מדברי הביאור הלכה הנ"ל

שמעלת ברוב עם הדרת מלך עדיף מזריזין מקדימין למצוות, שהרי כתב שימתין בשביל כך עד ליל עשירי.

אמנם כבר כתבנו בקונטרס שמונת הימים (בבירור הלכה סי' ה אות) שאין להביא כלל ראייה מהביאור הלכה שכך סבירא ליה, ומכמה טעמים. חדא, יש לדחות על פי מה שכתב בחידושי מהרי"ץ דושינסקי (ברכות בענין ברוב עם אות ב) דכיון דמעיקרא בקידוש לבנה כך תיקנו לברך במוצאי שבת כמבואר במסכת סופרים, אסכן נמצא דמעיקרא כך תיקנו להמתין ולא לחוש לדינא דזריזין מקדימין למצוות, וממילא כך ראויה לעשות מצוה זו. ונראה כוונתו, שלא שייך זריזין מקדימין למצוות כשעדיין לא הגיע הזמן שתיקנו לברך ברכת הלבנה אף שמעיקר הדין אפשר לברך עוד קודם, אבל כיון שבמסכת סופרים כתב להמתין לברך במוצאי שבת אסכן נחשב שאז הגיע זמן המצוה, ולא שייך זריזין מקדימין כי אם במוצאי שבת עצמו.

ועל דרך זה מצינו גם כן במשנה ברורה, שהרי הבית יוסף כתב (סי' מו ס"ט ד"ה ועכשיו) גבי קריאת שמע וז"ל: "ועכשיו נהגו העולם לומר פסוק ראשון של קריאת שמע כר' יהודה הנשיא משום דקריאת שמע בציבור הוי אחר הנץ החמה ולכך קורין אותו פסוק קודם שמא שעת קריאת אותו פסוק יהיה קודם הנץ, ואפילו אם יהיה אחר הנץ מכל מקום טוב למהר ולהקדים קריאת שמע דאורייתא כל מה שאפשר", ע"כ, וכן פסק הבית יוסף בשולחן ערוך (סי' נח ס"ב) שאם לא קרא אותה קריאת שמע קודם הנץ החמה, יש לו להקדים לקרותה במהרה כל מה שיוכל, וכתב המשנה ברורה (שם סק"י) הטעם, משום זריזין מקדימין למצוות, והוסיף, שמכל מקום אין צריך להתפלל עבור זה ביחידי, או לקרות קריאת שמע בלא תפילין, וציין המשנה ברורה לעיין בסוף סימן מו מה שכתב שם, ושם כתב (ס"ק לא) לגבי מי שקרא קריאת שמע שאומרים קודם קרבנות, דאם יודע שבעת שיגיעו הציבור לקריאת שמע בברכותיה, עדיין לא יעבור זמן קריאת שמע, יכוין במפורש לא לצאת ידי מצות קריאת שמע. ומבואר מדברי המשנה ברורה דעדיפה אמירת קריאת שמע בברכותיה, על פני מעלת זריזין מקדימין למצוות. ומקור דברי המשנה ברורה שצריך לקרא קריאת שמע בברכותיה כתב בביאור הלכה (סו"ס"י מו ד"ה כי לפעמים) שהוא מדברי הגר"א שכתב שאין נכון לקרא קריאת שמע בלא ברכותיה, משום שצריך להסמיך גאולה לתפילה. ומכך שהמשנה ברורה כתב שהקורא קריאת שמע קודם התפילה שיכוין לא לצאת כדי לקרא קריאת שמע עם ברכותיה, מבואר שהמשנה ברורה נקט לדינא כהגר"א שעדיף לומר קריאת שמע בברכותיה מאשר לקרא קריאת שמע מיד ולקיים דינא דזריזין מקדימין למצוות⁽¹⁾.

⁽¹⁾ ושמעתי ממורי חמי (הגר"ד סופר שליט"א) שיש להוכיח מדברי המשנ"ב שקריאת שמע עם ברכותיה לא תופס הרבה, מהא דכתב המשנ"ב (סי' ע סקכ"ג) שאם התחיל בעשיית מלאכה אחרי עלות השחר לפני תפילת שחרית, דכיון שהתחיל באיסור לדעת הראב"ד צריך להפסיק באמצע לקרא קריאת שמע שהוא דאורייתא, אבל לא לברכות ולתפילה, ע"כ, ומדכתב המשנ"ב שמפסיק לקריאת שמע בלי ברכותיה משמע דקריאת שמע עם ברכותיה אינו תופס הרבה. אמנם באמת מקור דברי המשנ"ב הוא מהראב"ד שסובר כן, ואם כן הגר"א שסובר שצריך לקרא קריאת שמע עם ברכותיה צריך ביאור מדברי הראב"ד שכתב שיפסיק לקריאת שמע בלי ברכותיה, ודוחק לומר דהגר"א סובר

וכתבנו לבאר בדעת הגר"א והמשנה ברורה, שאין ראייה מדבריהם שהידור מצוה עדיף ממעלת זריזין מקדימין למצוות, ואפשר ששניהם מודים שזריזין מקדימין למצוות עדיף טפי, אלא שסבירא ליה שקריאת קריאת שמע כתיקונה זה לקרא אותה עם ברכותיה כדי להסמיך גאולה לתפילה, ומטעם זה הסתפק שם הביאור הלכה אם לדעת הגר"א עדיף להתפלל ביחידות ולקרא קריאת שמע עם ברכותיה מאשר להתפלל בציבור ולקרא קריאת שמע בלי ברכותיה עיין שם, ומעתה נראה שסבירא ליה להגר"א והמשנה ברורה שלא שייך כאן זריזין מקדימין למצוות לפני שקורא את הברכות קריאת שמע, כי זמן המצוה הוא רק כשקורא אותה עם ברכותיה ורק מאז שייך הדין של זריזין מקדימין למצוות, אבל לפני שקורא הברכות קריאת שמע לא שייך להקדים הקריאת שמע בלא ברכותיה, ואם כן אין ראייה דסבירא ליה דזריזין מקדימין עדיף מהידור מצוה, והכא נמי גבי קידוש לבנה, כיון שברכת הלבנה כתיקונה כפי שכתב במסכת סופרים הוא לברכה במוצאי שבת, אם כן כל עוד לא הגיע מוצאי שבת לא שייך זריזין מקדימין, כי זמן המצוה כתיקונה הוא במוצאי שבת ורק אז שייך זריזין מקדימין למצוות, וזהו כנראה סברת המהרי"ץ דושינסקי⁽²⁾.

וכן יש לומר בביאור דברי הרמ"א שכתב שנוהגים שבשבת מאחרין התפילה, דכיון שציווי התורה לאחר הקרבת הקרבן אם כן לא שייך דינא דזריזין מקדימין למצוות לפני זמן האיחור, כי בשבת הזמן של הקרבת קרבן התמיד הוא מזמן המאוחר מהזמן של ימות החול, ורק מזמן האיחור שייך דינא דזריזין מקדימין למצוות, והוא הדין בתפילה שמאחרין בשבת שלא שייך דינא דזריזין לפני זמן האיחור שקבעו להתפלל בשבת, ורק מזמן התפילה בשבת שייך דינא דזריזין מקדימין למצוות.

ועוד נראה ליישב, דהנה מדברי ה**לבוש והשבות יעקב** מבואר שעד חצות הוא בכלל זריזין מקדימין, שכן כתב ה**לבוש** (או"ח סי' תקפד ס"ד) שצריכין למול קודם חצות משום זריזין מקדימין למצוות, וכן הביא ה**פתחי תשובה** (יו"ד סי' רסב סק"ב) בשם שו"ת **שבות יעקב** (ח"א סי' ל) שכתב שמהאי טעמא יש למחות בחזונים שמאריכים בשבת כשיש מילה עד אחר חצות, ומבטלין מצוות זריזין, ובספר אוצר הברית (ח"א פ"ג סי' ה הע' ט) ובמשמרת שלום כתבו שיש אסמכתא לזה **מתוספת** בפסחים (ב. ד"ה וכאור הבוקר) דעד חצות מקרי

כשיטת הרמב"ם שסובר שאף לקריאת שמע אינו צריך להפסיק אלא גומר ואח"כ יכול להתפלל ולקרא קריאת שמע עם ברכותיה כמבואר בשו"ע סי' ע' ס"ה שם, ועל כרחך צריך לומר לדעת הגר"א שלענין עשיית מלאכה לפני התפילה הקילו חכמים שאינו צריך להפסיק לתפילה ולברכות קריאת שמע שהוא מדרבנן, ורק לקריאת שמע שהוא דאורייתא צריך להפסיק אף שיקרא קריאת שמע בלי ברכותיה, ואחרי שקרא קריאת שמע יכול לגמור מלאכתו ואח"כ להתפלל ולקרא קריאת שמע עם ברכותיה.

⁽²⁾ **ועוד** י"ל לדעת הגר"א, דאין שום ראייה דהגר"א סובר דמצוה מן המובחר עדיף מזריזין מקדימין למצוות, דהא הגר"א בעצמו בשנות אליהו כתב בשם הירושלמי (פ"א ה"ב) דלא קיימא לן לכתחילה כר' יהושע דזמן קריאת שמע עד ג' שעות, ולכתחילה כדי לזרז את האדם הצריכו חכמים לקרותה לפני הנץ החמה כשיעורו של תנא קמא, ולכן כתב שלכתחילה אין לקרותה אחרי הנץ ולהתאחר עד ג' שעות, והביאו המשנ"ב להלכה (סי' נח סק"ג), ואם כן גם אם קורא קריאת שמע עם ברכותיה הוא קורא אותה מיד בזמנה ואפילו מעט לפני הנץ שהרי בנץ הוא כבר מסמיך גאולה לתפילה, ובכך מקיים בזה זריזין מקדימין למצוות. אלא שעדיין צריך ביאור דאסכ"ן הגר"א היה צריך לחלק ולומר דרק אם מתפלל בנץ עדיף לקרא קריאת שמע עם ברכותיה, אבל אם קם אחרי הנץ עדיף לקרא קריאת שמע קודם התפילה משום זריזין מקדימין למצוות.

בוקר, והביא מספר אבן ספיר (חדרי תימן עמ' סז) שבתים המנהג למול בחצות היום, וביאור הענין שעד חצות הוא בגדר זריזין כתב בס' שם ושארית לנפש חיה (סי' א) שהוא על דרך שמצינו בריש ברכות בכל הנהו שמצותן כל הלילה, אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק אדם מהעבירה, וממילא הוא הדין במצות מילה שמצותה כל היום, זריזין מקדימין מיד בהשכמה, על כל פנים מהראוי שלא לאחרה עד אחר חצות היום, דלאחר חצות בודאי יצא מדרך הזריזות, עיין שם.

אמנם בשו"ת מגדנות אליהו להגאון רבי אלתר אליהו הלוי רובנשטיין זצ"ל (גאב"ד אונטוורפן) (ח"א סי' כב) כתב דאף על פי שגדר בוקר הוי עד חצות לדעת התוספת, מכל מקום זהו רק בנוגע לגדר בוקר, אבל הרי בדינא דזריזין מקדימין למצוות דכתיב גביה "וישכם אברהם בבוקר", והשכמה הוי מקודם, והוא רק עד ג' שעות, כדמוכח מויגש הפלשתי השכם וערב וכנ"ל, דהשכמה היינו רק עד זמן קריאת שמע, ואם כן אף על פי שבוקר הוי עד חצות, אבל השכמה בבוקר הוי בתחילת זמן הבוקר, דהוא רק עד ג' שעות, והוא כעין מה שמצינו במן דכתיב (שמות טז, כא) "וילקטו אותו בבוקר בבוקר", ומבואר בברכות (כוז.) דהכוונה לג' שעות, דהגם דבוקר הוא עד ד' שעות, אבל בבוקר בבוקר הוא עד ג' שעות, עכת"ד, ועיין שם שהביא עוד ראייה לדבריו ריש מסכת ברכות. ובספר יקח מצוות (בעניני זריזין מקדימין למצוות סי' יג עמ' רפג) כתב להוכיח כן גם מהביאור הלכה (סי' רנ ס"א ד"ה ישכים) שכתב על הא דמבואר בשולחן ערוך שם שכתב 'ישכים בבוקר ביום שישי להכין צרכי שבת', וכתב הביאור הלכה דהשכמה הוי עד ג' שעות, דכל זמן קריאת שמע מיקרי השכמה, והוכיח כן ממה שאמרו חז"ל (סוטה מב:), על ויגש הפלשתי השכם והערב (שמואל א, יז, טז) שזה היה כדי לבטלם מקריאת שמע שחרית וערבית, אלמא כל זמן קריאת שמע נקרא השכמה, ועל כן כתב הביאור הלכה, דכל שמשכים תוך זמן קריאת שמע מקיים דינא דהשכמה ביום שישי להכין צרכי שבת עיין שם. ומבואר מדברי הביאור הלכה, דגדר השכמה הוא כל זמן קריאת שמע של שחרית, דהיינו עד ג' שעות ביום, ואם כן נראה דהוא הדין בנידון דידן, במאי דילפינן לדינא דזריזין מקדימין למצוות, מהאי דכתיב "וישכם אברהם בבוקר", דגדר זריזין הוא עד ג' שעות ביום, עכ"ד.

ומעתה יש ליישב דברי הרמ"א, דהא זמן של זריזין מקדימין למצוות לדעת הלבוש והשבות יעקב זה עד חצות, ולדעת המגדנות אליהו וכפי שהוכיחו מהביאור הלכה זמנו עד ג' שעות, ועד זמן זה אינו מבטל דינא דזריזין מקדימין למצוות, אלא שגם בתוך זמן זה יש ענין להזדרז בקיום המצוה כמה שיותר מוקדם משום זריזין מקדימין למצוות, ומכיון שבשבת יש ענין לאחר את הקרבת קרבן התמיד ואת תפילת שחרית משום עונג שבת לכן דחו את הענין של זריזין מקדימין בשביל זה, אלא שעם כל זאת לא ביטלו את דינא דזריזין מקדימין למצוות, כי הקרבת קרבן התמיד היה בתוך זמנו, להלבוש והשבות יעקב צריך לומר דזה היה לכל הפחות עד חצות, ולמגדנות אליהו זה היה בתוך ג' שעות, ולפי המגדנות אליהו יש לומר דמה שכתב הרמ"א דמאחרין תפילת שחרית בשבת זה אינו אלא עד ג' שעות ולא יותר.

הלכות הזמן / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות בת ישראל'

לעילוי נשמות מ"ה קדושי מירון, שעלו בסערה השמימה ל"ג בעומר תשפ"א

תקנת אמירת מאה ברכות בכל יום

בגמרא מנחות מג, ב: תניא היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר: "ועתה ישראל מה השם אלוקיך שואל מעמך, כי אם ליראה את ה' אלוהיך וגו' (דברים י"ב) וברש"י: אל תקרי מה אלא מאה. והטעם במדרש רבה במדבר י"ח, כ"א: שבזמן דוד מלך ישראל היו מתים מאה נפשות מישראל בכל יום, ולא היו יודעים על מה היו מתים? עד שחקר והבין ברוח הקודש ותיקן להם לישראל מאה ברכות שיברכו בכל יום ופסקו מלמות. וקראו עליו את הפסוק "נאום הגבר הוקם על" (שמואל-ב כ"ג, א), "על" גימטריא מאה. וכן בתנחומא קרח, י"ב. כנרמז בפסוק "הנה כי כן יבורך גבר" (תהלים קכ"ח, ד) "כי כן", בגימטריא מאה.

שלחן ערוך אורח חיים מו, "חייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות, לפחות". וכתב ב"קב הישר" שכל המוסיף מוסיפין לו ובלבד שלא יברך ברכה שאינה צריכה.

חישוב הברכות ביום חול המשנה ברורה (מו, יד) מחשב כך: המפיל. בבוקר: על נטילת ידים, אשר יצר, ברכות התורה [3]. ברכות השחר [16]. ברכת ציצית. ברכות תפילין [2]. ברוך שאמרי שתבח. ברכות קריאת שמע שחרית וערבית [וברכת יראו עינינו בחו"ל] תפילת העמידה $57 = 3 \times 19$ בכל יום אדם אוכל 2 סעודות עם לחם, בכל סעודה יש 8 - נטילת ידים המוציא וברכת המזון [4] כוס של ברכת המזון [2]. ובצום שחסר לו סעודה אחת נשאר 100 ברכות. בשבת ויום טוב בשבת אין ברכת תפילין, וכן חשבון התפילות הוא רק $28 = 7 \times 4$ במקום 57, ולכן חסרים 32 ברכות מחשבון ה 92 ברכות. מאידך יש קידוש לילה ויום שבו יש 3 ברכות, 3 סעודות שגם בלי כוס הוא 18 ברכות, ולכן יש סה"כ 78 ברכות לאשכנזים ו77 לספרדים. למברכים עם כוס בברכת המזון עוד 6 ברכות. בחג יש רק 2 סעודות, ומצד שני יש ברכות יחודיות לחג, שהחיינו, הלל, על אכילת מצה, מרור, לולב, ישיבה בסוכה, ועוד. בשבת יש המשלימים למאה ברכות באכילת מיני פירות ומגדים וברכות הריח. וכן המכוון בברכות על התורה וההפטרות להשלים מאה ברכות - זכה. ולשיטת רש"י (במחזור ויטרי), שבאמירת "אין כאלוקינו", נחשבים י"ב שבחים כ"ב עניות אמנים, וב"כלבו" שהם ככ"ה אמנים.

חיוב מאה ברכות לבנות ולנשים: נחלקו הפוסקים האם נשים חייבות במאה ברכות, דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (פניני תפילה עמ' ע) והגר"ע יוסף (ילקוט יוסף דינים לאשה ולבת פ"ו) שנשים חייבות בכך, משום שאינה מצוה שהזמן גרמא, ואין רגע שאדם אינו מחויב בברכות ולכן גם לנשים רצוי אם הדבר אפשרי תתאמצנה להשלים את המאה ברכות

מאידך דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה כ"ב, כה) הגר"ש וואזנר (שבט הלוי ה, כ"ג) הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ב, קכ"ט) ועוד, שנשים **פטורות** מחיוב מאה ברכות, משתי סיבות, משום שאף שהמצווה היא תמידית, כל יום גורם לה חיוב מחודש, וגם זה נחשב שהזמן גורם. ובנוסף כיון שתפילת ערבית רשות ולא כל הנשים קבלוה על עצמן, וברכות התפילות, הבסיס למניין הברכות, ואין להן ברכות הציצית והתפילין, בהכרח שנשים לא נכללו בתקנה **ואמנם כן**, בוודאי, נשים המשתדלות לקיים את התקנה, ומשתדלות כדרכן, להשתתף ב"מסיבות אמנים" בוודאי תבואנה על ראשן [מאה] ברכות ושפע ברכה והצלחה. מתחת ידו המלאה.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת אמור

כא, א: לנפש לא יטמא בעמיו.

בהר צבי הביא מה שהקשה המהרי"ל דיסקין למה לא כתיב לנפש "מת", די"ל דהכתוב בא לומר דמזה דכתיב לאביו ולאמו יטמא היינו דוקא כשהוא שלם ולא כשהוא חסר כל שהוא לאחר מיתה [עיינן נזיר מג, ב]. ופירושו הוא כך לנפש כשהוא שלם בעמיו לא יטמא כי אם לאביו וכו' כשהוא כנ"ל, דהיינו שלם, אבל כשהוא חסר גם להם לא יטמא.

ובהערות ומילואים להר צבי [יו"ד סימן רפב] נוספו דברים בענין זה וז"ל דין זה שכהן אינו מטמא למת אלא כשהוא שלם ולא כשהוא חסר, נאמר לענין קרובים, אבל לענין מת מצוה מיטמא גם לאבר, כמבואר בשו"ע יו"ד סימן שע"ד ס"ב עיין שם.

וי"ל דזה מדוקדק דגבי כהן גדול כתיב [להלן פסוק יא] ועל כל נפשות מת לא יבוא לאביו ולאמו לא יטמא, ופירש"י "לא בא אלא להתיר לו מת מצוה", דהכא כתיב נפשות מת דמשמע גם חסר, ועל זה כתיב לאביו ולאמו לא יטמא והוי יתור כדי להתיר מת מצוה דמשמע גם בחסר כמו בתחילת הפסוק.

*

כא, ח: וקידשתו כי את לחם אלוקיך הוא מקריב.

בשבט הקהתי דין בשאלה זו כשיש ב' מתים בעיר ואחד מהן כהן האם צריך להקדים ולקבור את הכהן ראשון מדין "וקדשתו". והביא בדבריו את תשובת הג"ר שלמה איגר שכתב כי זכות הקדימה של כהן מדין "וקידשתו" היא רק בחייו ולא לאחר מותו, "דהיכן מצינו מצוה לכבד כהן לאחר מותו", והטעים כי הסיבה לכך היא משום שדין "וקידשתו" תלוי ב"כי את לחם אלוקיך הוא מקריב", וכהן מת ודאי אינו ראוי לעבודה ולכך אין בו דין "וקידשתו".

ובספר מגדים חדשים על מסכת ברכות הוסיף דדוקא לתלמיד חכם יש קדימה על עם הארץ אף אחר מיתה, משום דהתלמיד חכם כבודו אינו מצד הגוף אלא מחמת התורה שהרבה קניינה וזה לא נתבטל במיתתו דרק הגוף מת, אבל כבוד התורה נשאר אצלו, משא"כ ככהן שקדושתו קדושת הגוף כשמת אין לו מעלה על ישראל.

*

כא, יד: אלמנה וגרושה וחללה זונה וכו'.

צריך טעם שכתב וגרושה וחללה בוי"ו מוסיף, ובמילת "זונה" החסיר הכתוב אות וי"ו. ומצאתי בהכתב והקבלה שעמד בזה וכתב ונ"ל טעמו לדעת הרמב"ם פי"ח מאיסורי ביאה דבת ישראל שנבעלה לחלל אע"פ שהיא מותרת להנשא לו מכל מקום נקראת זונה, וכיון

דחללה דקרא דילן היינו שנבעלה לחלל ומבעילה זו עצמה נעשית זונה לא דמי לגרושה וחללה דבהו היה מעשה אחר מעשה אחר שנתאלמנה נתגרשה משני, ואחר שנתגרשה נבעלה לחלל דהוי בה מעשים חלוקים לכן חילקם קרא בוי"ו, אבל זונה הוית אף בלא חידוש מעשה אחר שנתחללה דמיד שנבעלה לחלל נעשית חללה זונה בפעם אחת, לכן החסיר אות וי"ו.

אמנם לדעת הראב"ד שם שביאת החלל אין פוסלה לכהונה משום זונה רק משום חללה, על כרחך זונה דקרא בשזינתה אחר שנתחללה באחד מחייבי כריתות וכדומה דהוי בה מעשים חלוקים, א"כ צריך טעם על חיסרון וי"ו עכ"ל.

שוב ראיתי בחיזקוני שכתב וחללה זונה חסר וי"ו, כמו שמש ירח עמד זבולה [חבקוק ג, יא], וכיפר אדמתו עמו [דברים לב, מג] עכ"ל. והיינו שדרך הכתובים בהכי.

*

כב, יג: וכל זר לא יאכל בו.

פירש"י לא בא אלא להוציא את האונן שמותר בתרומה, זרות אמרתי לך ולא אנינות. מבואר דתרומה מותר לאכלו באנינות, ואילו במעשר שני אסור כדכתיב לא אכלתי באוני ממנו, ולכאורה איפכא מסתברא שהרי תרומה חמירא שיש בה לזרים עוון מיתה בידי שמים משא"כ במעשר שני. אולם באמת לענין אנינות זה תלוי במילתא אחריתי אם יש חיוב שמחה או לא, ולענין מעשר שני ילפינן מהא דלא אכלתי באוני ממנו דיש חיוב לאכול מעשר שני בשמחה כדאיתא בפסחים [לו, א], אולם בתרומה אין חיוב שמחה לכן מותר לאוכלה באנינות.

ובביכורים כתב הרמב"ם [פ"ג מביכורים ה"ו] "ומנין שהביכורים אסורין לאונן שהרי נאמר בהן ושמחת בכל הטוב, מכלל שהוא חייב לאוכלן בשמחה לא באנינות", ושם בהלכה ה' כתב "אכילת ביכורים כאכילת תרומה לכל דבר, ויתר בביכורים שהן אסורין לאונן", ומדביכורים אסורין לאונן בגלל שנאמר בהן שמחה מכלל דתרומה מותרת לאונן משום שלא נאמר בו שמחה.

כב, יד: ואיש כי יאכל קודש בשגגה, ויסף חמישתו עליו ונתן לכהן את הקודש.

בבית האוצר [ס"א כלל קכב ד"ה וע"ע השני בסוגריים] כתב דתשלומי תרומה אינן תשלומין אל בעליהן לבד לשלם לכהן את הפסידו עם תוספת חומש, רק המה תשלומין אל עצם הקדושה, דזר האוכל תרומה נחשב מכלה ומאבד קדושת התרומה, דרק כהן האוכל אין האכילה איבוד לתרומה כיון שכך היא מצוותה, משא"כ אכילת זר דלא ניתנה לאכילת זר חשיבא שפיר איבוד גרידא אל התרומה, ועל כרחך מה שהוא משלם חולין והן נעשים תרומה זהו תשלומין אל עצם התרומה אשר חילל ואיבד שמחזיר קדושת תרומה תחת קדושת תרומה הראשונה שאיבד וכמובן, וא"כ ממילא דלא שייך בזה מחילת כהן [כמבואר בר"ש פ"ו מתרומות ה"א] כיון דאין התשלומין לו לבד רק גם אל עצם הקדושה ודו"ק היטב.

כב, לב: ונקדשתי בתוך בני ישראל.

א. המצוה של קידוש ה' יסוד עניינה להראות שהתורה והמצוות הם קיימין לנצח ואפילו המוות לא ישנה מזה מאומה, ויסוד הדין דבג' עבירות יהרג ואל יעבור אינו משום המצוה דקידוש השם, אלא דבכל אחד ילפינן מקראי בגמרא דיהרג ואל יעבור, אלא שאם עשה כן קיים נמי המצוה של קידוש השם שהרי לא מסר נפשו למות להנאת עצמו אלא מפני ציווי הבורא יתברך שמו, והוי דומיא דמה שכתב הרמב"ם [פ"ה מיסודי התורה ה"י] וכן כל הפורש מעבירה או עשה מצוה לא מפני דבר בעולם לא פחד ולא יראה ולא לבקש כבוד אלא מפני הבורא ברוך הוא כמניעת יוסף הצדיק מאשת רבו הרי זה מקדש את השם.

ב. ולכן מוצאים ברמב"ם מצות קידוש השם בדבר שאינו עבודה זרה כלל אלא רק נראה כעבודה זרה, והוא על פי מה שכתב בסה"מ [בעשה ט] וענין זאת המצוה אשר אנחנו מצווין האמונה הזאת האמיתית בעולם ושלא נפחד בהיזק שום מזיק ואע"פ שבא עלינו מכריח גובר יבקש ממנו לכפור בו יתעלה לא נשמע ממנו, אבל נמסור עצמנו למיתה ולא נתעהו לחשוב שכפרנו ואע"פ שלבנו מאמין בו יתעלה עכ"ל. והוא דומיא דחנה וז' בניה בגיטין [נו, ב] שרצה שאותו תינוק יתכופף להרים הטבעת של המלך ויהא נראה כאילו משתחוה לע"ז ונתעהו לחשוב שכפרנו וכו' גם זה אסור.

ג. באמת ליעקב [להגר"י קמינצקי זצ"ל] מביא כתב ברמב"ם [פ"ה מיסודי התורה ה"א] "כל בית ישראל מצווין על קידוש השם הגדול הזה", במה שכתב "כל בית ישראל" כיוון לרבות אפילו קטנים כדכתיב [תהילים קטו, יב] יברך את בית ישראל וכו' הקטנים עם הגדולים, והטעם נראה לי מדלא כתיב תקדישו את שמי דאז יש לומר דלא דיבר הכתוב אלא עם המקדשים, אבל מכיון דכתיב ונקדשתי שהקב"ה כביכול הוא הנפעל א"כ גם ע"י הקטנים אפשר שיעשה הענין הזה. ובפרשת תולדות כז, מ ביאר לפי זה שאפילו גוי שגרם על ידי פעולתו קידוש השם ואפילו אם כיוון לחלל את השם מקבל שכר על זה, מכיון שבמצוה זה העיקר היא הפעולה ולא הפועל. וכן בדרכי תשובה [יו"ד קנו, כה] מביא מאחד מחכמי הספרדים דגם בקטן שייך הדין דיהרג ואל יעבור ומשיאין לו עצה דיהרג ואל יעבור דאע"פ דליתא בעשה דקידוש השם אפ"ה הדין הוא שיהרג ואל יעבור.

כג, ג: אלה הם מועדי ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת וגו'.

בבית אלקים למבי"ט [שער היסודות פרק מג ד"ה ועוד] כתב ואין קדושה בימי המועדים כי אם מצד שבת, ולכן היו פסח וסוכות שבעת ימים שיהא נכלל בתוכם יום שבת ויתפשט ממנו קדושה לשאר הימים שאין להם קדושה מצד עצמם כי אם זכר ליציאת מצרים ולענני כבוד, אבל עצרת ור"ה ויו"כ יש להם קדושה מצד עצמם, תורה שניתנה בעצרת ועודנה מורשה לנו, ור"ה בריות בו יפקדו בכל שנה, ויוה"כ יום סליחה וכפרה לישראל, וקדושת המילה היא להיות נכלל כל יום השבת בכלל זמנה.

כג, ד-ה: אלה מועדי ה' וגו': בחודש הראשון בארבעה עשר לחודש בין הערבים פסח לה'.
יעויין בביאור הגר"א [יו"ד סימן שצט סק"ט] ובפני יהושע [פסחים דף נ, א] דמהא דנכתב
ערב פסח בפרשת המועדות מוכח דגם ערב פסח לאחר חצות הוא מועד, ומכאן מקור
לאיסור מלאכה בערב פסח.

והעיר הג"ר חיים מרדכי אוזנבד שליט"א אבל צ"ע דהא גם בפרשת פינחס כתיב [כח, טז]
ערב פסח, והתם לא כתיבי אלא מועדות שיש בהם מוספים, וערב פסח אף אם הוא מועד
הרי אין בו מוסף עכ"ד.

אמנם יש ליישב דהגדולים הנ"ל למדו דשאני הכא דכתיב בפסוק הקודם "אלה מועדי ה'
אשר תקראו אותם במועדם אלה הן מועדי", א"כ נראה דלא חשיב בפרשה זו רק דבר
שהוא "מועד" נקרא, אבל בפרשת פינחס נהי דהפרשה עוסקת בעיקרה בקרבנות המוספין
אבל אתה רואה שגם מזכירה שם מילי אחריני כמו ז' ימים מצות תאכל, א"כ שפיר יש
לומר דמזכירה גם את ערב פסח אע"פ שאין בו מוסף.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב

הדלקת נרות יום טוב

הנה מצות הדלקת נרות ביום טוב הנהוגה כיום כמעט בכל קהילות ישראל, אין לה שום זכר בגמרא, וגם לא בירושלמי ובמדרשים המצויים לפנינו, וכן לא נזכרה בסדר רב עמרם גאון וסידור רס"ג ושאר חיבורי גאוני בבל ותשובותיהם, וכן לא נזכרה ברמב"ם ובראשונים חכמי ספרד.

מצוה זו נזכרה לראשונה בדבריהם של שלשה מגדולי רבותינו שבאשכנז שחיו באותו דור, הלא המה ה**ראבי"ה** (הלכות שבת סי' קצ"ט והלכות יו"ט סי' תשי"ב) ה**אור זרוע** (סי' י"ב וסי' שס"א) וה**רוקח** (סוף סי' ש"ב) ששלשתם כתבו כן בשם הירושלמי.

אחריהם נזכרה מצוה זו גם ב**שו"ת הרא"ש** (כלל ה' סי' ח'), **מרדכי** (שבת רמז רע"ג ורמז רצ"ד ורמז תנ"ו), ה**גהות מיימוניות** (פ"ה מהלכות שבת אות א'), **אגודה** (יומא פ"י), ה**גהות אשרי** (ביצה פ"ד סי' ז') כלבו (סי' נ"ח), **לקט יושר** (ח"א עמ' מ"ט ועמ' ק"ג), ועוד.

ורבים מהראשונים שהזכירו מצוה זו כתבו ג"כ שיש לברך עליה, כמו שמברכים על הדלקת נר שבת: ה**ראבי"ה** ח"ג סי' תשי"ב וה**אור זרוע** ח"ב סי' י"א וה**רוקח** סוף סי' ש"ב וה**מרדכי** שבת רמז רע"ג כתבו לברך על הדלקה זו 'בא"י אקב"ו להדליק נר של יו"ט', וכן באגודה יומא פ"י כתב: 'ומדליקין נרות על השולחן... גאונים פוסקים שלא לברך על הנר (-ביו"כ) אכן רוב גאונים פסקו על פי הירושלמי לברך אפילו בשאר יום טוב', וכן כתב ב'ספר הלכות איטלקי קדמון לר' יחיאל בן יקותיאל' (תלמידו של הריבב"ן).

אמנם בגמרא ובגאונים וראשוני ספרד לא מצאנו שום זכר למצות הדלקת נר ביום טוב, כנ"ל, ונראה מזה דסבירא להו שלא היתה תקנה מיוחדת להדליק נרות ביום טוב, ואם כן ודאי דאין מברכים על זה.

ובספר המנהיג הלכות שבת: 'ובירושלמי ובבראשית רבה ויברך אלקים את יום השביעי, ר' אליעזר אומר ברכו בנר, פעם אחת הדלקתי את הנר בע"ש ובמוצאי שבת מצאתיו דולק ולא חסר כלום, למדנו מזה שאין מברכים על הנר בלילי ימים טובים, וכן כתב רב אחא בנר שבת לברך להדליק, ולא הזכיר נר של יום טוב'.

ובמושב זקנים מבעלי התוס' פרשת אמור (כ"ד ב'): 'סמך נרות למועדות, ויש לומר ללמד שהדלקת הנר בשבת מצוה. מכאן נהגו האשכנזים לברך על הדלקת נר ביו"ט כמו בשבת, ולא מסתבר לרבותינו שבצרפת דאפילו בשבת אסיק תלמודא הדלקת נר בשבת חובה משום שלום בית, אם כן ביו"ט שיכולים להדליק אין לברך דאין צריך שלום בית ולכך פסק דאין מברכין על נר שבי"ט... אך ביו"ט פשיטא דאם היה לו אבן טובה המאירה אין צריך להדליק ופשיטא דאין מברכין על נר של יו"ט'.

וכע"ז כתב בפסקי ר' אביגדור צרפתי פ' אמור, וז"ל: "ולכך סמך נרות למועדות ללמד שהדלקת הנר בשבת מצוה, מכאן פסק ונהגו האשכנזים לברך על הדלקת נר ביו"ט כמו בשבת, ולא מסתבר לרבותינו גאונינו, דבשבת אסיק תלמודא הדלקת נר בשבת חובה משום שלום בית, א"כ ביו"ט שיכולים להדליק אין לברך דאין צריך שלום בית, ולכן פסק שאין מברכין על נר של יום טוב... אך ביום טוב פשיטא דאם היה לו אבן טובה המאירה אין צריך להדליק, פשיטא דאין מברכין על נר של יום טוב".

ובכלבו (לר' אהרן מלוניל, בסוף ימיו היה בספרד) סי' ל"א כתב: "ואחד האיש ואחד האשה מברכין בהדלקתה, ואחר כך מדליקין, וכן הדין בימים טובים", ושם סי' נ"ח כתב: "ונראה שצריך לברך על הדלקת נר יום טוב כמו על הדלקת נר שבת, לפי שכשם שמצוה לכבד שבת ולענגו כך מצוה לעשות ליום טוב, וזהו מכלל הכבוד והעונג", ובספרו ארחות חיים הל' יו"ט סי' א' כתב שביו"ט יש אומרים לברך ויש אומרים שלא לברך, משמע שבזמנו כבר נהגו כולם להדליק נר גם ביו"ט רק נחלקו אם לברך או לא.

ובאבודרהם במעריב של שבת כתב: "וכתב ה"ר גרשון ב"ר שלמה הדלקת נר בשבת היא חובה מפני שהיא מכלל עונג שבת... ומברכין על הדלקתה בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק נר של שבת, אבל הדלקת נר יום טוב לא נהגו לברך שאינה מצוה וחובה כמו בשבת שהיא מכלל עונג שבת, אבל ביום טוב שמחת יום טוב מצאנו עונג יום טוב לא מצאנו, ע"כ, ובעל משמרת המועדות כתב שצריך לברך על הנר בלילי ימים טובים" (לא ידוע מי הוא בעל משמרת המועדות).

וכן מנהג חלק מהתימנים עד היום שלא מדליקים נרות ביום טוב וכל שכן שלא מברכים על זה (עי' מה שהאריך בזה הגר"י רצאבי שליט"א בקונטרס "נר יום טוב").

ובב"י או"ח סי' רס"ג הביא את דברי ההגה"מ והמרדכי בשם הירושלמי שגם ביו"ט צריך להדליק נר של יום טוב, ובשו"ע סי' רס"ג ס"ה כתב: "גם ביו"ט צריך לברך להדליק נר של יו"ט", ובשו"ע או"ח סי' תקי"ד סי"א כתב: "המדליק נר של יו"ט צריך לברך אקב"ו להדליק נר של יו"ט".

הרי לנו שמנהג זה של הדלקת נרות יום טוב נהג בתחילה רק באשכנז ולא בספרד וצרפת, ורק אח"כ נתפשט לשאר הקהילות, וצ"ב מהו מקור המנהג.

והנה הראבי"ה ח"ג סי' תשי"ב והאור זרוע ח"ב סי' י"א והמרדכי שבת רמז רע"ג כתבו דאיתא בירושלמי: "המדליק נר לילי יום טוב צריך לברך ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של יום טוב" [המרדכי כתב שכן הוא בירושלמי פרק הרואה, אך הראבי"ה והאור זרוע כתבו שכן הוא בירושלמי פרק המביא כדי יין (פ"ד דביצה), אך בירושלמי פרק הרואה גרסינן להדליק נר לכבוד יום טוב].

אמנם בירושלמי לפנינו ליתא כן, וכבר נודע ונתברר שלפני הראשונים הללו היתה מהדורא אחרת של הירושלמי שהיו בה הרבה הוספות ושינויים על פי הבבלי ומדרשים ותשובות וחיבורי הגאונים, וגם כאן ודאי שמקורה של ברכה זו הוא בדברי אחד הגאונים,

ומסתבר שמקורה הוא בתורת ארץ ישראל, שהיו אצלם הרבה מנהגים ונוסחי ברכות שלא היו נהוגות בבבל ובנותיה.

ויש שרצו לומר שהמנהג לברך על נרות של יו"ט נתחדש ע"י הראב"י והאו"ז והרוקח מחמת שמצאו כן בירושלמי, אך נראה ברור שאינו כן מכמה טעמים:

א. יש הרבה מאוד דברים בירושלמי ומסכת סופרים שגם באשכנז לא נוהגים כן. וידוע כמה התאמצו בני אשכנז להחזיק במנהגייהם הקדומים, גם אם היו עליהם קושיות גדולות, ובודאי לא היו משנים את המנהג ע"פ הירושלמי, ובודאי לא על פי נוסח אחד של ירושלמי.

ב. אם המנהג הקדום לא היה כך לא יתכן שכל בני אשכנז היו מקבלים על עצמם את המנהג החדש באין פוצה פה תוך תקופה קצרה כ"כ.

ג. הרוקח סוף סי' ש"ב כתב בסתמא שצריך לברך להדליק נר של יום טוב ולא הסתמך על דברי הירושלמי.

ד. באו"ז סי' שכ"ו משמע שהדלקת הנר ביו"ט היתה מנהג פשוט בזמנו, שכתב: "מיכן אני אומר כשמדליקין נרות של שעה בערבי שבתות ובערבי יו"ט ותוחבין הרבה נרות במנורה סמוכות זו לזו עד שהן מחממות זו מזו ונוטפת השעוה מחמת חמימות וגם נכפלות ונופלות, שלא קיימו מצות נר שבת ויו"ט".

ומכל זה נראה שמנהג הדלקת נרות ביו"ט בברכה היה מנהג קדום באשכנז, לפחות אצל חלק מהמשפחות, והראשונים הביאו את דברי הירושלמי רק כדי להוכיח את אמיתת המנהג.

ומלבד זה נראה שאם היה באותו ירושלמי שתי נוסחאות לברכה על הדלקת נר של יו"ט, הרי שבזמנו של אותו חכם שכתב את ההוספות על הירושלמי כבר היו שני נוסחאות לברכה זו, הרי שהיה זה מנהג רווח.

ולענ"ד יש מקור קדום למצות הדלקת נרות ביו"ט במדרש לקח טוב לרבינו טוביה ב"ר אליעזר (מחכמי יון בזמן רש"י) פרשת אמור (כ"ד ד'), שמדבריו שם מוכח שהשוה הדלקת נר ביו"ט להדלקת נר בשבת, שכתב שם: "אבל צריכין אנו לידע למה נסמכה פרשת הנרות למועדים, ללמדך דברי רבותינו שאמרו הדלקת הנר בשבת מצוה, לפיכך נסמכה למצות שבתות ומועדי ה'".

משמע מלשונו להדיא דגם במועדים איכא הדלקת הנר, דאם לא כן לשם מה נסמכה הדלקת הנר למועדים? ואמנם היה מקום לדחוק שכוונתו היא לומר שהדלקת הנר נסמכה לפרשת מועדים כיון שכלול בה גם שבת, אך אין זה נראה, דא"כ היה לו לומר "לפיכך נסמכה לפרשת מועדים שיש בה מצות שבת", ולמה כתב רק "למועדים", משמע שכוונתו לדרוש את מה שנסמכה הדלקת הנר לכל המועדים. וכן מוכח להדיא ממה שכתב "לפיכך נסמכה למצות שבתות ומועדי ה'", ולא כתב "לפרשת" מצות שבתות ומועדי ה', אלא

"למצות שבתות ומועדי ה'", משמע להדיא שבדוקא נסמכה הדלקת הנר גם למצות המועדים^{כא}.

ומסתברא לענ"ד שמנהג הדלקת הנר ביו"ט היה מנהג קדום בארצות רומניה (ביזנטיון) ואיטליה ואשכנז שבכל הארצות האלה היו הרבה מנהגים ארץ ישראלים כידוע.

*

נראה דגם לרמב"ם צריך שיהיה אור ביו"ט אך אינה מצוה מיוחדת

ויש שרצו לומר שלדעת הרמב"ם יש מצות הדלקת נר ביו"ט בברכה, משום שכתב בהלכות יו"ט פ"ו הט"ז "כשם שמצוה לכבד שבת ולענגה כך כל ימים טובים... וכבר בארנו הכיבוד והעינוג בהלכות שבת", ובהלכות שבת פ"ה ה"א כתב: "אפילו אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת, וחייב לברך קודם הדלקה בא"י אמ"ה אקב"ו להדליק נר של שבת, כדרך שמברך על כל הדברים שהוא חייב בהם מדברי סופרים".

ודעת הרמב"ם בזה נפסקה להלכה בשו"ע או"ח סי' תקכ"ט, שכתב: "וצריך לכבדו ולענגו כמו בשבת", ובסי' רס"ג ס"ב כתב: "ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת הוא".

אמנם קשה לומר שכך היא דעת הרמב"ם, כי אם כן היה לו לכתוב בפירוש את נוסח הברכה על נרות של יו"ט, כמו שכתב את הנוסחאות של כל הברכות, ובודאי לא היה מעלים תחת לשונו חידוש גדול כזה שלא נזכר בכל הגאונים עד זמנו, וגם לא נראה כלל שחידש ברכה שלא נזכרה בגמרא וגאוני בבל, וידוע שהרמב"ם התנגד מאוד לכל ברכה שנתקנה אחרי חתימת התלמוד.

אך נראה דאה"נ ודאי דסבירא ליה לרמב"ם שמכלל מצות עונג יו"ט שיהיה נר דלוק בביתו ולא יאכל בחושך, ואפילו אין לו מה יאכל מחזר על הפתחים עבור זה, אך מכל מקום זה רק חלק מהמצוה הכללית של עונג יו"ט, אך אכתי אי"ז סיבה לברך על זה, כמו שאין צריך לברך על הכנת המאכלים ולבישת הבגדים לכבוד שבת ויו"ט, דמה שמברכים על הדלקת נר שבת הוא משום ששם ראו חז"ל לתקן על זה תקנה מיוחדת משום שלום בית, אך ביו"ט אפשר להדליק גם בלילה, וגם אם לא יהיו לו נרות יוכל לשאול מאחרים, ולכן ביו"ט לא תקנו על זה תקנה מיוחדת, ואם כבר יש בביתו נרות דלוקים מחצות היום של ערב יו"ט וידלקו עד סוף זמן הסעודה, לא צריך להדליק עוד נרות כלל.

ויש המביאים ראיה ממה שכתב הרמב"ם בפ"ל משבת ה"ה: "וצריך לתקן ביתו מבעוד יום מפני כבוד השבת, ויהיה נר דלוק ושולחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן", הרי שהדלקת הנר בכלל כבוד שבת, ואם כן הוא הדין ביו"ט, שהרי כתב הרמב"ם שצריך לכבד ימים טובים כמו שבת, אך גם זה יש לדחות כנ"ל, דודאי חייב להדליק משום

^{כא} ומה שכתב הלוקח טוב הדלקת נר 'בשבת' ולא ביו"ט, נקט את לשון הגמרא 'הדלקת נר בשבת מצוה', וכונתו דה"ה יו"ט, ומה שכתב הלוקח טוב בפרשת בשלח ופרשת ויקהל טעמים דוקא לנר שבת, ידוע שמגמתו שם נגד הקראים שר"י שאסרו את הדלקת נר שבת, ולכן כתב הרבה טעמים להוציא מליבם.

כבוד יו"ט, אך זה רק חלק מהדין הכללי של כבוד יו"ט, ולא תקנה מיוחדת, ולכן אין לברך על זה כמו שלא מברכים על עריכת השולחן והצעת המטה.

*

ברכה על הדלקת נרות של יו"ט בימינו

והנה יש שהקשו שבשו"ע כתב שמנהג א"י לא לברך על ההלל בר"ח משום שאינו אלא מנהג, ואם כן איך הספרדים מברכים על הדלקת נרות ביו"ט, הא לכאורה אינה אלא מנהג. אמנם נראה דגם אם אין הדבר אלא מנהג מ"מ כאן ודאי אפשר לברך, כיון שהשו"ע לא הכריע מדינא שלא לברך על מנהג, אלא כתב שמנהג א"י לא לברך על מנהג, וא"כ זה רק במה שנהגו שלא לברך, אך ברכה זו כבר נהוג עלמא לברך אותה מאות בשנים מזמן השו"ע עד היום, ואפילו אם תאמר שאם היו יודעים שמנהג בבל לא לברך לא היו נוהגים כן, מ"מ מנהג בטעות הוא ג"כ מנהג, כל עוד אינו נגד הדין, וכאן הרי לדעת רוב הראשונים מברכים על מנהג, וכן נהגו ברוב הקהילות, ושפיר יש לסמוך עליהם לקיים את המנהג.

ועוד נראה דברכה זו אינה בכלל מה שנהגו שלא לברך על מנהג, דהנה ידוע מה שכתב הצ"ח ברכות כ"ו ע"א, וכן נוקטים רוב הפוסקים בזמנינו, דהטעם שנשים לא מברכות על מ"ע שהז"ג הוא רק משום שהן אינן יכולות לומר וציונו, אך ברכות שאין בהם "וציונו" יכולות הנשים לאמרן, נמצא שגם השו"ע מודה ששייך לברך על מצוה שאינה חיוב, אך זאת בתנאי שנוסח הברכה יהיה אמת, ולפ"ז יש לומר כן גם בענין ברכה על המנהג, דמה שאין מברכין על מנהג הוא רק משום שא"א לומר על זה "וציונו", אך היכא דליתא להך טעמא שפיר יש לברך על המנהג (ובמקום אחר יישבתי עפ"ז היטב בס"ד את מה שפסק השו"ע באו"ח ס"ס מ"ז שנשים מברכות ברכת התורה, ומה שפסק באו"ח סי' תרע"א ס"ז שמברכים על הדלקת נר חנוכה בבית הכנסת).

ולפ"ז נראה דגם לו יהי כן שהדלקת נרות ביו"ט היא רק מנהג, מ"מ הרי נתבאר לעיל דלדעת הרמב"ם (שנפסקה בשו"ע) יש חיוב גמור שיהיו בבית נרות דולקות לכבוד יו"ט, אלא שאין ע"ז תקנה מיוחדת, וא"כ יש לומר דמנהג כזה שפיר דמי לברך עליו לדעת השו"ע, כי מה שאומרים בברכה זו 'וציונו' אין זה שקר כלל, כי אכן הקב"ה ציונו בלא תסור ושאל אביך ויגדך לשמוע בקול דברי חכמים שאמרו להדליק נרות של יו"ט משום דין כבוד ועונג יו"ט.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס

החילוק בין ברכת בדיקת החמץ לנרות חנוכה

פְּסַח לַה' (כג, ה)

המאירי בפסחים (ו' ע"ב), הביא כמה מהלכים בדעות הראשונים, המחלקים בכל המצוות, מה הסיבה שעל חלקם מברכם בלמ"ד, לשמוע, להדליק, ועל חלקם מברכים ב"על".

והביא שם את שיטת "גדולי הדורות", היא דעת הרב בעל ההשלמה ע"ה, שלשיטתו כל מצוה שהיא חובה ואינה רשות, מברך עליה בלשון "לעשות" בלמ"ד, כגון: "לשמוע קול שופר", "להדליק נר חנוכה" וכו', ואם זו מצוה רשות, מברך "על", וזה הטעם שבביעור חמץ מברך "על ביעור חמץ", כיון שאינו חייב לבער חמץ בכל אופן, שהרי אם אין חמץ ברשותו כלל אינו חייב בביעור.

וזה לשונו: "וגדולי הדורות פוסקים גם כן כסוגיא זו וכתירוצין שבה כדעתנו אלא שחלוקים עלינו גם כן בטעם המצות היוצאות מן הכלל והם כוללים בענין זה מה שנאמר בגמרא שכל מצוה שהוא עצמו חייב בה מברך בלמ"ד. ואף באותם שאפשר לעשותם על ידי שליח, כגון תקיעת שופר ונר חנוכה, ואבי הבן במילת בנו ומילת גרים ועבדים, שהרי חובה היא על כל העושה והכל חייבים בה, ואין צריך לומר באותם שאי אפשר להם על ידי שליח, כגון תפלין וציצית וסוכה ודומיהם, ומתוך כך היו נוהגין לברך לאכול מצה ולאכול מרור וכדעת שכתבנו. ולולב הואיל ומדאגביה נפק ביה אין ראוי לברך בלמ"ד, וכן נטילת ידים וטבילה, אבל מצות שאינם חובה עליו, כגון עירוב ושחיטת חולין ומילת בן חברו ודומיהם, מברך בעל. ומצות ביעור שהיא בעל, אף על פי שהיא מן המין הראשון, מפרשים הטעם מפני שהיא כברכת הרשות, שאם יודע שלא נשתמש בו חמץ אינו צריך בדיקה. וכן מגילה, אחר שאין חובה עליו לקרות אלא לשמוע, ואנו מברכין על הקריאה הרי היא כברכת הרשות ומברך ב"על". אבל שופר שמברכין על השמיעה דוקא בלמ"ד, ולא קבעו לברך על התקיעה מפני שיש תקיעה שאין אדם יוצא כגון תקיעה בבור. וספירת העומר פרשו הם הואיל וזכר בעלמא הוא מברכים בעל, שאינה אלא כברכת הרשות" עכ"ל.

ויש לבאר, מאי שנא מנוסח ברכת הדלקת נרות חנוכה שמברך "להדליק", הלא בחנוכה נמי אם אין לו בית פטור מנר חנוכה (תוס' סוכה מ"ו, א ד"ה הרואה), ומ"מ כיון שיש לו בית חשיב מצוותו חובה ומברך "להדליק", והכי נמי נימא הכא גבי חמץ, דאף דאי אין ברשותו חמץ, אינו חייב לבער, מ"מ כיון שיש חמץ ברשותו וחייב בביעורו, שפיר יחשב מחמת כן מצותו חובה.

ת. נראה לבאר את שיטת בעל ההשלמה, כי לשיטתו יש חילוק בין ברכת בדיקת חמץ להדלקת נרות חנוכה, ועיקר החילוק הוא האם מדובר במצוה "חיובית" שהוא מחוייב

לקיימה בכל אופן, או שמדובר במצווה "קיומית", שרק אם רוצה לעשות כך וכך, אז עליו לקיימה, כגון שחיטה שאם אינו רוצה לאכול, לא יגיע לידי קיום מצוחת שחיטה.

ולכן ברכת בדיקת חמץ, מוגדרת לשיטתו כמצווה "קיומית", שהרי אין לו חיוב מעיקר הדין להשאיר חמץ ביתו ואז בערב פסח לשורפו ולבערו, אלא יכול האדם לנקות את כל ביתו זמן רב קודם פסח, ולצאת מביתו ומרשותו, ולא יעבור על שום איסור ואף לא יחסר משום מצווה (כמבואר באורך בסי' תל"ו).

אמנם מצות הדלקת נרות חנוכה, הרי היא מצווה "חיובית" המוטלת על האדם לקיימה בכל עת, וגם אם אין לו בית כדי לקיים בו את מצות הדלקת נרות חנוכה, כבר חייבו חז"ל לברך על הדלקת הנרות של אחרים שרואה, וכמובא בסוכה (מ"ו ע"א): "הרואה נר חנוכה צריך לברך", ופרש"י: "הרואה נר חנוכה - קאי על שלא הדליק בביתו, ועובר ברשות הרבים ורואה אותה בפתחי ישראל, שמצווה להניח בפתח - צריך לברך על הראשונה" עכ"ל. ומלשון "צריך" מבואר שהיא מצווה המוטלת עליו לקיימה, ולא רשות היא. ויש ראשונים שגרסו שם בסוגיא: "חייב לברך" (הרי"ף שבת י' ע"א, האגודה סוכה סי' מ"ב, הפרדס שער הראיה), הרי שמצות הדלקת נר חנוכה מצווה חיובית היא המוטלת עליו לקיימה בכל זמן ועת, ובזה שונה היא ממצות ביעור חמץ.

מעתה יש לומר, כי אע"פ שברכת "להדליק נר חנוכה", אינה יכולה להתקיים אלא א"כ יש לו בית ונרות, ומי שנמצא ללא בית ונרות אינו יכול לברך "להדליק" כלל, מכל מקום מכיון שעצם מצות נרות חנוכה בכללות מוגדרת כמצווה "חיובית" ולא מצווה קיומית, לכן גם הברכה על הדלקת הנרות חנוכה, מנוסחת כשאר המצוות בחיובית בלמ"ד, ומברכים בה "להדליק" נרות חנוכה.

ויש עוד הוסיף ולחדד הבדל זה, כי מצות "ביעור חמץ", הרי היא מצווה שקיומה תלוי בגורם אחר, והוא מציאות החמץ. וללא שישאר אצלו חמץ, הוא לא יוכל לברך "על ביעור חמץ", (ואע"פ שאת מצות התורה ב"תשביתו" הוא יוכל לקיים כל עוד שביתו נקי). וא"כ כיון שהברכה תלויה בגורם חיצוני, הגדירה ההשלמה כברכת הרשות.

אמנם מצות נרות חנוכה והברכה עליהם, ביסודה אינה תלויה בשום גורם חיצוני כאמור, שגם אם אין לו בית ונרות מברך על הראייה, וא"כ כיון שמצווה זו ביסודה היא מצווה שחייב לקיימה בכל אופן, יש לו לברך עליה בנוסח שאר הברכות החיוביות בלמ"ד.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

האם מוטלת על האבלים החובה "להצטער", או שרשות היא בידם

וְלֹאֲחֹתוֹ הַבְּתוּלָה הַקְּרוּבָה אֱלֹיו אֲשֶׁר לֹא הִיְתָה לְאִישׁ לָהּ יִטְמָא (כא, ג)

כחלק מחובתו של כהן להתאבל על קרוביו צריך הוא להטמא לששת הקרובים אליו. מצוה זו להתאבל על המת הינה מצוה הנוהגת בכל אחד ואחד מישראל, ומכל מקום נאמרה דווקא אצל כהן.

וביאר בספר החינוך (מצוה רסד) שנכתבה מצוות האיבול דווקא אצל כהן "ומחוזק החובה הזאת (של האבילות) ביארו בכהן שהוא מוזהר על הטומאה, שייטמא עכ"פ כשאר ישראל". וכתב החינוך בשרשי המצוה האבילות. "כי האדם נפעל כפי פעולותיו שיעשה, כי מהיותו בעל חומר לא יתפעל לדבר בכח עד שיוציא הענינים מן הכח אל הפועל.

על כן בבוא אליו עונש מקרה מות באחד מקרוביו אשר הטבע מחייב האהבה להם, תחייבנו התורה לעשות מעשים בעצמו אשר יעוררוהו לקבוע מחשבתו על הצער שהגיע אליו.

ואז ידע ויתבונן בנפשו כי עוונותיו גרמו לו להגיע אליו הצער ההוא, כי השם לא יענה מלבדו ויגה בני איש כי אם מצד חטאים, וזאת היא אמונתנו השלימה, אנחנו בעלי דת יהודית היקרה. ובתת האדם אל לבו ענין זה במעשה האבילות, ישית דעתו לעשות תשובה ויכשיר מעשיו כפי כוחו.

ומבואר בדבריו, שכאשר נפטר לאדם אחד מקרוביו, "אשר הטבע מחייב האהבה להם", ממילא כשהם נפטרים יש לו צער.

לכך תכלית האבילות לפשפש במעשיו מדוע הגיע אליו הצער הזה, ולחזור בתשובה. ונמצא שדיני האבילות "לעשות מעשים בעצמו אשר יעוררוהו לקבוע מחשבתו על הצער שהגיע אליו".

וכדבריו כן מתבאר ברמב"ם (אבל פי"ג הי"ב) וז"ל: כל מי שאינו מתאבל כמו שצוו חכמים הרי זה אכזרי, אלא יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה.

ולפ"ז נראה שמחד הוא צריך לפשפש במעשיו, ומאידך מצוים ישראל בנחום אבלים, ונראה שנחום אבלים להפיג צערו ופחדו ולנחמו שלא יהיה שרוי בצער יותר מדי.

ולדעה זו יבואר היטב מה שאמרו בגמרא (סנהדרין יח ע"א) ושם המדובר אופן ניחומו של כהן גדול וכך נאמר וז"ל: וכשהוא מתנחם מאחרים, כל העם אומרים לו: אנו כפרתך, והוא אומר להן: תתברכו מן השמים. וברש"י שם כתב: "אנו כפרתך - בנו תתכפר אתה, ואנחנו

תחתוך לכל הראוי לבא עליך. וצ"ב מדוע מוזכר אנו כפרתך דווקא כאן בנחומו של כהן גדול, ולא הוזכר כן בכל אחד מישראל.

עוד קשה שברמב"ם הלכות מלכים פ"ב ה"ד, השמיט דבר זה ולא הזכיר אנו כפרתך, הרי שאינו חיוב.

והנראה בזה, שאחר המתבאר בשיטה זו, שענין האבלות הוא לחיות את הצער ומכח זה לפשפש במעשיו ולחזור בתשובה, שוב כיון שמת לו מת לכהן גדול, הרי מה שאירע לו לכהן הוא בחטאו של הכהן הגדול כאמור.

מעתה אומרים לו כדי לנחמו "אנו כפרתך". היינו שמה שראוי לבא עליך בתורת עונש על החטא, אנחנו מקבלים על עצמינו. וזאת כדי להמעיט את פחדו וצערו.

אמנם עדיין צ"ע, שהרי דין זה לפשפש במעשיו הוא בכל אבל ומדוע דווקא בכהן צריכים לומר לו אנו כפרתך.

ונראה שאמירה אין זה ממצות ניחום האבילות וכפי שמוכח שלא הביא הרמב"ן דין זה. והביאור בזה שהרי אדרבא מצווה הוא לפשפש במעשיו.

והביאור בזה שדווקא בכהן גדול שהוא כעין מלך של כל ישראל, וישראל חייבים בכבודו, שוב כל שהוא שרוי בצער, א"כ אינו יכול למלאות את חיובו ככהן גדול שכשהוא בצער, ומשום כן דווקא בכהן גדול היו אומרים כלשון הזה אנו כפרתך. ומ"מ לא חיוב יש בזה, אלא רק כדרך פיוס שהיו ישראל מרגישים כלפי כהן הגדול.

וביותר יש לומר שכהן גדול הוא המכפר על כלל ישראל בכל מעשיו, ולכך יש ענין כשהוא נמצא באבל לומר לו אנו כפרתך להקל על צערך, ובאמת הוא שבכל אבל מדיני הניחום להראות ששותפין בצערך בכך שבא לו שנענש בחטאו, רק שבכל איש מישראל אין את חובה להדגיש דבר זה, ורק בכהן ישראל כולם שותפים איתו באבלו והוא המכפר עליהם, ומ"מ אינו חיוב לומר לו כן.

ומכל המתבאר עד עתה עולה, שענין האבילות הוא לחיות את הצער שבא עליו, ומכח זה לפשפש במעשיו.

שיטת רש"י שענין האבילות הוא אינו להצטער אלא להראות כבוד מתו

אכן בשיטת רש"י אינו מבואר כן, שבגמרא (סוכה כה ע"א) נאמר שחתן פטור מקריאת שמע לפי שהוא טרוד במחשבת בעילת מצוה.

ושם בגמרא הקשו, מדוע אבל חייב בקריאת שמע שהרי אף הוא טרוד. ותרצו שם שאבל אינו טרדה של מצוה אלא טרדה של רשות.

וביאר שם רש"י "טירדא דרשות - שאף על פי שהוא חייב לנהוג אבילות של נעילה רחיצה וסיכה להראות כבוד מתו - אינו חייב להצטער.

ומבואר, שגדרי האבילות הם מדין "להראות כבוד מתו", והואיל ולא חייבוהו להצטער, שוב אינו מחויב להטרד, ולכך צריך לצמצם את עצמו, להתגבר על צערו, ולקרא קריאת שמע.

ומתבאר בשיטת רש"י שדין האבילות אינו אלא להראות כבוד מתו, ואינו חייב להצטער. ובזה חולק על שיטת החנוך והרמב"ם שלעיל שעיקר המצוה שידאג ויפחד מדוע בא לו צער זה. ואילו לרש"י מצות האבילות אינו אלא ביטוי מעשי של האבל "להראות כבוד מתו" ואינו חייב להצטער.

ומעתה יקשה לשיטת רש"י, הואיל ולא חייבוהו להצטער, אם כן מדוע חלק מדיני האבילות אמרו בגמרא (מועד קטן כא ע"א): "וז"ל: ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, ולשנות במשנה. וכתב רש"י: ואסור לקרות - כדאמרינן לעיל, מדאמר רחמנא ליחזקאל האנק דום, והא דאמר (סוכה כה, א) אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן העתפילין - התם שאר מצות בעלמא, אבל הני - אית בהו שמחה. וכן כתב רש"י (תענית ע"א). ואסור לקרות בתורה כו' - דכתיב בהו משמחי לב.

ומבואר שלאבל אסור להיות בשמחה ומשום כן אסור בתלמוד תורה

ומעתה צריך ביאור הגדר לשיטת רש"י, שמחד כאמור, אבל אינו חייב להצטער. ושוב יקשה תינח שאסור הוא ללמוד בקול, שעל ידי כך ישמח שהואיל ותורה משמחת ואבל אסור בשמחה. ומ"מ יקשה שיותר לו לאבל להרהר בדברי תורה, שהרי לשיטת רש"י אין חייב הוא להצטער, אלא רק להראות כבוד מתו.

ונראה הביאור בשיטת רש"י, שהתורה לא חייבה אדם להצטער מצד עצמו על מתו. והביאור בזה, שעצם הצער הוא כפי שכתב החינוך שהטבע האנושי שמי שמת לו אחד מקרוביו, הוא שרוי בצער. ועל זה לא חייבה תורה דבר שהוא מציאות.

אלא שלפי שכל מצוות האבילות אינו דין בו עצמו, אלא להראות "כבוד מתו", וענינו להראות שאיכפת וכואב לו שקרובו נפטר וזהו מדין "כבוד המת". ומשום כן אסרו לרחוץ ולסוך שהם מעשים המראים שאיכפת לו וכואב לו על מתו.

ומעתה כל שלומד בהרהור, הואיל ותורה משמחת את האדם, גם שמהרהר בדברי תורה שמח הוא. והואיל ומדיני האבילות הוא "כבוד המת", להראות שאיכפת לו מקרובו איננו, שוב כשישמח בדברי תורה שוב לא איכפת לו מקרובו שמת, שאדם שמת לו מת צריך שיכאב לו וזה אינו כואב לו אלא שמח הוא, ומשום כן אסור לו ללמוד אפילו בהרהור.

ולהבדיל משיטת הרמב"ם והחינוך, מצוות האבילות אינו מדין כבוד המת, אלא הוא בו עצמו שבא לו הצער שיפוש הוא במעשיו לראות מדוע בא לו כל הרע הזה.

והנה כתב הרמב"ם (אבל פי"ד ה"ז): יראה לי שנחמת אבלים קודם לבקור חולים, שנחום אבלים גמילות חסד עם החיים ועם המתים.

וצריך ביאור מה גמילות חסד יש עם החיים בנחום אבלים. והנה לשון הרמב"ם יראה לי, היינו שכתב מסברא דנפשיה.

ולדעת הרמב"ם והחינוך יבואר הדבר היטב, שהרי לדעתם מצוות האבילות הינה לחיות את הצער שבא עליו ולפשפש במעשיו. ושוב מנגד ניחום האבלים לפ"ז הוא להפיג צערו שבא עליו עונש כזה, ומובן היטב מה גמילות חסד יש בזה. ולפ"כ בכך הוא הרמב"ם לשיטתו.

אכן לשיטת רש"י שכל הענין הוא כבוד המת להראות שהוא איכפת לו מכבוד מתו, יש לדון מה גמילות חסד יש כאן ויש לעיין.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'

ויחנו במדבר סיני (ב) - מצוות הגבלה באיזה יום נאמרה

מקראי קדש בהם נצטוו ישראל על מצוות הגבלה ופרישה

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי בְּאֵי אֵלֶיךָ בְּעֵב הָעֲנַן בְּעֵבֹר וְשָׁמַע הָעַם בְּדִבְרֵי עַמְךָ וְגַם בְּךָ וַאֲמִינוּ לְעוֹלָם וַיִּגַּד מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעַם אֶל ה'. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵךְ אֶל הָעַם וְקִדְשְׁתֶּם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבָּסוּ שְׂמֹלֹתֵם. וְהָיוּ נֹכְנִים לַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יֵרֵד ה' לְעֵינֵי כָל הָעַם עַל הַר סִינַי. וְהִגַּבְלֹתָ אֶת הָעַם סָבִיב לֵאמֹר הִשְׁמַרְוּ לָכֶם עֲלוֹת בְּהָר וּנְגַע בְּקִצְהוּ כֹל הַנֹּגַע בְּהָר מוֹת יוּמָת. לֹא תִגַּע בּוֹ יָד כִּי סָקוֹל יִסָּקֵל אוֹ יָרֵה יֵרֵה אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחִיָּה בְּמִשְׁךְ הַיָּבֵל הַמָּה יַעֲלוּ בְּהָר. וַיֵּרֵד מֹשֶׁה מִן הָהָר אֶל הָעַם וַיְקַדֵּשׁ אֶת הָעַם וַיְכַבְּסוּ שְׂמֹלֹתֵם. וַיֹּאמֶר אֶל הָעַם הָיוּ נֹכְנִים לְשִׁלְשֶׁת יָמִים אֶל תִּגְשׁוּ אֶל אִשָּׁה. (שמות יט, ט - טו).

*

שיטת רבא דבשלישי לחודש נאמר מצוות הגבלה וכשיטת רבי יוסי בן יהודה בברייתא

א. בגמרא שבת פו: אמר רבא דכולי עלמא בראש חדש אתו למדבר סיני וכו', ודכולי עלמא בשבת ניתנה תורה לישראל, כי פליגי בקביעא דירחא רבי יוסי סבר בחד בשבא איקבע ירחא וכו', בתרי בשבא וכו', בתלתא אמר להו מצוות הגבלה, בארבעה עבוד פרישה, ורבנן סברי בתרי בשבא איקבע ירחא וכו', בתלתא וכו', בארבעה אמר להו מצוות הגבלה, בה' עבוד פרישה עכ"ד הגמרא.

מבואר דלכו"ע בג' סיון נאמרה מצוות הגבלה, אלא דנחלקו רבנן ור' יוסי באיזה יום בשבוע היה דלרבי יוסי היה ביום שלישי בשבת, ולרבנן היה ביום רביעי בשבת.

וברש"י פז. ריש העמוד ד"ה בתלתא אמר להו מצוות הגבלה כתב ולקמן תניא לה הכי, וכונתו לשיטת רבי יוסי בר יהודה שם פז. לכדתניא וישב משה את דברי העם אל ה' וכתוב ויגד משה את דברי העם אל ה' (שם, ז - ט), מה אמר לו הקב"ה למשה ומה אמר להם משה לישראל ומה אמרו ישראל למשה ומה השיב משה לפני הגבורה, זו מצוות הגבלה, דברי ר' יוסי בר יהודה.

*

שיטת רבי ואיכא דאמרי דלא נאמרה להם מצוות הגבלה בשלישי

ב. והנה בברייתא שם אשכחן פלוגתא בביאור הני קראי דויגד משה וישב משה, ורבי אומר בתחילה פירש עונשה דכתיב וישב משה דברים שמשבבין דעתו של אדם, ולבסוף פירש מתן שכרה, דכתיב ויגד משה דברים שמושכין לבו של אדם כאגדה, ואיכא דאמרי בתחילה פירש מתן שכרה דכתיב וישב משה דברים שמשיבין דעתו של אדם, ולבסוף פירש עונשה דכתיב ויגד משה דברים שקשין לאדם כגידין ע"כ.

ובפירוש רבנו חננאל ביאר וז"ל בשלישי וגו' וישב משה וגו' והוא יום הגבלה לרבי יוסי בר יהודה, ולרבי הוא יום שהודיען עונשן ומתן שכרן וכו' ע"ש, ומבואר בדבריו לרבי לא נאמרה ביום זה מצות הגבלה.

*

ההוכחה מסדר הכתובים לשיטת רבי יוסי בן יהודא דהגבלה נאמרה בשלישי לחודש שיטת רש"י

ג. ולכי תידוק תראה דהא דאמרינן דביום השלישי נאמרה מצוות הגבלה אינו מבואר בקרא להדיא אלא מדיוקא אתי, וכפרש"י וז"ל וישב ויגד וכי מה אמר הקב"ה למשה בין וישב משה דנעשה לויגד משה שאמר להן לישראל, ומה אמרו ישראל למשה על כך שהוצרך משה להגיד למקום והלא לא נאמר בינתיים אלא הנה אנכי בא וגו', זו מצות הגבלה, פרש"י, שאע"פ שכתובה אחר מצות פרישה בשלישי נאמר לו והוצרך להשיב שקבלו עליהם עכ"ל.

אלא דעדיין צריך ביאור הלא במקראי קדש הציווי על הפרישה ועל ההגבלה כתובים יחדיו, דבפס' י' י"א הציווי על הפרישה, ובפס' י"ב י"ג הציווי על הגבלה, ומה"ת לומר דמצוות הגבלה נאמרה ביום השלישי, ומצוות פרישה ברביעי, ואמאי לא נימא להיפך דמצוות פרישה נאמר בשלישי, ומצוות הגבלה ברביעי.

והנראה דס"ל לרש"י דההכרח לומר דהגבלה נאמרה בשלישי הוא מדיוקא דמקראי קדש דהלא לאחר הציווי על הפרישה ועל ההגבלה, מבואר להדיא דמשה ירד והזהירם על הפרישה כמבואר בפס' י"ד ט"ו וַיֵּרַד מֹשֶׁה מִן הָהָר אֶל הָעָם וַיְקַדֵּשׁ אֶת הָעָם וַיְכַבְּסוּ שְׂמֹלֹתָם. וַיֹּאמֶר אֶל הָעָם הֲיוּ נֹכְחִים לְשִׁלְשֶׁת יָמִים אֶל תִּגְשׁוּ אֶל אִשָּׁה. ולא נזכר כלל שהזהירם על מצוות הגבלה, ומזה דייק רש"י דע"כ הציווי שנרמו ביום השלישי הוא מצוות הגבלה, ודו"ק.

*

שיטת התוס'

ד. ובאופן אחר כתבו התוס' שם (נדפס פו:) ד"ה בתלתא אמר להו מצוות הגבלה, וז"ל לכו"ע הגבלה קדמה לפרישה, דתלתא ויאמר כתיבי וסברא היא הוא דכל אחד ואחד נאמר ביומו, בקמא כתיב ואתם תהיו לי, ובבתרא כתיב מצוות פרישה ומצוות הגבלה, ובאמצעי לא כתב ביה מידי שיעשה משה שליחות לישראל, ואית לן למשדי מצוות הגבלה אהיא אמירה ולא אמצוות פרישה שהרי מיד אחר אמירה אחרונה כתיבא מצוות פרישה עכ"ל.

ונראה דמש"כ התוס' דתלתא ויאמר כתיבי כונתם לאמיר מפי הקב"ה למשה לאמר לישראל, ויאמר קמא כונתם להאי קרא ומשה ע"ה א"ל הַאֲלֵקִים וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הָהָר וַיֹּאמֶר פֹּה תֵאמָר לְבֵית יַעֲקֹב וְתִגִּיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל (שם, ג), ויאמר תנינא הוא האי קרא ויאמר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הָעֲנָן בְּעֵבֹר יִשְׁמַע הָעָם בְּדַבְּרֵי עַמְּךָ וְגַם בְּךָ יֵאָמְרוּ לְעוֹלָם וַיִּגַּד מֹשֶׁה אֶת דְּבָרֵי הָעָם אֶל ה' (שם, ט), ויאמר תליתאה הוא האי קרא ויאמר ה'

אֶל מֹשֶׁה לֵךְ אֶל הָעָם וְקִדְשְׁתֶּם הַיּוֹם וּמָחָר וּכְבָּסוּ שְׂמֹלֹתֵם (שם, י), וסברא היא דכמו דויאמר קמא ובתרא הוא ציווי לאמר לישראל, ה"נ ויאמר תנינא, וע"כ דשם נאמר מצוות הגבלה.

*

תמיה על דברי התוס'

שהוכיחו דהגבלה נאמרה בשלישי דלא כמבואר בברייתא בדברי רבי יוסי בר יהודא

ה. אלא דדבריהם צ"ע הלא בברייתא מבואר דההכרח שמצוות הגבלה נאמרה בשלישי הוא מחמת קושיא "מה אמר לו הקב"ה למשה, ומה אמר להם משה לישראל, ומה אמרו ישראל למשה, ומה השיב משה לפני הגבורה", זו מצוות הגבלה, והיינו דממשמעות הכתוב נראה דהיתה כאן ציווי שהיו ישראל צריכים להשיב אם מקבלים עליהם, ומה ראו התוס' לבאר דההכרח הוא משום דתלתא ויאמר כתיבי וכו'.

והיה נראה לומר דהתוס' באו ליישב מה ההכרח דהגבלה נאמרה בשלישי דילמא הפרישה היא זו שנאמרה בשלישי, ולזה כתבו דויאמר תליתאה נאמר שם להדיא מהות האמירה והציווי לישראל והיא מצוות פרישה, ועל כרחך דויאמר תנינא שם נאמרה מצוות הגבלה.

אלא דעדיין לא הונח לן דהא התוס' דייקי דויאמר תנינא הוא למצוות הגבלה הוא גם ממה דויאמר קמא ציווי לישראל הוא, ולהמבואר בגמרא עיקר הדיוק הוא מדכתיב ויגד משה את דברי העם אל ה'.

והמהרש"א בח"א ד"ה וישב משה וגו' ויגד משה וגו', כתב וז"ל עיין פירש"י, וכמו שפירשו התוס' לפירושו כיון דלא כתיב ביה מידי כו' אית לן למשדי מצות הגבלה אההיא אמירה כו' ע"ש, וכונתו לומר דעיקר כונת התוס' ליישב מנא לן דבהאי אמירה נאמרה מצוות הגבלה וכנ"ל, ולזה הוסיפו התוס' דויאמר בתרא נאמר בו ציווי וע"כ דויאמר תנינא לציווי הגבלה קא אתי, אלא דעדיין צ"ע דהא בדברי התוס' חזינן דהדיוק הוא מהא דתלתא ויאמר כתיבי וע"כ דכולהו לציווי ואילו לדברי המהרש"א אין צורך בכל האריכות ודי במה שכתבו דויאמר בתרא מבואר ביה להדיא דלמצוות פרישה היא וצ"ע.

*

מיישב דהתוס' ס"ל דכולהו תנאי מצוות הגבלה נאמרה בשלישי

ומשום זה כתבו הוכחה מחודשת שלא כדברי רבי יוסי בר יהודא

ו. והנראה לומר דהתוס' הוי קשיא להו מה דרבא פשיטא ליה לומר דלכו"ע נאמרה מצוות הגבלה בשלישי, והלא בברייתא נראה דתליא באשלי רברבי ולשיטת ריב"י נאמרה בשלישי ואילו לשיטת רבי והא"ד יתכן דנאמרה ברביעי, וכנ"ל אות ב', ולזה כתבו התוס' דגם להסוברים לבאר קראי דויגד משה וישב משה דפירש לישראל עונשה ומתן שכרה, ע"כ דס"ל דגם מצוות הגבלה נאמרה ביום זה דכולהו ויאמר לציויים אתו, ודו"ק בזה, שוב מצאתי בספר לשון הזהב שכתב וז"ל וא"כ לפי"ז לרבי לא מצינו דאמר להו מצוות הגבלה, ויותר הראה לי דרבי לא פליג אלא שמתרץ שינוי הלשון ע"ש.

העולה מדברינו מתי נאמרה מצוות הגבלה

ז. העולה מדברינו דלדעת רבנו חננאל נחלקו תנאי אימתי נאמרה מצוות הגבלה ורבי יוסי בן יהודה ס"ל דנאמרה בשלישי, ורבי והאיכא דאמרי ס"ל דלא נאמרה בשלישי אלא ברביעי לחודש, ולדעת התוס' לכולהו הני תנאי נאמרה מצוות הגבלה לישראל בשלישי לחודש.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

התבוננות בפסוקי קרבן העומר

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי
נֹתֵן לָכֶם וְקִצְרֹתֶם אֶת קְצִירָהּ וְהִבֵּאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַפֶּהָן. וְהֵנִיף אֶת הָעֹמֶר
לִפְנֵי ה' לְרִצְוֹנְכֶם מִמַּחֲרַת הַשָּׁבֹת וְנִיפְנוּ הַפֶּהָן. וְעֲשִׂיתֶם בַּיּוֹם הַנִּיפְכֶם אֶת הָעֹמֶר כֶּבֶשׂ תְּמִים
בֶּן שָׁנָתוֹ לָעֵלָה לַה'. וּמִנַּחְתּוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן אִשָּׁה לַה' רֵיחַ נִיחֹחַ וְנִסְפָּה יַיִן
רְבִיעֵת הַהֵינֶן. וְלַחֵם וְקִלִּי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הִבִּיאְכֶם אֶת קֶרְבֶּן אֱלֹהֵיכֶם
חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם: ס וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשָּׁבֹת מִיּוֹם הִבִּיאְכֶם אֶת עֹמֶר
הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שָׁבָתוֹת תְּמִימַת תִּהְיֶינָה. עַד מִמַּחֲרַת הַשָּׁבֹת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם
וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֻדְשָׁה לַה' (כג, ט-טז)

ויש להתבונן בפסוקים אלו:

- א. מה שאמר "כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם". שלכאורה היה צריך לומר אשר אתן. בלשון עתיד ולא בלשון הווה.
- ב. עוד יש להבין כפילות הלשון "וקצרתם את קצירה". שלכאורה היה צריך לומר: וקצרתם את יבולה'.
- ג. עוד יש להבין מה שאמר "והניף את העמר לפני ה' לרצונכם". שהרי ברור הדבר שצריך להיות לרצונם.
- ד. עוד יש להבין כפילות הפסוק "והניף את העמר לפני ה'.. ממחרת השבת יניפנו הכהן".

ה. עוד יש להבין מדוע כתבה תורה "וספרתם לכם ממחרת השבת". שבזה נתנה פתח לצדוקים לדרוש מחרת שבת בראשית, והיה אומר "שבעה שבעת תספר לך מהחל חרמש בקמה תחל לספר שבעה שבעות". כמו שאמר במשנה תורה (דברים ט"ז, ט). וכן במה שאמר עד ממחרת השבת השביעת תספרו חמשים יום". היה אומר עד השבוע השביעי.

ו. עוד יש להבין שאחרי שסיים לדבר על ספירת העומר וקרבנות חג השבועות, חוזר ומצוה על הפאה והלקט: ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקצרך ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני ה' אלהיכם". וביותר תמוה שציווי זה נאמר כבר בפרשת קדושים (ויקרא יט, ט). ולמה נאמר פה פעם שנית.

וביאר רבינו האלשיך זיע"א: שבזמן שיש לאדם שפע גדול, זה גורם לו לשכוח מהקב"ה, וכמו שאמר הכתוב "וישמן ישורון ויבעט". (דברים לב, טו). כיון שאז אדם מרגיש שכוחו ועוצם ידו עשה לו את החיל הזה, ולזה ציווה הקב"ה שמייד שמתחיל לגדול בשדה של האדם שעורים, יביא ממנו קרבן לקב"ה בכדי שעוד לפני שיתרבה התבואה בשדהו, יהא לו תזכורת שכל השפע הוא מהקב"ה ולא יתגאה לומר שהכל ממעשה ידיו.

ובזה מתבאר לשון הפסוק "כי תבואו אל הארץ". שהיות וכיבוש ארץ ישראל תהיה בדרך נוחה לעם ישראל, עד כדי כך שהם ירגישו שהם 'באים' אל ארצם בדרך נחלה, ולזה יתכן ויעלה בליבם איזה הרגשה שהארץ ניתנה לנו בירושה לעולמי עד, והכל בזכות מעשיהם, וממילא גם השפע של התבואה היא מכח מה שעבדו בקרקע וזרעו וכו'. לזה הוסיפה תורה לומר "אשר אני נותן לכם". בלשון הווה ולא בלשון עתיד, כדי לחדד ולהדגיש שאין כאן ירושה לעולמי עד, אלא כל פעם הקב"ה נותן את הארץ מחדש לעם ישראל, ונתינה זו תלויה בהנהגתם שאם ח"ו יסורו מדרך ה' יקח מהם את הארץ ויתנה לאחרים.

ולזה אמר "וקצרתם את קצירה". ולא אמר 'וקצרתם את יבולה'. כיון שבא לחדד שהקציר שיהא להם אינו מכחם אלא מפני שהארץ מבורכת, שהם יזרעו מעט ויצא הרבה ולזה אמר 'קצירה'. דהיינו שיהא זה מברכת הארץ ולא ממעשי ידיהם. ובזה יש ליישב הטעם שכפל לצוות על לקט ושכחה, אף שכבר ציווה עליה בפרשת קדושים, בכדי שהיה תחילת הקציר בצדקה שמביא ממנו להקב"ה, וגם שסופו יהא בצדקה שנותן ממנו לעניים, ובזה יחזק בלבם את העניין שכל השפע שיש לו הוא מהקב"ה ולא ממנו.

ובכדי שלא יעלה על לבם של ישראל לומר, מה שייך הכרת טובה לקב"ה בנתינת קרבן העומר, בשלמא מלך בשר ודם שמבקש מעבדיו שיתנו לו מהיבול של השדות בכדי שיוכל מהם, הדבר מובן, אבל כלפי הקב"ה מה שייך הכרת הטוב בקרבן זה, לזה אמר "והניף את העומר". שבהנפה זו למעלה ולמטה ולא רבע רוחות העולם, לרמוז שכל העולם כולו שייך להקב"ה, ואף שהקב"ה אינו נוטל מאומה מקרבן זה מ"מ הקב"ה מצרף מחשבה למעשה כאילו הוא קיבלה, ולזה אמר "לרצנכם". לרמוז שמחשבה מצטרפת למעשה.

אלא שיש לשאול מדוע צריך לעשות הנפה זו דווקא ע"י הכהן, שלכאורה היה ראוי שהנפה זו תעשה על ידי הבעלים עצמם, וכמו שעושים בביכורים שהכהן שם ידיו תחת ידי הבעלים ומניף. לזה חזרה תורה לומר שדווקא הכהן יניפנו ולא ישראל, וטעם הדבר: כיון שזמן הקרבן הוא ממחרת השבת, דהיינו מיד לאחר חג הפסח ועדיין אין עם ישראל מוכנים לבוא להתראות לפני הקב"ה, עד שיעברו כל ימי ספירת העומר שהם הכנה לטהרם לקבל את התורה, וכמו שביארנו באורך בפרשת יתרו [במאמר 'מעמד הר סיני' - קבלת הלוחות]. שמאז יציאת מצרים ועד מעמד הר סיני היה שבע שבועות, כנגד שבעה ימים שאשה מטהרת עצמה להיכנס לחופה, וגם עם ישראל היו צריכים לספור חמישים יום בכדי להיטהר מע"ז שהייתה בהם. ולכן בתחילה קרבן העומר בפסח הוא של שעורים שהם מאכל בהמה, כי עדיין לא נטהרו לגמרי ונדמים 'לבהמה'. אך בסיום טהרתם בחג השבועות נעשים בבחינת 'אדם' ולכן מביאים מנחה חדשה לה' שתי לחם מן החטים.

ובזה יש ליישב מדוע הוציאה תורה ליום טוב של פסח בלשון 'שבת', בכדי לרמוז על ב' שבתות ששבתו ישראל אחד ביום הראשון של פסח שבתו על ידי דם פסח ומילה מטומאת עבודה זרה, אבל עדיין היה נשאר לא נטהרו לגמרי אלא הולכים ומטהרים מטומאה זו בשבע שבועות כמו ימי ליבון האשה. ועל כן אמרה תורה ממחרת השבת הוא יום ששבתו ממשא טומאתם, יספרו עוד שבעה שבתות, שהולכים 'ושובתים' מחלאה הנותרת בליבון עד מתן תורה שאז מטהרים לגמרי.

רמז עשירית האיפה

ולזה אמרה תורה להביא עשירית האיפה, שאמרו רבותינו (ש"ר מ, ג) כשאדם הראשון מוטל גולם הראה לו הקב"ה כל צדיק וצדיק שעתיד לעמוד ממנו, יש שהוא תלוי בראשו של אדם, ויש שהוא תלוי בשערו, ויש שהוא תלוי במצחו, ויש בעיניו, ויש בחוטמו, ויש בפיו, ויש באזנו. ותדע לך בשעה שהיה איוב מבקש להתווכח עם הקב"ה ואמר "מי יתן ידעתי ואמצאהו אערכה לפניו משפט". (איוב כג, ד). הקב"ה השיבו אתה מבקש להתווכח עמי "איפה היית ביסדי ארץ". (לח, ד). מהו איפה, א"ר שמעון בן לקיש אמר לו הקב"ה איוב אמור לי האיפה שלך באיזה מקום היתה תלויה בראשו או במצחו או באיזה אבר שלו, אם יודע אתה באיזה מקום היתה איפתך אתה מתווכח עמי, הוי איפה היית.

ולפי זה יש לומר שאדם נקרא 'איפה'. וא"כ עשירית האיפה רומזת לעשירית מאברי האדם, שמתוך רמ"ח עשירית עולה עשרים וארבע ושמנה חלקים, ובא לרמוז לאדם שצריך להקדיש להקב"ה את אותם איברים שכל מעשה הטוב והרע תלויים בהם, שהם: המוח, ושני אזנים, ושני עינים, לשון, שפתים, לב, ושני כליות שהם יועצות, וכבד שכועס, וטחול ששוחק, ושני רגלים, ועשר אצבעות הידים שהם אנשי החיל עיקר כל מעשה אשר יעשה האדם, שכולם יחד עולים לכ"ד אברים. ותוסיף לזה את המילה שחסר ממנה העורלה שהיא כנגד השמנה חלקים הנוספים. שכל האיברים האלה הם עשירית האיפה של כל האדם שצריך האדם להביאם אליו יתברך לקדשם לכהנו לו יתברך. ואם לא ידע לתקנם יביאם אל הכהן, הוא המיוחד שבדור לכהן ולשרת את ה', והוא ידריכנו איך יתנהג שלא ניף עשרים וחמשה אברים אלו, רק בדברים שהם לפני ה' לשרתו ולעבדו.

וכנגד שאר האברים שהם אינם נראים ופועלים כמו ככבש ההולך בתום, "יביא כבש אחד לה'". דהינו שגם את שאר גופו יקדש לה'. "ומנחתו שני עשרונים סלת בלולה בשמן.. ונסכה יין רביעת ההין". שכיון שיש בגוף עוד חלקים שהם נפש ורוח, שכל אחד מהם כלול מעשר בחינות, לכן יביא שני עשרונים של סולת, כי הסולת נקיה יותר מהקמח והסובין והמורסן, ולכן הנפש ורוח נמשלים בסולת לומר שהגוף לידם נחשב פחות מהם, וכנגד הנשמה מביא את 'השמן'. וכנגד הדם שהוא הנפש מביא רביעת יין, כנגד רביעית דם שהנפש יוצאה בו. שגם אותו יקדיש לה'.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מאנשעסטער)

מאיזה סיפור ממרן שר התורה התעורר ראש הישיבה ביותר?

בעזרת השי"ת נתעוררתי השנה מתוך דברי החינוך הידועים במצות ספירת העומר, וברצוני לשתף הקוראים הנכבדים שליט"א כי אולי יהיו גם לכם אחי האהובים תועלת מזה, ולכן נלמוד יחד דבריו הקדושים, ונעתיק לשונו במצוה ש"ו - "משרשי המצוה. על צד הפשט, לפי שכל עקרון של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ, וכמו שכתוב (ירמיהו לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה וגו', והיא העקר והסבה שנגאלו ויצאו ממצרים, כדי שיקבלו התורה בסיני ויקימוהו.. ומפני כן, כי היא כל עקרון של ישראל ובעבורה נגאלו ועלו לכל הגדלה שעלו אליה, נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחרות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא".

ויש לצרף לזה דברי החינוך במצות ביכורים (מצוה תר"ו) "שהאדם מעורר מחשבותיו ומצייר בלבבו האמת בכח דברי פיו", המיוסד לכאו' על יסודו הידוע (מצוה ט"ז) "כי האדם נפעל לפי פעולותיו", וא"כ כאשר מבינים כי עצם הספירה בא "להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו", הרי זה גופא יעורר אותנו.

למה לא מונים אחורה

והנה החינוך ממשיך לפרש אופן המנין שאנו מונים ואלו דבריו "וזהו שאנו מונים "לעומר", כלומר, כך וכך ימים עברו מן המנין ואין אנו מונים כך וכך ימים יש לנו לזמן, כי כל זה מראה לנו הרצון החזק להגיע אל הזמן, ועל כן לא נרצה להזכיר בתחילת חשבוננו רבוי הימים שיש לנו להגיע לקרבן שתי הלחם של עצרת".

ולפני שנמשיך בהמשך דברי החינוך, נעצור דקה לפרש לכאו' הפירוש הפשוט בדבריו, והוא, כי מכיון שכוונת הספירה היא "להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחרות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן ההוא", לכן אילו היינו מתחילים מראש למנות "עוד מ"ט יום לקרבן שתי הלחם של עצרת", ולמחרת "בעוד מ"ח יום לקרבן שתי הלחם של עצרת" וכן הלאה, הרי "ריבוי הימים" לא היה "מראה לנו הרצון החזק להגיע אל הזמן", ולכן הגם שבדרך כלל כאשר רוצים להראות החפץ הגדול ליום מיוחד, מונים כמה ימים נשארו, מכל מקום הריעותא של "ריבוי הימים" מכביד יותר, ועדיף לנו לספור כמה ימים עברו מן המנין.

המשך שאילתו ותירוצו

ובזה נבין המשך שאלת החינוך ותירוצו, ואלו דבריו "ואל יקשה עליך לומר, אם כן אחר שעברו רוב הימים של שבעה שבועות אלו, למה לא נזכיר מעוט הימים הנשארים", פירוש, כי אז אין לנו עוד התירוץ של "ריבוי הימים", ועל זה מתרץ, "לפי שאין לשנות מטבע החשבון באמצעו".

היוצא מדבריו לכאן דבר נפלא, כי התורה הקדושה מתייחסת בדקי דקות איזה סוג מנין, ובאיזה לשון בני אדם יהיה יותר "מראה לנו הרצון החזק להגיע אל הזמן", ועד כדי כך שהיה הווה אמינא שבאמצע ימי הספירה נחליף הלשון מלומר "כמה ימים עברו" ונתחיל למנות "כמה ימים עוד נשארו" - והכל סובב אודות "ריבוי הימים". זאת אומרת שכאשר האדם אומר מראש שיש מ"ט יום זה מחליש החשק קצת, ועדיף שלא לדבר מזה וישתמש בלשון שבעים פחות "מראה לנו הרצון". וכאשר מתבוננים בזה, מבינים, כי הרי אסתכל באורייתא וברא עלמא, וכל מה שהאדם מסתכל ומתפעל מ"ריבוי הימים", הרי זה גופא ממה שהבורא כל עולמים ברא ויצר אותנו כן, כי הכל ממנו יתברך.

ההלכה למעשה מזה

והנה דבר זה נוגע גם לעבודת היום יום ובהקדם מה ששמעתי לאחר ההסתלקות ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זי"ע - אשר אין בידינו בכלל לשער עד כמה היה מגין ומשפיע בעד הדור - מראש ישיבה פה במאנשעסטער יצ"ו שיש לו ישיבה לבחורים המתקשים בלימודם, שמכל הסיפורים ששמע, הסיפור הכי מעורר אותנו, הוא סיפור קטן ונפלא שבידה לחזק הרבה בחורים וגם מבוגרים. והוא, כי בחור אחד שאל להגר"ח זי"ע האיך שקשה עבורו ללמוד סדר בישיבה של כמה שעות, ומה יעשה. ותשובתו הפלאית היתה, הרי גם אני, אם בתחילת הלימוד אני חושב שהנני לומד עכשיו במשך כמה שעות, הדבר קשה עבורי, והנני חושב רק ללמוד חמש דקות ועוד חמש דקות וכן הלאה עד שלבסוף לומדים בעזרת השם כמה שעות! יש "ריבוי הימים" שמשפיע על החשק, ויש "ריבוי השעות", וחשוב שהאדם מתייחס לנסיונותיו, ולמצוא דרך שלא ללחום עמהם - כמו בספירת הימים שמחמת זה נתשנה נוסח ואופן הספירה, וכמו כן בנוגע להתמדת הלימוד.

ביאור המעשה הידוע של הקהילות יעקב - חמש דקות

והנה ידוע הסיפור עם אביו הק' בעל הקהילות יעקב שלתקופה היה מוכרח להיות בצבא הרוסי, ועמד פעם על המשמר ומחשש איסור הצליח שלא ללבוש המעיל במשך כל הלילה הקר - שמעתי שתי גירסאות האם הנסיון היה שלא ללבוש מעיל מחשש שעטנו, או שהמעיל היה תלוי על אילן ומחשש חילול שבת שלא להתשמש בדבר שתלוי על אילן - בין כך ובין כך, הרי לכאן הוא למעלה מדרך הטבע לעמוד בחוץ במזג אויר קפוי במשך כמה שעות, בלי מעיל חם?! והתשובה, מכיון שלא חשב מראש שישאר בלי מעיל במשך כמה שעות, ואמר לעצמו, בודאי הנני מחויב לשמור על הבריאות שלי, ומחשש פיקוח נפש מדינא אני חייב ללבוש המעיל, אבל אצליח לחכות חמש דקות ואז אלבוש אותו. ולאחר חמש דקות, שוב דחה לעוד חמש דקות ועוד חמש דקות עד שעבר כל הלילה. וכאן הבן

שואל, הרי סוף סוף הרי הוא למעלה מדרך הטבע לישאר בחוץ במשך כל הלילה במקומות אלו. ואלא על כרחך הרבה תלוי על המוח, ויש בכח האדם כאילו לרמות עצמו שכל הנסיון תלוי על חמש דקות האלו, ולהאמין ולידע כי יש לו הכח והאומץ לדחות הענין לחמש דקות. ואף שיודע בבירור שאולי יעשה כן וידחה עצמו עוד כמה פעמים, אבל באמת מחליט רק על חמש דקות. וכאשר מצמצם הנסיון לדקות אחדות, ומדחה לחשוב מה יהיה אחר כך, בידו להצליח הרב יותר ממה שחושב על כל הענין מראש.

כמו כן הוא עבודת ימי הספירה, בודאי ניתן לנו שבע שבתות תמימות של הכנה לקראת מתן תורה, היום שנאמר עליו "צבי ואיתרעי בן ומסר לן אורייתא"! אבל סופרים כל יום ויום. חושבים כמה ימים עברו וסופרים כמה ימים מיום הראשון של הספירה, אבל לא מדברים על כמה ימים עוד נשארים.

שרשים במשנת האריז"ל

אבל אין זה רק כוח הדמיון - אבל יש לזה שרשים במשנת האריז"ל כמבואר באור החיים הקדוש בפרשת ויחי עה"פ ויקרבו ימי ישראל למות, והוא - כי חושבים אנו שהנשמה שנתן בקרבינו, ניתן לנו בשעת הלידה ונשאר עמנו עד יום הפטירה.. אולם סוד ד' ליראיו וגילה לנו שאינה כן, אלא הנשמה הקדושה מתחלק לרבבות, וכל יום יש ניצוץ חדש של הנשמה - דוגמת מרגליות נאה ומופלא שעודה נראה כאבן, ובידינו לתקנה ולשפר אותה. ולכן הדורות הראשונים חיו במשך מאות שנים, וכאשר ראה השי"ת אשר אינם מצליחים לתקן ולשפר כל כך ימים, קיצר ימי חייו עד שימי שנותינו שבעים שנה וכו' עד מאה ועשרים. והאור החיים מעמיק לבאר בזה כמה ענינים. ולדומגא, ענין השינה. הרי מפורש בחז"ל (ברכות נו:ז) כי השינה אחד מששים מהמיתה. ואינה רק משל בעלמא, אלא כדוגמת המיתה ממש, כי בכל לילה עולה חלק וניצוץ המנשמה למעלה. וע"ש עוד ענינים המבוארים באור החיים הקדוש ע"פ זה.

התעוררות נפלא מכח המבואר

לאור הדברים הנפלאים האלו יכולים להתעורר מאד מאד מידי יום ביומו. הרי בבוקר מיד יכולים לזכור שניתן בידינו אבן שבידינו לתקנה ולשפר אותה שיזהיר כזוהר הרקיע שיהיה המרגלות שראויה להיות. וכמו כן במשך כל היום. כל תפלה מנקה צד אחר של המרגליות. כל לימוד תורה, כל מעשה המצוה. סור מרע ועשה טוב. מנקה מנקה עוד ועוד. וכאשר מתקרב סוף היום, ובעוד כמה דקות נשלח המרגליות למעלה, הרי כל מחשבה קטנה של תשובה, חרטה על העבר קבלה טובה לעתיד, משפץ המרגליות שיזהיר עוד.

וכמו כן כמה פעמים חושבים לעצמינו שרוצים להתחיל דף חדש, וחושבים שצריכים לחכות עד ערב שבת או ערב ראש חודש או לחודש אלול... והרי כאשר מבינים עמוק מציאות נפשינו הרי מדי יום ביומו יש לנו הזדמנות נדירה לנקות המרגליות שמופקד בידינו מיד המלך מלכי המלכים בעצמו!

התחדשות בתפלה

וכמו כן בענין התפלה, מצינו דברים מפורשים בנפש החיים (שער ב' - פרק י"ג) "כי גם מה שנתגלה לנו קצת כוונות התפלה מרבותינו הראשונים ז"ל קדישי עליונין. ועד אחרון הרב הקדוש איש אלקים נורא האריז"ל. אשר הפליא הגדיל לעשות כוונות נפלאים. אינם בערך אף כטפה מן הים כלל נגד פנימיות עומק כוונת אנשי כנה"ג מתקני התפלה. שהיו ק"כ זקנים ומהם כמה נביאים וכל מבין יבין. דלא איתי אנש על יבשתא שיוכל לתקן תקון נפלא ונורא כזה. לכלול ולגנוז במטבע תפלה קבועה וסדורה בנוסח א'. התקונים של כל העולמות עליונים ותחתונים. וסדרי פרקי המרכבה. ושכל פעם שמתפללין יוגרם תקונים חדשים בסדור העולמות והכחות והמשכת מוחין חדשים אחרים. שמעת שתקנוה עד ביאת הגואל ב"ב לא היה ולא יהיה שום תפלה בפרטות דומה לחברתה שקודם לה ואחריה כלל (!!!) דלבושין דלביש בצפרא לא לביש ברמשא ודלביש ברמשא כו' כמ"ש בתקונים תכ"ב. וכן כל יום לחברו שלפניו ואחריו. ולכן ארז"ל (חגיגה ט' ע"ב וברבה במדבר פ"ט) מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל ק"ש כו' או תפלה כו'. וכמ"ש באורך בפע"ח פ"ז משער התפלה ע"ש. והוא בלתי אפשר אם לא ע"י הנבואה העליונה ורוח קדשו ית' אשר הופיע עליהם הופעה עצומה בעת תקון נוסח מטבע התפלה והברכות. שם הוא ית"ש בפיהם אלו התיבות ספורות וגנוזות בתוכם כל התקונים".

ולכן ההתחדשות לכל יום ויום אינה רק מצד הרגש והדמיון אלא אליבא דאמת כל תפלה ועבודת כל יום ויום הוא דבר מיוחד בפני עצמו, ויכולים לגשת מתוך ריכוז המחשבה על עבודת השעה לבד, לספור כל יום ויום בפני עצמו. ובזה נזכה בס"ד לעשות הכנה הנכונה לקראת "היום הנכבד והנכסף" ולזכות לקיים דברי המאור עינים (פ' יתרו) "אמרו רז"ל בכל יום יהיו בעיניך חדשים כיום שניתנה ואת זה צריך לקבל עליו בכל שבועות".

מאור שעשועי - מלה ושתיקה / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

חינוך לתפילה

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל הַפְּהִינִים בְּנֵי אֶהֱרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לִנְפֹשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמּוּי (כא,
(א)

"אמור ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים" (רש"י).

כיצד הוא ענין חינוך לתפילה - בבחינת "להזהיר גדולים על הקטנים"?

כך כותב הרב חנן לוי בספרו "שבילי החינוך": "אם רוצים שהילד יסתכל בסידור ויתפלל בכוונה, כשהילד מתחיל לקרוא, וכל מילה חדשה אצלו, או באופן טבעי, דוקא אז, הוא מתפלל בחשק ורוצה מאוד להתפלל, ועדיף לדרוש ממנו פחות ולעצור אותו, מאשר לדרוש ממנו יותר והילד ירצה להפסיק.

וכל זה בזמן שהוא לומד לקרוא, אבל לאחר שהוא יודע כבר לקרוא בשטף, התפילה מתחילה להיות אצלו מלומדה. ואז הוא מתחיל להתפלל גם כאשר הוא מסתכל מסביב, ואחר כך הוא מסתכל מסביב ולא מתפלל, ואז אבא כועס עליו ואומר, 'למה אתה לא מתפלל מתוך הסידור?' או שאומר לו, 'תסתכל בסידור'.

אם רוצים שהילד יקבל טעם ושייכות לתפילה ולא יהיה ח"ו מלומדה, לא מועיל לכעוס עליו ולא מספיק לדרוש ממנו, אלא צריך להסביר לו קטעים מהתפילה כגון:

'פוקח עוורים': הקב"ה פוקח את העיניים של האדם ומאפשר לנו לראות, שלולא זה היה אדם עיוור ח"ו.

'מלביש ערומים': הקב"ה נותן בגדים לכסות את הגוף.

שעל טובות אלו אנו מודים ומשבחים לו וכו'. ולפנות את שימת לבו למה שהוא אומר, על ידי כך שהאבא שואל את בנו על קטע זה או על פסוק זה, ומעורר את בנו לשאול כדי להבין.

ואם ממשיכים כך אז הילד מתחיל להבין איזו אוצרות טמונים בתפילה שהוא אומר, ולאט לאט הוא שם לב שהדברים מדברים אליו, וזה מענין ומושך אותו. אחר כך הוא בעצמו בא לשאול או לספר מה הוא הבין מקטע זה או אחר בתפילה, ואם זה נכון. וכך מתהדק הקשר של הילד עם התפילה.

אף על פי שגם הילד מצד עצמו רוצה להתפלל טוב, מכל מקום מכיון שזה נעשה הרגל אצלו הוא לא מוצא שום טעם בזה. גם למבוגרים קשה להתפלל כראוי אם לא מחדשים משהו בתפילה או שמעיינים בפירושי התפילה. ואף על פי שאצל מבוגרים המלומדה לא כל כך ניכר, אבל הילדים מראים זאת בגלוי, ולכן צריך להמחיש לו שיש מה לחפש בסידור ולהחשיב אותו בעיניו".

חינוך לתפילה

עוד העיר בספר הנ"ל בדרך אגב: "חשוב מאוד לשנן הרבה את הקריאה עם הילד עד שידע לקרוא בשטף. ילד שלא למד לקרוא בשטף בכיתות הנמוכות, יהיה לו מאוד קשה בקריאה, כי בכיתות היותר גבוהות לא מתעכבים על קריאה, ואם הוא לא יודע לקרוא בשטף, עלול להגיע לישיבה קטנה ולא יצליח להבין דף גמרא, ולא בגלל שאין לו כשרונות, אלא בגלל שאינו יודע לקרוא", עד כאן מדברי הרב חנן לוי בספרו "שבילי החינוך".

ובספר "שדה אברהם" (שיחות הגאון רבי אברהם יצחק קוק שליט"א ראש ישיבת "מאור התלמוד" ברחובות) איתא:

"...ידועים דברי הגר"ח זצ"ל כי עיקר התפילה היא העמידה לפני מלך, והרי בגמרא מבואר שישנם דברים שאסור לחנך להם דילמא אתי למיסרך, כלומר שיקיים את המצוה בגדלותו כפי שנהג לקיימה בקטנותו באופן מוטעה. ומאחר והחיוב הוא לחנך את הבן להתפלל, ולא רק לפתוח סידור ולומר מה שכתוב שם בלי לחוש שעומד לפני מלך, הרי אם ירגילו בקטנותו תמיד לפתוח סידור ולומר פרקים מסויימים מהתפילה ותו לא מידי, נמצא שהוא מחנכו להתפלל שלא כראוי.

מהיום הראשון שהאב מלמד את בנו להתפלל, חובה עליו ללמדו, לפי דרגת הרגש שלו ולפי דרגת קטנות הדעת שלו, שתפילה עניינה לפנות אל הקב"ה בתפילה ובתחנונים כבן המתחטא לפני אביו.

כך גם בחינוך לברכה, ניתן וצריך להביאו להרגשה שברכה הינה אמירת תודה לקב"ה על מה שקיבל ממנו. וכשיגדל, יבין כי אי אפשר לפנות אל הקב"ה בלי להבין ולחיות את משמעות המילים של הברכה, ויעבוד להבין את משמעותן ולברך כהלכתו, עכ"ל הספר "שדה אברהם".

ובספר "כשחר אורך" מספר הרב אהרן ניב מה שדן לפני מרן הגאון"ל שטיינמן זצ"ל, וז"ל (בקיצורים ושינויים קלים): "סיפרתי למרן הגראי"ל שטיינמן שאחד אמר לי, שכשבניו הגיעו לגיל חינוך הפסיק מלהתפלל בשבת כוותיקין, כדי שיוכל לילך עמהם לבית הכנסת, כי היה קשה להם להשכים כל כך. ושאלתי את רבנו (הגראי"ל שטיינמן), 'האם נכון בשבילי לעשות כן?'... ואמר, 'נדמה לי שזו משנה מפורשת בברכות (כ ע"א) שקטנים פטורים מקריאת שמע, והטעם שהקטן אינו מצוי אצל אביו בשעה זו, והלא המשנה מדברת על חינוך, דמדאורייתא ודאי שפטור הקטן עצמו'...

ושאלתי, 'בכל זאת, מה עם חינוך לתפילה בציבור?', והניף רבנו ידו בתנועת ביטול ואמר, 'הלואי שירצו להתפלל בציבור כשיהיו גדולים'."

עוד מספר שם: "שאלתי, 'האם נכון לחנך את בני בן השבע-וחצי להתפלל בשבת קודש שחרית בציבור, בפרט שאני מתפלל בהנף החמה ולילד קשה לקום בשעה כזו?'. ואמר רבנו (הגראי"ל שטיינמן), 'מצד אחד זה טוב שאתה מתפלל כוותיקין, ומצד שני כך יותר קשה לחנך את הילדים לתפילה בציבור'. וחיך ואמר, 'אי אפשר לקיים את שניהם'. ושאלתי, 'אם כן הי מינייהו עדיף?'. ורבינו שתק", עד כאן מהמסופר בספר "כשחר אורך".

חינוך לתפילה

והנני קטונתי אף להוסיף בזה איזה מילה, אך להתאפק לא אוכל לספר מאשר ראו עיני, וכבר שנים רבות אני רגיל לספר, אודות שתי משפחות, שאבות המשפחות היו רגילים להשכים קום לתפילת וותיקין, וברבות הימים והשנים משפחה אחת הצליחה מאוד בחינוך של רוב או כל צאצאיהם - יראים ושלמים ורובם תלמידי חכמים, ואילו אצל המשפחה השנייה רבים מהצאצאים נתרחקו ל"ע, ומי יכול לדעת סוד הדברים, אך התבוננתי שאצל המשפחה שהצליחה בחינוך הילדים האבא היה חוזר עם ילדיו למנין יותר מאוחר ונשאר עמם בתפילה, (וכמדומה שרוב פעמים גם הוא היה מתפלל מוסף עמם במנין המאוחר), ואילו אצל המשפחה השנייה האבא לא היה חוזר שנית עם ילדיו לבית הכנסת, והרגשתי שאולי זו סיבה מהסיבות (בבחינת פרט היוצא ללמד על הכלל) שמשפחה אחת הצליחה והשנייה... ובאתי רק לעורר בזה.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

מידת הרחמנות על בעלי חיים

וְשׁוֹר אִו־שָׁה אֶתֹו וְאֶת־בְּנֹו לֹא תִשְׁחָטוּ בַיּוֹם אֶחָד (כב, כח)

וכן פסק בשו"ע יו"ד סימן טז סעיף א. אסור לשחוט אותו ואת בנו (ויקרא כב, כח) ביום א', לא שנא האם ואחר כך הבן או הבת, ל"ש הבן או הבת ואח"כ האם. וכתבו הפוסקים אפילו שני בני אדם שונים האחרון לוקה.

שאלות

א { שואל החינוך מצוה רצד מאחר שהתורה התירה את שחיטת בעלי חיים לצורך בני אדם וזה תיקונם, אם כן מה כבר משנה שישחוט אותו ואת בנו ביחד כאשר הוא נצרך להם, ועוד יותר כאשר מדובר בשני בני אדם? מה גם אם שוחט כל אחד במקום אחר מבלי שבהמה רואה את חברתה למה נאסור?

לצערנו מצוי מאוד שמצערים בעלי חיים

הנה כאשר נתבונן נראה עד כמה מזלזלים בצער בעלי חיים בפרט ילדים קטנים אשר הופכים את הדבר לשעשוע לזרוק אבנים על חתול או כלב או עופות וכדומא, ותורתנו הקדושה מלמדת אותנו שחובה לחנך למידת הרחמנות ולעקור את מידת האכזריות מהשורש כי היא סיבה שהשם יתברך נוהג עם האדם לפי מנהגו אם יודע לרחם מרחמים עליו ואם לא אין עליו רחמים ופעמים רבות סובל האדם בגלל אותו צער שמצערים את בעלי חיים כמו שנבאר.

טעם הציווי משום צער בעלי חיים

וכתב התנא הקדוש רבנו יונתן בן עוזיאל בתרגום יונתן ויקרא פרשת אמור פרק כב פסוק כח (כח) עֲמִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵיכֵמָּא דְאָבוּנָן רַחֲמֵן בְּשִׁמְיָא פֶּן תִּהְיוּן רַחֲמֵינִין בְּאַרְעָא תּוֹרְתָא או רַחֲמֵינֵי יִתְהוּ וְיִת בְּרָה לֹא תִיכְסוּן בְּיוֹמָא הַד: וכן מבואר בזוהר הקדוש פרשת אמור דף צב איתא שטעם המצוה הוא כדי שנמנע מאכזריות כיון שעצם הריגת אם ובנה ביום אחד היא מידת אכזריות ומזה צריך להתרחק האדם. וכ"כ הרמב"ם במורה נבוכים והביא דבריו הרמב"ן דברים פרק כב (ו) כי יקרא קן צפור לפניך - גם זו מצוה מבוארת מן אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כב כח). כי הטעם בשניהם לבלתי היות לנו לב אכזרי ולא נרחם, וכו': וכן כתב הרב במורה הנבוכים (ג מח), וכן תירץ בספר החינוך מצוה רצד ועוד נוכל לומר בענין על צד הפשט כמו כן, שהוא לקבוע בנפשנו מדת החמלה ולהרחיק מדת האכזריות שהיא מדה רעה, ולכן, אף על פי שהתיר לנו האל מיני בעלי חיים למחייתנו צונו לבל נהרוג אותו ואת בנו ביחד, ולקבוע בנפשנו מדת החמלה. בגמרא בבבא מציעא לב

מידת הרחמנות על בעלי חיים

עמ' ב שם דנים בשאלה האם צער בע"ח הוא מדאורייתא או מדרבנן כל התנאים וביניהם רשב"י סוברים שצער בע"ח דאורייתא למעט התנא רבי יוסי הגליל שסובר שצער בע"ח דרבנן ההלכה הפסוקה היא כדעת רוב החכמים היינו שצער בע"ח הוא מדאורייתא. ללמדנו שלמרות ששני בני אדם ישחטו ובמקומות אחרים בכל זאת עצם המעשה מתוך ידיעה ששוחטים האם ובנה או בתה זה מעשה אכזריות ומשריש באדם מידת האכזריות הפך דרכו של הקב"ה שהוא אב הרחמים.

קושיית המהרש"א סתירה במאמרי חז"ל וביאורו ותירוץ החיד"א

אלה שהקשה המהרש"א על דברי התנא רבי יונתן בו עוזיאל והראשונים שדבריהם סותרים את דברי חז"ל במסכת מגילה דף כה ע"א אלא, על קן צפור יגיעו רחמין מאי טעמא? פליגי בה תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא, חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית, וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים, ואינן אלא גזירות. ותירץ מרן החיד"א בחומת אנך ויקרא פרשת אמור ג. ושור או שה אותו ואת בנו וכו'. ובדוחק אפשר לישב קצת דמה שאומר בש"ס הוא שאומר שטעם המצוה הוא שהקב"ה ריחם על אותו ואת בנו ומשתקין אותו שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים ואינן אלא גזרות. אבל כונת פירוש הנוכח דודאי יש סוד למצוה והוא גזרה. אך מצוה לישראל שירחמו מלבד הסוד והגזרה עכ"ל: כוונתו בזה שאין ספק שקיום המצוה צריך לעשות מפני גזרת השם ולא מפני הטעמים, ולכן גם בתפילתו אין לו לפנות לקב"ה מכוח טעמי המצוה ולעשות מידותיו רחמים כי גזרות הן ומשתקין אותו, אך מאידך חובת האדם לעבוד על מידותיו שיהיה רחמן ולא אכזרי כי כבר אמרו חז"ל במסכת יבמות דף עט ע"א אמר שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים, והביישנין, וגומלי חסדים. וכן מבואר במסכת ביצה דף לב ע"ב דכתיב ונתן לך רחמים ורחמך, כל המרחם על הבריות בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו, וכל מי שאינו מרחם על הבריות בידוע שאינו מזרעו של אברהם אבינו. עוד מבואר במסכת שבת דף קנא ע"ב תניא רבן גמליאל ברבי אומר ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים. עוד אמרו חז"ל במדרש אגדת בראשית (בובר) פרק כח זש"ה ולא ידבק בידך וגו' ונתן לך רחמים וריחמך (דברים יג יח), אמר להן משה סימן יהא בידך, כל זמן שאתה מרחם על חבירך אף הב"ה מרחם עליך, אם אין לך רחמים על חבירך אין הקדוש ברוך הוא מרחם עליך. והדברים נפסקו להלכה בשו"ע יו"ד סימן רמ"ז ס"ג כל המרחם על העניים הקב"ה מרחם עליו. לזאת חובה על האדם לרכוש את מידת הרחמנות וכמו שדרשו חז"ל במסכת שבת דף קלג אבא שאול אומר שמות טו ב ואנוהו הוי דומה לו מה הוא חנון ורחום אף אתה היה חנון ורחום.

מצוות להקנות מידת הרחמים באדם

ואכן מלבד הנ"ל מצוות רבות ניתנו להשריש בנו את מידת הרחמנות. כגון מצוות המנוחה בשבת כותבת התורה בשמות (פרשת משפטים) פרק כג פסוק (יב) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מַעֲשֶׂיךָ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי תִּשְׁבֹּת לְמַעַן יָנוּחַ שׁוֹרְךָ וַחֲמֹרְךָ וַיִּנְפְּשׁ בֶּן-אֲמֹתְךָ וְהָגַר: פסוק זה מגלה את

מידת הרחמנות על בעלי חיים

הרעיון הפלאי שה' נתן לעם ישראל את השבת למען מנוחתם של השור והחמור תחילה רק אח"כ באים גם בן אמתך והגר, כי התורה רוצה להשריש בקרבנו את מידת הרחמנות. **מצוות שחיטה** כותבת התורה בדברים (פרשת ראה) פרק יב פסוק (כ) **כִּי־יִרְחֵב יָקוֹק אֱלֹהֶיךָ אֶת־גִּבְלֶיךָ פֶּאֶשֶׁר דְּפַרְרֶלְךָ וְאִמְרַת אֲכֹלָה בְּשׂוֹר כִּי־תֵאָוֶה נִפְשֶׁךָ לֶאֱכֹל בְּשׂוֹר בְּכָל־אֹת נִפְשֶׁךָ תֹאכַל בְּשׂוֹר:** (כא) **כִּי־יִרְחַק מִמֶּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יָקוֹק אֱלֹהֶיךָ לְשׂוֹם שְׂמוֹ שָׁם וְזָבַחַת מִבְּקָרְךָ וּמִצֹּאֲנֶךָ אֲשֶׁר נָתַן יָקוֹק לְךָ פֶּאֶשֶׁר צְוִיתְךָ וְאִכְלַת בְּשַׁעְרֶיךָ בְּכָל אֹת נִפְשֶׁךָ:** התורה מתירה לאדם כאשר רוצה לאכול בשר אך מבקשת מהאדם וזבחת שפירושו לשחוט את הבהמה. וכתב הרמב"ם טעמה של מצווה זו הוא משום צער בע"ח רחמים על הבהמות. **מצוות פריקה** המצווה שממנה למדו חז"ל שצער בע"ח הוא מדאורייתא היא מצוות פריקה כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וחדלת מעזוב לו עזוב תעזוב עמו משום צער בע"ח. **מצוות הקרבת קורבן מיום השמיני** והיה שבעת ימים תחת אמו מיום השמיני והלאה ירצה לקורבן אשה לה', יש איסור להקריב קורבן בהמה לפני שעבר עליו שבוע ימים משום שיש חיוב לרחם על האם לתת לה להניק את בנה במשך שבוע שלם ורק אח"כ ביום השמיני מותר להקריב את הבהמה לה' ז"א שהרחמנות על האם שתוכל להיות עם בנה ולטפל בו שבעת ימים חשובה יותר מלהקריב את הבהמה לקב"ה אמנם קשה על האם להיפרד מבנה אך לאחר שקיבלה את סיפוקה במשך שבעת הימים בהם שהתה עם בנה היא כבר בנויה נפשית לקבל את הגזירה של לקיחת ילדה ממנה ומוכנה להקריב את בנה קורבן לה'. **לא תבשל גדי בחלב אמו כדי שלא נהיה אכזריים:** שלוש פעמים הוזכרו בתורה שמות כג יט שמות לד כו דברים יד כא לא תבשל גדי בחלב אמו וביאר הרמב"ן זצ"ל דברים יד כא שטעם מצוה זו לחנך אותנו שלא נהיה עם אכזרי וז"ל כי עם קדוש אתה לה' אלוקיך לא תבשל גדי בחלב אמו וטעם כי עם קדוש אתה לה' אלוקיך דבק עם לא תבשל גדי בחלב אמו כי איננו מאכל נתעב אבל יאסור אותו להיותנו קדושים במאכלים שלא נהיה עם אכזרי ולא ירחמו שנחלוב את האם ונוציא ממנה החלב שנבשל בו הבן ואף על פי שכל בשר בחלב יכנס בלאו הזה כי כל מינקת תקרא אם וכל יונק יקרא גדי והוא דרך הבישול והנה בכולם אכזריות. **טעם איסור אכילת חלב ודם מולידים אכזריות בנפש האוכל:** עוד מצוה או תנו התורה על איסור אכילת חלב ודם הנלמד מהפסוק ויקרא ז כג כו דבר אל בני ישראל לאמר כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו. ומהפסוק וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לעוף ולבהמה. מכך למדנו על האיסור לאכול חלב ודם אפילו של בהמה טהורה. **וביאר רבינו בחיי זצ"ל שם בשם הרמב"ן זצ"ל מפני שהדם הוא הנפש הבהמית אין ראוי לנו שנערב טבעה בטבענו ונצטוינו שנגדל טבענו להיותו רך ורחמני לא אכזרי ואילו היינו אוכלים הדם היה מוליד בנפשנו אכזריות וגסות טבע. **טעם מצות כיסוי הדם מניעת אכזריות בלבנו:** ומצות עשה של כיסוי הדם נלמדת מן הפסוק ויקרא יז איש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר. **ובספר החינוך מצוה קפז** ביאר שמטרת מצוה זו כדי שלא נקנה בנפשנו מידת האכזריות וז"ל משרשי המצוה לפי שהנפש תלויה בדם ולכן ראוי לנו לכסות הנפש ולהסתירו מעין רואיו טרם נאכל הבשר כי גם בזה נקנה קצת אכזריות בנפשנו לאכול הבשר**

מידת הרחמנות על בעלי חיים

והנפש נשפך לפנינו. איסור אבר מן החי משום מידת האכזריות. שוב מצינו בתורה את האיסור של אכילת אבר מן החי וכמו שכתוב דברים יב כג ול א תאכל הנפש עם הבשר ול מדנו מפי השמועה שהכוונה היא שלא נאכל אבר שנחתך מן החי והרמב"ם זצ"ל במורה נבוכים ח"ג פמ"ח ובספר החינוך מצוה תנב ביארו שטעם האיסור הוא כדי שלא נקנה בלבנו את מידת האכזריות. וישנם עוד מצוות וכל זה בכדי להשריש בתוכנו מידת הרחמנות.

חובת האדם למנוע אפילו צער מדומה

עוד יותר כתוב בדברים פרשת כי תצא פרק כב (י) לא־תִחַרֵּשׁ בְּשׁוֹר־וּבְחֶמֶר יַחְדָּו: ומבואר במדרש אגדה (בובר) דברים פרשת כי תצא פרק כב סימן [י] לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו, לפי שאין כוחם שוה. לפי שהשור מעלה גרה, ונראה לחמור כאלו אוכל ויהיה לחמור צער, צער בעלי חיים אסור ע"כ: שוב התורה מלמדת את האדם על אצילות הנפש של היהודי ברוח התורה עד כמה חייב לתת את דעתו שלא יצער את החמור בזה שיראה את השור מעלה גרה וידמה בנפשו שנתנו אוכל רק לשור ולא נתנו. ומזה ילמד ויקיש האדם על אחת כמה וכמה שצריך להיות זהיר ונזהר שלא לצער את חברו ולתת את דעתו בכל פעולה מעשה או דיבור שלא ישתרבב מכך צער לזולת.

אין הקדוש ברוך הוא נותן גדולה לאדם עד שבודקו במידת הרחמנות

והדבר מפורש במדרש שמות רבה פרשת שמות פרשה ב סימן ג ד"א ומשה היה רועה זה"ד (משלי ל) כל אמרת אלוה צרופה אין הקדוש ברוך הוא נותן גדולה לאדם עד שבודקו בדבר קטן ואח"כ מעלהו לגדולה, הרי לך שני גדולי עולם שבדקן הקדוש ברוך הוא בדבר קטן ונמצאו נאמנים והעלן לגדולה, בדק לדוד בצאן וכו', וכן במשה הוא אומר וינהג את הצאן אחר המדבר וכו'. ויותר מבואר בשמות רבה פרשת שמות פרשה ב סימן ב וכו'. וכתב לבאר בספר שפתי דעת להגר"ח פרידלנדר משגיח דפונביז' זצ"ל: הקב"ה בחן את דוד אם מתאים למלך בהנהגת הצאן: הנה מצאנו בחז"ל שהקב"ה בוחן את הצדיקים אם הם מתאימים לתפקידים החשובים שרוצה לתת להם כך אמרו שמות רבה ב-ב ולמי בוחן לצדיק שנאמר תהילים יא-ה ה' צדיק יבחן' ובמה הוא בוחנו במרעה צאן בדק לדוד בצאן ומצאו רועה פה לפני שהקב"ה בחר בדוד להיות מלך על ישראל עשה לו בחינה אם הוא מתאים להנהיג את עם ישראל. לפי הבנת השכל האנושי וכמקובל באומות הכישוריים הנדרשים ממי שמועמד ומעותד לתפקיד של מנהיגות וריבוי הפעלים והמעשים שעשה בעבר שעליו להציג כדי לזכות בתפקיד הן, לדוגמא כושר הדיבור דהיינו כשרון נאום מעולה ומבריק, והיכולת לשכנע ולהטות לב בני אדם לקבל את דבריו, כשרון מנהיגות להיות תקיף בדעתו, אבל לא לנהוג בפזיזות אלא בזהירות, ובנוסף לכך עליו להראות עבר של עסקנות ופעילות ציבורית מסועפת ומפורסמת. ואילו השי"ת לא בחן את דוד באף אחת מהנקודות שמנינו אלא בגישתו לצאן שאותו הנהיג, וכך אמרו שמות רבה שם שנאמר תהילים עח-ע ויקחהו ממכלאות צאן' מהו ממכלאות צאן, מכלאות הצאן הוא המקום בו סוגרים ועוצרים את הצאן מלצאת למרעה ובזה נבחן דוד, וכך היה נוהג היה מונע הגדולים מפני הקטנים וכו' כי אם היה מוציא את כולם יחד היו הבחורים החזקים משתלטים בכח על העשב הרך

מידת הרחמנות על בעלי חיים

שגם להם יותר נעים לאכול את הרך ומגרשים את הקטנים והזקנים ולא היה נשאר לקטנים ולזקנים עשב שראוי להם לאכילה, ולכן הוציא את הצאן אל המרעה סוגים סוגים כדי שכולם יאכלו, אמר הקב"ה מי שהוא יודע לרעות הצאן איש לפי כוחו יבוא וירעה בעמי, הדא הוא דכתיב תהילים עח-עא מאחר עלות הביאו לרעות ביעקב עמו" נמצא שהמבחן היה בשלימות מידת הרחמנות כי הקדשת המחשבה איך להיטיב עם כל סוגי הצאן והדאגה לכך שכולם יקבלו את הטוב ביותר עבורם נובעים ממדריגה גבוהה של חסד, אך עדיין צריך להבין למה הבחינה היתה בחסד עם צאן ולא בחסד עם בני אדם, התשובה היא כי עשיית חסד עם צאן הוא חסד נקי וטהור בלי כוונות אחרות כאשר הכוונה היחידה היא חסד לשם חסד, משא"כ חסד עם בני אדם, כי הצאן לא יכירו לו טובה ולא יתנו לו תודה על מה שעשה למענם, גם שם טוב ופרסומת לא יעשה לו מחסד שכזה שאף אדם לא יודע ממנו, ומקבלי הטובה אינם מבינים בכלל שנעשה עמם חסד, הכלל הוא שבעל החסד השלם שהרצון להיטיב עם הבריות ממלא את לבו והוא משתוקק להתחסד עושה חסד עם כל יצור ולא דוקא עם בני אדם, ובאמת המידה הרמה של חסד מושלם כזה נבחן דוד כמה חסד השקיע בהנהגת הצאן, סיבה נוספת לכך שהשי"ת בחן את דוד בעשיית חסד עם הצאן כי הקב"ה מנסה את האדם ובוחן את מדריגתו דוקא בדברים קטנים ובהתנהגותו בחיי השיגרה שבכל יום, כי לפעמים כאשר אדם עומד בפני נסיון גדול וקשה והוא מודע לכך שזו עת נסיון יתכן שאף מי שאינו בעל מדריגה גבוהה יתאמץ לעמוד בנסיון ואף יצליח בכך וא"כ ההצלחה הזו אינה משקפת את מצבו האמיתי והתמידי של המנוסה, אבל הנסיונות הפעוטים שבחיי היום יום שאדם אינו רואה בהם נסיון כלל ואינו מתאמץ במיוחד לעמוד בהם בזה נמדד ונבחן מצבו האמיתי ומדריגתו הרוחנית בחן השי"ת את דוד במידת החסד התנהגותו היומיומית בעבודתו עם הצאן וכאשר שם נתגלתה מעלת החסד הגדולה שבו היתה זו הוכחה לרום מדריגתו בחסד. גם את המלך הראשון בישראל משה רבינו בחן השי"ת במידת החסד עם הצאן כמו שאמרו חז"ל שמות רבה ב-ב ואף משה לא בחנו הקב"ה אלא בצאן אמרו רבותינו כשהיה משה רבינו עליו השלום רועה צאנו של יתרו במדבר ברח ממנו גדי ורץ אחריו נזדמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות כיון שהגיע משה אצלו אמר אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא עייף אתה הרכיבו על כתפו והיה מהלך, לא זו בלבד שמשה לא התרעם על כך שהגדי ברח אלא שחמל עליו על שרץ והתעייף ולכן הרכיבו על כתפו, יש להבין וכי רק הגדי רץ ומשה לא והרי רץ אחריו לתופסו ובודאי גם משה התעייף ואולי אף יותר מהגדי וא"כ מדוע מצא לנכון לשאת אותו על כתפו, התשובה היא שמשה רבינו לא עשה חשבונות כאלו מי יותר עייף אלא מתוך מידת החסד והרחמים שהיתה בו והרצון להיטיב לא חשב על עצמו רק על הזולת ואפילו שהזולת במקרה הזה לא היה בן אדם כמותו אלא גדי חמל עליו ונטלו על שכמו ומכיון שעמד במבחן החסד באופן נשגב שכזה אמר הקב"ה יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך חייך אתה תרעה צאני ישראל.

מידת הרחמנות על בעלי חיים

מעשה שנענש רבי על צער בעלי חיים

ואכן מבואר במסכת בבא מציעא דף פה ע"א כיצד רבי נענש בגלל צער בעלי חיים. פעם היה רבי בדרכו ועבר בסמוך לבית השחיטה והנה עגל אשר היה בדרכו לשחיטה רץ לעברו של רבי והכניס ראשו תחת בגדו של רבי והיה בוכה על שנלקח לשחיטה, אך רבי אמר לעגל אין מה לעשות לכך נוצרת ולכן תלך לשחיטה, אמרו מהשמים כיון שלא מרחם על העגל יבואו עליו יסורים, וכך היה במשך שלוש עשרה שנה סבל יסורים קשים מאוד, ולא נסתלקו ממנו עד שפעם אחרת שפחתו ראתה בחצר תולדות של חולדות ושאלה את רבי מה לעשות איתם, והשיב ורחמיו על מעשיו שלא תסלק אותם, אמרו מהשמים כעת שנתעוררו רחמיו עליהם יסתלקו ממנו היסורים וכך היה. ואם כך נענש רבי בשביל צער העגל על אחת כמה וכמה שהאדם נענש על כל צער שעושה לחברו.

מעשה עם האריז"ל עונש המצער בע"ח

כמובא סיפור מהאר"י הק' שאשה אחת עמדה מלדת, והאר"י הק' גילה שעונש זה בא עליהם משום שבביתם עמד סולם עבור תרנגולים שיעלו לשתות ולהרוות את צמאונם. ביום מן הימים אמרה האשה להמשרתת שתסיר הסולם משם אף כי לא היתה כונתה לצער את התרנגולים, ופגם זה, צערם של התרנגולים, גרם לעונש שתפסיק מלדת. ואמנם לאחר שהשיבו את הסולם למקומו, נתברכה האשה שוב בפרי בטן (עיי' בקב הישר פ"ז). נמצא שגם צערו של בעל חי גורם לקטרוג רח"ל, על אחת וכמה וכמה מה גדול הפגם בגרימת צער לאדם כי מי יוכל לשער עומק הדין המתעורר על ידי גרימת צער לאדם מישראל.

אפילו זבוב אסור לצער

הא לך פסק דינו של הגאון רבי משה פינשטיין זצ"ל אג"מ חו"מ ח"ב סי' מז שכתב בתוך דבריו כהאי לי שנא זבובים ועכברים יש להקפיד ממידת חסידות שלא להורגם אלא על ידי דבר אחר כדי שלא יקנה בעצמו מידת האכזריות.

רחמנות רבי יצחק אלחנן על החתול

כתב בספר מידות דיליה: סיפר מרן הרב שך זצ"ל אודות הגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל פעם יצא לנפוש בעיירת קייט סמוך לקובנא ונאמן ביתו הגאון רבי יעקב ליפשיץ זצ"ל בא לבקריו וכאשר ראה שרבי יעקב ליפשיץ זצ"ל כבר החל לעשות את הדרך בכדי לחזור לביתו רץ אחריו הגאון רבי יצחק אלחנן זצ"ל ואמר לו שכחתי לומר לך על יד ביתי יש חתול שמסתובב וכאשר אני בביתי רגיל אני להגיש לו צלחת חלב מידי יום ביומו ועתה שנסענו לפוש אין מי שידאג לו במטותא מינך תמלא את מקומי עד שאחזור ותגיש לו את צלחת החלב הרי לנו גאון עולם כמו רבי יצחק אלחנן זצ"ל שלא חס על כבודו ודאג וריחם אפילו על בעלי חיים.

מידת הרחמנות על בעלי חיים

מעשה עם מרן רבנו עובדיה יוסף זצ"ל

מסופר על מרן שפעם עשה שילוח הקן ולאחר מכן עמד כנגד היונה ואמר לה יונה יקרה כואב לי שנגרם לך צער אבל אני ואת מחוייבים לעשות רצון בראנו וזו מצוה ממצוות התורה שהשם יתברך ציוה אותנו ואת שותפה לקיום המצוה הגדולה. וזו גדולה המראה על מידת הרחמנות הפנימית שבלבו היית מקוננת עד שמדבר ליונה כאילו היא מבינה את שפתו ובלבד להביע השתתפות בצערה ושאינו עושה הדבר באכזריות.

סגולה לכל צרה

ובספר רוח חיים להגאון רבי חיים פלאגי זצ"ל כתב שכן נהגו במי שהוא חולה ומבקש רחמים שמשליכים מאכל לעופות בגינות כדי לרחם על הבריות ובזה יהיה זוכה שירחמו עליו מן השמים. וגם בספר שולחן הטהור לבעל שומר אמונים זצ"ל מאמר הרחמים והחמלה פ"ה כתב נהגו אנשי מעשה בזמן הקור הגדול להשליך לציפורים דבר מאכל משום שאין מצוי להם אז מזונות וזהו בשביל לעורר רחמים העליונים על כל הברואים.

מוסר השכל

עלה בידנו ללמוד וללמד עד כמה חובת האדם לעקור מהשורש את מידת האכזריות ולקנות את מידת הרחמנות על כל יצור שהשם יתברך ברא בעולם, ודווקא מבחן האדם במידת רחמנותו על בעלי חיים וכמאמר חז"ל שמשה רבנו זכה להיות המנהיג היחיד שעלה לשמים וירד ומסר את התורה ונקראת על שמו בזכות מידת הרחמנות על הגדי, וכן דוד המלך זכה לו ולזרעו לנצח את מלכות בית ישראל בגלל מידת הרחמנות על הצאן, ולכן כל אדם יזהיר את בני ביתו ויחנכם במידת הרחמנות על בעלי חיים בכדי להטמיע בהן את מידת הרחמנות שהיא המידה שמאפיינת את זרעו של אברהם וישראל, ואף גם זאת כל שמגלה רחמים על בעלי חיים זוכה ומרחמים עליו מהשמים ולכן זו סגולה לכל צרה לעשות מעשים של רחמים על בעלי חיים ובזה יעורר עליו רחמי שמים ויבוטלו כל גזרות קשות מעליו ומעל בני ביתו, וכאשר נלך בדרכי הבורא יתברך להיות רחמנים נעורר עלינו רחמי שמים ונזכה לגאולה השלימה בקרוב בחסד וברחמים אמן.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין עבודת ימי הספירה, הכנה לקראת קבלת התורה

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשָּׁבֹת מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת עֹמֵר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שָׁבָתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה
(כג, טו)

קרבן עומר הוא כנגד העומר של המן

איתא במדרש רבה (פכ"ח, ג'): "אמר רבי ברכיה: אמר הקב"ה למשה, לך אמור להם לישראל, כשהייתי נותן לכם את המן הייתי נותן עומר לכל אחד ואחד מכם, הה"ד (שמות טז, טז): "עומר לגלגולת", ועכשיו שאתם נותנים לי את העומר, אין לי אלא עומר אחד מכלכם, ולא עוד אלא שאינו של חטים אלא של שעורים, לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם והבאתם את עומר", ע"כ.

ומבואר מדברי המדרש שקרבן העומר היה כנגד ה"המן" שירד מן השמים דבר יום ביומו ממנו לקטו כל בני"י שיעור "עומר" לגלגולת. והענין תמוה מאוד, דמהו הקשר בין 'קרבן העומר' לירידת ה'מן'?

בביאור טעם מצות קרבן העומר

והנה החינוך (מצוה ש"ב) כתב לבאר מצות קרבן העומר וז"ל, "משרשי המצוה - כדי שנתבונן מתוך המעשה החסד הגדול שעושה השם ברוך הוא עם בריותיו לחדש להם שנה שנה תבואה למחיה, לכן ראוי לנו שנקריב לו ברוך הוא ממנה, למען נזכור חסדו וטובו הגדול טרם נהנה ממנה, ומתוך שנהיה ראויין לברכה בהכשר מעשינו לפניו תתברך תבואתנו ויושלם חפץ השם בנו, שחפץ מרוב טובו בברכת בריותיו. ונצטוינו בזה בשני של פסח ולא בראשון, כדי שלא נערב שמחה בשמחה, כי הראשון נכון לזכר הנס הגדול שהוציאנו ברוך הוא מעבדות לחירות, מיגון לשמחה", עכ"ל. הרי, שהתכלית של קרבן העומר היה כדי שנכיר חסדו וטובו של הקב"ה, שהוא הזן את העולם כולו בטובו, בחן, בחסד, וברחמים, והוא נותן לחם לכל בשר, כי לעולם חסדו! וחידש לנו בכל שנה ושנה תבואה חדשה.

בביאור מצות ספירת העומר

וכתב החינוך (מצוה ש"ו) לבאר טעם מצות ספירת העומר וז"ל, משרשי המצוה - על צד הפשט, לפי שכל עיקרן של ישראל אינו אלא התורה, ומפני התורה נבראו שמים וארץ וישראל ... והיא העיקר והסיבה שנגאלו ויצאו ממצרים כדי שיקבלו התורה בסיני ויקיימוה ... שתקבלו התורה שהיא העיקר הגדול שבשביל זה הם נגאלים והיא תכלית הטובה שלהם ... נצטוינו למנות ממחרת יום טוב של פסח עד יום נתינת התורה, להראות בנפשנו החפץ הגדול אל היום הנכבד הנכסף ללבנו, כעבד ישאף צל, וימנה תמיד מתי יבוא העת הנכסף אליו שיצא לחירות, כי המנין מראה לאדם כי כל ישעו וכל חפצו להגיע אל הזמן

ההוא ואם תשאל, אם כן למה אנו מתחילין אותו ממחרת השבת ולא מיום ראשון, התשובה כי היום הראשון נתייחד כולו להזכרת הנס הגדול והוא יציאת מצרים, שהוא אות ומופת בחידוש העולם ובהשגחת השם על בני האדם, ואין לנו לערב בשמחתו ולהזכיר עמו שום ענין אחר, ועל כן נתקן החשבון מיום שני מיד. ואין לומר היום כך וכך ימים ליום שני של פסח, שלא יהיה חשבון ראוי לומר ליום שני, ועל כן הותקן למנות המנין ממה שנעשה בו, והוא קרבן העומר, שהוא קרבן נכבד שבו זכר שאנו מאמינים כי השם ברוך הוא בהשגחתו על בני אדם רוצה להחיותם ומחדש להם בכל שנה ושנה זרע תבואות לחיות בו, עכ"ל.

הרי מבואר מדבריו, שיסוד הטעם בהבאת קרבן העומר, הוא ענין של "אמונה בהשי"ת". וגם ספירת העומר יש בו ענין מיוחד שאנו מונים ימי הספירה דוקא מיום הבאת קרבן העומר. והדבר תמוה מאוד, דמהו הקשר בין זה לקבלת התורה, הרי החינוך האריך לבאר שהענין בספירת העומר הוא ענין של לחכות ולצפות ליום הנכבד של קבלת התורה, ואילו העומר הרי הוא מורה על אמונה בהשי"ת, וצ"ב הקשר ביניהם.

ההכנה לקבלת התורה הוא ע"י חיזוק באמונה ובטחון בהשי"ת

ונראה בביאור ענין הקשר ביניהם, הנה הגר"א כתב (משלי כב, יט): "שעיקר נתינת התורה לישראל הוא כדי שישומו בטחונם בה". ועיקר הכל הוא בטחון, והוא כלל של כל המצות, עכ"ל. וכלל ישראל לא זכו לקבל התורה רק בזכות שבטחו בהשי"ת. וכן איתא בדברי המדרש (תנחומא בשלח כ'): "לא נתנה התורה לדרוש אלא לאוכלי המן", ע"כ. ועי' במה שפי' האבודרהם בברכת 'אהבה רבה' - "בעבור אבותינו שבטחו בך" וז"ל, "על שם (ירמיה ב, ב) זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", עכ"ל. הרי, שלא זכו כלל ישראל לקבל את התורה רק בזכות זה שבטחו בהשי"ת שהוא ית' יפרנסם במדבר. וא"כ י"ל דההכנה לקראת יום קבלת התורה, ג"כ צריך להיות ע"י התחזקות באמונה ובטחון בהשי"ת.

ולפי זה מובן היטב דברי המדרש שקרבן העומר הוא כנגד ירידת המן. הלא תכלית ירידת המן היתה לקבוע בלב כל אחד ואחד מדת האמונה ובטחון בהשי"ת כמו שהאריכו כל המפרשים. ששיעור לקיטת המן היה "עומר" - וכתב האבן עזרא "שזהו שיעור מאכל איש ליום אחד". וע"כ לא היה לכל אחד יותר ממה לאכול ליום אחד, ומשום הכי היו צריכים לבטוח בהשי"ת שיפרנסם בכל יום ויום. וע"כ קרבן העומר ג"כ היה כשיעור זה, שהוא רק שיעור מאכל ליום אחד, להורות שאנו בוטחים בהשי"ת שהוא המפרנס כל אחד ואחד בכל יום ויום, ואין אנו בוטחים חו"ש בזולתו.

טעם איסור חדש

ולפי זה יש לבאר הטעם באיסור אכילת חדש. שהרי מבואר מכל הנ"ל שהטעם והתכלית בהקרבת קרבן העומר הוא לחזק האמונה בהשי"ת, ולהאמין שכל פרנסת כל אחד ואחד הוא אך ורק מחסדי השי"ת, ושנתבונן בכל שנה ושנה שהשי"ת הוא המפרנס את כל העולם כולו בטובו הגדול. א"כ, אם יבוא אדם לאכול מתבואתו של שנה זו שעמל וטרח ויגע בה

קודם שיתבונן בחסדי ה', אפשר שחושב שאמר "כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה", וע"ז אמרה תורה שאסור לאכול מהתבואה החדשה עד הבאת קרבן העומר, ובודאי אחר שהוקרב העומר, ישים אל לבו להאמין שכל מה שיש לו הוא רק מאת השי"ת, ויכיר טובה, ויודה להשי"ת על פרנסתו, וגם על כל שאר חסדי השי"ת.

קבלת עול מלכות שמים

ונמצא שצורת ההכנה לקבלת התורה בימי ספירת העומר הוא ע"י חיזוק האמונה בהשי"ת, וע"י הכרת הטוב להשי"ת, על כל הטובות, ובפרט להכיר הטובה על התבואה החדשה. ובאמת י"ל, שזהו תנאי בעיקר קבלת התורה. החובת הלבבות כותב, יסוד היסודות בעבודת אלקים בנוי על חובת הכרת הטוב (פתיחה לשער עבודת אלקים), דרך אחר שיכיר כל הטוב אשר הקב"ה תמיד גומל לנו בכל רגע ורגע, מתוך כך הכרה יתחייב השכל לעבוד את הקב"ה, שלא יתכן לעבור על רצונו אם מכיר כל השגחת השי"ת. ומי שאינו עושה רצונו של השי"ת הוא רק מחסרון אמונה בהשי"ת.

ונבאר זה במשל: אדם שהיטיב עם חבירו, ופרנסו, ודאג לכל צרכיו משעה שנולד עד היום, הרי בודאי לא יתכן למקבל הטובה לעבור על רצון מיטיבו, שהרי ירגיש בחוש חובת הכרת הטוב, לעשות כל רצונו. א"כ קו"ח בן בנו של קו"ח אם אחד יכיר כל החסדים והטובות שהשי"ת תמיד עושה עמנו בכל עת ובכל שעה, בודאי יעשה רצון אבינו שבשמים, ויעבוד אותו בלב שלם.

ויסוד זה מפורש בדברי האבודרהם, שכתב לבאר מדוע בחזרת הש"ץ כל הציבור אמורים מודים דרבנן וז"ל, "כשיגיע ש"ץ למודים וכורע, כל העם שוחין ואומרים הודאה קטנה המתחלת כמו כן במודים. שאין דרך העבד להודות לרבו ולומר לו "אדוני אתה" על ידי שליח, אלא כל אדם צריך לקבל בפיו עול מלכות שמים ואם יקבל על ידי שליח - אינה קבלה גמורה, שיוכל להכחיש ולומר לא שלחתינו. אבל בשאר התפילה שהיא בקשה, יכול לתבוע צרכיו על ידי שליח, שכל אדם חפץ בטובתו ולא יכחיש ויאמר לא שלחתינו, עכ"ל. מבואר בדבריו שהודאה היא קבלת עול מלכות שמים. שאילו היה מכיר שכל מה שיש לו הוא רק מאת השי"ת, בודאי היה משעבד עצמו לעבוד את בוראו בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו.

ולפי זה מובן היטב הא דקריאת שמע נקרא קבלת עול מלכות שמים, כי כשאנו אומרים "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", כוונת הקרא להורות שה' אחד, פי' - "אין עוד מלבדו". וא"כ אם מאמין שאין עוד מלבדו, הרי זה מחייב אותו להיות משועבד לעבוד את השי"ת, ומקבל על עצמו "עול מלכות שמים".

וכן מבואר בדברי המדרש (משנת רבי אליעזר פרשה ז): "מפני מה ענש הכתוב ביותר לכפויי טובה? מפני שהוא כענין כפירה בהקב"ה. אף הכופר בהקב"ה כופר טוב הוא. האדם הזה הוא כופה טובתו של חבירו, למחר הוא כופה טובתו של קונו. וכן הוא אומר בפרעה, "אשר לא ידע את יוסף". והלא עד היום הזה מצרים יודעין חסדו של יוסף, אלא שהיה יודע ולא השגיח עליו, וכפה טובתו, ולבסוף כפה טובתו של הקב"ה, שאמר: לא ידעתי את ה'.

הא למדת שכפיית הטובה הוקשה לכפירה בעיקר. וכן הקב"ה אומר להן לישראל: "אנכי ה' אלהיך". מה ת"ל "אשר הוצאתיך". אמר להן, הזהרו שלא תכפו טובה, שכפוי טובה אינו יכול לקבל מלכות שמים. וכן יהושע אומר לישראל: אם כפיתם הטובה הזאת, לא תוכלו לעבוד את ה'. והן משיבין אותו, כי ה' אלהינו הוא המעלה אותנו, אין אנו כופין טובתו (יהושע כד), "ע"כ. הרי להדיא, שקבלת עול מלכות שמים הוא רק מתוך הכרת הטובות של השי"ת, וזהו הטעם שקודם קבלת התורה, אנו מכירים הטובה ע"י הקרבת קרבן העומר כמש"נ לעיל.

האופן לחזק מדת הבטחון

ויש להוסיף דזהו אופן נפלא לחזק בטחונו בהשי"ת ולקנות מדת הבטחון, דמי שמתבונן ומכיר כל הטובות שהשי"ת עושה עמו, בודאי יבטח בהשי"ת באמת. וכן מצינו שכתב רבינו יונה (שערי תשובה שער ד', אות י"ב) וז"ל, "בענין ההודאה על הטובה נאמר (תהלים נב, יא): "אודך לעולם כי עשית ואקוה שמך כי טוב נגד חסידיך", פירוש: אודך על הטובה שעשית עמדי, ובעבור זה אקוה להתמדת טובותיך, ונאמר (תהלים קטז, יג): "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא", (שם ג - ד): "צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא", עכ"ל. הרי האופן לחזק את עצמו לקוות להשי"ת שיעשה טובות עד אין סוף, היינו רק אם מודה על מה שכבר עשה שהשי"ת.

וכ"כ מרן החפץ חיים (נפוצות ישראל פ"ז) וז"ל, "ועיקר הכל שיראה להתחזק במדת הבטחון ויושע עי"ז, כמו שנאמר: "קוה אל ה' ויושע לך". ואחז"ל: כל התולה בטחונו בהקב"ה הרי הוא לו מחסה בעוה"ז ובעוה"ב שנאמר וגו'. והנה העצה לחזק נפשו בענין זה הוא שיתבונן תמיד על זמן העבר מימי חייו כמה עשירות שנים חיה עד כה ובחסד השי"ת לא היה חסר לו אפילו יום אחד מאכילה ושתיה ומלבוש וכדומה וא"כ מה לו לדאוג על זמן של להבא שאינו יודע מספר ימי חייו אפילו על יום אחד מסתמא כשם שעזרו השי"ת ברחמיו עד כה יעזרנו ג"כ מעתה ולהבא", עכ"ל. הרי שההתבוננות על פרטי חייו מתחילתם עד עתה, זהו מה שמביא לידי מדת הבטחון בה'. כשיבא לידי ההכרה שהשי"ת תמיד גומל עמו טובות עד אין סוף. וכשיודה להשי"ת על כל אותן טובות, בודאי יבטח בו באמת בלב שלם. יה"ר מלפני אבינו שבשמים שישים חלקנו עם הבוטחים בשמך באמת!

לתגובות: adebstein@gmail.com

מצוות הארץ בפרשה / הרב אברהם יוסף חבצלת, מרבני 'בית המדרש להלכה בהתיישבות'

שורש מצות פאה וייחודה

וּבְקֶצְרְכֶם אֶת קֶצִיר אֶרְצְכֶם לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֵךְ בְּקֶצְרְךָ וְלִקֵּט קֶצִירְךָ לֹא תִלְקֹט לְעֵנִי וְלִגֵּר תִּעְזֹב אֹתָם (כג, כב)

הראשונים האריכו לבאר את טעם מצות פאה וייחודה. האלשיך מטעים שמצוות רבות נאמרו בפת. ראשיתן מהחל חרמש בקמה ועד ברכת המזון. יש שציינו את המאפיין המיוחד של מצוה זו. העני לא מרגיש נתמך שכן הוא עובד קשה על לחמו. כל המלאכות מקצירה ואילך עדיין מוטלות עליו. ויש טעמים נוספים. אנסה להוסיף טעם נוסף, על פי פשט.

איתא בעירובין (נג, ב) אמרו חכמים אין משיירין פאה באילפס אבל משיירין פאה בקערה. פירש רש"י: אין משיירין פאה באילפס: כשהשמש מערה מן האילפס לתוך הקערה אין דרך להניח באילפס כלום לצורכו אבל כל אחד מניח פאה בקערה ומחזירה לשמש והוא מאכל שמש.

וכך נקט גם השולחן ערוך (או"ח קע, ג): משיירין פאה בקערה כל אחד מהאוכלים והוא מאכל השמש. אבל כשהשמש מערה מן האילפס לתוך הקערה אין דרך להניח באילפס כלום לצרכו.

ההלכה פשוטה. יש להשאיר אוכל גם לשמש. שלא יישאר רעב. אבל מדוע נקט פה לשון פאה. יותר נכון ויותר פשוט: משיירים אוכל בקערה עבור השמש. לא מצאתי שמפרשי הש"ס והשו"ע עמדו על כך.

נחזור למאפיינים של מצות פאה. מצוות הצדקה רבות ומגוונות, הן מה"ת והן מד"ס. לכל עני ניתנה העזרה בהתאם לצרכיו. אינו דומה מעשר עני ללקט ואינו דומה הנוטל מן הקופה לנוטל מן התמחוי. אבל לכל עני ולכל אביון יש את האפשרות להתפרנס. מה יעשה אותו עני שאינו יכול ליטול אוכל שכבר נגעו בו אחרים, מסיבה זו או אחרת. או בעת התפרצות דבר ומגפה או שהוא אסטניס או מסיבה אחרת. עבור עניים אלו נתקנה מצות פאה. ייחודה בכך שכאשר קיבל אותה העני עדיין היתה ללא מגע יד אדם.

עתה מובן מדוע נקטו בגמ' לשון פאה. כאמור, המאפיין של פאה, להבדיל ממעשר עני או לקט או שכחה שאף אחד לא נגע בו. כאשר מותירים לשמש יש להותיר לו בקערה הכללית, לא בצלחת הפרטית. יש להותיר לו פאה ולא שיריים.

ומצאתי לאחד מן הראשונים שפירש כך. רבי יוחנן לוריא, בספר דרשותיו משיבת נפש פרשת נח, שזכיתי לערוך לפני שנים רבות. (על המחבר עמש"כ שם במבוא). וד"ל: העירונו חז"ל לקנות מעלות המידות. משיירים פאה בקערה. אך שבעל הבית לפי נדיבתו מניח, האורחים לא יאכלו הכל בכדי שיישאר גם לשמשים. ודקדקו לומר משיירים פאה בקערה ולא אמרו משיירים מותר בקערה, להעירונו שלא יהפך ידו בקערה ויאכל מה שירצה ויניח

מותר ומה שאינו ראוי לו כל כך. כי שמא השמש איסטניס ויימאס בעיניו. וכו'. לכן אמרו שיניח פאה. פירוש שלא הושיט ושלא חלה בה יד, אלא הם מונחים כפאה... ואלו מידות טובות ראויות להשתמש בהן...

הן הן הדברים.

אלא שאם כנים הדברים יש נפק"מ גדולה לשתי הלכות שלמדו הפוסקים מן ההלכה הזו בשו"ע:

לאכול משיירי מאכל של הצדיק

פסק השו"ע (או"ח קע, טז) לא ישתה מהכוס וייתן לחבירו מפני סכנת נפשות. דייקן המפרשים שהדין הוא לשתיה בלבד. באכילה לא מצינו שאסרו לאכול המאכל שהשני שייר. אדרבה שנינו משיירים פאה בקערה עבור השמש.

אמנם לדברינו משם ראייה לסתור. משם המקור שאין לאכול משיירי מאכל של השני.

לאכול משיירי מאכל של אשתו נדה

כתב הבית יוסף (בדק הבית יו"ד קצה): כתוב באורחות חיים (נדה ט, יא) ובקערה לאכול זה מה שהותיר זה מותר. והרמ"א שם (סעיף ג): יש אומרים שאסור לו לאכול משיירי מאכל שלה, כמו שאסור לו לשתות משיירי כוס שלה.

בטעם פסק השו"ע ודעימיה, שכתבו שבאכילה אין חיבה, יש שציינו לגמ' בעירובין שם, שנהוג שהשמש אוכל משיירי מאכלו של הסועד. [לשון הפלתי שם, שמשיירת לו פאה בקערה, הוא שיגרת לשון בלבד, ולא ראייה שהסתמך על הגמ' שם].

לדברינו אין כל ראייה משם. אדרבה, מכך שכתוב שם שמשייר פאה מוכח ששירים סתם, שאינם פאה, אין להשאיר לשמש או לאחר.

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

בין קודש לחול

אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוֹם לֹא יִקְרַב (כא, יז)

'לא יקרבו'.

ולמה לא יקרבו?

- כי יש בו מום.

- ואז מה?

הוא עשה משהו רע?? למה לא מתחשבים באנשים מסכנים? ב'בעלי מוגבלויות'?

- היכן ה'ליברליות'? למה אין 'שוויון'?

אפילו העולם ש'בחוק', אלו שרוממות השוויון בגרונו, וחרב האפליה בידם - כלפי אי אלו 'בעלי חיים' מסוג 'אדם', אפילו הם מבינים - ש'בעלי מוגבלויות', הם משהו 'אחר'. הם - בני אדם. לא כמו החרדים.

ועכשיו באמת. למה.

הלא הוא באמת לא אשם בזה. וגם אין לו אפשרות 'לסדר' את הענין. למה שהוא לא יוכל לעבוד בבית המקדש.

*

שוויון

בשבוע הקודם, ציינו 'שם' - בהנהגת ה'ערב רב' - איזשהו 'יום'. כדרכם, זו 'סתירה מינייה וביה'. אפילו ב'שם' של אותו 'ציון'. ראה ערך ה'גבורה'.

ומכל מקום. באותה תקופה אפלה, העולם כולו היה - 'שווה'. שוויון מלא. ממש. לפי כל הקריטריונים המחמירים. ה'תקשורת' דהיום היתה מתמוגגת מ'נחת'.

כולם היו שווים. כולם 'ידעו', שיהודים - אינם בגדר 'בני אדם'.

אותם זרע עמלק ימ"ש, עשו את ה'עבודה השחורה' - עבור מדינות העולם כולו. גם אלו שכיום ('בראי ההסטוריה' המשוכתבת) נחשבים ל'מנהיגים נערצים', לא הסכימו לעצור את הזוועה, גם כשהיה בידם. השמדת העם הנבחר חלילה, היתה 'נוחה' - לכולם.

היה זה 'קונצנזוס' מלא. שוויון 'למהדרין'.

כולם כולם (המנהיגים, ורוב העמים), קיימו בהידור את ה'הלכה בידוע שעשו שונא ליעקב'. רובם החמירו והוסיפו גם את ה'דין' של 'מסיני ירדה' (עי' שבת פט.).

הדברים נוגעים כיום, יותר מתמיד. ועל כך - בהמשך. בעזרת השם.

- אבל כעת - ל'שוויון'.

'שוויון', כפי ש'שם' מציגים אותו, הוא - סלקטיבי. לגמרי. כך הוא מטבעו, והוא לא יכול להיות אחרת.

ומאחר וכיום הוא הפך ל'אידיאל' הראשון במעלה, עלינו להזכיר לעצמנו את האמת. עלינו להרחיק - ככל שיעלה בידינו - את 'דעת' ה'ערב רב' מאיתנו, מאחר ועיקר המלחמה שלהם - היא על ה'דעת'.

גם הצרות שהיו לעם ישראל, מאז ומעולם - ועד היום ממש, על כולם מתנוססת לתפארה - 'חתימה': 'מוגש באהבה, הערב רב'.

עלינו להתרחק. להתנתק. עד כמה שאפשר לנו. ובעיקר - ב'דעת'.

ועל כן, כדאי לנו להרחיק מאיתנו את ה'דעת' שלהם. להעמיד אותה באורה של האמת, ולחזות כיצד היא מתפוגגת ונעלמת.

אז מה 'הם' אומרים:

'כל בני האדם שווים'.

- גם אצלם זה לא קיים. ראינו. ואנחנו עדין רואים.

'ללא הבדלי דת וגזע וכו'.

- זה אפילו לא 'שטויות'.

האם - באמת - כל אחד יכול לעשות הכל? האם אין הבדל מהותי - אופייני - בין איש ואשה, למשל?

אותו שוויון, ריסק 'שם' את החברה כולה. גם - ובעיקר - את ערכי ה'משפחה'. כידוע ליודעים. והם מנסים בכל כוחם - לרסק גם את החברה, והמשפחה, שלנו. שכולם יתרסקו באופן 'שווה'.

אבל, האמת היא - שהם צודקים.

- לפי ה'ערכים' שלהם.

לדוגמא:

מאין באת, ולאן אתה הולך. מאין באת - ממולקולות מתחברות (מעצמן, כמובן). ולאן אתה הולך - 'להתאחד' עם האדמה.

ומי הוא 'אלוקיך'?

- 'אלה אלוהיך'. עגל הזהב המודרני.

ואם אכן כך, אז באמת - אין הבדל. זו אותה מולקולה ממש. כולם שווים.

ואם כולם שווים, אז למה שלא 'נכשיר' את כולם - לעשות הכל. את כולם ממש. איש ואשה, יהודי וגוי, זאב וכבש, מקק ומקקית. כולם - שווים.

אלה ברכב, ואלה בסוסים. אלה בשריון, ואלה - בשוויון.

ובסופו של דבר, המה - כרעו ונפלו.
אבל בדרך ל'סופו של דבר', עלינו להזכיר לעצמנו כמה נקודות חשובות. קריטיות.

*

דרכים חדשניות

'בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו.'

וגם - כיום. 'ההסטוריה חוזרת'. לגמרי.

האפשרויות להשמיד להרוג ולאבד, הופכות יותר ויותר 'פרקטיות'.

במקום 'גזים' פרימיטיביים, יש דרכים אחרות. חדשניות. 'נקיות' יותר. גם לא צריך להגיע קרוב. יש 'אופציה' ל'עבודה מהבית'.

שונאי ישראל דוהרים אל מטרתם, והעולם כולו - אדיש. זה לא מענין אף אחד. רק אוקראינה מעניינת. גם היא לא הכי.

ועל מי יש לנו להישען?

אולי על ה'ראש'. זה שאפילו יש עליו כיפה קטנטנה. והוא 'מרגיע': נסמוך - רק על עצמנו. על 'כוחנו'.

- וכולנו מיד נרגעים. כמה נפלא. יש לנו 'צבא'. הכל בסדר.

ומי שקצת קצת 'יחפור', רק טיפה ממש, ימצא משהו 'קצת' שונה. האמת היא, שלא כדאי לבדוק. אף אחד לא רוצה לשקוע בחרדות.

אבל - צריך כן לדעת. לא 'להיכנס'. רק - לדעת. שזה יהיה ב'דיסק' איפשהו.

- כי זו המציאות האמיתית.

כיום, הקרקע תחת רגלנו כאן בוערת. וכל בר דעת מבין את זה.

ה'לויתן', שחשבנו שהוא 'ארץ'; ואפינו, ובישלנו, ואכלנו - מתחיל לנוע (עי' בב"ב עג: זמנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא').

אנחנו חייבים 'משהו'. משהו - שיתן לנו תקוה. חיים. ביטחון.

- ואין.

יש הרבה 'בועות אויר'. כמו למשל: המדינה. הצבא. תחמושת קונבנציונלית, וכזו שאינה.

- בועות אויר. ממש.

המציאות מראה את זה, והכתובים - ניבאו את זה. זו תורת אמת, 'חיה' וקיימת לעד. אפילו היום.

אז מה, באמת, אפשר לנו לעשות.

*

לא ככל הגויים

על הכל - תשובה אחת היא לנו.
על טענות ה'שוויון', ועל שאלת ה'מוגבלים'. על ההסטוריה החוזרת, ועל שנאת העמים - המאיימת לכלות את 'שונאיהם' של ישראל.
ובהקדם.
יש - הנהגת הגויים, ויש - הנהגת עם ישראל.
- ולא 'ככל הגויים בית ישראל'. ממש לא.
לכל עם - יש 'שר'. מלאך. הוא זה שמקבל את ה'שפע' - בהשתלשלות - מהבורא יתברך, והוא מנהיג את העם שהוא מופקד עליו.
הוא זה שאחראי על כלכלת אותו עם, על המדינה שלהם, על הכח הצבאי. גם על המלחמות. ראה ערך 'שר של מצרים'. ואותו שר של מצרים, כשהעם שלו הושמד - גם הוא איבד את מציאותו.
ה'ויאמר אלהים אל בלעם', וגם ה'אלהים' שדיבר עם אבימלך - היה ה'שר' שלהם (עי' זוה"ק ח"ב צו ע"א).
אצלנו, זה אחרת. לגמרי אחרת.
יש לנו 'מנהיג' אחר. לא שר, ולא מלאך. מישהו עליון יותר. הכי עליון שיש.
- הוי"ה אלוקנו.
זה הבורא יתברך, בעצמו, שהתגלה - בשמו הגדול. והוא 'אלוקים' שלנו. מנהיג אותנו. מולך עלינו.
וכשהוא מולך עלינו - אין מי שישווה לנו. אנחנו מעל כולם, שולטים בכל הגויים ובכל הבריאה כולה. אנחנו ב'מציאות' אחרת לגמרי - מי שלא חווה, לא מביין. וכולנו לא מבינים. באמת לא חווינו.
והנהגתו יתברך, אינה כהנהגת שרי האומות. למשל, הוא יתברך עלול - 'להסתיר' פניו. וההסתרה הזו, אינה 'כאילן'. היא - ממש. הוא יתברך - 'מסתלק' מכאן.
וכך מגלים לנו חז"ל (מדרש הגדול דברים לא, יז):
קשה הוא סילוק השכינה, שכיון שנסתלקה שכינה מן האדם הרי הוא מסור ביד הכל, שנאמר והיה לאכול, כענין שנאמר ויאכלו את ישראל בכל פה (ישעיה ט, יא). (וע"ע תיקו"ז תי' סט 'ועוד וזרח השמש' וכו').
השכינה הקדושה, עלולה - 'להסתלק'.
כאן, עלינו להבהיר. ה'בורא' יתברך, אינו מסתלק לעולם. 'לית אתר פנוי מינייה'. אין מקום 'פנוי' ממנו. הוא נמצא תמיד. הוא לא עוזב אף פעם חלילה - אין אצלו 'מושג' כזה, של 'עזיבה'.

מאידך, הוא גם הכי 'רחוק' מאיתנו. הוא אין סוף, מעל ומעבר לכל השגה. וגם ה'חשבונות' שלו - רחוקים מאיתנו. מההבנה שלנו. אין לנו שום 'מבוא' 'לתפוס' משהו שם (עי' בליקוטים להגר"א בסוף ספר"צ ס"ה סוד). ברור - שהוא יתברך, מנהל את הכל. הטוב, והרע, הכל - ממנו. 'בורא רע'. אבל - אין לנו אפשרות להבין את ה'ניהול' שלו. והוא רצה - להתגלות. אלינו. לעם ישראל. להתגלות - כמלך. מלך, הוא מישהו שיש בו השגה. יש בו הבנה. ועד כמה שהוא גילה - כך יש לנו תפיסה. מלכות, היא גילוי - שיש בו תפיסה. וכשהוא קרוב - הוא קרוב. לגמרי. 'קרוב הוי"ה לכל קוראיו'. והוא גם יכול 'להתרחק'. - 'להסתלק'. וכשהשכינה מסתלקת - אז הוא באמת לא נמצא כאן. כשאנחנו לא 'ממליכים' - אז אין מלך. ובוז - אנחנו שונים מכל העמים. אצלם, כל עוד ה'שר' שלהם קיים - יש להם מציאות. יש 'עם'. אצלנו, בזמני 'הסתר פנים', אין לנו 'מציאות' לעצמנו בכלל. אנחנו לא 'עם'. - אנחנו רק - 'טפילים'. מקבלים 'חיות', פרנסה, 'בני חיי מזוני' - מה'שיריים' של הגויים. והתוצאה - אנחנו תחת רגלי העמים. למרמס, ולמשיסה, ולהרג וביזה. אם אנחנו לא 'מתייחסים' לשכינה הקדושה; אם אנחנו לא ממליכים את ה' יתברך; אם אנחנו לא 'מתחברים' לשמו הגדול ששוכן בקרבנו - אז אין לנו מציאות. ואז - אויבי ישראל מרימים ראשם. מצחצחים חרבות, ומעשירים אורניום. ככה זה, מאז ומעולם.

*

איננו חלוק מהם

ואנחנו לא נדע מה נעשה'.
באמת - לא נדע. אין לנו על מי להישען.
ה'אחרים', היינו - 'קברניטי המדינה', מסייעים לנו מאוד. באמת. ההתנהגות שלהם, ההתבטאויות. הזלזול בכל דבר שבקדושה מחד; והקטנוניות, הרדידות, והרהבתנות - מאידך, מגלים לנו היטב:
אין 'שם' באמת מישהו.
וזה עוזר לנו - להפנות את כל האנרגיות שלנו, למלך האמיתי. לזה שכן יכול. לזה - שהוכיח לנו, כל כך הרבה פעמים, שהוא מלך עוזר - ומושיע - ומגן.

בין קודש לחול

ואפשר, באמת, 'להישען' עליו. לנוח בחיקו האוהב.

- והוא באמת אוהב אותנו. הרבה יותר ממה שאפשר לנו לדמיין.

שוב, לא כ'בורא עולם', אלא - כמנהיג ייחודי לעם ישראל. שמו הגדול, הוי"ה, שהתגלה

- כמלך, כאן. בפרט בארץ ישראל, שהיא - ארמון המלכות שלו.

'מלך - שלבו לב העם, ואיננו חלוק מהם כלל. וטובתו - היא טובתם, הן בגשמיות - הן

ברוחניות'. (עי' שם משמואל תולדות שנת תרפ).

'טובתו - היא טובתם'.

- וטובתם, היא טובתו.

ואיננו חלוק מהם כלל!

וכשאנחנו 'מתחברים' אליו יתברך - אז הוא באמת מולך עלינו.

ואז ה'מלכות' שלו, נמצאת - בתוכנו ממש. אנחנו 'מקבלים' אותה. מקבלים 'עול מלכות

שמים'.

קבלת עול מצוות, היא השלב הבא. כמו בקריאת שמע. קבלת מלכות - היא קודם

המצוות.

וכשאנחנו באמת 'מקבלים' - אז היא 'שוכנת' בתוכנו. בקרבנו. 'בתוך כל אחד ואחד'. ואז

- אנחנו הרבה יותר 'גבוהים' מכל העמים. סוג אחר. ממש.

שוב, אין 'שוויון'.

יש רק שתי אפשרויות:

או שאנחנו מעונים, דוויים, נשלטים - תחת רגלו של גוי זה או אחר. אפילו בלי מציאות

של 'עם'.

או - שאנחנו מעל כולם. כמה וכמה רמות מעל. 'סוג אחר'.

ומי שינסה להקים 'מדינה' ככל העמים, או 'צבא' ככל הגוים - יתבדה עד מהרה. ובתקוה

שזה לא יהיה מידי כואב. חלילה.

*

לקרוא בשמו

עלינו להתחבר - למה שאנחנו באמת:

'העם בחר לנחלה לו'.

הלא כך ניבא לנו זכריה (יג, ט), לפני שנים כה רבות, את מה שכבר מתחיל להתרחש:

'והבאתי את השלשית באש. וצרפתים כצרף את הכסף. ובחנתים כבחן את הזהב. הוא

יקרא בשמי, ואני אענה אתו. אמרתי עמי הוא, והוא יאמר הוי"ה אלקי'.

'הוא יקרא בשמי - ואני אענה אותו'.

ומי שיעשה זאת -

- 'אני אענה אותו'.

וכמו שאומר גם הנביא ישעיהו (נב, ה-ו):

וְעַתָּה מֵה לִי פֹה נְאֻם ה' כִּי לָקַח עִמִּי חֲנָם מִשְׁלוֹ מִשְׁלִי וְהִלְלִילוּ נְאֻם ה' וְתָמִיד כָּל הַיּוֹם
שְׁמִי מְנַאֵץ.

לִכֵּן יִדַּע עַמִּי שְׁמִי לִכֵּן בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אֲנִי הוּא הַמְדַבֵּר הַנִּנְי.

- 'ידע עמי שמי'!

וזו הגאולה האמיתית. החיבור - לשמו יתברך (וע"ע יל"ש תהלים תתמג ד"ה על כפים).

זו המלכות האמיתית. ה'המלכה' האמיתית.

הלא כך אנחנו אומרים ביום יום:

'...לתקן עולם במלכות ש-די. וכל בני בשר - יקראו בשמך'.

*

חיצוניות

מלך, זו גם - 'נראות'. חיצוניות.

המלך, מתלבש בגלימה מהודרת, משובצת יהלומים.

הוא דר - בארמון מפואר. עיר הבירה כולה, בנויה - בפאר והדר. ראה ערך 'שושן'.

וכשהמלך מופיע - זה 'בהדר גאווה'. פמליה, ועוד פמליה (עי' ברכות נח.). שרים ונכבדים.

משמר כבוד.

הרבה מאוד - חיצוניות.

ובחיצוניות, יש מי שאינו מתאים. הוא יכול להיות בעל 'חכמה מפוארת'. אבל - בכלי

שאינו ראוי 'להיראות'.

והכלי הספציפי הזה - לא מתאים. מה לעשות.

ויותר מכך.

אותו 'שוויון' ארור, נובע מתוך השקפת עולם כפרנית. הכל ב'מקרה', ועל האדם - לחיות

כאן. ליהנות ככל שיתאפשר לו.

ואז זה באמת הגיוני - למי שזו השקפת עולמו (הבלתי הגיונית בעליל. המתחפרת תחת

אמירות מנוסחות וססמאות מנופחות, והמתעלמת מכל מה שילד קטן מביין - שלא יכולה

להיות מציאות, ללא יוצר). הלא כולם באותה ה'סירה' ממש. כולם נוצרו באותו התהליך,

ולמה שיהיה איזשהו הבדל.

'חיה - ותן לחיות'. ובתנאי שהחיים שלך לא מפריעים לאלו שלי.

עד כאן דברו של השקר.

מעשה - דבר האמת:

יש בורא. והוא התגלה - כמלך. הוא זה שיצר אותנו, למען שמו. למען מלכותו. ובמלכות - לכל אחד יש תפקיד. כל אחד ממליך - במקום אחר. במעשים אחרים. בתובנות אחרות.

וכיצד נדע מה התפקיד שלנו?

אחד מהסימנים, אלו אותם 'מוגבלויות'.

כשאדם אינו מסוגל לעשות משהו - זהו 'מסר': זה לא התפקיד שלך. חפש לך משהו אחר, אותו תעשה - ובו תמליך את הוי"ה אלוקיך.

ה' בחר אותך - לתפקיד זה. ולא לאחר. ולשם כך ניתנו לך התכונות המתאימות. 'משורר ששיער - במיתה' (עי' ערכין יא:).

זו כל השאלה. זה כל ההבדל. באת ליהנות (לנסות, כי 'אין אדם מת' וכו' - אין מי שבאמת נהנה לגמרי. תמיד יש 'משהו' - שמפריע (עי' ע"ז סה.). ושאלך אחד לא 'יעבוד' עלינו) - או באת לתפקיד.

ל'מבינים', נגלה - שהתפקיד שלנו אוצר בחובו עונג רב מאוד, הרבה יותר מכל הנאה אחרת (עי' ע"ז שם. וזה רק 'מה שתשיב', האמת היא - הרבה הרבה יותר מזה. אין לנו אפשרות לשער). אבל לא זה הנושא.

התפקיד, הוא משימת חיים. החיים - זה התפקיד, והתפקיד - זה החיים. אין משהו אחר. ואין מקום לטענות כמו 'למה אני לא'. לזה נבראת, לכך נוצרת. אין ב'עולם' שלך משהו אחר. זו המציאות.

הכהנים, זכו - לתפקיד בבית המקדש. תפקיד רם ונישא.

ויש כהנים, שהתפקיד שלהם הוא אחר. ה' ייעד אותם למטרה שונה. והוא גם אמר להם את זה ברורות - ב'מוגבלות' שלהם.

המום - זהו מסר. אתה מתאים - למשהו אחר.

*

הפוטנציאל הגלום

כך זה גם בחיים שלנו.

למה אני כזה? ולמה לא כמו הוא? ולמה לא קיבלתי?

- שאלות כדורבנות. כל ילד - מכיר אותן, 'משתמש' בהן. וכל אדם בוגר - מתמודד בעצמו אל מול השאלות העולות מ'תוכו'.

והתשובה - אחת היא:

- אתה בתפקיד.

בין קודש לחול

ואתה 'כזה' - כי זה מה שמתאים לתפקיד שלך. ואתה גם לא 'כמו הוא' - כי זה היה מושך אותך לתפקיד שאינו שלך, ולא היית ממלא את הייעוד האישי שלך. לא היית 'ממצה את הפונטנציאל הגלום' שבך.

זה הכל.

ולסיכום:

האידיאל אולי הגדול ביותר כיום, ב'חוץ', הוא - השוויון. וזהו שקר. 'בועת אויר'. גם במציאות - וגם במבט האמיתי.

במציאות - כי אין באמת שוויון. כמה שינסו לספר לנו שיש - זה לא 'עובד' בשטח. ובמבט האמת.

ה'השקפה' העומדת מאחורי השוויון, היא הכפירה. אם הכל נוצר מאליו, אז המטרה שלי היא - ליהנות. וכולם רוצים אותו הדבר, אז למה שיהיה הבדל.

הבהרנו, שהאדם נברא - לתפקיד. לשרת את מלך מלכי המלכים. 'להכיל' את מלכותו - בקרבו. ומשכך, האופן בו נוצרת - מגלה לך את התפקיד שלך.

ויש הבדלים. גדולים מאוד. עם ישראל, למשל - הוא שונה מכל העמים. או מעל כולם - או תחת רגלי כולם.

או - שעם ישראל הוא העם הנבחר מכל העמים, וכולם - תחתינו.

או, שהעולם כולו מתאחד במטרה - להשמיד את 'שונאיהם של ישראל'. ההסטוריה - חוזרת על עצמה. הזוועה שהתרחשה באירופה, היא לא רק 'התרחשה'. כיום אנחנו במצב די דומה, אולי גרוע יותר, מה'הקדמה' שהיתה לאותה זוועה.

שוב, אין שוויון אמיתי.

והעבודה שלנו היא - להמליך אותו יתברך. 'לגדל' את מלכותו, כאן. בקרבנו - ובעולם הזה כולו.

ומי שממליך אותו יתברך, יכול להיות רגוע. לגמרי. כשהוא מולך - כולם 'זזים הצידה'.

ה'כח הצבאי', וה'מדינה', והנשק החדיש - כולם כאין. ממש.

'אלה ברכב, ואלה בסוסים. ואנחנו - בשם הוי"ה אלוֹקנו נזכיר'.

אנחנו, קוראים בשמו הגדול. ממליכים עלינו - את שם הוי"ה. וכך - 'המה כרעו ונפלו. ואנחנו - קמנו ונתעודד'.

- 'הוי"ה - הושיעה! המלך, יעננו - ביום קראנו'.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

הסוד שבהבדל בין כרת על מלאכת יום הכיפורים לבין הכרת על ביטול העינוי

כִּי כָּל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תִעָנֶה בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמִּיהָ. וְכָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל
מְלָאכָה בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה וְהֶאֱבַדְתִּי אֶת הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרֵב עִמָּה (כג, כט-ל)
אבן עזרא. והאבדתי. יש הפרש בינו ובין ונכרתה ולא אוכל לפרש:

רבינו הרוגוצ'ובר זצ"ל מגלה לנו בכתביו את פשר הסוד. ישנם ב' הנהגות שמים בנתינת
עונשים. א. סילוק ההשגחה העליונה מעם החוטא ועזיבתו למקרי העולם, הנקראת גם
הסתר פנים, רח"ל. וזהו גדר הא דאיתא בכתובות דף קי"א ע"א (לגבי מה שהשביע הקב"ה
את ישראל ע"ש) אמר רבי אלעזר אמר להם הקב"ה לישראל אם אתם מקיימין את
השבועה מוטב ואם לאו אני מתיר את בשרכם כצבאות וכאילות השדה. ופירש"י, דמתיר
הוא לשון הפקר. והיינו שהקב"ה מסלק את השגחתו, וממילא הגוים באים עליהם. וכן הא
דאתא בירושלמי ר"ה סופ"ג אימתי המלכות גוזרת גזרה ומצלחת בשעה שמשליכין דברי
תורה לארץ. ב. השגחה לרעה, כמו שמצינו בקללות של פרשת בחוקותי, רח"ל. ובקידושין
דף ל"ט ע"ב איתא יום טב ויום ביש. וזהו החילוק בין הכרת על ביטול עינוי דיוה"כ, שהוא
בגדר סילוק ההשגחה וממילא נכרת רח"ל, לבין האבדון האמור על עשיית מלאכה ביוה"כ,
שהוא גדר השגחה לרעה רח"לכ. [מקורות: צ"פ יומא דף ע"ד ע"ב ע"ש עוד מגמ' חגיגה
דף ה' וממו"נ, וע"ע צ"פ קידושין דף ל"ט ע"ב ובמצוין שם]

*

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובר זצ"ל:

tp089744873@gmail.com

^{כב} את סיבת החילוק ביניהם לא ביאר רבינו. ועדיין צ"ב. ואולי זהו עיקר הסוד.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

ספירת העומר - הכנה לקבלת התורה

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמִּחְרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הַבֵּי־אֲכֶם אֶת עֹמֵר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמַיִמַת תִּהְיֶינָה.
עַד מִמִּחְרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִת תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַד' (כג, טו-טז)

הנה ביום החמישים לספירת העומר שהוא היום שאחר סיום הספירה, הוא בדיוק חג השבועות הבא עלינו לטובה, זמן מתן תורתנו.

וצריך להבין האם יש משהו שמקשר בין שני ענינים אלו - ספירת העומר ומתן תורה - שנפגשו באורח פלא, ונפלו באותו זמן?

ואמנם אם מתבוננים מעט רואים ממש אור יקרות, שענין העומר ומתן תורה קשורים ואחודים זה בזה. וכאן האיר עינינו בצורה כל כך פשוטה וברורה, שהדברים אמנם קשורים מאד... הגאון המופלא בעל הכתב והקבלה.

וכה אמר: כבר אמרו המחברים גדולי ישראל, שאין לך דבר שמרים את נפש האדם וגורם לו לחטוא ולהתגאות, כמו אם האדם משופע בגשמיות, וכן כתוב בפרשת האזינו, וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעַט... כלומר ההשמנה גורמת שהוא חס ושלום בועט... (ובדורינו דור השפע, רבו הבעוטים למיניהם), וכל כך משום שהאדם אומר בלבו, פָּחִי וְעֵצֶם יָדֵי עֲשָׂה לִי אֶת הַחֵיִל הַזֶּה. ונמצא שהאדם עומד בסכנה גדולה, דווקא כאשר התבואה גדילה...

ולכן ברחמיו, רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, ולפייכך הרבה להם תורה ומצוות, וציווה להקריב מנחת העומר, כדי להזכיר לנו שכל מה שיש לנו הוא מאתו יתברך.

ואחר כך ציוונו לספור ספירת העומר, כדי לטהרנו עוד, וכדי שנבין שכל התבואה בעצם אינה כי אם בשביל לימוד שמירת וקיום התורה, וכל יום שאנו עוברים וסופרים, אנו מזכירים לעצמינו, את העומר, ואת היום הנוסף שמקרב אותנו לקבלת התורה, וספירת העומר בדווקא היא ההכנה לקבלת התורה, כי אנו מכירים ומתבוננים, כיצד כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל ישראל שיעסקו בתורה.

וכאשר נכיר שכל העולם משועבד לתורה ולומדיה, נלמד לקבל עול מלכות שמים, כי לא באנו אל עולם שנוצר ללא תכלית ומטרה, אלא כל מה שברא הקדוש ברוך הוא לא ברא אלא לכבודו, והאושר הגדול שלנו שנזכה להיות עבדים נאמנים לד' ותורתו.

וענין העומר, הוא מדה מסוימת, וגם, יכול להתפרש, מלשון התעמרות, כלומר עומר הוא עבדות. ואנו סופרים את העומר, המדה של התבואה, שהיא מהקדוש ברוך שמשגיח עלינו ונותן לחם לפי הטף, מתוך השגחה פרטית מדויקת. וכמו כן סופרים אנו את העומר ועבדות

שאנו מקבלים עלינו לעבוד את השם. וכל יום ויום אנו מקבלים את העומר מאתו יתברך, ומוסיפין ומעלין בקודש בעומר ועבודת, בעבודת השם וקבלת עול מלכותו. ואמנם על ידי זה יושפע שפע רב בכל העולמות. ובזה נצא מאפילה לאורה ומשעבוד היצר ומלכויות לגאולת עולם.

סוף דבר:

אין לך הכנה טובה יותר לקבלת התורה, מקיום מצות ספירת העומר מתוך התבוננות... (אגב: מומלץ לעיין בספר **הכתב והקבלה** בפנים, שלא הבאנו הדברים בלשונו הזהב, כי אם הורקנו מכלי אל כלי, ואם שמוע... תשמע...)

*

ספירת העומר - הופכת הימים - כשלבנים בסולם העליה

עניין ספירת העומר מלמדינו, שעל האדם לעלות ולצמוח מיום ליום, ולא לסגת. כי טבע האדם פעמים עולה ומתקדם ופעמים יורד ונסוג, ולא נשאר אף פעם באותה מדרגה, ולא זו בלבד אלא שקשה להיות **תמיד** במצב של עליה, כי לפעמים אדם מוצא בעצמו חשק לרוחניות ולפעמים לא. אמנם אילו היה אדם יודע הערך של רוחניות, הרי ודאי היה עושה מה שבכוחו להתעלות, ולא יעף ולא יגע, כי קווי ה' יחליפו כוח יעלו אבר כנשרים.

והנה ימי הספירה מיוחדים המה לעליה והתקדמות, כל יום ויום.

ונבאר דברינו ע"ד משל: שאילו היה ביכולתינו למדוד גדלות של אנשים, ולומר שפלוגי בדרגה כזאת, וחברו בדרגה גבוהה יותר, היינו יכולים לסכם שביום הראשון לעומר צריך כל יהודי ויהודי לשאוף ולהגיע באותו יום, לדרגה פלונית של חכם פלוני, ואילו ביום השני לעומר עליו לשאוף ולהגיע לדרגה של אדם גדול אחר, וכן ביום השלישי וביום הרביעי וכו', וכמובן בל נשלה עצמינו שזה יתכן, אמנם אולי בכל זאת אפשר לנו לשפר משהו במעשים או במדות כל יום ויום, ואם כה נעשה הרי ודאי שכל יום שיעבור נתעלה יותר, שהרי הרושם של היום מצטרף עם הרושם של אתמול, והרושם של מחר עם של היום ואתמול, וכאשר מתקבצים הרשמים, האדם משתנה, ועולה לדרגה גבוהה יותר.

וזהו באמת סוד לימוד המוסר, שכאשר האדם לומד מוסר שוב ושוב, הוא משפר עצמו, כי הרשמים מתקבצים ומצטרפים, כידוע. ובודאי יש ויש גם סייעתא דשמיא מיוחדת בימים הללו, לעליה מחודשת, והתורה נתנה לנו ימים אלו לדוגמא ולניסיון לראות להתעלות ולהתקדם בחיים.

והנה אם אנחנו פוגשים תינוק פעם בחודש, ורואים שהוא נשאר אותו דבר כמו לפני חדש, הרי זה מדאיג, כי התינוק צריך להתפתח ולהתקדם תדיר, ואם חס ושלום זה לא קורה נהיה מודאגים מאד. ונראה שמה שמתאים לתינוקות מתאים גם למבוגרים, שגם הם צריכים להתפתח. והנה ההורים של כל ילד לא יניחו לו לשקוט על השמרים, ולא יניחו לילד בן שלוש להיות בגן של בני שנה, כי רוצים שיתפתח.

והנה אנו יש לנו את התורה שמדברת אלינו ומטפחת אותנו, כי התורה היא אמון ופדגוג, אבל לעיתים אנחנו לא שומעים את דבריה כל כך טוב, והתורה מוצאת דרכים מסוימים כיצד לפנות אלינו ולעורר ולכוון אותנו, והחכמה תקרא בראש חוצות, כאשר כתב שלמה המלך ע"ה בספר משלי, אמנם צריך להיות חכם כשלמה המלך כדי להבין הקולות הגדולים של החכמה, והוא הקהיל קהילות עד שנקרא קהלת, כי ראה כמה הדבר נחוץ, והוא גילה את אוזנינו למה שאומרת החכמה, ומטבע הדברים קל יותר לשמוע ולהבין, את דברי שלמה בן דוד מלך בירושלים.

אמנם ברבות הימים כל כך ירדנו, עד שגם מה שאומר שלמה המלך ע"ה קשה לנו להבין, והנה ידוע שהגר"א זצ"ל חיבר פירוש על משלי, וציוה שזה יהיה הספר הראשון שידפיסו מתוך ספריו, ואכן כך עשו, וכל כך למה, כי הגר"א זצ"ל זכה להבין ולשמוע הקולות הגדולים שהשמיע שלמה המלך ברוח קדשו.

והנה כהיום הזה יותר קל לנו, אמנם דא עקא שעדיין אנו נתונים לממשלת היצר וחיליו, והוא אינו מניח לנו לשמוע גם את הקולות שהגר"א משמיע עד שקשה לנו להתרכז בהם. ואולי בכל זאת בימים אלו הקדושים של הספירה, נוכל להתחיל להקשיב להקול הקורא... והנה בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, ומי שומע את הבת קול, אין זאת כי לא נתן ה' לנו לב לדעת ועיניים לראות ואוזנים לשמוע עד היום הזה, כי ערלה אוזנינו, וידוע שמי שאינו שומע כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, צריך לרצוע את אוזנו במרצע, כי לא שמעה אוזנו שמץ מנהו.

אולם אם האדם ישקיט הקול הגדול דהיצר וחיליו, אזי ישמע היטב הקול ה' בכוח ובהדר, קול אומר כבוד כולו בהיכלו, אזי יראה כבוד ה' ממש כאשר נראה בהמבול, וכמו כן במתן תורה, ויראה כי ה' עוז לעמו יתן ויברך את עמו בשלום, ויזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו.

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפירא ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן

פניני תרגום יונתן פרשת אמור

שור או כשב או עז | מה הטעם שהוכשרו דווקא בהמות אלו לקרבן ע"ג המזבח?

(ויקרא כב, כז) שור או כשב או עז פי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לוי:

מדוע נבחרו דווקא בהמות אלו לקרבן? ומדוע נמנו בפסוק בסדר זה דייקא - שור ולאחריו כשב ולאחריו עז?

עידן דתידפר לן סדרי קורבנין מה דהוינן מקרבין בכל שנא ושנא הו קורבנין מכפרין על חובינן וכדו די גרמו חוביא ולית לן מה נקרבא מן עדרי ענינן תורא איתבחר קדמוי בגין מדפר זכות סבא דאתא ממדינחא פטיר כוליה קריב לשמך פר תורין רפיך שמין אימרא איתבחר תניין בגין מדפר זכות ישירא דאתעקד על גבי מדבחא ופשט צואריה בגין שמך שמיא מכו ונחתו וחמא יצחק ית שכלוליהון וכהיין עינוי ממרומיא מן בגין פדין זכה ואודמן ליה אימרא תחותוי לעלתא גדי פר עזי אתבחר תחותא בגין מדפר זכות שלימא דעבד גדיי פר עזי תבשילין ואוביל לאבוי וזכה למקבלא סדר ברכתא בגין פן פריש משה נביא ואמר עמי בני ישראל תור או אימר או גדיא ארום יתיליד כאורח עלמא ויהי שבעתא יומין בתר אמיה מטול דישתמודע דלא נפיל ומיומא תמינאה ולהלאה יתרעי לקרבא קורבנא לשמא דיי:

[הגיע העת (נ"א: עדיין יש לנו הזכות) שתזכור לנו סדרי קרבנותינו מה שהיינו מקריבים, בכל שנה ושנה היו קרבנותינו מכפרים על חטאינו וכאשר גרמו החטאים ואין לנו מה להקריב. מעדרי צאננוכ.]

השור נבחר ראשון בשביל זכירת זכות הזקן שבא ממזרח, אדון ושר הקריב בן בקר רך ושמן. כבש נבחר שני כדי שתזכור זכותו של הישר שנעקד על גבי המזבח ופשט צוארו למען שמך, שמים מטו וירדו וראה יצחק את שכלוליהם וכהו עינוי ממרומים, ובשביל זה זכה ונזדמן לו כבש תחתיו לעולה, גדי עזים נבחר תחתיו (נ"א שלישי) כדי שיזכור זכות התם שעשה גדי עזים תבשילים והאכיל את אביו וזכה לקבל סדר הברכות.

^כ מדברי ת"י אלו שהם כעין פתיחה לקרבנות המועדים, בה מבטא ת"י כמין תפילה שיזכור לנו ה' סדרי קרבנותינו בזמן שבית המקדש היה קיים. יש שרצו להוכיח שנראה שמחבר התרגום חי לאחר חורבן בית שני, וא"כ אינו יונתן בן עוזיאל תלמידו של הלל הזקן שחי בזמן הבית, אלא מחבר מתקופה יותר מאוחרת - תקופת התנאים לאחר חורבן הבית, ויש שדחו ראייה זו כי כבר מוכח מכמה מקומות שדברי ת"י נאמרו ברוה"ק ויש בהם גם דברים עתידיים שטרם התרחשו בזמנו. ועיין בנו"כ יהונתן על פסוק זה, ובהקדמתו לספרו.

בשביל זה פירש משה הנביא ואמר עמי בני ישראל שור או כשב או עז כי יולד כדרך העולם ויהא שבעת ימים אחר אמו כדי שיודע שאינו נפלג ומיום השמיני והלאה ירצה להקריב קרבן לשם ה'.

ומבואר מת"י שבהמות אלו לא נבחרו בכדי, אלא נבחרו בשביל להזכיר זכות האבות, שבאמצעות הקרבנות יזכרו זכות האבות שנזכרים בבהמות אלו. אברהם המכונה 'הזקן' ששחט שור בן בקר רך וטוב לכבוד האורחים - המלאכים.

הכבש נבחר להזכיר זכותו של יצחק אבינו המכונה 'הישר' שנעקד על גבי המזבח ופשט צוארו למען שמך, וכמשנ"ת לעיל בפרשת שמיני בדברי ת"י, שזכותו של יצחק בעקידה היא מה שביקש מאביו שיקשרהו בכדי שתצא העולה שלמה ללא פגם.

גדי עיזים נבחר להזכיר את זכותו של יעקב המכונה 'התם' - השלם (כמש"כ בזה"ק (ח"א קמז: ועוד) שיעקב אבינו נקרא 'שלימא דאבוהון') שעשה גדי עיזים תבשילים והאכיל את אביו וזכה לקבל את הברכות.

ומשום כך הוזכרו בסדר זה שור כב ועז כסדר הדורות של אברהם יצחק ויעקב.

הטעם שכהו עיניו של יצחק

בדברי ת"י נכנס גם טעם הדבר שכהו עיניו של יצחק משום שבזמן העקידה ירדו שמים וראה את שכלוליהם וכהו עיניו ממרומים, בפרשת תולדות על הפסוק (בראשית כז, א) "וַיְהִי כִּי זָקַן יִצְחָק וַתִּכְהֶינּוּ עֵינָיו מֵרְאֵת" מבואר בת"י כדברים האלו בשינוי מועט: "וַיְהִי כִּד סִיב יִצְחָק וְכִהֲיִין עֵינָיו מִלְחָמֵי דְכִד כְּפִתְיָה אָבוֹי אֶסְתַּכַּל בְּכוּרְסִיָּה יְקָרָא וְשָׂרִיִין מִהֵהוּא זְמַנָּא עֵינָיו לְמַכְהִי". [והיה כאשר זקן יצחק וכהו עיניו מלראות שכאשר קשרו אביו הסתכל בכסא הכבוד והחלו מאותו זמן עיניו לכהות]. ומבואר שראה את כסא הכבוד ומטעם זה כהו עיניו מלראות.

אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד | שורש האיסור רחמנות או גזרת מלך?

(ויקרא כב, כח) וְשׂוֹר או שְׂהָ אֶתְּוּ וְאֶת בְּנֹו לֹא תִשְׁחַטּוּ בְיוֹם אֶחָד:

מהו שורש המצוה שאסור לשחוט אותו ואת בנו? האם יש יחסי אם ובנה בבעלי חיים - ויש להם מכך צער? והאם יש השגחה פרטית על בעלי חיים?

^{כד} כך מבואר בגמ' שבת קלה: שביום השמיני יוצא הולד מתורת נפל.
^{כה} מעניין הדבר שמעשה זה מוגדר בת"י כקרבן שהקריב אברהם, ויתכן משום המסירות נפש שהיתה במעשה זה שהיה ביום השלישי למילה וכחום היום.

^{כו} אף כאן מוזכר יעקב כמי שעשה את המטעמים לאביו, למרות שבפסוק נאמר שרבקה עשתה את המטעמים, ואולי הכוונה לחלקו של יעקב שהלך לקחת אותם מן הצאן. או לגבורה שבמעשה זה שהיה היפך הנהגתו של יעקב וכפה עצמו לעשות מצוות אמו.

^{כז} פירושים אלו באים להוציא מג' הפירושים שהובאו ברש"י (בראשית כז, א) בטעם שכהו עיניו של יצחק: א. מחמת עשן הע"ז של נשי עשיו. ב. דמעות המלאכים שבכו בזמן העקידה ירדו לתוך עיניו. ג. כדי שיטול יעקב את הברכות.

עמי בני ישראל היכמא דאבונין רחמן בשמיא פן תהון רחמנין בארעא תורתא או רחילא יתה וית ברה לא תיכסון ביומא חד:

[עמי בני ישראל כמו שאבינו רחמן בשמים כן תהיו רחמנים בארץ, פרה או רחל אותה ואת בנה לא תשחטו ביום אחד].

מבואר בת"י כדעת חכמים (חולין עח:) שאיסור זה נוהג רק בנקבות ולא בזכרים שאין איסור לשחוט האב ובנו אלא רק האם ובנה. טעם הדבר מבואר בזה"ק (ויקרא צ"ב) שאצל הבהמות האמא יודעת את בנה והוא הולך אחר האמא אבל אחר אביו אינו הולך ואיננו יודעים מי אביו.

עוד מבואר בת"י ששורש מידה זו הוא שנהיה רחמנים כאבינו בשמים ולא נשחט את האם ואת בנה ביום אחד שהוא היפך הרחמנות.

והנה במשנה במסכת מגילה [כה.] נאמר האומר על קן ציפור יגיעו רחמיך... משתקין אותו, וברש"י על קן צפור יגיעו רחמיך - כלשון הזה, רחמיך מגיעין על קן צפור, כך חוס ורחם עלינו. וטעם הדבר שמשתקין אותו, מבואר בגמ' [שם] שנחלקו בזה ב' אמוראים, למ"ד אחד מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית, וברש"י מבאר: מטיל קנאה - לומר על העופות חס ועל הבהמות וחיות אינו חס. ולמ"ד שני מהטעם שמשתקין מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינם אלא גזירת מלך. וכתב רש"י שם: ואינן אלא גזירת מלך - להטיל עלינו עולו, להודיע שאנחנו עבדיו ושומרי מצותיו.

הרי שהמפרש את טעם מצוות שילוח הקן ואומר שהם באים מרחמים על בע"ח משתקין אותו, וכמש"כ הרמב"ם בפיה"מ (ברכות פ"ה ב) "לפי שהוא תולה טעם המצוה הזאת בחמלת ה' על העוף, ואינו כן, לפי שאם היה דרך חמלה לא היו נשחטים בעלי חיים כלל, אלא היה מצוה שמעית שאין לה טעם".

והנה ענין זה שייך אף לאיסור אותו ואת בנו וכמו שהקשו שם התוס' (מגילה כה. ד"ה מפני): "קשה להר"ר אלחנן על מה שיסד הקליר בקדושת' שאנו אומרים ביום ב' של פסח, 'צדקו אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד' דמשמע שר"ל שהקב"ה חס על אותו ואת בנו, והוא אינו אלא גזירה כח".

וקושיא זו יש להקשות אף על דברי תרגומנו שמפרש שאיסור שחיטת אותו ואת בנו ביום אחד שורשו בציווי להידבק בדרכי ה' ומה הוא רחום בשמיא אף אנו נצטווינו לרחם על בריותיו. וכבר עמד בקושיא זו המהרש"א (מגילה כה.) על דברי ת"י ונשאר בקושיא.

^{כה} עיין במהרש"א (מגילה כה. שכתב שאין פירוש התוס' בפיוט מוכרח וציין לפירוש המחזור שמפרש באופן אחר. ובמחזור (קראקא שנת שס"ח הובא בהערות של עוז והדר) אכן פירש בזה"ל: "אע"פ שציותי לשחוט יראתם מ"מ צדקו המצוה של אותו ואת בנו". ואמנם גוף הפירוש צ"ב מה השייכות בין שחיטת אלוהי מצרים לאיסור שחיטת אותו ואת בנו, וכבר התקשה בזה החיד"א, אך מ"מ לפירוש זה מושבת קושיית התוס'.

ביאור א שכל האיסור הוא רק בדרך תפילה

תשובה לדבר כותב התוספות יו"ט (ברכות פ"ה מ"ג) שהאיסור לומר על קן ציפור יגיעו רחמיך הוא דוקא כשאמרו בדרך תפילה, כי אז מחליט הדבר, אך לומר זאת בדרך פשט או דרש מותר^{כט}.

ביאור ב' שהאומר כן לא נפיק חורביה מיניה

בספר 'יש סדר למשנה' לבעל 'מסורת הש"ס' (הובא בילקוט מפרשי המשנה ברכות פ"ה מ"ד) ביאר את דברי תרגומנו, בהקדימו להקשות מדוע במשנה נאמר הדין בהאומר על קן ציפור יגיעו רחמיך ולא בהאומר על אותו ואת בנו יגיעו רחמיך, ואין ליישב שנקטו אחד מהדוג' היות ואין הבדל ביניהם, כי א"כ הה לנקוט את אותו ואת בנו המוזכר ראשון בתורה, ולא את שילוח הקן המוזכר בפרשת כי תצא.

ויישב בסגנון היישוב שהובא לעיל בדברי ת"י על מעביר בנו למולך, שהאומר על קן ציפור יגיעו רחמיך עוקר את הדין במקומו, כי הלא דין שילוח הקן נאמר דווקא בשאינו מזומן לפניו, (כמבואר חולין קלח: - קלט:): אך במזומן לפניו אינו נוהג והיינו שמותר לקחת האם על הבנים באופן שהקן מזומן לפניו, ולדברי האומר שדין זה נובע מרחמים נמצא שאין שום חילוק בין מזומן ללא מזומן ונפיק חורביה מיניה לעקור את הדין ולאסור את המותר.

משא"כ בהאומר על אותו ואת בנו יגיעו רחמיך ששם לא יצא שום חורבה ממה שכך מפרש, וזה הסיבה שלא הזכירו במשנה את הדין של אותו ואת בנו, וגם מיושב קושיית התוס' כי באותו ואת בנו לא נאמרה המשנה מהטעם הנ"ל, ומיושב אף דברי ת"י היות וזה שונה משילוח הקן וכאן לא נפיק חורביה מינה ולא נאמר במשנה שמתקין אותו^ל.

ביאור ג' שנוי במחלוקת האם יש טעם במצוות

בספר החינוך (מצוה תקמה) הביא את הרמב"ן (דברים כב, ז) שהביא את דברי הרמב"ם (מורה נבוכים ח"ג פמ"ח) שכתב בטעם מצוה זו, ובטעם איסור שחיתת אותו ואת בנו: "שיש לבהמה דאגה גדולה בראותם צער בניהם כמו לבני אדם, כי אהבת האם לבן איננה דבר הנמשך אחר השכל, אבל הוא מפעולות כח המחשבה המצויה בבהמות כאשר היא מצויה באדם. ואל תשיב מלין מאמר החכמים האומר על קן צפור, כי זה הוא סברת מי שיראה שאין טעם למצוות, ואנו מחזיקין בסברא שנית שיש טעם לכל מצוה^{לא}..."

^{כט} עיי"ש שדייק זאת מהמעשה המובא בגמ' באותו אחד שירד לפני התיבה וכך הזכיר בתפילתו. ועיין ב'יש סדר למשנה' שיישב עפ"י דברי התו"ט אלו מ"ט השמיטו הטור והשו"ע דין זה של האומר על קן ציפור יגיעו רחמיך, בשונה הדין של האומר 'מודים מודים' שנאמר באותו משנה ונכתב בפוסקים, היות וכל האיסור הוא רק כשאומר זאת בדרך תפילה, והיות ונוסח התפילה כבר נסדר והובא ברמב"ם והטור לפיכך העלימו הלכה זו, אולם עדיין היא נוגעת למעשה במי שאומר תחנונים שלא ישתמש בביטוי זה.

^ל והביא ראיה לדבריו ממה שת"י בפרשת כי תצא על הדין של שלוח הקן לא מתרגם שזה מטעם רחמים, ומהטעם הנ"ל היות ושם נפיק חורביה מיניה בעיות הדין.

^{לא} בנושא מורכב זה עיין היטב ברמב"ן וברמב"ם שם ובספר החינוך מצוה תקמה חידד את המסקנה העולה מדבריהם, שוודאי שיש טעם למצוות אך הטעם הוא לתועלת המצווים כדי ללמדנו ולזקק את נפשותינו, ולא חלילה שהטעם הוא עבור ה' המצווה כי אין הצורך בעבורו.

ולפ"ז יוצא שהרמב"ם סבור שדברי המשנה הם לאומר שאין טעם למצוות אך יש צד שני שיש טעם לכל מצוה וזה מיישב את דברי ת"י שאולי הוא חולק על העיקרון של המשנה הנ"ל ומיושבים דבריו שבכאן ושבפרשת אחרי מות במעביר בנו למולך לב.

והנה במדרש, (דב"ר ו, א) מבואר כדברי ת"י:

וּכְשֶׁם שֶׁרַחֲמִיו שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הָאָדָם כִּי רַחֲמָיו עַל הַבְּהֵמָה, מִנִּין, שְׁנֵאָמַר (ויקרא כב, כז): וּמִיּוֹם הַשְּׂמִינִי וְהִלָּאָה וּגו', וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁאָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא (ויקרא כב, כח): אֲתוּ וְאֵת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בְּיוֹם אֶחָד. וּכְשֶׁם שֶׁנִּתְּנָן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רַחֲמִים עַל הַבְּהֵמָה, כִּי נִתְּמַלֵּא רַחֲמִים עַל הָעוֹפוֹת, מִנִּין, שְׁנֵאָמַר: כִּי יִקְרָא קֶן צְפוּר לְפָנֶיךָ.

וכן עצם הטעם מובא כבר בהרבה מן המפרשים וכן כתבו הרמב"ן כאן ורבנו בחיי, לג' וכמש"כ החינוך (על מצוה זו) "לקבוע בנפשותינו מידת החמלה, ולהרחיק ממנו מידת האכזריות שהיא מידה רעה, ולכן אע"פ שהתיר לנו מיני בע"ח למחייתנו, רצונו לבל נשחוט אותו ואת בנו ביום אחד לקבוע בנפשותינו מידת החמלה".

בין הערבים | מהו זמן זה שנקרא בתורה בין הערבים?

(ויקרא כג, ה) בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעֲרָבִים פֶּסַח לַיּוֹ:

איזה זמן ביום אמור בפסוק זה בלשון 'בין הערבים'?

ברש"י כתב 'משש שעות ולמעלה'. (וכ"ה בתו"כ כאן, ובמכילתא פ"א קמט) והיינו בשעות הבוקר של היום. וצ"ב מדוע שעות אלו מכונות בין הערבים? וביארו מפרשי רש"י שבתחילת היום עד שש שעות מאיר היום ביותר, וכשיגיע משש שעות ולמעלה אינו מאיר כל כך כבתחילה, ואם כן משש ואילך נקרא ערב, וכשיקרב הערב שהוא מאפיל ביותר זהו ערב ממש, נמצא משש שעות ואילך עד הלילה נקרא הכל 'בין הערבים'. (מנח"י ע"פ רא"ם הובא בשפתי חכמים)

אולם בת"י נראה ביאור אחר:

בִּירְחָא דְנִיסָן בְּאַרְבֵּיסָר לִירְחָא בֵּינֵי שְׁמִשְׁתָּא זְמַן נִיכְסַת פִּיסְחָא לְשְׁמָא דֵּי:

[בחודש ניסן בארבעה עשר לחודש בין השמשות, זמן שחיטת הפסח לשם ה']

ולכאוי' נראה שכוונתו לבין השמשות ממש, וכן הבין ה'פירוש יונתן'. וכ' ע"ז מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל (בהסכמה לספר נו"כ יהונתן) "ולכאוי' לא יתכן דהא קי"ל דם נפסל בשקיעת החמה. ועוד דבין השמשות ספק לילה. ואפ' נימא דכוונתו לבין השמשות דר' יהודא וס"ל

^ב אלא שאם כך צ"ע מדוע בפרשת כי תצא לא פירש ת"י אף את מצוות שילוח הקן מצד הענין של רחמים, הלא היה זה השלמה לב' הדברים האחרים שכתב בהם מה שמדמה לכא' כהיפך המשנה וצ"ע.

^ג וראה במאירי שכ' על שילוח הקן ולכאוי' ה"ה כאן וז"ל: שאין הכוונה לרחם על קן ציפור שאם כן לא התיר לנו השחיטה אלא שהיא גזרה מוטלת על האדם להקנותו מדה טובה על דרך מה שאמרו בדרש 'מה אכפת לו להקב"ה בין שוחט מן הצוואר לשוחט מן העורף אלא כדי לצרף בהם את הבריות'. (מאירי מגילה כה).

כרבי יוסי, א"כ יממא הוא ואמאי קרי ליה קרא בין הערבים, ואולי יותר נכון דס"ל כבן בתירא דמפרש בין שני ערבים וזה קורא בין שמשאי.

ביאור דבריו שהנה נחלקו בגמ' בשבת (לד:) האם בין השמשות הוא משקיעת החמה כל זמן שפני מזרח מאדימים או שלב אחד אחרי למשך רגע אחד. ובדעת רבי יוסי ישנה מחלוקת בגמ' בנדה (נג.) האם לדבריו השקיעה היא ברגע האחרון של השקיעה של ר' יהודה, או רגע אחד אחרי כלות השקיעה של ר' יהודה, ולהלכה נקטו כהצד הב'.

וא"כ אף אם נאמר כדעה זו בדעת רבי יוסי לא ניתן לבאר שבין השמשות היינו זמן השקיעה של רבי יהודה כי זמן זה אליבא דר' יוסי נקרא יממא כמבואר שם בגמ'.

והיינו שלדבריו כוונת ת"י כדברי רש"י שבין הערבים הוא הזמן שנפנה היום - משש שעות ולמעלה וכנ"ל. וצ"ע.

עצרת היא | האם העצרת היא רק בשמיני עצרת או במשך כל ימי החג?

(ויקרא כג, לו) שבעת ימים תקריבו אשה ליי ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכם והקרבתם אשה ליי עצרת הוא כל מלאכת עבודה לא תעשו:

שבעתי יומין תקרבון קורבנא לשמא דיי פנישין תהוון לצלאה קדם יי על מטרא פל עיבדת פולחנא לא תעבדון ביוםא תמינא מרעי קדיש יהי לכון ותקרבון קורבנא קדם יי:

[שבעית ימים תקריבו קרבן לשם ה' נאספים תהיו להתפלל לפני ה' על המטר כל מלאכה לא תעשו, ביום השמיני מקרא קודש יהיה לכם ותקריבו קרבן לפני ה']

בדברי ת"י אלו המשנים את סדר דברי הפסוק, מבואר שסבור שכל שבעת הימים הם זמן תפילה על הגשמים, ולא רק בשמיני עצרת, וכך ביאר את ענין ניסוך המים [במדבר כט, לא] שנעשה לזכרון טוב לירידת המטר.

פירוש זה כרוך בשינוי סדר דברי הפסוק, שבפסוק נאמר שבעת ימים תקריבו עולה לה'. וביום השמיני עצרת - כל מלאכה לא תעשו. והיינו ש'העצרת' האמורה בפסוק היא על היום השמיני בלבד - שמיני עצרת. ואולם מדברי התרגום עולה שלשון 'עצרת' אמור על כל השמונה ימים, ומפרש 'עצרת' לא מלשון איסור עשיית מלאכה, שזה אסור רק ביום השמיני אלא מלשון אסיפה והתכנסות (כדרכו לתרגם כך את המילה 'עצרת' י"ד) שיתכנסו להתפלל על המטר בכל שמונת ימי החג.

ולדבריו מתחילין בשאלת הגשמים מיו"ט הראשון של חג, ונחלקו בזה בגמ' (תענית ב.) מאימתי מזכירין גבורות גשמים, רבי אליעזר אומר מיו"ט הראשון של חג. רבי יהושע אומר מיו"ט האחרון של חג. ומהתרגום נראה שסבר כרבי אליעזר.

^{לד} ראה במדבר כט, לה. דברים טז, ח.

וכך מובא בפסיקתא (דר' כהנא פרק כח א) "כל שבעת ימי החג התורה מרמזת לישראל ואומרת להם שאלו מה' מטר".

ולכאוי' יש לעיין במשמעות העולה מסדר הפסוק לדברי ת"י, שנדמה שאף איסור עשיית מלאכה נאמר על כל שבעת הימים, ממה שהמילים 'כל מלאכה לא תעשו' אמורים על כל השבעת ימים ולא על היום השמיני שמוזכר לאחריו, וצ"ע.

פרי עץ הדר | האם ה'הדר' הוא בפרי, או בעץ - שהעץ יהיה משובח?

(ויקרא כג, מ) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרֵי עֵץ הָדָר פֶּפֶת תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עָבֹת וְעֶרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:

כיצד נקרא הפסוק? האם פרי עץ, הדר. כלומר שההדר הוא בפרי? או פרי, עץ הדר. שההדר הוא בעץ - שהעץ יהיה מסוג משובח?

באונקלוס תירגם פירי אילנא אתרוגין - ונראה שתרגום המילה הדר הוא אתרוגים והיינו שההדר מדבר על הפרי שפרי ההדר הוא האתרוג. וכך ביאר הרמב"ן כאן את דברי האונקלוס ששם העץ ושם הפרי הוא אותו שם - בארמית - אתרוג, ובלשון"ק נקרא 'הדר' כי פירוש הדר הוא חמדה - נחמד למראה.

וְתִסְבוּן מִן דְּלִכּוֹן בְּיוֹמָא קַמְאָה דְּחָגָא פִּירֵי אֵילָן מְשַׁבַּח תְּרוּגִין וְלוּלָבִין וְהַדְסִין וְעֶרְבִין דְּמַרְבִּיין עַל נַחְלִין וְתִיחְדוּן קָדָם יְיָ אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעַת יוֹמִין:

[ותקחו משלכם ביום הראשון של החג פירות עץ משובח, אתרוגים ולולבים והדסים וערבות שגדלות על נחלים ושמחתם לפני ה' אלוהיכם שבעת ימים]

בת"י נראה ממה שמתרגם פרי אילן משובח אתרוגים, שההדר הוא בהגדרת האילן שהפרי יהיה מן האילן המשובח שהוא אילן של אתרוגים. דבר זה הוא פשוט לשון הת"י ומודגש מאוד בלשון היחיד המופיעה רק על צמד מילים אלו 'אילן משובח'.

לכאוי' הבנה זו היא רק במשמעות פשט הפסוק, ואין להוציא ממנה שת"י חלוק על דיני 'ההדר' שנאמרו בגמ' על פירות אילן האתרוג, כי כוונת התורה לאילן משובח המוציא פירות משובחים והמטרה היא שיקחו פירות משובחים.

מעניין הדבר שהפסוק מדבר בלשון יחיד ואילו בתרגום (וכן באונקלוס) תירגם פיירי בלשון רבים וכן את שאר המינים.

כל האזרח בישראל ישבו בסוכות | האם קטן שאינו צריך לאמו צריך לישון בסוכה מדין 'חינוך' - דרבנן או מדין 'כל האזרח' - דאורייתא?

(ויקרא כג, מב) בַּסֹּפֶת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֹּפֶת:
מה היא סוכה כשירה? ומי צריך לישב בה? ואימתי מברכין על ישיבתה?

בְּמִטְלֵלֶת דְּתַרְי דּוֹפְנִיָּהָא כְּהִלְכְתָּהוּן וְתִלְיִיָּא עַד פּוּשְׁכָא וְטוּלָה סְגִי מְשִׁימָשָׁה מְתַעְבְּדָא לְטוּלָא לְשׁוּם חֲגָא מִן זַיְנִין דְּמַרְבֵּיין מִן אַרְעָא וְתִלְיִשִׁין מְשַׁחְתָּהָא עַד שִׁבְעָא פּוּשְׁכֵי וְחִלְלָא דְרוּמָא עֲשָׂרָא פּוּשְׁכֵי תִיתְבוּן בְּהָ שׁוּבְעָא יוֹמִין כָּל דְּכוּרִיא בְּיִשְׂרָאֵל וְאַפִּילוּ זְעִירֵי דְלָא צְרִיכִין לְאִימָהוּן יִתְבוּן בְּמִטְלֵיא מְבָרְכִין לְבְרִייהוּן כָּל אִימַת דְּעֵיילִין תַּמָּן:

[בסוכה של שתי דפנות כהלכתם ושלישית עד טפח. וצלה מרובה מחמתה שנעשית לצל, לשם חג. ממינים הגדלים מן הארץ, ותלושים. מדותיה עד שבעה טפחים. וחלל גובהה עשרה טפחים. תשבו בה שבעה ימים כל הזכרים בישראל, ואפילו הקטנים שאינם צריכים לאמותיהם ישבו בסוכות. מברכים לבוראם כל אימת שבאים לשם]

ת"י מתמצת כאן את עיקרי דין כשרות הסוכה ואופן ישיבתה המוזכרים בחז"ל, וביניהם כמה חידושים (ראה אותיות ג ט י):

א. הכשר סוכה בשני דפנות כהלכתם ודופן בגודל טפח מרוח שלישיית - כך מבואר בסוכה ו: בדברי ת"ק.

ב. שצילתה מרובה מחמתה - היא משנה בסוכה ב. שחמתה מרובה מצילתה פסולה. ג. שהסוכה צריכה להיעשות לשם צל ולשם החג - לצל בא לומר שנעשתה לצורך הגנה מהשמש, ולמעט שלא נעשתה לצורך צניעות. (רש"י סוכה ח:)

אולם מש"כ שצריך שהסוכה תיעשה לשם החג הוא כדעת בית שמאי הפסולים סוכה ישנה שנעשית קודם לחג שלוש יום משום שבמרחק זמן זה לא נעשתה לשם החג, אולם ב"ה מכשירין. (סוכה ט.)

ד. הסוכה צריכה להיעשות ממינים הגדלים מן הארץ - הוא גמ' בסוכה (יא). "זה הכלל כל שהוא מקבל טומאה ואין גידולו מן הארץ אין מסככים בו, וכל דבר שאינו מקבל טומאה וגידולו מן הארץ מסככים בו".

ה. ומדברים התלושים שאינם מחוברים לקרקע - מבואר בסוכה יב. שנלמד מהפסוק 'באסף מגרנך ומיקבך' ממה שאתה אוסף - תלוש.

ו. ארכה לכל הפחות שבעה טפחים - שזהו שיעור ראשו ורובו ושולחנו כמבואר בסוכה ג.

ז. ושגובהה יהיה לכל הפחות עשרה טפחים - כמבואר במשנה (ב). 'ושאינה גבוהה עשרה טפחים פסולה'.

ח. רק הזכרים חייבים בסוכה אך הנשים פטורות - כמבואר סוכה כח. שלמדו מן 'האזרח' להוציא את הנשים.

ט. שאפילו קטנים שאין צריכים לאמם חייבים בסוכה - הוא מדברי המשנה כח. שקטן שא"צ לאמו חייב בסוכה. אלא שבגמ' נאמר שהוא מדין חינוך והיינו דין דרבנן. ובת"י כאן נראה שלמד מכל האזרח שקטן חייב בסוכה וזו דעת בית שמאי הסוברים שקטן כזה חייב מדאורייתא ות"י סבר לכאו' בבית שמאי.

י. שצריכים לברך כל פעם שנכנסים לסוכה - מלשונו נראה שאף בלא אכילה ושינה אלא על עצם הישיבה וכדעת הרי"ף והרמב"ם (סוכה פ"ו הי"ב) וכך גם פסק הגר"א להלכה (תרלט ח). ודלא כשו"ע (שם).

ויצא בן אשה ישראלית | מהיכן יצא? ממצרים!

(ויקרא כד, י) וַיֵּצֵא בֶן אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית וְהוּא בֶן אִישׁ מִצְרִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּנָּצוּ בַּמַּחֲנֶה בֶן הַיִּשְׂרָאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי:

מהו לשון 'ויצא' מהיכן יצא אותו בן אשה ישראלית? והאם תמיד היה רשע?

ברש"י הביא כמה תשובות לשאלה זו מהיכן יצא. והם א. מעולמו יצא. ב. מפרשה שלמעלה - לגלג על לחם הפנים. ג. מבית דינו של משה יצא מחוייב על עסק אהלו שנטע בשבת דן.

בת"י למרות שמביא את העובדה של עסק האהל עם שבת דן, מבאר באופן א את ה'ויצא' מהיכן יצא:

גְּבֵרָא חַיִּיבָא מְרֻד בְּאַלְהָא שְׁמִיָּא נִפְק מִמִּצְרַיִם בְּר גְּבֵרָא מִצְרָאָה דְקָטַל גְּבֵרָא בְּר יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם וְעָאֵל עַל אֲנַתְתִּיָּה וְאֲתַעְבְּרַת וַיִּלְיֶדֶת בְּר בְּגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְכַד הָוּוּן יִשְׂרָאֵל שְׂרִיין בְּמִדְבָּרָא בְּעָא לְמַפְרוֹס מְשַׁכְּנִיָּה בְּגוּ שְׁבֻטָא דְבְּנֵי דָן וְלֹא שְׁבֻקוּהָ מִן בְּגִלְל דְטִיכְסִין דִּישְׂרָאֵל גְּבֵר עַל טִיכְסִיָּה בְּאַתְוּוֹן לִיחֻוס אֲבַהֲתַהוּן שְׂרִיין וְאֲתַקוּטְטוּ כְּחֻדָּא בְּמִשְׁרִיתָא וְאַזְלוּ לְבֵי דִינָא בְּר אֲתַתָּא בֵּת יִשְׂרָאֵל וְגְבֵרָא בְּר יִשְׂרָאֵל דְמִן שְׁבֻטָא דְדָן:

[איש חוטא מורד באלוקי השמים יצא ממצרים, בן איש מצרי שהרג איש בן ישראל במצרים ובא על אשתו והתעברה וילדה בן בתוך בני ישראל. וכשהיו ישראל חונים במדבר, בקש לפרוש אהלו בתוך השבט של בני דן ולא הניחוהו, בשביל שדגלים של ישראל איש על דגלו באותות לבית אבותם חונים. וינצו כאחד במחנה והלכו אל בית הדין בן האשה הישראלית והאיש בן ישראל אשר משבט דן]

ומבואר בת"י שאיש זה יצא ממצרים, ובשונה מהשיטה ש'מעולמו יצא' נראה שאף ביציאתו ממצרים כבר היה 'גברא חייבא' (וצ"ב אכן כיצד יצא כך ממצרים?)

עוד מבואר בת"י שהוא היה בן האיש המצרי שהרג משה, ומוסיף שמצרי זה הרג את בעלה של שלומית בת דברי ולאחמ"כ בא עליה והתעברה ממנו ונולד בן זה. הנה בפסוק מוזכר שהאיש המצרי הכה את האיש העברי, אך בת"י נוסף שהוא הרגו.

עיקרי הדברים מבוארים גם במדרש תנחומא^{לה} (שמות ח):

"מִי הָיָה אִישׁ מִצְרִי? אָבִיו שֶׁל מִגְדָּף, שְׁנֵאָמַר: וְהָיָה בֶן אִישׁ מִצְרִי (ויקרא כד, י). מִכָּה אִישׁ עֲבָרִי, בְּעֵלָה שֶׁל שְׁלוֹמִית בֵּת דְּבָרִי. כִּיצַד? הָיָה אוֹתוֹ נוֹגֵשׁ עֲשׂוּי עַל מֵאָה וְעֲשָׂרִים אָנָּשִׁים,

^{לה} בשינוי הפרט הנ"ל שהמצרי רק הכה ולא הרג.

וְהָיָה מוֹצֵיא אוֹתָן לְמִלְאכְתָּן לְקִרְיַת הַגֶּבֶר. וּמִתּוֹךְ שֶׁהָיָה רָגִיל לְהוֹצִיאָן, הָיָה נִכְנָס וְיוֹצֵא לְבִתְיָהֶן. רָאָה לְשְׁלוֹמִית בַּת דָּבְרֵי שֶׁהִיְתָה יֹפֶת תֹּאֵר שְׁלֵמָה מִכָּל מוֹם, נָתַן עֵינָיו בָּהּ. עָמַד בְּשַׁעַת קִרְיַת הַגֶּבֶר וְהוֹצִיאָו מִבֵּיתוֹ, וְחֹזֵר אוֹתוֹ מִצְרֵי וּבָא עַל אִשְׁתּוֹ, וְהָיָה סְבוּרָה שֶׁהוּא בַּעֲלָהּ. חֹזֵר בַּעֲלָהּ מִצָּא הַמִּצְרֵי יוֹצֵא מִבֵּיתוֹ. שָׁאַל אוֹתָהּ וְאָמַר: שָׂמָא נִגַּע בִּיךְ. אָמְרָה לוֹ: הֵן. וְסְבוּרָה הָיִיתִי שֶׁאַתָּה הוּא. כִּיּוֹן שֶׁיָדַע הַנוֹגֵשׁ שֶׁהֲרֵגִישׁ בַּדָּבָר, חֹזֵר לְעִבּוּדַת פֶּרֶךְ, וְהָיָה מִכָּה אוֹתוֹ. רָאָה מִשֶּׁה בְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מָה עָשָׂה בְּאִשְׁתּוֹ, וְהֵיכָן הָיָה מִכָּהוּ. אָמַר: לֹא דִיךְ שֶׁאַתָּה עֲנִיתְ אֶת אִשְׁתּוֹ, אֶלָּא אַתָּה מִכָּהוּ. כָּעֵס עַל הַמִּצְרֵי, וַיִּפֶן כֹּה וְכֹה רָאָה שֶׁעֲנָה אִשְׁתּוֹ וְהָיָה חוֹזֵר וּמִכָּה אֶת בַּעֲלָהּ. וַיֵּרָא כִּי אֵין אִישׁ, שֶׁהוּא חֵיב מֵיְתָהּ, וַיֵּךְ אֶת הַמִּצְרֵי.”

וינחהו במשמר | מדוע הוצרכו להניחו במשמר הלא משה יכל לשאול מיד את פי ה?

(ויקרא כד, יב) ויניחהו במשמר לפרש להם על פי יי:

מה פשר המתנה זו שהמתין משה והוצרכו להניח את האיש במשמר מדוע לא שאל משה תיכף את ה', הלא יכל לבוא בכל עת אל הקודש ולשאול את פי ה?

דין הוא חד מן ארבעתי דינין די עלו קדם משה נבייא ודן יתהון על פום מימרא דלעיל מנהון דינא ממונא ומנהון דינא נפשטא בדיני ממונא הנה משה זריז ובדיני נפשטא הנה מתון ובאילין אמר משה לא שמעית מן בגלל למילפא רישי סנהדרייא דישראל דעתידין למיקום בתריה דיהוון זריזין בדיני ממונא ומתונין בדיני נפשטא ולא יבהתון למישאלא דינא דמתקשי להון ארום משה רבהון דישראל צריך דיימר לא שמעית בגין כפשותן אצנעו יתיה בבית מטרא עד זמן דיתפרש להון על גזירת מימרא דיי:

[זה הוא אחד מארבעת הדינים שבאו לפני משה הנביא ודן אותם על פי מאמר של מעלה, מהם דין ממון ומהם דין נפשות, בדיני ממונות היה משה זריז ובדיני נפשות היה מתון ובאלה אמר משה לא שמעתי בשביל ללמד ראשי הסנהדראות של ישראל שעתידים לקום אחריו שיהיו זריזים בדיני ממון, ומתונים בדיני נפשות ולא יתביישו לשאול הדין הקשה להם, כי משה רבם של ישראל צריך שיאמר לא שמעתי, בשביל זה הצניעו אותו בבית המשמר עד עת שיתפרש להם על גזירת מאמר ה']

בת"י מבואר שלא בכדי המתין משה אלא כדי להורות לדורות את המתינות הנדרשת בדיני נפשות, שיש לחקור ולדעת ולהפך בדין עד שיצא גזר הדין וכן ילמדו ממנו שיש לשאול את הדינים המתקשים להם, ואין להתבייש.

לתגובות: 0686762@gmail.com

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

מזמור לתודה - הריעו לה' כל הארץ!

וְכִי תִזְבְּחוּ זֶבַח תוֹדָה לַה' לְרִצְוֹנְכֶם תִּזְבְּחוּ (כב, כט)

הגאון רבי רפאל יום טוב ליפמן היילפרין זצ"ל, בהקדמת ספרו שו"ת עונג יום טוב, שואל במה נתייחד קרבן תודה יותר משאר קרבנות, שהוצרכה התורה לחזור ולהדגיש בו את הצורך להקריבו לרצונכם, הרי בכל הקרבנות נצטוינו להקריב ברצון ככתוב בפרשת ויקרא (א, ג) "יקריב אותו לרצונו"?

עוד הוא שואל, על המשך הפסוקים (ל-לב): בַּיּוֹם הַהוּא יֵאָכֵל לֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר אָנִי ה'. וְשִׁמְרֶתֶם מִצּוֹתַי וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם אָנִי ה'. וְלֹא תַחֲלִלוּ אֶת שֵׁם קִדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם.

למה נכפל כאן "אני ה'" בענין כלל המצוות, ומדוע נכנס כאן "ולא תחללו את שם קדשי".

פתחת למוסרי

את הפסוק "אנה ה' כי אני עבדך אני עבדך בן אמתך" (תהלים קטז, טז), מבאר המהרי"ט שדוד המלך משים עצמו כעבד יליד בית, עבד בן עבדים, ולא כעבד שזה עתה נקנה בשוק. שכן הקדוש ברוך הוא בראנו יש מאין וכל כוחות הגוף והנפש שיש בנו, נתנו מאיתו יתברך. גם כל קיומנו בכל ימי היותנו על האדמה הוא אך ממנו יתברך, כאמור "ואתה מחיה את כולם" (נחמיה ט, ו).

לפי זה מן הדין היה שלא נוכל לעשות קטנה או גדולה נגד רצון הבורא יתברך, כי איך נעזי להרים יד או רגל לפעול פעולה המנוגדת לרצונו יתברך, אחרי שכל כוחות האיברים וחיותם הם על ידי הקדוש ברוך הוא.

אולם זה אחד מחסדי ה' הגדולים שמאפשר לנו לעשות פעולות נגד רצונו, כדי שעל ידי זה נקבל שכר כאשר נבחר מרצוננו או לעשות הטוב כרצונו. על זה נאמר "פתחת למוסרי" - מצד אחד אסור אני בעבודות רצונך לבלי סור מהם ימין ושמאל כי רצונך הוא כל חיות נפשי, אך בחסדך הגדול פתחת מוסרות אלו ונתת לי כח לעשות נגד רצונך.

אחרי "פתחת למוסרי", אומר דוד המלך, "לך אזבח זבח תודה". הואיל ותודה היא מלשון הודאה [כמו מודה בקנס או מודה במקצת], ואין הודאה אלא במקום שיש אפשרות לכפור, לפיכך אחרי שפתחת למוסרי לעשות נגד רצונך, אינני משתמש חלילה באפשרות זו, אלא אזבח לך זבח תודה ובשם ה' אקרא, להודות כי הכל ממך, עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות.

מעתה מבהיר בעל העונג יום טוב, מובנת ההדגשה של "לרצונכם" בקרבן תודה. קרבן זה מביא כידוע אדם שניצל ממוות לחיים, כדי לתת שבח לה' אשר הושיעו. באה התורה

ומורה שלא תהא תודתו על שנשאר בחיים כדי להתענג מזיו הבלי העולם וחמודותיו, אלא על שנשאר בחיים כדי לעבוד את יוצרו ברצונו ובבחירתו.

ומה שנוסף כאן "אני ה' ולא תחללו את שם קדשי וגו' אני ה'", בא לרמוז על הדברים שאומר דוד המלך בתהלים פרק ק': "מזמור לתודה וגו' דעו כי ה' הוא האלקים הוא עשנו ולא אנחנו עמו וצאן מרעיתו". במדרש רבה בפרשת ויחי נחלקו תנאים אם הכוונה היא לפי הכתיבה ולא אנחנו עשינו את עצמנו, או שהכוונה לפי הקריאה ולו אנחנו משלימים את נפשותינו.

האמת היא ששני הפירושים משלימים זה את זה: הוא עשנו ולא אנחנו, מדבר על תחילת הוויתנו שהיא מאתו יתברך. ובהמשך אנו אומרים ולו אנחנו, שתכלית הבריאה היא שהברואים ישתעבדו אליו יתברך.

זו הסיבה שנכתב כאן פעמיים אני ה'. על תחילת הוויתנו ועל תכלית הבריאה. ובתוכם נאמר ביניהם - ולא תחללו את שם קדשי, מזה למדו (עבודה זרה כז). שחייב למסור את עצמו בג' דברים על קדושת ה'. והפסוק מסיים אני ה', כדי לציין ולהדגיש כי את כל אורח חיינו אנו מפלסים לאור רצונו יתברך. זו הסיבה שאנו מצווים על שלושה דברים למסור נפשנו אליו.

הרהורים

להלן הרהורים שהעלה יהודי יקר בן דורנו על הכתב: יום אחד עליתי למיטתי לישון, ואז בדרך נס תוך זמן קצר, כדקה, נרדמתי כמו בכל יום, והצלחתי להפסיק לחשוב על כל הטרדות של היום, מאות מחשבות, כולם פסקו ונתנו לי מנוחה. לא כאותם שצריכים כל מיני כדורי שינה בשביל לישון, או כמה כוסות יין. עדיף לקחת כמה כדורי ביטחון ואמונה ומיד נרדמים, ואפילו בימים טרודים וקשים, כמו יונה הנביא שהלך לישון באוניה בשעת סערה בים, וחזקיהו המלך בשעת המלחמה, וכך שקעתי בשינה עריבה, כמו תינוק, אך רק קצת יותר גדול, ואז גופי עבר לפתע, ממש לבד, למצב לילה, כל האברים הפנימיים שלי החלו לעבוד בצורה איטית, ולכן לא קמתי באמצע הלילה לשירותים.

מי שהוא חולה או לא מרגיש טוב, או שכואב לו בכל מיני מקומות בגוף, ידוע הדבר שכשאדם הולך לישון הרי שמערכת העצבים שהיא המקור לכל כאב בגוף, מחלישה את מלאכתה, ולפתע האדם מפסיק להרגיש את הכאב באותה רמה שהיתה מפריעה לו להירדם. אם היה משתעל, הוא מפסיק להשתעל, אם כאבו לו העיניים, הן מפסיקות לכאוב, ולפתע בקומו בבוקר, אחר דקות מספר מתחיל הוא להרגיש שוב את הכאבים, וכל זה למה, בשביל שהאדם יוכל להירדם ולהחליף כח, שאם לא היה קורה כדבר הזה, הרי שהאדם לא היה יכול להתקיים, כי בשביל להתרפא צריך מנוחה.

בדרך פלא עדיין כל האברים נשארו עובדים ומתפקדים כפי הצורך בעת השינה, הדופק איטי, הנשימה איטית, וכן שאר כל האברים, ואילו המערכת החיסונית שלי [מערכת החיסונית] היא מערכת הלימפה הנמצאת בגופינו, אלו הם עורקים אשר זורמים בתוכם כדוריות דם לבנות מכל מיני סוגים (מקרופאג'ים, לימפוציטים) ויש כמה נקודות בגוף שהם

נמצאים שם בריבוי, כמו בגרון מאחורי השקדים, מחתת לזרועות הידיים, ובשיפולי הבטן, ובעיקר בטחול שהוא גוש לימפה ענק, ותפקידם לפקח על כל בעיה רפואית בגוף, לגרש חיידקים או וירוסים, ולאכול כל פסולת מיותרת, ומתוך אותם עורקים שהם נמצאים הם חודרים לתוך כל מערכות הדם ועושים את המוטל עליהם, ובשעה שיש דלקת בגוף או זיהום, רמת כדוריות הדם הלבנות עולות, כי הן מתחילות להתרבות לצורך ריפוי הגוף, והרוצה לראותם יתבונן בפצע דלקתי שצבעו צהבהב, מפני שמעורבות בו כדוריות לבנות בצרוף חיידקים, מה רבו מעשיך ה'.

ואילו המערכת החיסונית שלי התחילה לעבוד בצורה יותר פעילה, והחלה לשפר ולתקן כל מיני תחלואים בגופי, כל שעתיים המערכת עבדה על מקומות אחרים בגוף, אני ישן וגופי מתייעל, יש כאן אחראי, כל המערכות בגוף שלי התחילו לקבל כוחות חדשים, המאגרים מתמלאים ומתמלאים, והכל ממש בדרך נס יוצא מגדר הטבע.

עברו כמה שעות, ועדיין אני ישן, וברחמי שמים מרובים הצלחתי רק בדרך נס, להתהפך מצד לצד בלי שיכאב לי כלום, למרות שלא הזזתי את אברי זמן רב, הם לא נרדמו ולא נתקעו.

יש הסובלים מכל מיני בעיות במערכת העצבים, שגורמות הרדמויות בכל מיני אברים בגוף, בזמן שהם שוכבים ולא מזיזים את איברייהם, הדבר מעיק וכואב, ולפעמים חוסר בויטמין B12 גורם לכך, כי הוא נוטל חלק גדול בתפקוד מערכת העצבים, מלבד מה שחוסר באותו ויטמין גורם לשכחה כרונית.

יש הסובלים מבעיות במערכת העצמות, שהדבר גורם להם לתקיעת אברים, וחוסר אפשרות לקפל ידיהם ורגליהם כראוי, והם צריכים לנענע את אברייהם פעמים רבות עד אשר הם משתחררים.

ועוד שעצם המציאות שיכולתי להתהפך היתה זכות, שהרי לא הייתי מחובר לכל מיני אלקטרודות שתופסות אותי [בבית החולים, יש חולים שצריכים להיות בשמירה תמידית אודות מצב ליבם, ולכן הם מחוברים לכל מיני אלקטרודות הבודקים את הדופק ומצב הנשימה, והדבר גורם להפרעה בשינה, גם בגלל ריבוי החוטים שנמצאים מונחים על החזה עם דבק כואב, וגם בגלל שלהתהפך מצד לצד אי אפשר, כי אורך החוטים לא די ארוך], הייתי משוחרר ומאושר, גם לא נפלתי מהמטה [יש בני אדם הישנים שינה עמוקה מאוד, והדבר גורם להם שלפעמים יפלו מהמטה, והדבר מבהיל נורא, ופעמים אף כואב מאוד]. לא בגלל שהיה לי מעקה של מיטת חולים, אלא כי משהו בתוכי אמר לי עד היכן להסתובב, מערכת הפעלה מיוחדת שמתפקדת בשעת השינה, אפילו אם ניסה איזה חרק לעקוץ אותי, מיד הרגשתי זאת, ונתתי לו מכה אחת אפיים, והמשכתי לישון.

את כל זה עושה לנו ה' יתברך, האם יש לנו הכרת הטוב כלפיו? האם איננו כפויי טובה כשאיננו עושים רצונו?

הבה נקח את הדברים ברצינות, תוך כדי שנבין מהי חובת הכרת הטוב.

שיחה נרגשת בחדר הרבי

היה זה בשעת ליל מאוחרת, בחדרו של כ"ק מרן האדמו"ר מנדבורנה זי"ע. כדרכו בקודש, ישב הרבי בשעות הלילה המאוחרות וקיבל את קהל מבקשי עצתו, ואז, נכנסו לחדרו בני הזוג, בליווי עסקן רפואי אשר עסק בפתרון מצוקתם, שסיפר את סיפורם המטלטל. שנתיים אחרי נישואיהם החלה האשה לסבול ממחלות שונות, עד שהובן כי היא סובלת ממחלה נדירה וקשה במיוחד □

כשנקבעה הפגישה עם הרופא המומחה, מיהר העסקן לזנוח את סדר יומו ולהצטרף לפגישה המכרעת עם הרופא המומחה הדגול. התייצבו השלושה בחדרו של הרופא, שהביט בצרורות המסמכים מהתיק הרפואי, ומעיין היטב בצילומים שלפניו.

ואז הרופא פתח להסביר, ואולי לראשונה בחייו התקשה להוציא את המילים, וגמגם קלות. "אני עוקב אחרי התפשטות המחלה, וצר לי להודיע - - - " הוא כחכח בגרונו והמשיך: "זה ענין של שנתיים. אין תקדים רפואי שבמצב כזה, שרד החולה יותר משנתיים. אפשר במהלך השנתיים הללו להקל על הכאבים, אך אי אפשר לעצור את המחלה. אני ממש מצטער לומר שאין לי מה לסייע, נותרו שנתיים של חיים, במקסימום כמובן".

הרופא השפיל את מבטו, לא רוצה להיתקל בעיני האשה השומעת גזר דין רפואי כזה, חד, חלק, נחרץ וברור!

האשה נראתה נינוחה ורגועה, שלוהה ובטוחה, כאילו לא שמעה את הבשורה הקשה. לרגע חשב כי דבריו לא הובנו כראוי, ולכן חזר והסביר, אך גם אז האשה לא המטירה שאלות ולא נלחצה, נותרה רגועה ונינוחה כפי שהיתה □ ואמרה בשלווה: "תודה על המידע".

הרופא לא הצליח להתאפק ואמר: "עשרים שנה אני יושב על הכסא הזה, וכבר בישרתי בשורות דומות ללא מעט אנשים במצב זהה. מעודי לא נתקלתי בתגובה כה צוננת ורגועה □ האם הבשורה הובנה כראוי?"

"הובנה לגמרי", השיבה האשה בשלווה, "ודווקא לכן אני כה רגועה ונינוחה, ודברייך דווקא משמחים אותי, עד שלבי גואה בתודה וקורא 'הודו להשם כי טוב כי לעולם חסדו!', אמרה האשה כשדמעות התרגשות נוצצות זולגות מעיניה, וכשהרופא היושב מולה נותר פעור פה והמום...

הוסיפה האשה והסבירה: "לפי דברייך, אני עומדת לזכות בשנתיים במתנה, כלומר, אזכה עוד 700 פעמים לקום בבוקר בשמחה, והרי הקימה בבוקר מדי יום אינה מובנת מאליה, הרי בורא עולם לא חייב לי כלום, הוא נותן לי חיים במתנה כל יום מחדש...

ובעצם אתה אומר, שאמשיך לזכות במתנה היקרה הזו עוד שנתיים ימים, עוד 700 פעמים! יש משהו מרגיע ומשמח מלשמוע מתנת החיים תבוא מדי יום עוד 700 ימים? הרי על כך לבי מתרונן מדי יום בהודאה נרגשת 'מודה אני לפניך □ שהחזרת בי נשמת

בחמלה! ואתה מגלה כי אמשיך להודות על המתנה הזו עוד שנתיים, האם לא אגיל ואשמח בלבבי? האם לא אהיה רגועה ושלווה לנוכח המידע החדש והמרגש?..."

"ואותו בורא עולם שנותן במתנה 700 ימים, מה ימנע ממנו להעניק לי עוד שנות חיים מאושרות? האם כמות החיים שהוא מעניק מוגבלת? האם אינו יכול חלילה להעניק לי עוד חיים במתנה, פי כמה ממה שאתה מתאר?"

הרופא הנהן בהבנה, ואחרי הרבה שנים במקצוע - לראשונה זלגו עיניו דמעות, מבטו על החיים השתנה...

הרבי זצ"ל סיפר את הסיפור לקבוצת בחורים שהגיעו להתברך במעונו, והוסיף בהתרגשות: "וכבר עברו מאז יותר מ-5,000 ימים ולילות, ועדיין האשה משכימה קום מדי בוקר ואומרת בלב מתרונן: 'מודה אני לפניך מלך חי וקיים, שהחזרת בי נשמת'..."!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

כוונת התפלה "בזכות ספירת העומר יתקן מה שפגמתי בספירה פלונית שבפלונית"

רבים וטובים נוהגין לומר תפלה מיוחדת אחר ספירת העומר "רשב"ע אתה צויתנו על ידי משה עבדך לספור ספירת העומר כדי לטהרינו מקליפותינו ומטומאותינו כמו שכתבת בתורתך וספרתם לכם ממחרת השבת וכו' שבזכות ספירת העומר יתקן מה שפגמתי בספירה פלונית שבפלונית".

אבל בחק יעקב (ס' תפט ס"יב) מתרעם על אותם שאומרים תפלה זו, שאינם מבינים כלל מה הם אומרים וז"ל בקיצור "נוהגין לומר מזמור אלקים יחננו וכ"כ במ"א וחדשים מקרוב באו והדפיסו נוסח הספירה ע"פ הסוד וכוונת הספירות, ונתפשט דבר זה בעיני המון כאלו כל הרוצה ליטול את השם יבא ויטול ובאמת 'לא נאה לכסיל כבוד' (משלי כו, א) כי כבוד אלקים הסתר דבר".

(ויש לציין לשאלת הרה"ק ממונקטש (בספרו דברי תורה ח"ב ס' נב) "בנוסח ידיד נפש אב הרחמן וכו' נפשי חולת אהבתך, ויפלא כל עובר לכאורה איך לא יירא לנפשו אנשים פשוטים כמונו לומר לפני השי"ת "נפשי חולת אהבתך", הלא זהו מדריגה גדולה, ושאני הקדוש המחבר הנוסח הלז שהיה במדרגה גדולה ועשאה אולי גם כן רק לאנשים גדולים אוהבי ה' כמותו שיאמררה".

ובספר אלף המגן (ס' תקפ"א ס"קלו) כותב שראה לקצת אנשים שנמנעין מלומר הפזמון ידיד נפש מחמת שאין מרגישיין בעצמם חולי הנפש וכנ"ל, וכדי שלא יהא כדובר שקרים שאומר נפשי חולת אהבתך, וכותב האלף המגן "ולא ידעתי מה יענו על מה שאומרים בפסוקי דזמרה נפשנו חכתה לה', כי בו ישמח לבנו, יגל לבי בישועתך וכדומה מפסוקים אלו, אבל האמת הוא שיש בזה כמה ענינים ועל כיוצא בזה נאמר אל תצדק הרבה".

והנה הרה"ק רבי אלימלך זי"ע מליזענסק כתב דברי הדרכה בצעטיל קטן שלו "בכל הדברים שבעולם הן בתורה הן בתפלה הן במצות מעשיות ירגיל א"ע לומר בזה הלשון הריני עושה זאת לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה לעשות נחת רוח להבורא ית"ש וירגיל א"ע לומר זאת בתוכיות ופנימיות הלב ובהמשך הזמן ירגיש הארה גדולה באמירה זו: הרי שאפילו אם מרגישים שתפלה כזאת היא למעלה מהשגותינו ומדרגיתנו, אם נאמר אותה בכוונה ובפנמיות, במשך הזמן ירגיש הארה גדולה

וכן העיד הערוך השולחן (ס' תפט ס"ו) כי מנהג רבים וטובים לומר תפלת רבש"ע אתה צויתנו וז"ל "ויש מוסיפין עוד תחינה ארוכה ומרבים בעניינים המסותרים ורבים וגדולים התרעמו על זה מפני שהם דברים העומדים ברומו של עולם ואין הפירסום ראוי לזה, אבל עכשיו כבר רגילים לאמרו בהמון ובהתפעלויות הנפש".

וביסוד ושורש העבודה גם הזהיר לומר תפלה זו "ולפי שמצות ספירת העומר הוא תיקון גדול ונפלא לטהר את נפשו שנפגמה בעוונות רח"ל, לכן תקנו לומר אחר הספירה תפילה רבש"ע אתה ציויתנו וכו' כדי שיטהרו נפשות עמך ישראל מזוהמתם וראוי לאדם שיתפלל תפילה זו בכוונה עצומה ובשברון לב מאד כי הוא זה כל האדם לתקן שם נפשו בעודו בחיים חיותו".

והנה הגם שרבים נוהגין לאמר תפלה זו, אבל למעשה מתקשים להבין מהו הכוונה שעל ידי הספירה "יתקן מה שפגמתי בספירה פלונית שבפלונית". וכדי להבין אפס קצהו מהטמון בתפלה זו, אולי יש לומר ככה:

בספר גנזי ישראל (פר' פנחס) מהאדמו"ר מטשארטקוב זצ"ל מביא יסוד גדול בשם הבעש"ט זצ"ל לפרש הפסוק (קדושים כ, יז) "ואיש אשר יקח אחותו וגו' חסד הוא", וז"ל: אברהם אבינו ע"ה היה מרכבה למדת החסד שהוא אהבה, ונקרא על שם זה במקרא (ישעיה מא, ח) "אברהם אוהבי", וכשיצאה ממנו הזוהמא בישמעאל נקרא (בראשית טז, יב) "פרא אדם", ע"ש פרו ורבו.

ויצחק שהיה מרכבה למדת גבורה כמ"ש (שם לא, מב) "ופחד יצחק", וכשיצאה הזוהמה בעשו נאמר בו (שם כז, מ) "ועל חרבך תחיה". עד שאמרו חז"ל (פסיקתא רבתי פכ"א, ג) כשבא הקב"ה שיקבלו התורה, מיאנו בני ישמעאל מפני שכתוב בה "לא תנאף", ובני עשו מפני שכתוב בה "לא תרצח", והיינו שזה בא מן חסד נפולה, וזה מגבורה נפולה, והדברים עתיקים. וזה איש אשר יקח את אחותו חסד 'נפולה' היא ע"כ מגנזי ישראל.

הרי שבכל מידה יכולים לזכות בו מצד הקדושה או ח"ו מצד הטומאה. אברהם אבינו מידתו היה אהבה וחסד, ומידה זו יכולים להשתמש בו לקרב אנשים תחת כנפי השכינה כדוגמת אברהם אבינו שנטע אשל ויקרא שם בשם ה', או שח"ו יכולים להתקרב לעריות שזה בא מחמת אהבה פסולה. אברהם אבינו בירר וליבן מידה זו, והזוהמא שהיה בו מתרח יצאה בישמעאל וכן אמרו חז"ל (קידושין מט:): "עשרה קבים זנות ירדו לעולם תשעה נטלה ערביא", דיש בהם חסד נפולה וזה גורם אהבה פסולה.

והנה יש אנשים שמרגישים שיש בתוכם איזה חסד נפולה ופסולה או גבורה נפולה ופסולה וכו' ומחמת כן חושבים שאינם מסוגלים להתעלות בתורה ומצות דיש להם נשמה פגומה ח"ו, אבל זה אינו אמת, ויכול האדם לקחת חיזוק גדול מדברי רבי צדוק הכהן זצ"ל בספרו צדקת הצדיק (אות מד) וז"ל "מי שיש לו תשוקה גדולה לתאוות הגוף אל יתעצב בזה לחשוב כמה פגום הוא שיש לו תשוקה כל כך. כי אדרבה הוא כלי מוכן לתוקף אהבת ותשוקת דרישת האמת. וכמו שנחמו ההוא סבא (אשר הוא אליהו לדעת יש מפרשים בתוס' פרק קמא דחולין (ו.)) ושמעתי דכן הוא האמת ודקושיית תוס' שם אין כאן מקומו) לאביי (סוכה נ"ב.) ועל זה אמרו דלעתיד לבוא צדיקים נדמה להם יצר הרע כהר ורשעים כחוט השערה ואינו שקר רק שניהם אמת כי לאלו תשוקתם ותאוותם עצומה ביותר":

הרי שעבודתינו צריך להיות "לתקן מה שפגמתי בספירה פלונית שבפלונית", כלומר שנדע שכוחות אלו שיש בתוכינו צריכים אנו להשתמש בהם לתורה ולמצוות, ואל יפול לבנו

שיש לנו נשמה פגומה ח"ו, דאינו כן, אלא שצריכים אנו לתקן המידות להשתמש בהם באופן הנכון, לתקן ולשנות החסד נפולה ופסולה שיהא חסד טובה וכשרה, להרבות אהבת ה' בעולם ולדקדק במצות ואהבת לרעך כמוך בכל פרטיה וכו', ומגבורה נפולה ופסולה יהא גבורה כשרה, שבמקום להתאכזר ולגבור על אחרים יהא בבחינת גבור הכובש את יצרו וכו' ועל ידי זה "לתקן את נפשותינו ורוחותינו ונשמותינו מכל סיג ופגם", כלומר שסיגים ופגמים אלו שיש בנו, נתקן אותם, שמעכשיו נשתמש בהם רק לצד הקדושה ולא להיפך ח"ו.

והאריך המאור עינים (פר' שמיני) בזה וז"ל בקיצור "והנה יש שבעה מדות שהשם ב"ה מנהיג בהם את עולמו, **מדת החסד** שהוא אהבה, והמשכיל יקח מכל האהבות אהבת השם ב"ה ומקיים על ידי מדה זו את העולם. והרשעים מאבדין את העולם היינו אם אוהב אהבות אשר שנא ה' אזי מקלקל כביכול המדה הזאת וזה שאמר הבעש"ט (ויקרא כ', י"ז) ואיש אשר יקח את אחותו חסד הוא פירוש התורה היא המיסרת את האדם שבא על הערוה שאחותו הוא שורש כל העריות, ואמרה מה זה שבוער בך אהבה לילך אל הערוה, הלא חסד הוא, הלא זאת מדת החסד ואתה מוציא את המדה אל מקום מכוער כביכול. מהראוי הוא לדבק את עצמך על ידי האהבה שיש בתוכך אל מדת החסד.

וכן נצטוינו בתורה על יראת השם והוא **מדת הגבורה** והפחד יצחק, וכל הפחדים שבאים לאדם הוא השם ברחמיו המפחדו כי עיקר היראה הוא יראת הרוממות בגין דהוא רב ושליט עיקרא ושרשא דכל עלמין, רק לאו כל מוחא סביל דא כי (איוב כ"ח, כ"ח) הן יראת ה' היא חכמה ו**מי שאין בו זאת החכמה להביאו ליראת הרוממות מפחדו השם בפחדים שהוא מתפחד על ידי שכלו הקלושה בכדי שעל ידי יראה הקטנה הזו יבוא לירא את השם יראת הרוממות וזהו (משלי כ"ח, י"ד) והאלקים עשה שיראו מלפניו ואמרו חז"ל לא נבראו רעמים אלא כדי לפשט עקמימיות שבלב.**

וכן **מדת התפארת** (ישעיה מ"ט, ג') ישראל אשר בך יתפאר היינו **שמחויבים אנחנו לפאר את השם** וע"ז השם מתפאר בפמליא של מעלה וזהו ישראל אשר בך אתפאר בפמליא של מעלה. **ומדת הנצח שמחויבים אנחנו לנצח את היצר הרע** על דרך שאמרו חז"ל לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע **ומדת ההוד היא התורה** על דרך הכתוב (תהלים ח', ב') אשר תנה הודך על השמים **ויסוד אינה מדה בפני עצמה** רק היא המקשרת כל המדות להשפיע למלכות וצריכין אנו להיות מתקשרים בהשם יתברך **ומלכות היא שבת מלכתא כל שומר שבת.**

והנה הרשעים מקלקלין את שבע מדות הנ"ל היינו שבמדת החסד שצריך לאהוב את השם והם אוהבים את תענוגי העולם הזה ואהבות רעות, ומדת הגבורה והפחד שצריך ליפחד ולירא את השם והם יראים יראת אחרות כמבואר במקום אחר, וכן כל הז' מדות והצדיקים הם המתקנים את המדות וממלאין את החסרון שמחסרין הרשעים שמקלקלין את המדות ועיקר התיקון על ידי שפלות כי חטא הוא לשון חסרון על דרך (מלכים א' א', כ"א) אני ובני שלמה חטאים. חסרים מהמלכות" עכ"ל המאור עינים:

ומכיון שצדיקים מתקנים המדות וממלאין החסרון, לכן טוב להיות אצל צדיק בימי הספירה וכדסיפר הס"ק מרוזין זצ"ל (הובא בעיריין קדישין ח"א עמ' קסט) "שהיה קפידא אצל המגיד הגדול ממעזריטש זלה"ה שגדולי התלמידים שלו כולם יתראו לפניו בימי הספירה דוקא מפסח עד חג השבועות".

ודייקא ימי הספירה היא הזמן הנכון והמסוגל לתקן מה שפגם במידות אלו, והוא מבואר עם דברי ההגדה "המרבה לספר" **מבעל הקרבן נתנאל על הרא"ש** זצ"ל שמביא מדרש רבה (בלק פר' כ, אות יא): "ויבא אלקים אל בלעם לילה, זה שאמר הכתוב ליל שמורים הוא לה' הוא הלילה הזה. כל הנסים שנעשו לישראל ופרע להם מן הרשעים בלילה הזה".

וכותב הקרבן נתנאל (אחר פיוט אז רוב ניסים הפלאת בלילה) ע"ז: מדברי המדרש משמע דאמירת אלקים אל בלעם היה בליל שמורים, דהא כל הני פסוקים שמביא היה בליל שמורים כמבואר בפיוט. **ולפי משמעות דברי המדרש הנ"ל היה זה הענין ויחל העם לזנות אל בנות מואב בזמן ספירת העומר וגרם שנפלו כ"ד אלף מישראל כי זה היה סמוך לקללת בלעם הרשע, וה' יודע אם לא היו אותן כ"ד אלפים תלמידי ר' עקיבא שמתו בזמן ההוא גלגולים אותן כ"ד אלף של דור דעה, ולכך גזרו רז"ל שלא לישא נשים בימי הספירה כדי לתקן את הזנות שעברו בימים ההם בזמן הזה והוא רחום יכפר. עכ"ל בעל קרבן נתנאל.**

והנה מה שכתב הקרבן נתנאל מעצמו שתלמידי רבי עקיבא היו גלגולים מאותן כ"ד אלף שמתו בשטים, כן הוא בסדר הדורות (ערך רבי עקיבא) בשם הרמ"ע מפאנו והמגלה עמוקות וז"ל "וכ"ד אלף שהומתו משבט שמעון היו כ"ד אלף תלמידי ר' עקיבא שלא חלקו כבוד זה לזה בזכרם עון שטים שלא הוטהרו ממנו, ומתו מיתה תניינא".

וכפל הרמ"ע מפאנו את דבריו בספרו עשרה מאמרות (מאמר אם כל חי חלק א פרק כב) "צא ולמד מתלמידי רבי עקיבא שלא חלקו כבוד זה לזה בזכרם עון שטים שלא הטהרו ממנו עד אשר יחדיו יכליון דמיתו מותא תניינא באותו פרק".

ואולי לפי דברי המקובלים הנ"ל, רק כשבא הזמן בין פסח לעצרת אז נתעורר בזכרם מעשיהם הראשונים בחטא של בנות מואב, משא"כ בשאר חדשי השנה לא זכרו את זה, וכאשר נתעורר בזכרם מהזמן ההוא, אז לא חלקו כבוד זה לזה.

וכאשר נכשלו הכ"ד אלף בבנות מואב כתיב בפסוק (במדבר כה, ו) "והמה בוכין פתח אהל מועד" ובתרגום יונתן כתב "ואינון בכיין וקריין שמע" וביאר האדמו"ר מטשארטקוב זצ"ל שלכן קראו קריאת שמע שהוא מצות "ואהבת את ה' אלקיך" כדי לתקן בזה האהבה הנפולה של הכ"ד אלף איש, "ויקח רמח בידו" ובכח זה של רמ"ח תיבות של ק"ש יצא פנחס ועשה חיל לנקום נקמת ה' ותיעצר המגיפה.

ובזה יש להבין מהות ימים נשגבים אלו של ימי הספירה, שמצד אחד העיד הרמב"ן (ויקרא כג, לו) שהם ימים גדולים כמו חול המועד, ומאידך גיסא הם ימי צער ואבילות, ואיך שייך שני הפכים בזמן אחד. ואמר הרד"ק ר' נחום בער'ניו זצ"ל מסאדיגורא, שלהבדיל יש צד השווה בין דיני חול המועד ודיני אבילות, שבשניהם אסורים בתספורת ונישואין, ואם כן מה קובע אם איסור זה נובע מטעם שהם ימים גדולים כחול המועד, או כימי אבילות רח"ל,

זה תלוי בעבודת האדם. אם מזכך האדם את עצמו בימי הספירה, נקראים אצלו ימי חול המועד ולכן אסורים בתספורת ונישואין, ואם לאו נקראים ח"ו ימי אבילות.

ואכן בחק יעקב (ס' תצ"ג ס' ג) הביא משבלי הלקט ורבינו ירוחם שזהו גופא אחד מהטעמים שאין אין עושים נישואין בין פסח לעצרת, דאיתא במשנה (עדיות ב י) שלפי רבי יוחנן בן נורי "משפט רשעים בגיהנם מפסח ועד עצרת", הרי שאין הזמן גרמא לשמוח בנישואין וריקודין. ועיין בזה בדברי תורה (חלק א' ס'כ) להרה"ק ממונקטש, שלכן בימי ספירת העומר אומרים "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" לפני לימוד מסכת אבות, כדי לעורר זכות בעד הנשמות שכולם יזכו לעולם הבא.

וטעמא בעי למה לרבי יוחנן בן נורי הרשעים נידונין בגיהנם דוקא בין פסח לעצרת, ולפי הנ"ל מבואר, שזהו הזמן שהיה האדם צריך לעמול על עצמו ולתקן את עצמו, ומכיון שלא עשה כן לכן הוא נידון בזמן הזה שהיה לו לתקן את עצמו.

וכזה איתא גם בפני מנחם (שמיני תשנ"ג) וז"ל: "הבית ישראל ז"ל היה רגיל לומר בשם קדמונים שימי ספירת העומר הם חוה"מ ארוך של פסח, קדושה לפנייה ולאחריה, וספרתם לכם להאיר ולזכך וכעת הזמן שיכולים להתנקות מהכל לתקן המדות לטהרנו מקליפותינו, איתא במשנה 'משפט רשעים בגיהנם מפסח ועד עצרת' מכיון שהם לא תיקנו מידותיהם בעוה"ז שבזמן זה יש סיעתא דשמיא שיכולים לתקן".

הרי שעכשיו הזמן גורם שנתקן כל מה שפגמנו מכל סיג ופגם, לטהרינו ולקדשינו בקדושתך העליונה אמן סלה.

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה

ספירת העומר כשאינו מבין לשון הקודש

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הַבֵּיְאָכָם אֶת עֹמֵר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שָׁבָתוֹת תְּמַיִמַת תִּהְיֶינָה.
עַד מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת הַשְּׁבִיעִית תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם וְהִקְרַבְתֶּם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה' (כג, טו-טז)

כתב במגן אברהם (סימן תפט סק"ב) וז"ל, ופשוט דמותר לספור בכל לשון, ודוקא בלשון שמבין, ואם אינו מבין לשון הקודש וספר בלשון הקודש לא יצא, דהא לא ידע מאי קאמר ואין זה ספירה, כן נראה לי.

רק המנויים במשנה דסוטה בעינן לשון שמבין

והקשה במור וקציעה וז"ל, צ"ע בתוס' ריש פרק אלו נאמרין (סוטה לב. ד"ה קרית) דמשמע דלא כוותיה. וכן העיר גם בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"א סוף סימן קלט). והיינו שכתבו שם התוס' שמה שאמרו במשנה 'ואלו נאמרין בכל לשון פרשת סוטה ווידוי מעשר קרית שמע ותפלה וברכת המזון ושבועת העדות ושבועת הפקדון', והקשו התוס' אמאי שייר הלל וקידוש וברכות, ותירצו התוס' דהלל קידוש וברכות נאמרין בכל לשון אפי' אינו שומע, משא"כ הני דמתני' נאמרין רק בלשון שמבין בלבד. ואם כן ספירת העומר הא נמי לא נאמר במשנה, הרי דדינו כהלל קידוש וברכות הנאמרין בכל לשון אפילו כשאינו מבין.

כשאומר בלשון הקודש אין צריך להבין גם בהני דמתני'

ובשער הציון (אות ו) הוסיף להקשות עוד, דהא בכל מקום יוצא בלשון הקודש אף כשאינו מבין מה שאומר, כמבואר במשנה ברורה (סימן סב סק"ג וביאור הלכה ד"ה יכול), ואם כן מדוע הכא בספירת העומר אינו יוצא כשאינו מבין אף בלשון הקודש.

ווידועים דברי שו"ת דבר אברהם (ח"א סימן לד אות א) לבאר דעת המגן אברהם, דספירה בלא הבנה לאו שמה ספירה כלל, שהרי מהותה של ספירה הוא בירור המניין, וכשאינו מבין מאי קאמר הרי לא ספר כלל, ולכן אפילו בלשון הקודש לא הווי ספירה כשאינו מבין. אך בהמשך דבריו (אות ה) שדי ביה נרגא קצת עיי"ש. ועי' שער הציון (שם) שכתב לדמות ספירת העומר ללימוד התורה שאם אינו מבין לא נחשב לימוד וציין לדבריו בסימן נ סק"ב.

אם יודע מספר הימים, שפיר נחשב ספירה

ובאמת יש לדקדק כאשר יודע מספר הימים ויודע שסופר עתה מספר זה, אלא שאינו יודע פירוש המילות של כל תיבה שאומר לדעת באיזה תיבה אומר המספר, י"ל דשפיר נחשב ספירה. וראה בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סימן ה אות נה) שהבין כוונת המגן אברהם דאף בכהאי גוונא אינו יוצא, ולכאורה מחודש לומר בזה דחסר במהות הספירה, וגם בדברי תורה מסתבר דשפיר נחשב לימוד התורה אף שאינו יודע פירושן המדויק של התיבות, וסגי אם יודע תוכן הדברים.

לשון הקודש הוּו מטבע לשון, ושאר לשונות הם תרגום

ואפשר לבאר דעת המגן אברהם, דהנה בטעם הדבר דבלשון הקודש יוצא גם כשאינו מבין אף בהני דמתניתין דבשאר לשונות לא מהני למי שאינו מבין הלשון, משמעות דברי המשנה ברורה, דלשון הקודש שאני דשם לשון עלה אף כשאינו מבין, ולא דמי לשאר לשונות דלמי שאינו מבין אין עלה שם לשון כלל [וראה המשך דבריו שמבאר עד"ז החילוק אי בעינן שבני המדינה מבינים הלשון].

אבל אפשר לומר באופן אחר, דבקריאת שמע וכדו' שהמצווה לומר פרשה זו, אם כן לא תליא בהבנתו אלא כיון שאומר הפרשה כמקראה יצא, משא"כ בשאר לשונות שאינם אלא תרגום של הפרשה, הרי כשאינו מבין אין כאן תרגום של הפרשה כלל, ולכן לא מהני אלא אם מבין, אבל בלשון הקודש אף כשאינו מבין מכל מקום היא הפרשה שחייב לומר. ועי' חידושי רבי שמואל (נדריים סימן א אות ח) עד"ז.

על כן בקריאת שמע ותפלה וברכת המזון וכיו"ב שחייב לומר מטבע זו מן התורה או מתקנת חכמים, כשאומר בלשון הקודש הרי אמר מה שנתחייב לומר גם אם לא הבין, אבל בשאר לשונות בעינן שיבין מה שאומר, אבל כשאינו מבין אין זה המטבע שצריך לומר.

בקידוש וברכות לא נקבע המטבע בלשון הקודש דווקא

אבל הני שלא נאמרו במשנה כגון הלל וקידוש וברכות יוצא בכל לשון אף שאינו מבין הלשון, והיינו דהא דמהני בהם גם שאר לשונות אינו מטעם דהוּו תרגום של המטבע שנתקנה בלשון הקודש, אלא דעצם המטבע לא נתקנה ליאמר בלשון הקודש דווקא, דמה שקבעו מטבע מסויימת לקידוש ולברכות אף שאר לשונות בכלל, שנתקנה לומר מטבע זו בכל לשון שהיא, וכיון דלא מהני מפני היותה תרגום ללשון הקודש אלא היא עצמה מטבע הברכה, לכן מהני גם למי שאינו מבין [אם עכ"פ בני המדינה מבינים כדי שתהא בגדר לשון כמבואר בביאור הלכה, דאם אינו לשון אין כאן מטבע ברכה].

בספירת העומר ליכא מטבע לשון כלל, ואף בלשון הקודש צריך להבין

ומעתה לעניין ספירת העומר, מסתבר שלא נתקנה לספירה זו שום מטבע כלל, וכל האמירה אינו בגדר מטבע מסויימת כמו כל הברכות אלא מעשה ספירה כפשוטו, ואם כן לא דמי לכל היכא דמהני אף כשאינו מבין בלשון הקודש או בשאר לשונות כל חד כדינו, כיון דהתם מהני עצם אמירת המטבע לצאת ידי חובתו, אבל בספירת העומר שלא נתקנה שום מטבע, אלא צריך שיאמר תוכן הדברים, ואם כן כשאינו מבין מה שאומר לא עשה כלום. ולכן אף שיודע מספר הימים, כל שאינו יודע פירושן של התיבות שאומר, אין כאן אמירה כלל.

ומה שהקשה המור וקציעה למה לא נזכר במשנה עם אלו שנאמרים בכל לשון דווקא אם מבין, י"ל דלא דמי להנך דמתני' מאידך גיסא, דאלו נאמרים בלשון הקודש אף כשאינו מבין, אבל ספירת העומר לא מהני אף בלשון הקודש אלא אם כן מבין.

¹⁷ אף דבמתני' מוזכרים גם שבועת העדות ושבועת הפקדון, ובשלמא בסוטה איכא מטבע לשון דהיינו פרשת סוטה, אבל השבועות לכאור' לא שייך בהם מטבע לשון והאיך מהני גם כשאינו מבין. וי"ל דכל אלה הם מושבע מפי אחרים, ובשומע מפי אחר אף בלשון הקודש לא מהני כשאינו מבין הלשון לכמה רבותא כדאיתא בשו"ע (סימן קצג ס"א) ולכן דמי להנך דמתניתין, אבל ספירת העומר שאומר מפי עצמו, ומכל מקום צריך להבין, אינו כהנך דמתניתין.

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

האנוכיות המושבתת | ביאור שורשי: 'עמר', 'שבת'

וְהִבַּאתֶם אֶת עֹמֵר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן: וְהֵנִיף אֶת הָעֹמֵר לִפְנֵי ה'... וְעֲשִׂיתֶם בַּיּוֹם הֵנִיפְכֶם אֶת הָעֹמֵר כֶּבֶשׂ תָּמִים... וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הִבִּיאְכֶם אֶת עֹמֵר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שָׁבָתוֹת תְּמִימַת תִּהְיֶינָה (כג י-טו)

התיאור המוזכר בפסוקים סביב ה'עומר' צריך בירור, כי ענין 'עומר' הוא שם מידה, וככתוב (שמות טז, לו) 'והעומר עשירית האיפה הוא', ותמוה מאד שמתארים חפץ לפי המדה שלו, ולא לפי מהותו, והרי זה כמו שכתוב 'והבאתם קילו ראשית קצירכם, והניף את הקילו, מיום הביאכם את הקילו...'

ובכלל יש הרבה מנחות הבאות 'עשרון' והכוונה לעשירית האיפה שהוא מדת העומר (רש"י שמות כט, מ), ולא מזכירים כלל את המדה 'עומר', ולא מגדירים את המנחה כ'עומר'.

והנה מצינו עוד ענינים היוצאים מהשורש 'עמר', בגונב נפש נאמר: 'והתעמר בו ומכרו' וביפת תואר נאמר 'לא תתעמר בה תחת אשר עניתה' שהוא לשון שימוש ועבדות, וכן אגודת שבולים קרויה 'עומר' כמו שנאמר אצל רות 'ואספתי בעמרים', ויש גם מלאכת 'מעמר' שהוא לקבץ פירות ותבואה ואפילו בלא לאגוד אותם, וכן בדיני שכחה נאמר 'ושכחת עומר בשדה' ושם הדין שאף יותר ממדת 'עשרון' הוא שכחה [עד סאתיים שהם בערך ששה עשרונים]. ויש גם את העיר 'עמורה' שנהפכה ביחד עם סדום. ובארמית מצינו ש'עמר' הוא צמר, וככתוב (דניאל ז, ט) 'ושער ראשה כעמר נקא'. וצריך להבין מה הקשר בין כל אלו.

עניני שורש 'עמר'

ונראה שהענין של 'עמר' הוא שאדם מכין לעצמו משהו לשימוש קרוב, זה בולט בענין של המן שהיה 'עומר לגלגלת' וזאת היא מדת האוכל שהיה צריך אדם לכל יום, והיינו, שנכון שה'עומר' היא מדה, אבל מצד המדה היא קרויה 'עשרון', והכינוי 'עומר' מתאר שמזומן לאדם הכמות שצריך לאכול ביום זה, מסודר להיום.

וזהו גם הענין של מלאכת מעמר, שאדם מקבץ את הפירות שבשדה באופן שיהיו מזומנים לאכילה, לא יצטרך לחפש אחריהם.

וכאשר אוגד קבוצת שבולים כדי שיהיה קל וזמין להעביר אותם למקומות הקיבוץ והאיכסון הם 'עמרים', כי מוכנים כבר לטלטול, [ובעתיד יהיו זמינים לצרכי יום ויום].

והגונב נפש ומשתמש בו, מברר שגנב אותו כדי שיהיה לו מישהו זמין לשימוש, [והיות שצריך שישתמש בו בפועל לכן לא נאמר 'ועימר בו' אלא 'והתעמר בו'], וכן יפת תואר שאינו רוצה לקחתה לאשה אלא שתהא מזומנת לו לשימוש זהו 'לא תתעמר בה'.

והעיר 'עמורה' שהיו גזלנים התייחסו לכל מה שעבר בסביבותם כאילו הוא משהו שהוכן לשימושם, כאילו שמקבלת כל הזמן 'עמרים'.

'צמר' הם הרבה סיבים הנתפסים זה בזה ונעשים כמו גוש אחד שמייצרים ממנו חוטים אחידים, נמצא שהקיבוץ שלהם מזמין אותם ליכולת השתמשות, ולכן בארמית הם 'עמר'.

'עומר התנופה'

והנה בזמן הקציר מכין אדם את תבואתו לכל השנה, והיות שמאכל כל יום הוא 'עשירית האיפה' - ממילא מכין חבילות של 'עשרונים' כאלו שתהא מוכנת לו חבילה לכל יום, והזימון הזה נותן לחבילה את התואר 'עומר' -

ואומרת התורה שלא יחלו ליהנות מעמרים אלו, עד שיניפו ויקריבו עומר אחד של שעורים לה', ואומרת התורה לספור חמשים יום מיום הביאכם את עומר התנופה, ולפי המבואר נרמז בזה, שהתורה רוצה שבימים אלו שעוסקים בקציר, ומעמרים עמרים, ואדם מרגיש שהמזון שלו לשנה הבאה מסתדר מיום ליום, ואפשר כבר להיות רגוע כלפי המזון לשנה הבאה - שיזכור בכל יום, שהיום הזה הוא המשך ל'יום הביאכם את עומר התנופה', וכבר הכריזו באותו יום שכל מה שיש לו הוא מה', לא הוא הבעלים על זה, לא הוא 'המסודר', אלא כל מה שקוצר ומלקט, הכל כביכול שייך לה', נכנס למאגרים של ה', ובכל יום ויום במשך השנה מקבל יהודי את מזונו מידו הפתוחה הקדושה והרחבה, כמלקט את העומר לגלגלת של ה'לחם מן השמים'.

שבתות תמימות

ומעתה מובן למה השבועות הללו מכונים 'שבתות', כי כאשר נחקור על השורש של 'שבת' נראה שהוא ענין 'התכנסות' - אדם הפועל ועושה מתכנס לתוך עצמו, עסוק בהרהוריו, אינו פועל ועושה, זה גם הענין של 'תשביתו שאור מבתים' - שאדם מפסיק את התפיסה הרעיונית ברכוש הזה, את הרהורי הדאגה והשמירה היוצאים ממנו כלפי הרכוש - מכניס בחזרה לתוך עצמו, זהו הביאור של 'ביטול חמץ', אך גם ביעור חמץ הוא 'השבתה' כי מחזיר את מהותו לתוכו, והיינו שמחזיר את מהותו למצב של לפני ההתהוות, שאינו בנמצא.

והיות שבשבועות אלו יהודי מסיר את התפיסה והבעלות שלו מהתבואה, מחזיר את כל הדאגות והאחריות סביבם - לתוך עצמו ומנוחתו, לכן הם 'שבתות'.

והתורה מבקשת 'תמימות תהיינה' שלא יהיו רגעים שבהם ישכח יהודי את האור האמתי הזה, יגרר לתחושת עצמאות ואחריות על מזונו.

וכל זה מתאים עם מה שכתבנו בגליון הקודם ש'עמר' הוא גמטריא 'יש', שצריך לקחת את תחושת ה'יש' ולעשות ממנה 'שי' - למוסרה לגבוה, בחינת 'שי למורא'.

הגדלות הפנימית

ונודע שימי הספירה שהם ימים של 'כאשר ישא האומן את היונק' הם ימים שה' מגדיל אותנו, כל יהודי מקבל שלמות נפשית חדשה, כל מדותיו מקבלים יכולות וכוחות חדשים, ובספר תבונות מועד התבאר בס"ד שהנה נאמר 'כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם' וביאר האריז"ל שבכל מאכל גשמי יש נצוצות רוחניים הנותנים חיות לנפש הפנימית של האדם [כמו שהגשמיות של המאכל מזינה את החיצונית של האדם], והנפשות הללו הם ה'מוצא פי ה'', ומובן מזה שכאשר מלקטים ומעמרים את המזון לכל השנה, מצוי בתוך המזון הזה גם המזון הנפשי של כל השנה, והכוחות הללו הרוחניים אינם צריכים לשהות בתוך השבולים והגרירים, נכנסים המה למאגרים הנפשיים בכל יום מימי הספירה, מגדילים את האדם, נותנים לו את הכוחות הנפשיים שילוו אותו במשך השנה הבאה -

וגם הענין הזה הוא בחינה של 'שבת', שהרי ממנה מתברכים כל ששה ימים, ומבואר שההצלחה של האדם אינה נמדדת לפי ההשתדלות שלו, אלא דוקא לפי הדבקות שלו והנוכחות שלו לפני ה', זהו מקור השפע וההשפעות, ואם כך הוא בשפע גשמי - שתלוי הוא באמונה והדבקות הרוחנית, כל שכן שכך הוא בשפע הרוחני שתלוי הוא בדבקות הרוחנית.

הטהרה

וידוע גם כן מה שכתב האור החיים הק' שימי הספירה הם ימים של טהרה מטומאת מצרים, וכמו ספירת נקיים של זיבה, והכל מתקשר למקום אחד, כי הטומאה מגיעה מבחינת מיתה, דהיינו, שמתעסקים עם גופות חיצוניים ללא הרוח הרוחנית הפנימית, שאדם חווה את המציאות ללא הכוחות הרוחניים וברכתם, זה מכניס את האדם ל'מיצרים' שכאילו כל ההצלחות מגיעים מתוך הפעולות החיצוניים והשתדלותם, ומזה נוצר ה'לחץ זה הדחק' -

ולעומת זאת, הטהרה מגיעה דרך ספירת ימי טהרה, שאדם מתבונן שלפניו עוד יום נקי, עוד יום שאין לו שייכות עם הדם המדמם ומת, עוד יום שבו אינו מרגיש את החיים דרך הלחץ והדחק, אלא דרך הדבקות במקור החיים, דרך האמונה שה' משפיע עליו את כל היכולות וההצלחות והוא המניע ופועל את כל השתדלויותיו, כל ההשתדלות שלו הוא למסור את עצמו לפעולות שנראה שה' הועיד בעבורו, מבטל כל סרך של 'כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה', ומשתעשע ב'הוא הנותן לך כח לעשות חיל'.

מקוה ישראל ה'

כך מתקשרים כל הענינים, ה'עומר' הוא התחושה שאני מסודר 'יש לי חיל', והנפת העומר רומזת שמכיר ומאמין ב'מוצא פי ה'', שכמו שכל הכוחות הרוחניים והברכה ממנו, כך גם כל היכולות הגשמיים ממנו, הוא הנותן לך כח לעשות חיל, אנו כסמוכים על שולחנו, כל התבואה שלנו שלו, כל מה שאנו אוכלים ומתברכים ומסוגלים ופועלים הכל ממנו, כמה

שהגוף יותר שובת מתחושת הישות, ויותר מרגיש כיונק ביד האומן, כך הינו יותר קשור למקור הברכה...

ובכל ספירה וספירה כשאומרים 'היום... לעומר' הכונה ליום הראשון של הספירה שבו התברר שאין לנו 'עומר' - משהו המוכן ושייך לנו, הכל שלו והכל ממנו, הכל תלוי במוצא פי ה', והספירה והבהירות הזו מטהרת את האדם, מרוממת אותו, במקום לחפש את תחושת ה'חיל', רגוע ושמה בתחושת 'הוא הנותן לך כח'...

וזהו: מי מטהר אתכם - אביכם שבשמים, כי הטהרה מגיעה מהאמונה שיש לנו אב בשמים, כאשר ישא האומן את היונק, וזהו 'מקוה ישראל ה'', כלומר התקוה של ישראל איננה בהצלחת ההשתדלות, אלא בדבקות האמונה בה', כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. והנה 'חיל' בגמטריא מ"ח, ויום הנפת העומר שהוא יום האמונה שמוסר את כל הישות לה', עליו נרמז ב'הוא הנותן לך כח לעשות חיל', כי הוא הנותן את הכח לשאר מ"ח הימים של הספירה.

סיכום

ובקיצור, במצרים סברו שההצלחה תלויה בהשקעה הגשמית, ברוב הפעולה וההספק, בלחץ ובדחק... וכאשר יצאו ממצרים אל ארץ לא זרועה, וגם צדה לא עשו להם, כי סמכו על ה', הגיעו לבחינת הנפת העומר, שהיא הכרה שכל ה'יש' וה'חיל' תלוי ב'מוצא פי ה'', ואם כן עיקר ההשתדלות היא להיות נוכח פני ה', לחזק את האמונה והטהרה של 'הוא הנותן לך כח' הן כוחות נפשיים רוחניים, והן את הכוחות הפועלות את המעשים הארציים, אין שום מקום ללחץ של תחושת אחריות, וכל מיני מיצרים.

הלחם והלבונה

ולכן, בפרשה מסודרים מועדי ה' מקראי קודש, שהם זמנים שמחזקים את האמונה שעלינו תמיד להתוועד עם ה', להיות בהשראה של 'לפני ה'', לזכור שה' קורא לנו אל הקודש, ואחר כך מופיעה הפרשה של 'לחם הפנים' שהיה מסודר 'לפני ה'' משבת לשבת, ועליו נאמר שהיה 'לחם חם כיום הלקחו', כי היה רומז שהלחם שאנו אוכלים כל השבוע, הוא מכח האמונה שהתבררה ב'שבת' שכל המזון שלנו מגיע מהנוכחות לפני ה', והלחם הזה נותר 'חם' כל השבוע, להזכיר לנו שכל ה'חיל' שהוא גמטריא 'חם', אינו צריך להיות מתוך יצירת התלהבות גשמית והמרצה להשתדלות, אלא מתוך אמונה שהחמימות של האמונה המתבהרת בשבת, נותרת בתוכנו.

האזכרה של הלחמים היתה על ידי הקטרת 'לבונה זכה', והאריז"ל בענין הקטרת כתב ש'לבונה זכה' הוא בחינת אור המקיף המזוכך שהוא אור שאינו מוגבל בתוך הקליפות, כי כל ענין הקליפות הוא לעשות עסק ורעש מהחיצוניות של העולם, מהקליפות שבחוץ, והלבונה זכה רומזת לאמונה הטהורה שכל החיצוניות תלויה בפנימיות, באמונה, בדבקות, בזכרון ה'שבת', האמונה הזאת היא המטהרת אותנו מקלפותינו ומטומאתינו, משפיעה שפע רב בכל העולמות, מטהרת ומקדשת אותנו בקדושה העליונה - 'מי זאת עולה מן המדבר כתימרות עשן מקוטר מור ולבונה...'.

חינוך

בנתיבות החינוך - הדרכה להורים, מחנכים ומשפיעים / הרב יעקב יוסף ווייס, משפיע ומדריך, מח"ס 'בנתיבות החיים', מאנסי נ.י.

להתחזק בקדושת היהודי - תורת נפש היהודי ח"א

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל הַפְּהַנִּים בְּנֵי אֶהְרֹן וְאֶמְרָתְךָ אֲלֵהֶם לְנַפְשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמּוּיוֹ. רש"י אומר (יבמות פ"ה, ת"כ): "אמור ואמרת - להזהיר גדולים על הקטנים".

ה"מאור ושמש" (אמור) מפרש את הפסוק, שיזהירו עובדי ה', המכונים בשם "כהן", שהם יתנהגו כבני אהרן. "הוי מתלמידיו של אהרן", אשר קירבו יהודים להשי"ת, הרבו שלום. שעובדי ה' יתנהגו על טהרת הקודש, וישפיעו על פשוטי העם את אור קדושת הבורא ית'. באופן זה יהיה "לנפש לא יטמא בעמיו", שהנהגת החיים שלהם תשפיע עליהם קדושה וטהרה. חלילה לא לרחק - "שלא יטמא שום נפש מישראל המתקרבת אליו" - רק הקירוב והאור ישפיעו עד סוף כל הדורות. כך אומר ה"תפארת שלמה" (אמור), שהכהן לא יניח שום נפש מישראל להטמא ולפול בבוץ, חלילה, אלא שיקרב ויעלה יהודים להשי"ת.

התורה הקדושה מלמדת אותנו שצריכים להישמר מהכיעור והדומה לו, לא לטמא את נפשנו בטומאת העולם וזוהמתו, בין לעצמינו ובין שנשפיע סביבנו, על בני המשפחה, על תלמידים ועל ידידים טובים. לקיים את הציווי "לנפש לא יטמא בעמיו", בטומאה בין העמים.

יהודים יקרים, הבה ונתבונן! 'לא נתנה תורה למלאכי השרת'. אנו חיים בעולם כה מגושם, בגוף מגושם, עם כל זה דורשת התורה הקדושה מכל יהודי "לנפש לא יטמא". דם הוא הנפשו! שהוא הרצון כמ"ש רש"י (חולין ק"כ. ד"ה לרבות)...נפש משמע כל דבר המיישב

¹⁷ אי' בספר שפע טל (חלק טל - שער רביעי פרק שלישי) ...כי צורת אדם נחלקה לג' חלקים והם נפש רוח נשמה חלק הנפש הוא בכבד שהוא הכח החיוני כח הטבעי שבו כח הזון וכח המושך ההונה לכל האברים וכח המחזיק המאכל שיעור הראוי לו וכח המגדל וכח המוליד בדומה וכח המרגיש שהוא השמיעה והראות והטעם והריח והמישוש כל אלו כחות בנפש הטבעי חלק הרוח הוא בלב שהוא הרצון והוא המנהיג כל כחותיו לפי רצונו כמלך המנהיג את עמו לפי רצונו וכמלך המפרנס את שריו ומשרתיו ועבדיו לתת לכל אחד פרנסתו ומוזנו לחם חקו כראוי לכל אחד לפי מדרגתו כמו כן הרוח חיים שבלב מפרנס לכל הכחות זון ומכלכל לכל האברים לכל אחד ואחד כפי הראוי לו חלק הנשמה היא במוח והיא המחשבה השכלית המולכת בכלן ולהבינך זה הנה תדע כי קודם שירצה הרצון שבלב לעשות איזה דבר שירצה לעשותו עולה במחשבה שבמוח שמחשב מה לעשות ואחר שהסכים במחשבה שבמוח מה לעשות אז יתלבש המחשבה שבמוח ברצון שבלב וגומר מחשבתו ע"י רצון הלב שהוא הרוח ומפני זה הטעם נקרא זה הכח שבלב רוח כי רוח פירושו רצון כענין אל אשר שמה הרוח ללכת שמה ילכו והרוח שבלב מתלבש בכחותיו שמתפשטים מנפש שבכבד ועושה על ידם וגומר הפעולה שהיתה במחשבת המוח כפי רצונו שהסכים המוח במחשבתו נמצא שכלם מתאחדים באחדות גמור הנפש מקבל מרוח שהוא הלב שהוא הרצון והרצון אינו עושה אלא כפי הסכמת המחשבה שבמוח וכפי ההסכמה שבמוח הם פועלים.

להתחזק בקדושת היהודי - תורת נפש היהודי ח"א

דעתו של אדם ע"ש, צריכים לקדש הרצונות, בפרט לעת עתה בימי ספירה, כהכנה לקבלת התורה, לעסוק בתיקון המדות, כל אחד ואחד בחולשות האישיות שלו, ולקחת מדה אחת הצריכה חיזוק ביותר ולהקדיש זמן מדי יום ויום למוד בספר מוסר שעוסק בזו המדה, ולחזור שוב ושוב. למשל מי שהוא לקוי במדת הכעס ילמד בספר 'ארך אפים', אמנם חשוב שבשעת לימודו יראה רק את עצמו ולא יחשוב שהדברים נאמרו כלפי פלוני ופלונני... כפי שידועים הדברים המבהילים שנאמרו בשם הרה"ק החוזה מלובלין זצוק"ל: "... והנה כל האדם אשר יושרש נפשו מתאוה רעה או אהבה רעה זה ג"כ נקרא בחינת עקידה", עכל"ק.

על דרך זה יכולים להבין ביותר בפסוקי תורתנו הקדושה, אשר היא נצחית, 'המלמד אדם דעת' - דרך ישרה ללכת בה בכל ימי חייו. הבה נלמד יחד בפסוקי התורה הקדושה (בראשית פרק כב): **וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יְדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכָלָת לְשָׁחַט אֶת בְּנֹו, אֶת בֶּנֶךְ יַחִידוֹ** אשר אהבת', להעלותו לעולה בלי חשבונות וטעמים וסברות מה יהיה עתידו של כלל ישראל, אלא תיכף לקח את המאכלת לשחוט כאשר ציווה הבורא ברוך הוא. פתאום בא קול מלאך: **וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלְאָךְ ה' מִן הַשָּׁמַיִם. לְכָאוּרָה יֵשׁ לְהַבִּין, לְמָה לְשַׁחוֹט אִמֶּר הַשֵּׁי"ת,** ושלא לשחוט שלח מלאך? ולמה לא שלח מלאך להגיד לו לשחוט? ענה הרה"ק ר' צבי אלימלך מדינוב זצוק"ל: כי בעקידה אמר ה' יתברך לאברהם להעלותו עולה. ואחר כך

ואי' בספר השל"ה הקדוש (תולדות אדם - בית ישראל)... והנה מדריגת נפש רוח ונשמה משנכנס בגוף - מוח לב כבד, אשר סימנם 'מלך'. חלק הנפש היא בכבד, שהוא הכח החיוני כח הטבעי שבו כח הזון וכח המושך ההזנה לכל האברים, וכח המחזיק המאכל שיעור הראוי לו, וכח המגדל וכח המוליד בדומה, וכח המרגיש שהוא השמיעה והראות והטעם והריח והמישוש, כל אלו כחות בנפש הטבעי. חלק הרוח הוא בלב, שהוא הרצון והוא המנהיג כל כחותיו לפי רצונו, כמלך המנהיג את עמו לפי רצונו, וכמלך המפרנס את שריו ומשרתיו ועבדיו לתת לכל אחד פרנסתו ומזונו לחם חקו כראוי לכל אחד לפי מדריגתו, כמו כן הרוח חיים שבלב מפרנס לכל הכחות זון ומכלכל לכל האיברים לכל אחד ואחד כפי הראוי לו. חלק הנשמה היא במוח, והיא המחשבה השכלית המולכת בכלן. ולהבין זה, הנה תדע כי קודם שירצה הרצון שבלב לעשות איזה דבר שירצה לעשותו, עולה במחשבה שבמוח שמחשב מה לעשות, ואחר שהסכים במחשבה שבמוח מה לעשות אז יתלבש המחשבה שבמוח ברצון שבלב, וגומר מחשבתו על ידי רצון הלב שהוא הרוח. ומפני זה הטעם נקרא זה הכח שבלב רוח, כי רוח פירושו רצון, כענין אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו. והרוח שבלב מתלבש בכחותיו שמתפשטים מנפש שבכבד ועושה על ידם, וגומר הפעולה שהיתה במחשבת המוח כפי רצונו שהסכים המוח במחשבתו. נמצא שכולם מתאחדים באחדות גמור, הנפש מקבל מרוח שהוא בלב שהוא הרצון, והרצון אינו עושה אלא כפי הסכמת המחשבה שבמוח, וכפי ההסכמה שבמוח הם פועלים עכל"ק.

^{לח} בספר אור לשמים (פרשת חקת): כמו ששמעתי מכאדמו"ר מוהרי"י מלובלין זצוקלה"ה פירוש על פסוק (בראשית כב, יג) והנה איל אחר נאחו בסבך בקרניו, והנה איל אחר - ר"ל חוץ מעקידת יצחק יש עוד עקידה, נאחו בסבך - האדם אשר מסובך בתאוות רעות ומדות רעות ח"ו ומשרש נפשו מזה, ג"כ נקרא בחינת עקידה עכל"ק.

^{לט} אי' בספר רמתים צופים (סימן ו')... שמעתי מאדמו"ר הרה"ק מוה"ר שלמה לייב מק"ק לענטשנא ז"ל. שפעם אחת למדתי בלילה בזוה"ק כדרכי. וישב זקן אחד אצלי ולא רציתי להפסיק מלימודי לראות מי הוא זה שיושב אצלי. ואחר סיום הלימוד פניתי אצלו לראות ולא ראיתי כלום. כי פנה והלך לו. ובעת המחלוקת הידוע מהרב מראפשיץ ז"ל. הזדמנו בליזענסק על יום פטירת רבי ר' אלימלך ז"ל. עשה בעל בית אחד סעודה עבורם. וכאשר בא אדמו"ר הנ"ל הלך מהשולחן הוא ותלמידיו. הגאון המובהק הקדוש רבי ר' שלום מקאמינקא. הגאון החסיד מו' חיים מצאנו. הגאון הקדוש ר' אשר חתנו הרה"ק ר' הירש משרת. הגאון ר' מיכל דיבעצקיר ועוד מאנ"ש. והרב הקדוש מו' צבי אלימלך ז"ל מדינוב נשאר עמו. כי העיד שבימי עלומיו הסתופף בצל כ"ק הרה"ק וכו' מו"ה יהושע מדינוב. ראה שהעמיד את עצמו הרה"ק מו' יהושע הנ"ל מפניו כי אליהו ז"ל נכנס עמו. ולמחרתו עשה הבעל הבית הנ"ל סעודה עבור הרב מראפשיץ ואנשי שלומו והר' צבי אלימלך הנ"ל. ולא קרא אדמו"ר להשולחן. ובתוך הסעודה דיבר להר' צבי אלימלך הנ"ל הרב מראפשיץ דברים. ריבעטשיר רעוויל תגידו תורה. מחמת שהיה בלבו עליו שישב עם אדמו"ר ביחד. (ומתחילה היה רב בעיר קטנה ריביטש). ואמר הר' צבי אלימלך כי בעקידה אמר ה' יתברך לאברהם להעלהו עולה.

להתחזק בקדושת היהודי - תורת נפש היהודי ח"א

אמר מלאך ה' 'אל תשלח ירך אל הנער' וגו', מכך שלא אמר גם מקודם על ידי מלאך, מוכח שלשחוט אדם אסור אפילו אם שומע ממלאך.

וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הַנְּנִי - אֲנִי מוֹכֵן וּמוֹזְמֵן לְקִיִּים מִצוֹת שְׁחִיטַת בְּנֵי, וַיֹּאמֶר אֵל תְּשַׁלַּח יָרֶךְ אֶל הַנְּעָרִים וְאֵל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עֵתָה יִדְעֵתִי כִּי יֵרָא אֱלֹקִים אִתָּה - שֶׁהֵנֶךְ הִיָּה מוֹכֵן לְמִסוּר בֶּן יַחֲדָי לְמַעַן ה', וְלֹא חֲשַׁבְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יַחֲדָיךָ מִמֶּנִּי.

יבואר על פי מה שראיתי בספר ויואל משה (מאמר ישוב ארץ ישראל - אות קיג): ...ואחר ששמע אברהם אבינו ע"ה שזהו רצון הבורא ית"ש, גם הוא הי' דעתו כן כי לא הי' כוונתו אלא להשלים רצון הבורא ית"ש... [ומה הטעם שאמר לון] הקב"ה לשחוט את בנו ושוב אמר לו אחר כך 'אל תשלח ירך אל הנער', והיה זה כדי לגלות צדקתו של אברהם אבינו ע"ה שמוסר הכל ולא נחשב אצלו מאומה נגד ציווי הבורא ב"ה ושוב אחר שנתגלה זה אמר לו האמת, עכ"ל.

וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו - בתפלה, שיוכל להבין מה היה רצון ה' בציווי 'והעלהו לעולה', שיוכל להשלים כוונתו של הבורא ב"ה, וַיֵּרָא - הראה לו הקב"ה אז כוונה אחרת של מסירות נפש על דת תורתנו הקדושה, שרצונו יתברך אינו בפרישות האדם, בסיגופים, וכל שכן בשפיכת דמים של הזולת, אלא וְהִנֵּה אֵיל אַחֵר - ר"ל חוץ מעקידת יצחק יש עוד עקידה, נֶאֱחָז בְּסַבֵּךְ בְּקֶרְנָיו - האדם אשר מסובך בתאוות רעות ומדות רעות ח"ו ומשרש נפשו מזה, גם כן נקרא בחינת עקידה, על דרך זו יש לבאר: וַיִּלַּךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל אַחֵר הַזֹּאת שְׁכַלל יִשְׂרָאֵל יִמְצָא בְּזִמְנֵים קְשִׁים וּמְרִים מְסוּבָךְ בְּכָל מִינֵי תְאוֹת רְעוּת, וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנֵו - ועלה זאת במקום שנוכל להתחזק במשך כל הדורות במגן אברהם, שתחת אותיות בנ"ו הוא אמ"ה כאם המסוככת על בניה לבל יכם כל פגע וכל און חלילה, ומיד שזכה אברהם אבינו ע"ה להשיג כוונת הבורא ב"ה 'באיל אחר' וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא ה' יִרְאָה, ע"ש.

השי"ת הראה לו את הזמנים הקשים והמסובכים, אֲשֶׁר יֹאמֶר הַיּוֹם - בכל הדורות יאמרו זרע אברהם, בְּהֵר הַנְּמִצָּא בְּסַבֵּךְ בְּתַקּוּפוֹת קְשׁוֹת ה' יִרְאָה - הראה השי"ת לאברהם גם אותך ומצבך המר, וגם כך נתן את הכוחות החזקים להתגבר.

הפלא ופלא החיזוק שבדבר, שאברהם אבינו ע"ה ראה אותי ואת מצבי האישי, ונתן בי את הכח והעוז לעקוד את עצמי למען שמו יתברך ולהתגבר על מידותי הרעות.

ואחר כך אמר מלאך ה' אל תשלח ירך אל הנער וגו' ולמה לא אמר מקודם גם כן על ידי מלאך. ומוכח שלשחוט אדם אסור אפילו אם שומע ממלאך עכ"ל.

^מ כדאי' בספר עקידת יצחק הערות (שער לד הערה א')... וכאשר בא יצחק פשט צוארו להשחט לכבוד ד' וסבב קול ד' קורא מן השמים "אל תשלח ירך אל הנער" המורה לכל בני אדם, כי אין חפץ ד' בשפיכת דם האדם, אף כי יעשה לכבודו, ואף כי שנא שפיכת דם אחים בשאט נפש, ונתקן על ידו מה שעות קין בקומו על אחיו ויהרגהו עיין שם המשך איך סדר הבורא תיקון דור הפלגה וכו'.

להתחזק בקדושת היהודי - תורת נפש היהודי ח"א

הבה ונתבונן ! במה שגילה לנו הרה"ק החוזה מלובלין זצוק"ל. זכותה של העקדה קיימת במלואה כאילו באה לידי מעשה בפועל ממש. על ידי שאדם ירגיל את עצמו במידות טובות, ולשפר מידותיו וגם הכשר מצוה הריהו כמצוה, אפילו שאמר שה'איל אחר' של העקידה הוא בעת שהאדם נשקע בתאוות רעות ומדות רעות ח"ו, ומשרש נפשו מזה, שאע"פ שלא הגיע לשרש את מדתו הרעה שהוא הוא כמעשה העקידה ממש, אבל יש לדון זאת כדין הכשר מצוה, שכל מכשירי מצוה שאי אפשר לעשותן מאתמול הוו כמצוה עצמה^{מא}.

היוצא מזה, שהעת היא המוכשרת ביותר לתקן נפשותינו ורוחותינו ולשפר את מעשינו, וכל זה כלול במעשה עקידה שאנו זוכרים בימים נוראים - 'הנה איל אחר', כל ההתגברויות והכשרי מצוה שהתקדשנו בהם, ובפרט במשך הקיץ הבעל"ט, יעמוד לפני כסא הרחמים, וכל זה משום שהתורה מעידה שהקרבת האיל היתה 'תחת בנו'. ועדות זו מגיעה עד כדי כך שאפרו של האיל הוא אפרו של יצחק.

רואים אנו מזה, כי רושם הקדושה של מחשבת העקדה הנשאר לאחר שעצם המחשבה נתבטלה, הוא הוא שפעל. כי הקרבת האיל הנעשית בכחו של רושם זה, תהא נערכת באותו הערך של גוף מעשה העקדה. אפרו של איל הוא אפרו של יצחק.

הרי לנו כאן שמץ השגה לעוצם כחו של רושם הקדושה שפועל עד כדי תחייה, ומסוגל להפוך את המציאות ולהאיר באורו של גוף המעשה. מן הדין הוא אפוא, שכאן תהיה

^{מא}לחזק הענין עם הא דכתב **בנמוקי יוסף** (ב"מ פ"ב) אהא דאמרינן דאין עשה דאבידה דוחה ל"ת ועשה בטומאת כהן איכא דמקשי למה לי טעמא דאין עשה דוחה ל"ת ועשה דהא אף אי לא הוי אלא לאו גרידא ג"כ לא דחי ל"י עשה דאבידה דהא בעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עדיין העשה, ותירץ דהכשר מצוה נחשבת כמצוה עצמה והוי בעידנא ע"ש. עוד י"ל ע"פ דאיתא ביומא (פ"א) כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי וכתב **בשפת אמת** (שם) לכאורה עשירי מיותר דהא באמת מתענה בעשירי לכן נראה דאכילת תשיעי עצמו הוי כתענית תשיעי ועשירי לבד תענית עשירי שמתענה באמת עכ"ל.

וכזה כתב ג"כ **בפרי חדש** (סימן תצ"ד ע"ש) והנה ברש"י שם איתא התקן עצמך בתשעה כדי שתוכל להתענות בעשרה, הרי שאכילת תשיעי היא הכנה לתענית עשירי נמצא שההכנה גדולה ממצוה עצמה, ו**בשפת אמת** (פ' האזינו) כתב אהא שהקשה בטור על המדרש ולקחתם לכם ביום הראשון ראשון לחשבון עונות וקשה הלא עוסקין במצות סוכה ולולב ותי' שההכנה גדולה מהמצוה והאמרי **אמת** הוסיף מהא דכתיב ושאתם מים בששון והלא המצוה היא הניסוך והנביא דורש שהשאיבה תהי' בשמחה ויש לחזק הדבר ע"פ **התרומת הדשן** דבהדלקת נרות חנוכה של שבת א"א לומר דבמעשה הדלקה של ערב שבת מקיים עצם מצות הדלקת נרות חנוכה של שבת דעדיין לא בא צאת הכוכבים של תחילת שבת ועל כרחך דבשבת מקיים מצות הדלקת נר חנוכה במה שעשה מעשה שיהא מודלק בשבת דמה שהנרות מודלקין הוא ג"כ מעצם מצות הדלקת נר חנוכה ומעשה הדלקה שעושה בערב שבת הוא הכשר מצוה שיהא מודלק בשבת וכיון שהוא בגדר הכשר מצוה נחשב מעשה הדלקה שעושה בערב שבת לחלק מעצם מצות הדלקת נר חנוכה דהכשר מצוה כמצוה ומטעם זה נקט התרומת הדשן דאם כבתה אחר מעשה ההדלקה של ערב שבת אין זקוק לה דדין כבתה אין זקוק לה הוא משום דחכמים חייבוהו רק בהתחלת המצוה אם עושה ההתחלה באופן ששייך שתתקיים כל המצוה אח"כ וכיון דבערב שבת כבר הותחלה המצוה תו אין זקוק לה.

אי' בספר **ויחי יוסף** (בהר) ...צריך האדם שכל יום שחי עלי אדמות יעלו למנין ולכלל חשבון ואף שטרוד הרבה לעסוק בישובו של עולם להמציא טרף לביתו מ"מ צריך בכל יום לקבוע עתים לתורה ועי"ז נחשב כאילו כל היום עסק בתורה כי הכשר מצוה כמצוה וזהו הרמז במה שאמרו מצוה למימני יומי ואם לא עלתה בידו לקבוע עת לתורה בכל יום מחמת שטרוד הרבה בעסקיו ובמה יתרצה אדם אל בוראו לראות שהימים שלו יהיו חשובים בגדר ימים והעצה למימני שבוע שישתדל עכ"פ שיוכל למנות השבוע דביום השבת שהאדם פנוי ממלאכתו אז אין שום אתמלא וצריך למצוא לו אז עת לקבוע עתים לתורה ובוזה יתעלו כל ימי השבוע שיהי' חשובים בגדר ימים וזהו מצוה למימני שבוע.

להתחזק בקדושת היהודי - תורת נפש היהודי ח"א

התחלתו של כח השופר בעולמה של כנסת ישראל, ואילו של יצחק בנה אב לכל התורה, שבכל מקום שאנו זקוקים להחיות את הרושם ולהחזירו למקורו אשר ממנו יצא, ולהפוך את רושם הדבר לגוף הדבר, הרינו מקיימים את הענין הזה על ידו של השופר. וזה הוא שאמרו חכמים כי התקיעה בשופר של איל מעוררת את זכות העקדה. אין הכוונה בזה רק מפני שהשופר נעשה הוא מקרנו של האיל, אלא יש כאן כוונה שניה, שעצם תוכן הקדושה של הקרבת האיל משמשת שורש כחו של השופר, והבן.

זהו ציווי ה' 'לנפש לא יטמא בעמיו', ששאיפתו של בשר-ודם, של אדם גשמי, תהיה שיזכה להיות טהור בלתי לה' לבדו. מצווים ותובעים את האדם שלא יתגשם, שיתרומם ויזכה לקדושה ולרוחניות, להפריש את עצמו מכל דבר מגשם.

ולא רק כלפי האדם עצמו מצווים כך, אלא כפי שרש"י מוסיף: "להזהיר גדולים על הקטנים". כה חמורה היא מצות הטהרה, שהגדולים, בעלי האחריות, צריכים להפריש את הקטנים. תפקיד זה מוטל עליהם, על הגדולים, להפרישם מטומאה, מהכיעור והדומה לו; ולא רק טומאת מת, אלא כל דבר שהוא משוקץ ומתועב נכנס בציווי להפריש ממנו את הקטנים.

והעצה איך נוכל להקדש ולשפר מתחיל בהכנעה וויתור, זו נושא רוחב מאוד ואין כאן מקומו עוד חזון למעור בעת שנשוח בתורת הנפש היהודי בשבועות הקרובים אי"ה אנו יכולים להבין נפשינו וכן איך יכולים להבריא אותו.

אבל בקיצור מילין הביא לכם לשון שפת אמת (פ' קדושים) איש אמו ואביו תיראו כו'. בזה"ק שהש"י הוא אביהם של ישראל. וברש"י איזהו מורא לא ישב במקומו כו', לפי זה יש לברר, דכתי' מלא כ"ה כבוד ואם כן איך יכולים לקיים 'תיראו' כלפי מעלה, הלא הוא כל מקום, אלא בזה הוא מחדש יסוד גדול, שאע"פ האדם נצטוו לעשות מעשה השתדלות, וברכתך בכל אשר תעשה, אבל כפתור השליטה [CONTROL BUTTON] הוא ביד השי"ת בלבד ולא בידינו. לכן צריך האדם להרגיל לעצמו תדיר להכניע את עצמו תחת הנהגת השי"ת, ועל זה מזהיר: ובוודאי צריכין לידע בכל פעולה ותנועה גדולה וקטנה כי הוא מחיות הש"י, ועל ידי שיכניע את עצמו להנהגת ה' בויתור, אז יקיים גם ולא לישב במקומו, עכ"ל.

להתחזק בקדושת היהודי - באמונה ובטחון

אנו מדברים תדיר מדי שבוע מענין ההתחזקות באמונה ובטחון, אשר זוהי כידוע הראשית של יהודי, לחזק ולהתחזק ביסודות היהדות בס"ד. המדרש אומר: "אמור אל הכהנים בני אהרן, רבי תנחום ברבי חנילאי פתח (תהלים יב) אמרות ה' אמרות טהורות", במאמר ה' טמון כח שאדם יוכל להטהר - ככתוב במסכת אבות (פ"ה) "בעשרה מאמרות נברא העולם", שהשי"ת השפיע בעולם אור טהרה דרך המאמרות, אמרות טהורות. הרי לנו, שכל חיות וקיום העולם הם מכח הטהרה, אשר זהו המקור והחיות, אלא שהאדם צריך להתדבק ברוחניות וטהרה מתוך העולם הגשמי.

להתחזק בקדושת היהודי - תורת נפש היהודי ח"א

מאז ומעולם נקבעו שתי דרכים בעולם - קדושה מול טומאה, אסור מול מותר, חייב מול זכאי, וכדו', זה לעומת זה - מצד ימין - לשבת באהלה של תורה, שהחיים יהיו באופן של "נשאת ונתת באמונה", ומצד שמאל - הרחובות, ההפקרות ופריקת העול. תכף אלפיים שנה שאנו מודים להשי"ת, ששמת חלקי מיושבי בבית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. בימינו, למרבה הצער, ישנם גם יושבי קרנות בלבוש חרדי, הי"ו. וכן יש יעקב אבינו, "תתן אמת ליעקב", יהודי מרוצה שנעים במחיצתו, שחי חיים של שמחה, עם ישוב הדעת. לזקננו יעקב אבינו לא היו חיים ערבים - "הַיְיִתִּי בַיּוֹם אֲכַלְנִי חֶרֶב וְקָרַח בְּלִילָה וַתִּדְדַּר שְׁנַתִּי מֵעֵינַי", עד-כדי כך שהוא נופל מהכוחות, "ביקש יעקב לישב בשלוה". אבל עם כל עגמות-הנפש והטירדות, אף פעם לא התייאש, אלא העמיד י"ב שבטי י-ה. לעומתו אחיו עשיו, כאשר קצת הלך לו בקושי, כשהיה לו יום קשה, "וַיָּבֵא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף", מותש, ברגליים כושלות, יום קשה, דקה קשה, הרי ש... "וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל יַעֲקֹב הֲלֵעִיטְנִי נָא מִן הָאָדָם הָאָדָם הַזֶּה פִּי עָיֵף אָנֹכִי", אני כל כך צמא, תרחם עליי, שפוך לי פנימה כמו לבהמה. הוא השליך את כל האנושיות שלו, בטענה, אוי, "עייף אנוכי". הוא טוען "וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הַנֶּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוֹת וְלָמָּה זֶה לִּי בְכֶרֶה" - לא הולך לי טוב, איני מצליח; נו, אין עצה אחרת, רק "הולך למות", לאבד עצמי לדעת רח"ל. "...וַיֹּאכַל וַיִּשֶׁת וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֶרֶה". זהו עשיו איש שדה, הולך בטל שמסתובב ריקן ברחובות, כל חייו הם בלי שום תוכן, "ויאכל וישת ויקם וילך", כמו בהמה. מהי הראייה? כאשר מגיע נסיון, דקה חלשה, אז רואים למפרע איך היא כל הנהגת החיים שלו. הפרופסור, הגוי המלומד, כשרגליו כושלות, הוא מאומץ ומיוגע, הוא בביתו שלו, שם ב'בוידעם' יש לו את כל המלוכה והתוקף, "ויבז עשיו את הבכורה".

הראשית של יהודי, בני יעקב ויוסף סלה, היא להתמלא עם תורה ואמונה - "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין". צריכים לחזק את האמונה והבטחון. ה"חובות הלכות" (הקדמה, שערי בטחון) אומר, שכאשר יש לאדם בטחון, שהוא יודע שהכל תלוי בהשי"ת וסומך רק עליו, אז יש השגחה וסייעתא דשמיא ושמירה עליונה, לא אירא רע כי אתה עמדי; אבל כאשר אדם סומך על אחרים, או על מעשיו שלו, חכמתו וכוחו, יטול ממנו השי"ת את השגחתו חלילה, כדי להראותו שחכמתו וכוחו, או מי שסמך עליו, הרי הם כלום בלא עזר אלקי. ה"ערבי נחל" (פרשת מקץ) אומר יותר בחריפות, שאם אדם סומך על אדם אחר, עסקן, גביר, שהוא יכול לעזור, ורק שם מונחת הצלחתו, ולפיכך הוא עובד את אותו אדם, מחניף לו, כדי שיקבל את צרכיו הימנו, אזי אפילו אם נגזרו עליו טובות, ברכה והצלחה וכדו', זה חלילה לא יגיע אליו. ה"אור המאיר" (פ' בהעלותך) אומר: אנו אומרים בברכת המזון "ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו" - קיימים שני דברים; ראשית - "ברוך הגבר אשר יבטח בה'", מבורך האדם שהוא סמוך ובטוח שהשי"ת עושה הכל, ולא זו בלבד, אלא - "והיה ה' מבטחו", אפילו אמצעי ההשתדלות שעושה כדי להשיג את מטרתו, גם הם מאת השי"ת. ככתוב ב"ספר חסידים" (סי' תשנ"א), שאם אדם אכל דבר מה והיה לו קלקול קיבה, בל יאשים את האוכל, שזה קרה בגלל מה שאכל, אלא כי כך

להתחזק בקדושת היהודי - תורת נפש היהודי ח"א

רצו מהשמיים, מלמעלה שלחו לו את מאכל זה שיאכלנו. אף פעם לא להאשים או לשבח את האמצעי, רק לדעת שהכל בא מאת השי"ת.

אנו מפרשים בס"ד: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אָמַר אֶל הַפְּהַנִּים", יהודי הוא איש חשוב, חלק מהעם הנבחר, ממלכת כהנים וגוי קדוש, "בְּנֵי אֱהֲרֹן" - בן מלך, מבחר הבריאה. לכן צריכים להזהירם, "וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לִנְפֹשׁ לֹא יִטְמָא" - בל יטמאו את נפשותיהם, את קדושת ישראל שלהם, "בְּעַמּוּיוֹ" - על ידי שיבטחו באדם אחר. זהו שרש"י מוסיף: "להזהיר גדולים על הקטנים", צריכים להזהר, לקוות אל השי"ת ולבטוח בו, הן בענינים גדולים, בחיים היום-יומיים, הפרנסה וכדו', והן בעניינים הקטנים כמו מאכל, ככתוב ב"ספר חסידים". שידעו שהכל בא מאת השי"ת, לבקש רק ממנו ולקוות רק אליו.

קדושת ישראל מעל כל לשון

אנו אוחזים קרוב ליום הגדול, יום מתן תורה, אשר כלל ישראל אז נבחרו להיותם עם ה', כפי שאנו אומרים בכל יום טוב "אֲתָה בְּחַרְתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים", בעת מתן תורה בחר בנו השי"ת מכל שבעים האומות. בחירה זו שבחר בנו בורא כל העולמים להיות לו לעם סגולה, אינה נותנת לנו את זכות-הקדימה בעולם - "ראשית - בשביל ישראל שנקרא ראשית" - אלא זה מחייב אותנו להשתעבד לאורייתא, להזריח אור בעולם המגושם באמצעות מעשינו הטובים דבר יום ביומו, עם האור האמיתי של התורה והמצוות, במחשבה, דיבור ומעשה, אשר 'זה כל האדם'. ומפני מה בחר בנו השי"ת? רק בגלל "אֲהַבְתָּ אוֹתָנוּ", ועל אהבה אין הסבר, זהו למעלה מטעם ודעת.

מובא בספרי חסידות, שאהבת ה' לעמו ישראל היא בחינת 'רצון', ו'אין טעם ברצון', אין מקום לשאול "מדוע" רצה בנו השי"ת, כי 'רצון' הוא למעלה מטעם. "וְרָצִיתָ בָּנוּ" - השי"ת רוצה אותנו, ולפיכך "וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל הַלְּשׁוֹנוֹת" מפרש הרה"ק ר' בונם מפשיסחא זצוקללה"ה ("רמתים צופים" בתדבא"ר פרק י"א, אות כ"ז, ובפרק ו', אות ה'): כל מעלה שישנה בעולם אפשר לפרשה ולהמשילה בכח הדיבור שלנו, עם כח הרגש או כח הציור. אפשר לגשם ולהרחיב זאת, כדי שאנשים יוכלו לתפוס את הענין בשכלם. אבל ישראל שהם כביכול אחד עם הקב"ה, הינם גבוהים מכל הלשונות, עד כדי כך ששום אומה ולשון אינה יכולה להשיג בקדושתם ומעלותיהם, "וְקִדְשָׁתָנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ" - מפני שאנו כה חשובים קידשנו הקב"ה עם תורתו ומצוותיו, "וְקִרְבָּתָנוּ מִלְּפָנָיו" במעמד הר סיני, למטרה אחת: "לְעִבּוֹדְתְּךָ", לעבדך בלבב שלם.

גוט שבת

*

המדור מוקדש לע"נ אדמו"ר הרה"ק ר' חיים זאנוויל בן ר' משה מריבניץ זצוקללה"ה זיע"א ולע"נ חמותי האשה חשובה והצנועה מרת רבקה בת ר' יעקב ע"ה נפטרה כ"ה אב תשע"ג

לתגובות, ולייעוץ והדרכה בענייני חינוך ושלוש בית: Achdus123@gmail.com

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

מחמאה חמה

בעיצומה של 'תקופת המבחנים' נכנסה מחנכת לכיתתה ב'סמינר' וחילקה 'דפי מבחן', ומבקשת מתלמידותיה לא להפוך עד שכולן קיבלו. כשהפכו ראו דף חלק ובמרכזו נקודה שחורה. המחנכת הורתה לתלמידות לכתוב מאמר על מה שהן רואות בדף. הבנות ניגשו למשימה ברצינות. לאחר כרבע שעה אספה המורה את המבחנים ועיינה בהם.

פתחה המחנכת ואמרה "אני רואה שרובכן ככולכן כתבתן על הנקודה השחורה במרכז הדף. כתבתן בצורה מסוגנת, פיוטית ומליצית. אך התמקדתן בנקודה השחורה, ולא בלבן הצח ששולט ב-99% מהדף. אכן יש נקודה, אך מדוע לעשותה לעיקר, למה לראות 'שחור'?" זוהי מטרת המשימה, להכיר בחולשתנו זו. רובנו מתלוננים על קוצי הַנְּרָד, ורק מיעוט מתפעל מַנְרָד שפורח בין הקוצים!" המחנכת ממשיכה "ויש מנצחת! בת אחת הוסיפה 'עלי כותרת' קטנות סביב לנקודה השחורה, ועשתה מהנקודה לפרח! זו אישיות! לראות טוב, להיות חיובי, להסתדר בכל מצב!

בשלהי פרשתנו יוצא המגדף משיעור בו משה רבינו לימד מצוות 'לחם הפנים'. הוא שמע שהלחם נאפה בערב-שבת ונמצא על שלחן הטהור משבת לשבת. לגלג ואמר "דרך המלך לאכול פת חמה בכל יום! שמא פת צוננת של תשעה ימים?". ושואלים, הרי היה נס בלחם הפנים שהוא נותר חם והביל לאורך השבוע! כך נדרש בפסוק (ש"א כ"א ז') לְשׁוֹם לָחֶם חֹם בַּיּוֹם הַלֶּקְחוּ! היו מוציאים את השלחן לפתח ההיכל ומראים לעולי הרגלים את הנס! על מה האיש לועג?

דיבר בקודשו רבינו ה'אמרי אמת' כי חום הלחם ולהטו נראה היה רק לאדם שמביט בו בחום והתלהבות! המגדף היה צונן ברוחו ואדיש בנפשו, ולכן הוא ראה פת צוננת! לא זכה לראות חום! על כן קרוי 'לחם הפנים' - על משקל 'פְּמִים הַפְּנִים לְפָנִים' (משלי כ"ז י"ט), כפי שמסתכלים כך רואים. המסתכל במבט חיובי רואה ומגלה עולם יפה וחיובי!

הצלחתנו בשדה החינוך תלויה במידה רבה באופן הסתכלותנו על עבודתנו הק' בכלל, ועל כל תלמיד ותלמיד בפרט. על מחנך לחוש אושר כי זכה להיות ממצידיקי הרבים, שותף להקב"ה ב'נעשה אדם'. בכך יתעלה מעל הקשיים, ויראה בהם 'אבני דרך' לעבר הצלחתו. וכן, יראה בכל תלמיד בעל פוטנציאל להיות גדול בישראל, אב וסב למשפחה ענפה. רבה של ירושלים הג"ר יוסף חיים זוננפלד דרש דברי חז"ל (שבת קיט) □ אַל תִּגְעוּ בְּמִשְׁיָחֵי □ - אֱלוֹ תִינּוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן! חובת המלמד לְדַמּוֹת בנפשו ש'מלך המשיח' בכבודו ובעצמו יושב כעת בכיתתו, ועתידו נתון ביד המלמד!

יש תלמידים שנכשלים בת"ת בגלל גישה שלילית שחשו מאת המלמד, ה' ירחם. תלמידים זקוקים למאור פניו של רבם כדי לעלות ולהצליח. לא בכדי קראוהו תלמידי רבי אליעזר

גלגל חמה וטיפה של גשמים' (סנהדרין ק) כי הרב ביחסו מביא לצמיחת תלמידיו ופריחתם. הגמ' קבעה כי תלמיד מתקשה מתוך שרבו אינו מסביר לו פנים! (תענית ח')

בשלהי פרשתנו נא' וְאִישׁ פִּי יִתֵּן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יַעֲשֶׂה לוֹ, ודרשו כי אדם שפוגם באחרים ומוצא את מומיהם - מעיד על אישיותו הפגומה ל"ע, כפי שדרש רבינו השל"ה הק' 'וְטָמְא טָמְא יִקְרָא' שאיש טמא קורא לכל האחרים 'טמאים', ו'כל הפוסל במומו פוסל'. "אדרבה, תן בלבנו שנראה כל אחד מעלות חברינו, ולא חסרונם!".

מסופר כי במשך תקופה היה הג"ר יחזקאל אברמסקי מוסר 'עלי ההגהה' של ספריו 'חזון יחזקאל' לת"ח חשוב למצוא טעויות דפוס. הלה חש שמחה שהגאון בחר בו למשימה רגישה זו. לאחר תקופה לחש לו הגאון "האמת אומר לך. ראיתי בכך חוש ביקורתיות עורף. רגיל אתה להעיר לאחרים, לגלות חסרונותיהם ולבקר מומיהם. באתי לעזרתך! נתתי לך תפקיד שיסייע לך לנתב מידה זו לכיוון החיובי, לעשות שימוש יעיל ב'חוש הביקורת' המפותח...

אל לנו להתמקד ב'נקודה השחורה' שקיימת בכל אדם, שהרי היא בטלה ברוב עצום של מעלות ואיכויות. ידוע המעשה המובא בחובה"ל על תלמידי החסיד שראו נבילה סרוחה, ואילו החסיד הגיב "כמה לבנות שיניה". היה הגה"צ ר"ש פינקוס מסביר שאין הכוונה שלובן השיניים גימד את סרחון הנבילה בפני החסיד, אלא, חסיד רואה שיניה הלבנות - ובכלל לא מבחין בשלילי! הבט בחום וראה החיובי שבכל תלמיד, ובטא זאת בְּמַחְמָאָה חמה!

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

שאלות לפרשת אמור

- א. איזו תיבה בפרשה היא לשון "כר" (עי' לעיל ב, יד), ובמקומות אחרים משמשת כשם מקום, וכלשון "שבח" (ישעיה לז, כד)?
- ב. איזה שורש בפרשה משמש כסוג של עץ, וכן כזמן מסויים ביום, ובמקומות אחרים הוא לשון "אחריות" (בראשית מד), "בלבול" (שמות ח, שמות יב), "מישור" (רש"י דברים א, ז), "טעם טוב" (מלאכי ג, ד), סוג של חוט (ויקרא יג), שם אומה (ישעיה יג, יט) ושם בעל חי (בראשית ח)?
- ג. היכן מצאנו לשון "נקי" (עי' מנחות פו:)? ולשון "קצה וסוף" (רש"י לעיל יט, כז)?
- ד. כלפי מי דרשו חז"ל שאין לה חיוב חומש באכילת תרומה (תרומות פ"ז משנה ב' בברטנורא)?
- ה. איזו מעבודות הזבח נעשית בפרשתינו באדם? ואיזו מן העבודות הנעשות במיני הצומח נעשית בפרשתינו בבעל חי?

חדוותא דאפטרותא אמור (יחזקאל מד)

- ו. מנין שכהן הדיוט מסתפר אחת לשלשים יום (תענית יז)? ומנין שכהן העובד בפריעת הראש חייב מיתה (תענית יז)?
- ז. איזה כתוב בהפטרה דרש איזגדר מלך פרס (זבחים יט. ברש"י)?
- תגובות ופתרונות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת. 7628366@okmail.co.il

*

תשובות לפרשת קדושים

- א. על איזה לאו בפרשה עבר הנחש הקדמוני (עי' רמב"ן בראשית ג, יג)?
(יט, יד) וְלִפְנֵי עֵוֶר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל וכו'.
- וכתב הרמב"ן על חטא הנחש הקדמוני "והנה מכאן נוכל ללמוד עונש למחטיאי אדם בדבר כאשר למדונו רבותינו (פסחים כב:): בפסוק ולפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט, יד)".
- ב. איזה לשון בפרשה משמש פעם אחת כלשון "כבוד" ופעם אחת כלשון "קבלה" (עי' אונקלוס ורמב"ן), ובמקומות אחרים משמש לשון "מנין" ולשון "טעינה"?

לשון "כבוד", שנא' (יט, טו) לא תשא פני דל ולא תהדר פני גדול בצדק תשפט עמיתך: ופירש"י לא תשא פני דל. שלא תאמר עני הוא זה והעשיר חייב לפרנסו אזכנו בדין ונמצא מתפרנס בנקיות (ת"כ פרק ד, ב.):

לשון "קבלה", שנא' (יט, יז) לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא: ותרגם אונקלוס אונקלוס ולא תקבל על די לה חובא:

ולכאורה נראה שאונקלוס מפרש את הלשון "תשא" כפי תרגום הלשון (שמות כג, א) לא תשא שמע שוא, שהוא "לא תקבל שמע דשקר", והיינו שלא יקבל לשה"ר, וה"ה בפסוק זה, כביאור ה"אור החיים" ואומרו ולא תשא עליו חטא, פירוש לא תחליט בדעתך שמה שנסבב מאחריך ברשע עשאן ועודנו עומד בחטאו עמוס על שכמו אלא תהיה דן אותו לכף זכות".

אמנם ברמב"ן כתב "ואמר הוכח תוכיח את עמיתך מצוה אחרת ללמדו תוכחת מוסר" ולא תשא עליו חטא" שיהיה עליך אשם כאשר יחטא ולא הוכחת אותו ולזה יטה לשון אונקלוס שאמר ולא תקבל על דיליה חובא שלא תקבל אתה עונש בחטא שלו".

לשון "מנין", שנא' (שמות ל, יב) "כי תשא את ראש בני ישראל"

לשון "טעינה" שנא' (במדבר יא, יז) ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבידך: וכן (דברים יב, כו) רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה':

ג. היכן מצאנו לשון "קצה" (רש"י שבועות ב: ד"ה על הראש)?

(יט, ט) ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצר ולקט קצירך לא תלקט:

ועוד נא' (יט, כז) לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך: ופירש"י פאת זקנך. סוף הזקן וגבוליו, והן חמש, שתיים בכל לחי, ולחי למעלה אצל הראש שהוא רחב ויש בו שתי פאות, ואחת למטה בסנטרו מקום חבור שני הלחיים יחד (שם כ.):

ועוד פירש"י (שבועות ב: ד"ה על הראש) ופאה לשון סוף וקצה הוא כמו (שמות כז) לפאת ים (שם) לפאת נגב מקום חיבור הגלגולת עם הלחי והן מקום הצדעין:

ולשון "פרוטרוט" (רש"י עמוס ו, ה)?

(יט, י) וקרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט וכו'

ונא' (עמוס ו, ה) הפרטים על פי הנבל פדויד חשבו להם פלי שיר: ופירש"י הפורטים על פי הנבל. מנחם חברו עם ופרט כרמך (ויקרא יט) ורואה אני את דבריו שהמשורר על פי כלי זמר מחתך את הדבור בפרוטרוט הכל לפי נעימות קול הכלי להגביה ולהנמיך:

ד. היכן נרמזו כל עשרת הדברות (ויקרא רבה כד, ה)?

"תני רבי חייא פרשה זו נאמרה בהקהל, מפני שרבי גופי תורה תלויין בה, רבי לוי אמר מפני שעשרת הדברות כלולין בתוכה, (שמות כ, ב): אנכי ה' אלהיך, וכתוב הכא (ויקרא יט, ב): אני ה' אלהיכם. (שמות כ, ג): לא יהיה לך, וכתוב הכא (ויקרא יט, ד): ואלהי מסכה לא תעשו לכם. (שמות כ, ז): לא תשא, וכתוב הכא (ויקרא יט, יב): ולא תשבועו בשמי. (שמות

כ, ח): זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת, וּכְתִיב הֶכָּא (ויקרא יט, ג): אֶת שַׁבְּתֵי תִשְׁמְרוּ. (שמות כ, יב):
כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ, וּכְתִיב הֶכָּא (ויקרא יט, ג): אִישׁ אָמוּ וְאָבִיו תִּירָאוּ. (שמות כ, יג):
לֹא תִרְצַח, וּכְתִיב הֶכָּא (ויקרא יט, טז): לֹא תַעֲמִד עַל דַּם רֵעֶךָ. (שמות כ, יג): לֹא תִנְאַף,
וּכְתִיב הֶכָּא (ויקרא כ, י): מוֹת יוֹמַת הַנְּאֻף וְהַנְּאֻפָּת. (שמות כ, יג): לֹא תִגְנוֹב, וּכְתִיב הֶכָּא
(ויקרא יט, יא): לֹא תִגְנוֹבוּ. (שמות כ, יג): לֹא תַעֲנֶה, וּכְתִיב הֶכָּא (ויקרא יט, טז): לֹא תִלְךָ
רְכִיל. (שמות כ, יג): לֹא תַחְמֵד, וּכְתִיב הֶכָּא (ויקרא יט, יח): וְאֶהְבֵּת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ.

ה. מנין ש"בן חמש למקרא" (אבות פ"המי משנה כא בברטנורא)?

ששנו חז"ל "הוא היה אומר, בן חמש שנים למקרא, בן עשר למשנה, ופי' הרע"ב בן חמש
שנים למקרא. מערלה ילפינו, דכתיב (ויקרא יט) שלש שנים יהיה לכם ערלים וגו' ובשנה
הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים, שאביו מלמדו צורת האותיות והכר הנקדות. ובשנה
החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו, מכאן ואילך ספי ליה בתורא".
ומקורו בתנחומא (קדושים אות יד).

חדוותא דאפטרטא מחר חודש (שמואל-א כ)

ו. היכן מצאנו לשון "יום חול"?

שמואל-א כ, יט) ובאת אל המקום אשר נסתרת שם ביום המעשה וכו'. ופירש"י ובאת אל
המקום הסתר הזה אשר אתה נסתר בו היום, שהוא יום מעשה מלאכה. וכן תרגם יונתן:
ביומא דחולא וכו'.

ומנין יש סמך למנהג הנשים שלא לעשות מלאכה בר"ח (רש"י מגילה כב: ד"ה ראשי
חדשים)?

ופירש"י (ד"ה ראשי חדשים) אין בו ביטול מלאכה כל כך שאין הנשים עושות מלאכה
בהן והכי נמי אמרינן במס' ראש השנה (ד' כג.) גבי משואות משום ביטול מלאכה לעם שני
ימים ושמעתי מפי מורי הזקן ז"ל שניתנה להם מצוה זו בשביל שלא פירקו נזמיהן ומקרא
מסייעו דכתיב אשר נסתרת שם ביום המעשה (שמואל א כ) ותרגם יונתן ביומא דחולא
והתם נמי גבי ר"ח קאי דקאמר ליה מחר חודש וקרי ליה לערב ר"ח יום המעשה אלמא ראש
חדש לאו יום המעשה הוא וכו'".

ז. היכן מצאנו דוגמא למאמר חז"ל (זבחים קב.) "רבי יהושע בן קרחה אומר כל חרון אף שבתורה נאמר בו רושם" (רש"י שם ד"ה נאמר בו רושם)?
"נאמר בו רושם. סימן מה של חרון היה שם פעמים הכאה פעמים נזיפה פעמים קללה וגידוף כגון (שמואל-א כ, ל) ויחר אף שאול כתיב בתריה בן נעות המרדות וכו'".
והיינו שכאשר נאמר "ויחר אף שאול ביהונתן" היה לחרון אפו רושם, והוא הנזיפה שאמר אח"כ "בן נעות המרדות".

מלה צפונה / הרב יוסף שפר

חידה לפרשת אמור

אל רעי וידידי חכמים וסופרים
אשר כל אות בתורה מייקרים
במגדל הפורח הלכות מבררים
ובמשפחתם אוספים ומחברים.

*

יוצא החוצה ראשון ההורים
וכאי- יכולתו כן זרעו מזכירים
ובהודעת חיבה יפקדו במדברים
כהוצאת צבאות המאירים.

*

באלו הימים בזקיפה אומרים
כשאוף צל מקרבן עימורים
ובשנים כן למקרא דרורים
ובשפע דמים עכבת טיהורים.

*

לרעב של חלום ריבוי ציבורים
לגניזה יובואו דמעות על כשרים
וטיפות של צדיק עין מעוורים
ובמגדלי ציון למען ידעו דורים.

*

פתרון חידת 'מלה צפונה'

הפתרון: ספירה

אל רעי וידידי חכמים וסופרים - למה נקראו חכמים סופרים
אשר כל אות בתורה מייקרים - שהיו סופרים כל אותיות שבתורה
במגדל הפורח הלכות מבררים - איה סופר את המגדלים... (עי' חגיגה טו)
ובמשפחתם אוספים ומחברים. - משפחות סופרים (עי' שקלים יג)

*

יוצא החוצה ראשון ההורים - ויוצא אותו החוצה ויאמר ... וספור הכוכבים...
וכאי- יכולתו כן זרעו מזכירים - אם תוכל לספור אותם. ויאמר כה יהיה זרעך
ובהודעת חיבה יפקדו במדברים - בכדי להודיע חיבתם שנמשלו לכוכבים (רש"י שמות)
כהוצאת צבאות המאירים. - המוציא במספר צבאם

*

באלו הימים בזקיפה אומרים- וספרתם לכם, ספירת העומר בעמידה
כשאוף צל מקרבן עימורים- (כעבד ישאף צל- ספר החינוך)
ובשנים כן למקרא דרורים- יובל, וספרת לך שבע שבתות שנים
ובשפע דמים עכבת טיהורים.- וספרה לה שבעת ימים

*

לרעב של חלום ריבוי ציבורים-ויצבור יוסף בר ככל הים עד כי חדל לספור
לגניזה יובואו דמעות על כשרים- כל המוריד דמעות על אדם כשר הקב"ה סופרן ומניחן
בבית גנזיו

וטיפות של צדיק עין מעוורים-ומספר את רוב ישראל (עי' נידה לא)
ובמגדלי ציון למען ידעו דורים. ספרו מגדליה למען תספרו לדור אחרון

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

דף כז.

בגמ' 'בעלת הגט ובעלת מאמר איזו מהן קודמת, בעלת הגט עדיפא משום דאתחיל בה בחליצה או דלמא בעלת מאמר עדיפא משום דקרובה לביאה, אמר רב אשי ת"ש ומודה ר"ג שיש גט אחר מאמר ומאמר אחר גט, אי גט עדיף לא ליהני מאמר אבתריה ואי מאמר עדיף לא ליהני גט אבתריה אלא לאו ש"מ כי הדדי נינהו ש"מ, לכאו' אינו מובן כ"כ שהרי מבואר בגמ' לקמן [דף נא ע"א] שהטעם דיש גט אחר מאמר ומאמר אחר גט הוא משום שכל אחד פועל פעולה אחרת, וכלשון הגמ' שם 'אמור רבנן הא יבמה בחד צד מהני בה גט ובחד צד מהני בה מאמר, גט אחר גט לא דחי דהא דחה ליה קמא ומאמר אחר מאמר לא קני דהא קני ליה קמא, גט אחר מאמר ומאמר אחר הגט האי מילתא קא דחי והאי מילתא קא קני, וא"כ מה בכך שגט או מאמר עדיפי, הרי סוף סוף הם פועלים פעולה אחרת מהפעולה הקודמת וא"כ למה שלא יועילו, וצע"ג.

*

דף כח.

רש"י ד"ה 'ואי אב"ה - קא מסהיד היינו אבא שאול והא ליכא למימר דטעמא דנפשיה קאמר דלאו בר פלוגתייהו דבית שמאי ובית הלל הוא, לכאו' הדבר חידוש שאף בתנאים יש דרגא שאינו בר פלוגתא דתנאי קדמאי, וצ"ב קצת, ובפרט יל"ע שלכאו' מאי שנא מהמבואר במשנה במסכת עדויות (פרק א משנה ה) 'ולמה מזכירין דברי היחיד בין המרובין הואיל ואין הלכה אלא כדברי המרובין שאם יראה בית דין את דברי היחיד ויסמוך עליו שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין, ומבואר שאף ב"ד קטן מהבי"ד הקדום, אם כבר אז נחלקו בזה, יכול הבי"ד הקטן לסמוך על דברי היחיד, וק"ו כשאינו יחיד אלא היה אז מחלוקת ממש כבי"ש ובי"ה, ולמה אי אפשר לומר שר"ש בא להכריע בזה, וצ"ע.

*

דף כט.

רש"י ד"ה ולא מיטמאת 'ולי נראה ולא מיטמאה כגון ברגל שישראלים מוזהרים על הטומאה מונבלתם לא תגעו במס' ר"ה (דף טז:), לכאו' מבואר בזה שחיוב הטהרה ברגל אינו משום העלייה לרגל, שהרי נשים אינם מצוות לעלות לרגל כמבואר בריש חגיגה, ואעפ"כ מבואר ברש"י שמצוות לטהר עצמם ברגל, [שוב ראיתי בשערי תשובה סי' תקכט שציין ליד אליהו סי' סח, ושם כתב ש"ל דאף לדברי רש"י היינו כיון שעכ"פ מצוות לאכול שלמי שמחה, ולזה צריך להיות טהור, יעו"ש, וצ"ע].

דף ל.

רש"י ד"ה ודבתרא לאו קידושין 'שאשת איש קידש ואינה צריכה הימנו גט ולגבי קידושי אחותה נמי דאמרן דאזיל הוא ומקדש לאחותה אתו למימר לאחר מיתתו כי אסרינן לצרה לייבומי אמרי דקמייתא קידושין [דבתרייתא] לאו קידושין שאין קידושין תופסין באחות אשה וישאנה אחיו מאמו כנכרית בעלמא ופגע בערוה', צ"ע למה באחותו נקט רש"י חשש אחר היינו שישאנה אחיו מאמו ולא סתם שא"א תנשא לשוק כמו לגבי עצמה ומה החילוק ביניהם וצ"ע.

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף ס. בוגרת ומוכת עץ לא ישא ואם נשא נשוי. והגמ' מוכיח דה"ה באנוסת עצמו ומפותת עצמו א"צ להוציא גט, והנה הא שאסור לכתחלה מבואר בתוס' כתובות דף ל. שזהו דאורייתא וכן מוכח דהא בבוגרת ומוכת עץ בודאי הוי דאורייתא אלא שצ"ב דא"כ למה אם נשא נשוי, והנה סברת הגמ' שסופה להיות בעולה תחתיו הוי ראייה דע"כ מה שאמרה התורה כי אם בתולה מעמיו יקח אשה הוי מצוה רק בשעת לקיחה דיקח בתולה כתיב ואם עבר על אותו מצוה תו אינו עובר כלום ומש"ה אם נשא נשוי, אבל חוץ מהמצוה יש גם איסור עשה דבתולה ולא בעולה וזה קאי רק על בעולת חבירו, והיינו דלענין המצוה בעינן שיהא לה בתולים וזהו רק בשעת הלקיחה, ולענין הדרש שכתבנו לעיל דבתולה היינו מלשון קרקע בתולה דלא נגע בה איש זהו איסור עשה שאסור לו לישא אשה שיש לה שם בעולה ואותו איסור נוהג כל הזמן דאסור לו לחיות עם אשה שנבעלה לאחר מקודם ומש"ה תצא, ובזה מובן מה דאיתא שאין משלם קנס במפותת עצמו והגם לכאן דהעשה דלו תהיה לאשה לא קאי על זה אבל כדי לפטור תלוי במהר ימהרנה לו לאשה וכיון שעכשיו הוא בהיתר עמה ליכא חיוב קנס.

דף סא. אין זונה אלא גיורת ומשוחררת ושנבעלה בעילת זנות. ופרש"י כגון ישראל הנבעלת לפסול לה והתוס' כתבו דדוקא באותן דאין בה תפיסת קידושין אבל שי' רש"י שהך דין דדרשי' כי תהיה לאיש זר שאם נבעלה לזר מעיקרא אצלה נפסלת עי' לקמן סח. ובקידושין עד. דהפסול הוא מצד זונה אבל התוס' סברי דהך פסול הוא מצד חללות נעי' בתוס' לעיל טו:] ומש"ה כתבו דרק באין בה תפיסת קידושין נעשית זונה, והנה לענין גיורת מבואר לעיל שי' רשב"י דפחותה מבת ג' מותרת ופרש"י דלא מחזיקנן לה כזונה, ולשונו צ"ב דבפחותה מבת ג' אין ביאתה ביאה וכמבואר לעיל, אבל שי' רבנן שגם פחותה מבת ג' פסולה ובתוד"ה אין כתבו שטעמם מכיון שבאה מן העובדי כוכבים וכל יצירתו הוא בזנות מש"ה מקבלת שם זונה, והנה לשי' רשב"י צ"ב אם הוא חולק על הך טעם וסובר שהטעם שגיורת יש לו שם זונה היינו משום דהם בחזקת מזנות ומש"ה דוקא ביותר מג'.

פוסל או שבעצם מודה לסברת התוס' אלא שסובר דפחות מג' מכיון שאינו ראוי לביאה לא שייך שיחול עליהם שם זונה.

*

דף סב. היו לו בנים בהיותו עכו"ם ונתגייר. לשי' ר"י מקיים המצוה והגם שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי כתבו התוס' בד"ה ר"י דכיון דבשעה שהיה לו הבנים נתייחסו אחריו מש"ה מפטר, וצ"ב דהא עכשיו אין נתייחסים אחריו, וביותר קשה דהא בשעה שהיה לו הבנים לא היה בר חיובא והיאך יכול לקיים המצוה שעשה בשעה שלא היה אז בר חיובא ועי' בגליון הש"ס מה שציין לדברי הטו"א, ואולי ר' יוחנן לשיטתו דאית ליה לקמן דהיה לו בנים ומתו אינו מקיים המצוה דלשבת יצרה בעינן, ורואים מזה דעיקר המצוה הוא אינו מעשה הביאה וכן לא הורדת הנשמות לעולם אלא התוצאה מזה שמוטל עליו לראות שהעולם יהא מיושב וא"כ אפשר לומר שיש לו קיום המצוה כל הזמן שהעולם מיושב מכוחו וגם לאחר שנתגייר יש לו קיום המצוה מכיון שהעולם נעשה מיושב מכוחו, והנה הראשונים נחלקו אם מקיים רק אם גם הבנים נתגייר או אפילו לא נתגיירו וזהו בגדר המצוה של לשבת יצרה דאולי נתקיים גם ע"י גוים דכל הבריאה נעשה בשביל ישראל או שעל יהודי מוטל שידאג שיהא מיושב מיהודים שהם נקראים בני אדם אתם, ולמעשה הכל היה מכוחו ממילא יש לו קיום המצוה כל הזמן.

*

דף סג: ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה. והנה התוס' כתבו שנשא וגירש אבל רש"י בקידושין מט: כתב דנקרא בן עזאי משום שהיה בחור ולא הגיע לכלל סמיכה, והנה הר"מ בט"ו הל' אישות הביא הך דין וכן נפסק בשו"ע ריש אהע"ז דמי שלא נשא אשה משום שנפשו חשקה בתורה אין בידו עוון, ולכאן צ"ב דהא ליכא פטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה בלימוד ת"ת, ובקוה"ע בהשמטות א' כתב שאה"נ שאין לו פטור אבל אין בידו עוון היינו משום דהוי כאונס וכן משמע לשון הגמ' ומה אעשה, אבל המשך לשון הגמ' אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים משמע שסובר שאין זה חוב מוטל על כל יחיד אלא חוב כללי על יושבי העולם וכלשון הפסוק ואתם פרו ורבו, ואולי מצד מצות פרו ורבו הפטור הוא מצד דהוי אונס, ומצד לא תהו בראה כי אם לשבת יצרה ע"ז אמר דזה אפשר להתקיים ע"י אחרים, אבל מדברי ר"י לעיל סב. משמע שגם גדר המצוה של פרו ורבו הוא מצד לשבת יצרה, וראיתי עוד דאיתא בע"ז דף ט. שני אלפים תוהו ושני אלפים תורה ומבואר דעולם בלי תורה נקרא תוהו, ובן עזאי היה סובר דהא שנאמר לא תהו בראה שהקב"ה לא נברא העולם שיהא תוהו או בזה שהוא עוסק בתורה בזה ג"כ מקיים שהעולם לא יהא תוהו, וע"ע בדברי היקרים של האוה"ח הק' פרשת לך לך יב - ז - ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו.

*

דף סד: נישואין ומלקיות כרבי ווסתות ושור המועד כרשב"ג. ובריטב"א כתב שכיון שמספקא לן הדין לענין סכנתא כגון נישואין ומילה הולכים לחומרא, ווסתות דהוי מדרבנן

ספק דרבנן ולקולא, ושור המועד דהוי ממון א"א להוציא ממון מכח ספק, ובמלקות כתב דהוי ענין לבער הרע ואינו עושה מעשה מחמירים בה, והנה התוס' כתבו דלענין שור המועד מודה רבי, והנה ידוע שאלת האחרונים אם חזקה הוי סימן [דבמקום לתלות בג' מקרים תולים בדבר אחד] או שזהו סיבה שג' פעמים משנים באמת הדבר [וזהו ג"כ מהך טעמא דבמקום לתלות שהיה ג' מקרים תולים דבאמת נשתנה הטבע שלהם] ולפ"ז היה אפשר לומר דלענין נישואין ומילה וכן לענין מלקות החזקה הוי ראייה או דהם מאותו משפחה או שיש לה מעין או מזל דהורגת וכן במלקות הוי ראייה דהוא רשע, ועל רשע נאמר ובערת הרע מקרבך, אבל לענין ווסתות ושור המועד אפשר לומר שע"י ג' נגיחות או ג' ראיות זה גופיה משנה הטבע שלהם [ולענין שאין לה בנים הגמ' לקמן סה. מסופק אם זהו ראייה דהוי עקרה או דאמרינן דהשתא הוא דכחשי ונשתנה טבעה] וא"כ אפשר לומר דלענין זה מודה רבי דבעינן ג' פעמים, והיכן שאינו רק לראיה אז סגי בב', והנה הגמ' בב"ב כט: מדמה חזקת ג' שנים לשור המועד ולכאן שם הוי בודאי רק ראייה מהא דשותק דמכר לו, אלא דיש לדון שאולי ע"י ישיבה ג' שנים נעשה מוחזק על הקרקע ואינו עוד בחזקת מרא קמא והדברים ארוכים וידועים וכתבתי רק להעיר.

*

דף סה: מצוה על אדם שלא לומר דבר שאינו נשמע. והנה בביצה דף ל. איתא בנוסחא אחרת דאם יודע שלא ישמעו לו אז מוטב שיהיו שוגגין ואל מזידין, והנה הרמ"א בסי' תרח' כתב שהך כללא דמוטב שיהיו שוגגין אינו אלא דוקא בדבר שאינו מפורש בתורה שאז אינו מקבל שזהו דבר האסור אבל דבר המפורש בתורה צריך למחות, ולכאן בסוגין דבר שאינו נשמע היינו שאינו שומע בכלל בגלל שהוא לך וכלשון הפסוק שמביא [וידוע דברי המסילת ישירים בענין תוכחה ללצים] ואז יש הך כללא דמצוה או חובה שלא לומר דבר שאינו נשמע, והנה הנמק"י הקשה על סוגין מהא דאיתא בב"מ דף לא: דרשינן הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים [עי' במהרש"א] ובערכין טז: איתא שצריך להוכיח עד כדי הכאה ועד כדי קללה [ולמ"ש היה אפשר לחלק דהכא קאי דוקא בלץ דאין שום תקוה] וכתב לחלק בין יחיד או לרבים וסוגין איירי ברבים וכן מובא ברמ"א שם וצ"ב החילוק ואולי דהוי חוכא וטלולא שאין שומעים להרב שדורש ברבים, אבל כתב דאפילו ברבים פעם אחת צריך להוכיח דאולי ישמעו או שלא יהא להם פתחון פה [ובאמת היה אפשר לומר דאי אינו מוכח בכלל יש מושג מדלא מחי מוכח שניחא להם בזה עי' בגיטין דף נו.]. והנה בשבועות לט: דריש וכשלו איש באחיו שנתפס בעון חבירו ודוקא אם בידו למחות וזהו מדין ערבות [ועי' רש"י ריש פ' נצבים וצ"ב] זהו דוקא לענין העונש שאינו נענש אלא אם בידו למחות אבל כלפיה מצות תוכחה תלוי בהנ"ל ועיי"ש בביאור הלכה.

*

דף סו. אמאי ליהוי כקנינו שקנה קנין. והגמ' מביא ברייתא דאשה או עבד שקנה עבדים שאוכלים בתרומה, והנה מדברי הגמ' וכן מבואר ברש"י ד"ה כאלמנת שהקושיא הוא מעבדיו שקנה עבדים שהם מאכילים, וכ"כ המהרש"א, ומאשה לא הקשה דשם אוכלת מצד עצמה דכשירה לכהונה משא"כ במתני' דנעשית חללה ורק מעבדים שקנו עבדים

שאינן להם דין אכילה מצד עצמם ואעפ"כ מאכילים עבדיהם מזה קשה דחללה לא גרע מקניינו שקנה קנין, ולרבא ולרב אשי הדין כן הוא גם לפי האמת שמה"ת אוכלים והגם שהיא אינה אוכלת עבדיה אוכלים, ומוכח לכאן שהם סוברים דקניינו שקנה קנין אוכל היינו מצד דנחשב להקנין של הכהן והכהן מאכילים, ולכאן צ"ב דא"כ למה היא בעצמה אינה יכולה לאכול מצד קנין כספו דאטו גרעה מעבדים ובהמה שאוכלים, ואולי היה אפשר לומר דחללות גרע דזהו פסלות ולא רק שחסר בקדושת כהונה, אבל עדיין צ"ב משפחת כהן דאוכלת הגם שיש לה דין זונה וכמבואר לעיל ועי' בקוה"ע סי' מה' בזה.

*

דף סז. עובר במעי זרה זר הוא. והנה מדברי התוס' מבואר שבודאי נחשב לזרע כהן אלא שאין עליו קדושת כהונה אבל הרש"ש כתב שכוונת הגמ' דהוי כעובר במעי אמו וכאבר מן האם ואינו נחשב בכלל עוד לזרעו של כהן [וצ"ב אם להך צד שייך ירושה או זכייה לעובר] והנה הרוקח מובא במג"א שמג' ב' הקשה דהיאך מותר לאשת כהן מעוברת ליכנס לאהל המת ולמה לא תהא אסורה מצד דאולי העובר הוי כהן וכתב דהוי ס"ס דאולי הוי נקיבה ומיעוט מפילות, ועי' בקו"ש ח"ב סי' מא' שהקשה דתיפוק ליה מצד דעובר במעי זרה זר הוא ורצה לתרץ דאולי אעפ"כ אסור מצד שיהיה טמא לכשיוולד, או שהוצרך לס"ס באשת כהן, ואח"כ כתב לדון דאולי הא דעובר במעי זרה הוי זרה תלוי אם עובר ירך אמו, והנה אם נימא דעובר במעי זרה הוי זר מצד דעובר ירך אמו דהוי כאחד מן אבריה וכמו שכתב הרש"ש א"כ לכאן גם במעי כהנת ליכא איסור לטמאות דהא כהנות אינן מוזהרים בטומאה והוי רק ככהנת ולא ככהן, ועיי"ש במג"א שהקשה דלכאן תיפוק ליה דבלועה אינו בכלל מקבל טומאה ובקו"ש שם רצה לחדש דאולי האיסור לכהן לבוא באהל המת אינו מצד דנטמא אלא איסור ביאה באהל המת [ולפ"ז נפל הך תי' שכתבנו לעיל] וראיתי לעורר לפ"ז דבספק טומאה ברה"ר [ולאו דוקא רה"ר אלא כל מקום שאינו מקום סתירה] דקי"ל דטהור לא יהא מותר לכהן ליכנס שם והגם שלא יהא טומאה מכיון שהאיסור אינו תלוי בטומאה א"כ הוי ספק איסורא לחומרא ויש הרבה לפלפל בזה.

סיפור

אחרי במדבר / הרב נח גדליה קוצקוב**רד העד בעם**

משה נראה עולה אל ראש ההר אל תוך הערפל. דבר נבואה חשוב יאמר לו כעת על ידי הקדוש ברוך הוא, דבר נחוץ וחשוב שעליו להעביר לנו העם לפני קבלת התורה. רחש של צפיה ודריכות עמד באויר. מעניין מה עוד לא עשינו שעלינו לעשות כדי שיוכל המעמד להתחיל?... אולי איזה סייג של פרישות, או שמא איזה קבלה של קדושה צרופה ותוספת מעלה... תהו הכל.

לא זמן רב נותר למתח לשרור ברחבת ההר. דמותו התמירה של משה נראתה עד מהרה יורדת מן ההר אל העם. הכל השתקו לשמוע את דבר ה'. כך אמר לי ה', פתח משה וציטט את דבר הנבואה: **'רַד הָעֵד בְּעַם פֶּן יִהְרָסוּ אֶל ה' לְרֵאוֹת וְנִפְל מִמֶּנּוּ רָב... וְהַפְּהִנִים וְהָעַם אֶל יִהְרָסוּ לְעֵלֹת אֶל ה' פֶּן יִפְרֹץ בָּם!'**

מה אמרה הנבואה? שאלו כולם זה את זה. האם הייתה האזהרה שלא להתקרב אל הגבול המסומן של ההר?

כן, כולנו שמענו את אותו הדבר. הביטו כולם זה בזה. אולי לא הבנו טוב? הרי כבר הוזהרנו על כך כאן במקום הזה על ידי משה רבינו בעצמו בשם ה' לפני זמן לא רב, כבר כמה ימים שההר מוגבל ומתוחם, מדוע שב הקדוש ברוך הוא והזהירנו על כך שוב? אולי התחדש כאן איסור נוסף שלא עמדנו על פשרו? תמהו הכל.

אולי יש חשש שאיזה יהודי כבד ראייה לא ישים לב לגבול שלפניו ויעבור אותו בטעות? שאל אחד הנוכחים. לא, הדבר לא יתכן, ענו כולם ואמרו. אולי אינך יודע, אבל הגבול הזה מלבד היותו גדר ממשית הוא מצוייד במערכת קולית רבת עצמה המזהירה את כל המתקרב אליו ומכריזה: 'השמר מעלות בהר ונגוע בקצהו! אי אפשר לטעות בו ולא להתבלבל בשום אופן!... קבעו כולם (רש"י; גור אריה).

הבה נלך לשאול את משה רבינו למה הכוונה בציווי הכפול הזה. הסכימו כולם פה אחד. סביב מקומו של משה רבינו התקבץ כל העם כגורן עגולה כדי להבין את ההוראה הכפולה.

שמעו אחי ויקירי! פתח משה ואמר. אף אני שאלתי את הקדוש ברוך הוא בצורה מפורשת את שאלתכם בעת שציוני להורות לכם בשנית הוראה זו, וכך אמרתי לו: **'לא יוכל העם לַעֲלֹת אֶל הַר סִינַי! כִּי אֶתֶּה הַעֲדֹתָ בָּנוּ לֵאמֹר: הַגִּבַּל אֶת הָהָר וְקִדְשָׁתוּ?'**

ומה ענה לרבינו הקדוש ברוך הוא? שאלו כולם פה אחד. **לך רד! העד בהם שנית, שמזרזין את האדם קודם מעשה, וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה (רש"י).** כך אמר לי ה', הבהיר משה את דבריו.

למה צריך לזרוז אותנו שוב למצוה הזאת דוקא? וכי יש חשש שאחד מאתנו לא ישמע בקול ה' חלילה אם נצטווה רק פעם אחת, שיש צורך לזרוז אותנו לקבל שנית את הקבלה שקיבלנו? הרהרו כולם בליבם. אבל כפי שחונכנו, יהודי לא שואל שאלות על רצון הבורא, הוא מצווה עושה ומקיים! עמד כל העם וחזר בשנית על קבלתו האמורה, ברעדה ובחיל, ובשמחה ובגיל, ואמר: "הריני מקבל על עצמי בקבלה גמורה בחיזוק על גבי חיזוק ובשמירה על שמירה, שלא לההיין חס ושלום ולהתקרב אל ההר כאשר צויתי פעמיים מפי הגבורה על ידי משה עבד ה'!"...

כנראה, ההוראה השניה הזו היא מצוה ללא טעם, עוד חוק מחוקי הבורא שלא ניתן להשיגו בשכל אנושי, חשבו הכל.

נשוב רגע ונדלג כמה שעות... הגיע המעמד הגדול נורא ההוד - 'וְכַל הָעָם רְאִים: אֵת הַקּוֹלֹת! וְאֵת הַלְפִידִים! וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר! וְאֵת הָהָר עֹשֵׁן! - וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמֵדוּ מֵרָחֵק'...

למרגלות ההר לאחר החזיון הנורא, עמדו בני ישראל ברטט של קדושה. הם עמדו לחלוק את הרגשות זה עם זה, וכה ספרו: הן מסע ארוך של מאתים וארבעים מילין גמאנו כולנו בשעה קלה זו (תרגום יונתן).

'וַיֵּרָא הָעָם! וַיִּנְעוּ!!! ראה כל אחד מאתנו את מראות האלוקים, נע ממקומו והחל להתקרב... להמשך... להדבק בגעגוע וכיסופין....

מְשַׁכְּנֵי אַחֲרֵיךְ! ---- נ-ר-ו-צ-ה-!!!... דְּבָקָה נַפְשֵׁי אַחֲרֵיךְ, אם למקרא - למקרא!... אם למשנה - למשנה!... אם לתלמוד - לתלמוד!... אם לתוספתא - לתוספתא!... אם לאגדתא - לאגדתא!... (שיר השירים רבה א) להט בלתי נשלט מושך... מושך... כולם רצים לעבר ההר... למקרא! למשנה! לתלמוד!... רוצים לקלוט, לקבל, להדבק... הרגשתי, יאמר אז צפניהו לזבדיהו ידידו, רצוני הוא שלא תהיה שום תכלית אחרת אלא להתקרב אליו יתברך ולשבור כל המחיצות המפסיקות ביני לבין קוני... עד שימשך אחריו יתברך ממש כברזל אחר אבן השואבת! וכל מה שאוכל לחשוב שהוא אמצעי לקורבה הזאת, ארדוף אחריו אוחז בו ולא ארפהו!... (מסילת ישרים א)

ואז, האש הגדולה, קול השופר וההר העשן, החדירו אש של יראת שמים עזה ולוהטת בקרב כל אחד ואחד מאתנו, אש המטילה אימה ופחד מכל עבירה על רצון ה' וציוויו. ומתוך האש הזו צלצל באזנו של כל יהודי הציווי האלוקי שהזהיר וחזר וכפל אזהרתו: הַשְׁמְרוּ לָכֶם עֲלֹת בְּהָר וּנְגַע בְּקִצְהוּ!... אֵל יִהְרָסוּ לַעֲלַת אֵל ה'!...

עבירה!!!! אש!!!

אי אפשר להתקרב! רצון ה' עומד כחומה בצורה, כקיר מוצק, ומחזיר אותנו מפחד ה' ומהדר גאונו שתים עשרה מיל לאחור! פחד דוחף, הודף, מרתיע... כולם רצים שוב... אבל, לאחור...

ושוב מתחדש הדיבור האלוקי, הדיבור המושך... שוב חוזר הרצון להתקרב, להדבק, לקלוט....

מלאכי מרום דוחפים... מדדים... חזרה לרוץ, להמשך, להתקרב... מלאכי צבאות יהודין
יהודין...

ושוב מרתיע הפחד המצמית והיראה המוחשית... רצים הלך מאהבה, רצים חזור מיראה.
שתיים עשרה מיל, שתיים עשרה פעמים!...

עכשיו מובן לנו למה חזר וכפל הקדוש ברוך הוא את אזהרתו שוב ושוב. אמרו הכל.
חשבנו שזה חוק בלי טעם, היום אנו לא מבינים כיצד היינו מחזיקים מעמד בהשתוקקות
העצומה לקרבת ה' - אהבה המקלקלת את השורה, לולי תוקף האזהרה החמורה
שהוזהרנו.

לא ידענו אהבת ה' מה היא, כמה מושכת היא... לא ידענו יראת ה' מה היא, כמה
מרתיעה היא... עכשיו אנחנו מבינים.

יש לי עוד הסבר לציווי הכפול שציונו משה בשם ה'. אמר זבדיהו כשהוא נרגש
בהתפעלות.

הרי קבלת התורה לא התאפשרה עד שהיינו כולנו כאיש אחד בלב אחד, גוף אחד בעל
אברים שונים, אחד לא פוגע בחבירו ואחד לא מתגאה על חבירו... כולנו עמדנו סביב הר
סיני. מובן מאליו שלא יתכן שיעמדו כל העם העצום הזה כשתי מליון איש בשורה
הראשונה שלפני ההר, מחויב מן המציאות אם כן שיעמדו כולם בשורות רבות זו לפני
מזו.

והיה אם נקלע אדם מאתנו לעמוד בשורה החמישית, ומרוב חום ולהט נפשו הוא רוצה
להתקרב עוד כדי לעמוד בשורה הראשונה, מה הוא היה אמור לעשות? אני לא רוצה
להעלות על דל שפתי את האפשרות הזו לאחר המעמד הקדוש והנשגב שחוינו עתה. אבל
יתכן, על דרך אפשרות רחוקה, שאדם אחד לא יעצור במידותיו ו... ידחוף... את חבירו
העומד לפניו, ידחוף, כדי להשיג לראות ולהתקרב.

ובאותו רגע, הפסדנו את היכאיש אחד בלב אחד! יהודי אחד דחף את חבירו באמצע
המעמד הנשגב. הם כבר לא איש אחד, הם כבר לא בלב אחד. היינו יכולים להפסיד הכל.
וכל זאת מלבד החשש המובן שהדחק בשורות האחוריות יכול לדחוף את עומדי השורות
הקדמיות בעל כרחם מרוב הדחק אל תוך הגבול המסומן והמסוכן חס ושלום.

לכן, אמר משה, כל אחד עומד בדיוק במקום שנועד לו משמים! אל תנסה לדחוף את
חבירך ולחשוב שבכך תשיג עוד מעלה בעבודת השם! אדרבה, מעשה כזה יכול להעמיד
בסכנה את קבלת התורה של העם כולו! (פנים יפות)

עוד דבר, הוסיף ישיש אחד על דברי זבדיהו בעינים בורקות ואמר. הרי אנו עומדים עתה
לקבל תורה שמלאה במסגרות הגבלות וסייגים, עלינו להתחנך כי כל פרצה במסגרת
הכללית של העם כולו, גם על ידי יחיד או בודד יכולה למוטט את החומה המגינה על כל
העם מן העבירה. הרי כל אחד מאתנו יכל לומר, אני, רק אני, אכניס רגל אחת אל תוך

התחום, אתקרב מעט יותר מכולם אל מקור האור הרוחני העצום, מתוך כל הרבבות - מי ישים לב?

לא, משה חוזר ומזהיר, כל פרצה בגדר ובתחום התוחם את מצוות היהדות ולו הקטנה ביותר, גורמת חורבן והרס לכל מערכת ההגנה והשמירה של התורה והמצוות של כולם! מכאן ואילך אין 'יחיד' בעם ישראל העושה כשרירות ליבו! כולם אחראים וערבים על כולם שלא תפרץ החומה ולא יהרס הגדר...

"מתוך ההפיכה" - סיפור היסטורי מופעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה"ב בשנת תשנ"ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידיש ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק ק"ז "הוציאה נפשי מבור תחתיות"

רב מיילאך פישמן נחלץ חושים לעזור לחיים שלום פינקלשטיין על ידי גיוס סנטור דמוקרטי שהוא בן דוד של אמו, כשהיה בארה"ב הכיר את הסנטור ושמע הרבה על פועלו למען הכלל, הוא רותם את האמא האומללה לחמם את לבו של הסנטור שיפעיל את קשריו להוציא את חיים שלום מהכלא העלום בו הוא מצוי.

האמא הדווייה מספרת את כל הצער שהיא עברה עם אותו חיים שלום היא מתחננת בפניו שיעשה מאמצים רבים מאד כשיפעיל את הקשרים שלו כדי לחלץ את האומלל מהכלא האין סופי.

רב נפתלי נרעד מהסיפור הקשה, הוא מבטיח לעשות כל מאמץ, אלא הסיפור מסובך לחלוטין, הנשיא באותה תקופה שייך למפלגה המתחרה (הרפובליקנית) איזה קשר יש לו עם הנשיא? איך יפעיל את קשריו, כדי שיהיה לנשיא עניין לעזור?

אבל הוא לא נואש, הוא מכיר סיפור אישי בו אביו והוא פעלו למען הצלת אחיותיו מגיא צלמוות למרות הסיכויים הקלושים ביותר, משם נכנס לעומק הפוליטיקה ונחלץ לטובת המון נושאים יהודיים, הרבה דברים פעל נגד כל חוקי ההיגיון ולמרות הכל קצר הצלחות לא מועטות. עליו לנסות בכך דרך שהיא.

הוא נזכר ביו"ר הסנאט רוברט ומחליט לגייס אותו למשימה, הוא נפגש עמו ומציע לו רעיון מסוים שיועיל למפלגה הדמוקרטית במסגרת החקיקה, רוברט חושד מיד שיש לרב נפתלי מניעים נסתרים, הוא לא מוכן לפעול עד שיגלה את המניעים שלו.

רב נפתלי מחליט לספר, הוא גולל בפניו את כל הסבל של בן דודו ומגלה אמפתיה רבה מצד רוברט, מתברר שהסנטור חווה חוויה מזוועה כדוגמת חיים שלום, זהות הנושא מחממת את לבו, הוא מוכן ליצור קשר עם הנשיא הוא אמור לפגוש אותו בימים הקרובים הוא ינסה תוך כדי מפגש להעלות את הנושא, אולי יצליח להזיז דברים.

*

משך שבוע וחצי ניסה איש השיבה את מזלו עם פיתויים שונים, אחד יותר מעולה מהשני, כדי למשוך את לב מולי פלד- חיים שלום לתוכנית שארגו בשבילו, אבל הוא איחר את המועד הוא פגש אדם אחר לחלוטין.

לאחר שהחל לשקוד על תלמודו מתוך טהרה בלי שום חשבונות של כבוד ותהילה, זכה לס”ד מלמעלה, הניסיונות הפסיקו לדבר אל לבו, הוא ממש לא שת לבו אליהם
”אחת שאלתי מאת ה’ אותה אבקש שבת בבית ה’ כל ימי חיי לחזות בנועם ה’ ולבקר בהיכלו” שינן לעצמו כל העת.

דווקא עתה שהפיתויים יכלו לבלבלו ולשבש את דעתו לחלוטין, החל לחדור לתוכו האור הגדול של האמת הנצחית, הוא ניצל את עודף הזמן שברשותו לחזור על כל תלמודו.

אמנם היו ברשותו מעט מאד ספרים, רק גמ’ בבא בתרא ומסכת נדרים חצי קרועה, אך נייערו בו מחדש כל האוצרות החבויים של הש”ס, הוא גילה להפתעתו כי כל הגמרות שסבור היה שנמחקו מתודעתו לחלוטין שבו אליו, הוא יכול היה לחזור בעל פה על כל הגמרות עם מפרשיהם.

כל יומו היה תפוס בשינון וחזרה על הש”ס, כל לימוד הבעיר את החשק העז מחדש, הוא גילה דרכו את אשר אמר נעים זמירות ישראל ”לולי תורתך שעשועיי אז אבדתי בעוניי”.

היה עליו לצלוח את הניסיון האחרון, איש השיבה גייס את כל האמצעים שברשותו כדי להכריע את המערכה.

השיחה האחרונה שניהל איתו אותו איש השיבה הייתה דרמטית ביותר. היא נעשתה בשיטת ”המקל והגזר” בצורה הכי קיצונית מצד אחד הוא סיפר לו לאלו תפקידים מייעדים אותו אם יענה תשובה חיובית, מה הן ישליכו על עתידו ועל משכורתו, מאידך השחיר משחור את מצבו במידה ולא יענה הפעם לבקשתו.

”אתה מפספס את הרכבת האחרונה, אתה עומד על שפת התהום שתיפער את פיה לבלוע אותך חיים, אם לא תקפוץ אל קרון הרכבת שפותח לך את הדלת בפעם האחרונה, לא תוכל להאשים איש במצבך האומלל רק את עצמך, אתה תהיה קבור עולמית במקום שאיש לא יודע עליו דבר, תמות כאדם אומלל ואיש לא יעלה על דעתו שהיה אי פעם אדם כזה, האם אתה נורמלי לעשות צעד כזה מטופש?!”

אבל חיים שלום אטום מבע, הוא לא מגיב אפילו בניע ראש לכל דבריו, אין ריאקציה אפילו שלילית, דומה שהוא שוטה לחלוטין שאינו מבין מה מדברים אליו. איש השיבה לא רגיל בכזה יחס, הוא מהבכירים ביותר בצה”ל שגויס למטרה זו, מעולם לא נתקל בשלילה כזו, אין לו הסבר מה אירע לבחור, איזו רוח שטות עוברת עליו?

הוא הרי רואה את שני הצדדים, אין כל משוואה ביניהם, הוא לא מבין שהוא אובד בפני התאבדות פשוטו כמשמעו?!

הוא מנסה להבין את נפש האומלל ולא מצליח בשום פנים ואופן, טובי האנליסטים עמם שוחח לא ידעו להנפיק הסבר הגיוני לצעד הזה. הם רק ראו את התוצאות שמנוי וגמור אצל אותו מולי פלד-חיים שלום שלא לשתף פעולה עמם אפילו בשבריר דיבור, פיו חסום לחלוטין, כאילו הוא ”חרש אילם” מבטן ומלידה.

לאחר שכלו כל הקיצין, הוחלט בצמרת הפיקוד שלא מתבזים יותר, הם נואשו לחלוטין מהתוכנית שלהם, השנאה כנגדו גאתה עד לשחקים.

כגודל האהבה שהייתה פעם, כך הייתה השנאה. האכזבה הייתה מוחלטת מאותו בוגד כפוי טובה שינק את כל חלבו ולשדו אצל מפקדי הצבא הבכירים ביותר, הרמטכ"ל סגנו ועוד מפקדים בכירים ביותר העניקו לו יחס שלא היה לו אח ורע, הוא תוגמל בצורה מופלאה שגרמה להרמת גבות.

כאשר נוכחו לראות שכל זה לא משפיע על הבוגד, ראו בו מעתה "שרץ מסוכן ושפל" מהדרגה התחתונה של חסרי החוליות שאיש אינו נרתע לרומסם עד שלא יוותר מהם שריד ופליט.

השנאה כלפי אותו מולי שנשך את האצבעות שהושיטו לו את המיטב הייתה שווה אצל כולם, אם פעם היו חילוקי דעות איך להתייחס אל אותו בחור מוזר, הפעם שררה אחדות דעים, ללמד את מולי פלד לקח כזה שייחקק בעצמותיו עד ליומו האחרון.

הוחלט להעבירו באישון ליל למתקן סודי ביותר בו לא תהיה שום גישה רק לבודדים שמתוך המערכת, הפעם ההסתרה תהיה אף יותר ממקום הכליאה הקודם בתל מונד, בעוד שם היו כמה מתוך הצוות של הכלא שידעו משהו על האסיר והושבעו על סודיות, הפעם איש מהמקום אינו יודע מיהו היצור, אין לו שם או תו זהות אחר, אדם נטול מספר זהות, איש לא יודע על ההיסטוריה שלו באף פרט, מלבד אדם אחד שהושתל במקום שהיה אמור להיות השליש שמדווח על מצבו.

תיקו הצבאי של מולי פלד עמד להיגנו לחלוטין, כל המסמכים עומדים להיגרס, הוא ימחק רטרואקטיבית (למפרע) מכל אזכור מכל ארכיוני צה"ל, דמות כזו לא הייתה מעולם, איש בעתיד לא ידע שבריר מידע על אדם כזה.

גורלו של חיים שלום נחרץ לכליה, הוא עומד להיות סגור במתקן סודי מאד שאיש אינו יודע עליו דבר, מי ידע בעתיד בכלל עליו, תוך תקופה לא ידע עליו איש, התוצאה היחידה למצב הזה, מחיקה מהעולם בלי שאיש יוכל להתערב.

חיים שלום קלט היטב את התוכנית השטנית הוא כבר לא ציפה לעתיד טוב, מצבו נואש ביותר, ימים אלו גרמו לו למירוץ כללי, דעותיו השתנו לחלוטין, הוא נדר נדר גדול לה:
"אם אזכה לצאת מבור תחתיות, אקדיש את חיי ללימוד התורה לשמה, ללא שום מטרות נלוות. אני אעבוד את השי"ת בכל גופי, בלתי לה' לבדו".

מאותו רגע חש רוגע עצום, התורה הפכה למשיב נפש, עד שקרן באור יקרות. השינוי הזה הבעיר את תבערת המשטמה כנגדו, שונאיו רצו לראותו מדוכא ומושפל עד עפר, לחוש את גודל הנקמה בשנוא נפשם.

אין דבר יותר מלאכול את הנקמה כשהיא קרה, אומרים בני דודנו הידועים באהבת הנקמה, אבל את הנקמה הזו לא ניתן לאכול, כי אין את מי להכאיב ולהשפיל.

*

הכישלון לחסום את הגבולות.

קולונל ג'רמי בורדרר בן ה-40 נחשב לאחד מטובי המפקדים בצבא ארה"ב, הוא פיקד על יחידות עילית של הצבא וקצר תשואות, לפני שנה וחצי קיבל תפקיד אחראי מאד, הוטל עליו לפטרל את גבול ארה"ב עם מקסיקו, זהו גבול ארוך ובעייתי מאד, אין ספור ניסיונות חדירה נעשו משך שנים ועליו הוטל התפקיד הקשה, למנוע בכל מחיר את החדירות המחוצפות.

גבול ארה"ב מקסיקו הוא אחד הגבולות הארוכים בעולם, העשירי בגודלו בעולם, הוא משתרע בין האוקיינוס האטלנטי במערב לבין מפרץ מקסיקו במזרח, הוא חוצה אזורים עירוניים ומקיף מדבריות אין סופיים, אין ספור ניסיונות נעשים כדי לחדור באחד מהחלקים הבעייתיים שבגבול הארוך (הערכה משוערת גורסת שיש בשנה עשרות מיליוני ניסיונות חציה של מקסיקנים אומללים שמנסים לשנות את מזלם הרע כשיגיעו לארץ האפשריות הבלתי מוגבלות) ארה"ב ערה לניסיונות האין סופיים של המהגרים והמבריחים ולשם כך הם הקימו משמר קשוח ביותר, כדי למנוע את הזרימה ולדלל אותה עד כמה שאפשר.

קולונל ג'רמי בורדרר הועבר לתפקיד בשל הצלחותיו המרובות בצבא תלו תקוות רבות שהוא יתאים לתפקיד הסבוך שכמעט כל קודמיו לא הצליחו בו, ההם הקישו מהצלחותיו הרבות בתחומים מגוונים ומסובכים לתיק הסבוך שבעתיים.

האתגר היה גדול, לפקד על אחת מהיחידות המובחרות ביותר, לנסות להשתלט על גבול עצום זה עם מספר יחסית מועט של חיילים 3000 חיילים ועוד יחידת עילית של חמש מאות רוכבי סוסים גששים מעולים במקצועם, הם גרגר זעיר ביותר לעומת הגבול הארוך שיש בו כל כך הרבה פרצות, עליו לנוע כל פעם במקום מסוים, לפי הדיווחים שמקבל על ניסיון חדש ולעצור בעד אותם מהגרים לא חוקיים להציב עובדות בפני משטרת ההגירה.

ארה"ב משתדלת לקבל מהגרים רבים, אבל אין בידה לפרנס את כל עניי העולם, מקסיקו שטופת בעיות רבות, יש בה אנשים רבים שנוטים אל הפשע הם לא פוטנציאל יצורי יותר משיועילו יכבידו, לפיכך צריכים למנוע בכל מחיר את כניסתם.

הבחירה התבררה כמוצלחת ביותר, ג'רמי קצר הצלחות לא מבוטלות, כמעט 60% מהניסיונות מנע בדרכים מתוחכמות למדי כמעט בלי מאבקים, גם בעת שנאלץ היה להשתמש בנשק חם עשה זאת כמעט ללא שפך דם, רק במקרים בודדים הייתה מלחמה עיקשת שהסתיימה עם הרוגים ופצועים, אבל מרביתם היו מהצד המבריח, מקרב אנשיו כמעט ולא היו נפגעים, הוא קיבל עבור זה מדליות לא מבוטלות.

אבל יש גם מקרים יוצאי דופן, אחת מהן הייתה בתחילת שבוע מחניק, הוא עמד בעמדה אסטרטגית שתצפתה על הגבול, למראה עיניו החדות נחשף ניסיון לא פשוט של הגירה חצופה ביותר, הפעם לא מדובר במבריחים לא מקצועיים, נראה כאילו צבא שלם שמאגד את כל סנדקי הפשע מתכונן לכבוש את הגבול, שיירה אין סופית של אנשים חמושים, אוסף עצום של מיטב הפושעים המקצועיים ביותר, הם היו מצוידים ברכבים ממונעים

כשחלקם הגדול חמושים במקלעים כבדים וקלים, עתה מנסים הם להתקרב אל הגבול ולהסתער עליו.

נראה כי מנוי וגמור בלבבם לעשות פלישה, ניסיון זה היה הפעם חריג ביותר, לרשותו של הקולונל עמדו באותו רגע רק מקצת מהכוחות שלו כל אלפי חייליו היו פזורים לאורך הגבול הארוך בנקודות הבעייתיות ביותר כשהם פזורים על פני עשרות רבות קילומטרים כשהם מחולקים לחוליות קטנות רבות, כדי להתגבר היה זקוק לכוח כפול ומכופל שבעתיים שיהיה מרוכז סביבו, הפעם כשל שירות המודיעין, איש לא צפה את הניסיון הנועז בו העזו לראשונה כל ארגוני המבריחים לצאת למלחמה גלויה כנגד צבא ארה"ב, לא הייתה ההיערכות אפילו ברמה המינימלית ביותר, הוא גם לא יכול היה להזעיק את הכוחות גם אם היה לו את מרווח הזמן, מכשירי הקשר שהיו ברשותו היו מיושנים ולא היו מסוגלים לעמוד בהצפה אלחוטית שנדרשה כדי להזעיק את כל הכוחות, לא היה שייך הפעם למנוע את הניסיון.

ג'רמי הבין כי עדיף להיות חכם ולא גיבור בארון מתים, יתכן שהיה מוכן לחרף את נפשו כדי למנוע את החדירה עד כמה שזה קשור לחייו, אבל אין לו את היכולת ליטול את חייליו במלחמה שנראית אבודה מראש. הפעם העצה היחידה הייתה, לסגת למקום מבטחים חרף העובדה שבכך הפקיר את הגבול.

כשנודע הדבר לאחר מיכן למפקדיו נחלקו הדעות, האם להותיר את הקולונל בתפקיד או להעבירו לזירה שקטה יותר. הדעות היו חלוקות, הבושה הגדולה שהייתה לארה"ב בעקבות החדירה הייתה גדולה מהכיל, למעלה מעשרים אלף מהגרים ומבקשי עבודה לא חוקיים הצליחו בעקבות הפלישה להתערות בתוך גבולות ארה"ב, קשה היה לעקוב אחריהם וזה גרם לבעיות קשות למשטרת ההגירה.

זה לא היה הניסיון היחיד שצלח, לאחר מיכן היו עוד כמה וכמה מקרים, ג'רמי בורדר ביקש העברה מהתפקיד שהיה עליו לנטל ובקשתו כובדה, אבל המפקד הבא אחריו סטיוארט פרונלס היה כישלון מהדהד, שוב היו צריכים להביא קולונל נוסף בשם ג'ורג' בלקין אבל גם הוא לא הצליח להתמודד עם כל הקשיים.

כאבי ראש עצומים הטריפו את דעת הנשיא וראשי מפלגתו במאבק הקשה והבלתי פוסק ברבבות הניסיונות להגדיל את נפח המובטלים ועושי הצרות מתוצרת בית, מה עושים עם הבעיה המכאיבה חשב הנשיא לא אחת, מחפש מוצא לצמצם את ממדי הבעיה.

*

במתקן הכליאה אי שם בארץ.

איש לא ידע אימתי הועבר חיים שלום באישון ליל אל מתקן סודי אי שם, האנשים שטיפלו בכך היו ממודרים כמו באיזה צבא מחתרתי, כל חוליה עבדה כקבוצה בודדת, כל צוות עבד בנפרד, לא היה כל קשר עם משנהו, הכל עבר בשקט מוחלט בלי להותיר עקיבות.

כיון שב"תל מונד" היה חיים שלום מוסתר כל העת, לא ידעו איש מאנשי המקום כי קיים איזה אסיר עלום בין הכתלים במשך שבועות, ממילא לא הרגיש איש בהיעדרו, לא שלא היו מספר אנשים שהיו חייבים לידע על העניין, אבל אותם אלו הושבעו על שמירת סודיות מוחלטת, איש מהם לא פצה לזולתו על האסיר העלום שנמצא כבר תקופה במקום ואיש לא יודע מה טיבו ועל מה הוא אסור ולמה הוא שמור כמו בכספת, למה הובא בפתאומיות עד שייעלם באותה צורה מהמקום.

כך לא הצליח איש לעלות על עקבותיו, חיים שלום חי במקום החדש בתוך בועה, איש לא דיבר עמו והוא לא פגש אסיר מלבדו, היה לו חדר מבודד, האוכל היה מוגש על ידי סוהר שתקן שגם היה מוציא אותו מדי פעם לחדר סמוך, כדי לנקות את חדרו, הוא לא הוצא לטיול באף אחת משעות היממה, אסור שאיש ידע על קיומו. את תכול השמים יכול היה לדמיין, אבל אי אפשר היה לו לצפות בו, את האויר קיבל מאיזו וונטה שקצת סיננה לו אויר מהחוץ, החדר היה מחניק והנשימה הייתה כבידה .

כדי שלא יהיה לו פיתחון פה להתלונן, היה איזה חלון קטנטן שהיה כמעט צמוד לגג בגובה שניים וחצי מטרים, כדי להגיע אליו צריך היה לקרב את המיטה ולהניח עוד שלושה כסאות קטנים זה על גבי זה, כדי להציץ לחוץ, גם אז לא היה פוגש את תכול השמים רק חומות כלא שמגיעים לגובה של ששה מטרים עטורים עם סלילי תיל שמונעים את הראיה לחלוטין.

החדר תוכנן על ידי בנאי חסר לב שבכוונה תחילה רצה שהאסיר יכנס לדיכאון אימים, כדי שיקבל את עונשו משלם. הוא כמעט הצליח עם חיים שלום שהיה אמור להישבר טוטאלית ממצבו המשמים שאין לו קצבה.

יום רודף יום והכל זהה בלי שום שינוי, אין לו את עשרים וארבע שעות היום, כי במקום זה אין מושג זמן, הכל רצף ימים בלי כל משמעות, מיום שנכנס למקום יבלה את שנותיו באותו מצב בלי כל שינוי שיגוון. הוא כבר לא נחקר יותר על ידי צוות חוקרים שיכולים להפיג את המצב המשמים במשהו, יש לכל הפחות למה להמתין גם זה סוג של חסד.

דומה הדבר שהוא נמצא באיזו פלנטה עלומה, אי שם במרחבי הגלקסיה היקומית, דומה שהוא קבור באיזה בור אבל בצורה חיה בלי שיגרם לו מחנק, כפי שהמת מרגע שהונח בגומחה שלו לא חל אצלו יותר שינוי, באותה תנוחה שהניחו אותו כך יהיה עד לקץ הימין, כך הוא דומה, אמנם הוא זו פה ושם, הוא עובר לסוג של חדר כדי לרענן את חדרו, אבל מה ההבדל? אם הוא בחדר זה או בחדר זה? אין לו קשר עם איש, מלבד הסוהר אותו הוא רואה, שגם הוא כמעט אילם כמוהו.

(אמנם כל מת נותר באותה תנוחה שהשכיבו אותו עד לתחיית המתים בקרוב אמן, אבל יש גם יוצא מהכלל. מקרה אחד אותו סיפרו בירושלים בעת שהייתי בחור צעיר, שאירע בגחש"א "קהילת ירושלים" (שייך למועצה הדתית) ביום שישי חורפי סמוך לשבת התעורר ויכוח סוער בין שני אנשי ח"ק, בעת שהטמינו את המת, אחד טען שהוא ראה סוג של תזווה

אצל המת, לדעתו הוא לא מת אלא רק חסר הכרה ועתה הוא בשלבי התעוררות, הוא ביקש שלא יקברו אותו עד שינסו לבצע בו החייאה נוספת.

אבל חברו הקברן צעק עליו ”ביסט משוגע, אתה סתם מדמיין וגם אל תשכח שעוד מעט שבת מתקרבת, לחץ אנשי ח”ק התגבר ולבסוף קברו אותו, אבל אותו יהודי כל השבת לא היה רגוע, הוא החליט על דעת עצמו לשוב לבית הקברות במוצש”ק לבדוק את המצב, הוא ידע שאיחר את המועד כי אי אפשר לחיות בקבר אפילו רגע נוסף, עם טונה של עפר שמכסה אותו הנפטר נחנק למוות גם אם היה בריא אולם.

אבל סקרנותו בערה בו למצוא את המת באיזו תנוחה הוא מונח, הוא פתח את הקבר ומצא את המת מוטל לצדו מלא פצעים שעשה לעצמו בעת שניסה להינצל מהחנק, הוא הפיץ את השמועה בירושלים, היה רעש גדול, היו שטענו שהאיש חולה נפש ומדמיין והרחיקו אותו מלהיות איש שטח, אבל היו שצידדו בעדו ומאז עושים המחמירים כמה וכמה מבדקים עד שמאשרים את תעודת הפטירה).

הרגשתו הייתה שהוא נעזב לנפשו, הוא לא מעניין יותר איש, חסד הם עושים עמו שנותנים לו אוכל שלוש פעמים ביום, אבל גם זה בלא כל שינוי, כדי שימאס עליו האוכל, הוא נזכר בשיר ששמע פעם מיואב מרמורשטיין הלץ של ”מחנה יונה“ שהתאים שיר עבור אוכל כזה.

”טייערע קינדערלאך לאמיר אייך דערציילין וואס מעהן גרייט צו פאר אייך, עס לוינט אייך צוהעריין.

וויסט איהר וואס וועט זיין? לאמיר אייך דערצעלין גענוי:

זאנטיג וועט איהר האבין בולבעס, פרישטיג מיטאג און נאכטמאהל געכאקט מיט א'ביסל שמאלץ.

מאנטיג אויכעט בולבעס אין דיא דריי מאהלצייטען געפרעגלט אין א'פלאכן טעפיל.

דינסטיג איז אנדערש?! מיינט איהר א'זוינס? אין דעם קאך האט מען דאס מאהל געבראטין בולבעס.

מיטוואך האט מען געמאכט אנ'איבעראשונג, דאס מאהל האט מעהן צוגרעריכטעט קליינע קארטאפעלאך נישט אויפ צום זעט.

דאנערשטאג ענדע פון דעם וואך מוז מעהן ווייטער צוגרייטען, אויסגעטריקענטע קאטושקעס ביז צום שטיקונג.

פרייטאג וועט מעהן אונז מאכן א'גולאש ראסאלע פון פארדארטע קארטאפעל.

וואס איז געבליען?! דאס שאבעסדיגן מאהלצייט, ייענע צייט גרייט מעהן א'צולנט פון ארטע ערדעפיל וואס דיא ציינער קעהנען דאס נישט פארקאייען און דער מאגען קען דאס נישט פארדעייען, זאל אונז אלעס זיין צום געזונט, עס דאכט זיך אז מ'וועט נישט דארפן זיך צערן נאך אזעלכע מאהלצייטען”

תרגום חופשי: ילדים יקרים, הבה נספר לכם במדויק מה מכינים לכם, כדאי לכם להקשיב. אתם רוצים לדעת מה יהיה לכם לאכול? ביום ראשון יש תפוחי אדמה (שברוסית נקראים בולבעס) בקר צהרים וערב עם קצת שומן. ביום שני כמו כן תפוחי אדמה מטוגנים בכל הארוחות, יום שלישי נדמה לכם כי הוא שונה, נדמה לכם אם כן, במטבח הכינו כמו כל יום תפודים צלויים. אבל ביום רביעי עשו לכם הפתעה, בזאת הפעם עשו שינוי, בשביל ההפתעה הכינו תפוחי אדמה זעירים שאינם משביעים. ביום חמישי סוף שבוע הכינו שוב תפוחי אדמה עבשים. ביום שישי הכינו מאכל הונגרי רוסלה (שאינן לו שום תרגום בעברית) תבשיל של תפוחי אדמה שנקרא גולאש על שם חתיכת בשר שמנמנה שמכניסים בו אלא שזה היה בלי קוביות השומן רק מחית תפוחי אדמה עשוי מפסולת תפוחי אדמה.

מה נותר לכם אם כן? את הסעודה השבתית כשהכינו חמין של תפוחי אדמה שלמרות הבישול, השיניים המוצקות אינן יכולות לטוחנם והמעיים אינם יכולים לעכלם, שיהיה לכולנו זאת לבריאות, דומה שאחרי כאלו ארוחות אין צורך לעשות דיאטה”.

את השיר המילים והמנגינה הלחין יואב מרמורשטיין הליצן שהיה 'כישרון מבובז' כושר השליפה והאלתור שלו היה מדהים, תמיד ידע לקלוע אל חוט השערה ולהצחיק עד לדמעות. החיילים שלא ידעו מילה אחת באידיש שיננו היטב את המילים, עד שהם זרמו באופן אוטומטי מפיהם, גם חיים שלום מולי פלד אהב את השיר למרות שאת המלחין לא אהב, הוא נהג לשיר אותו כל אימת שהארוחה לא משכה אותו, באותם ימים ידע לארגן לעצמו ארוחות אלטרנטיביות, היו לו כישרון בישול מדהים, הוא ידע לעשות משיירי מזון שהיה אוסף ארוחות מגוונות שהיטיבו עמו.

אבל במתקן השומם לא היה יכול לסדר את עצמו, הוא נאלץ להשלים עם מה שיש או אין, הוא לא עשה "הפגנות" השתדל להראות לכולם שאינו משדר יאוש, כדי לא לתת לשונאיו הנאה כל שהיא שגברו עליו, הוא ידע שהם עוקבים אחריו היטב כחלק ממסע הנקמה או השבירה, הם מתעניינים בכל צעד שהוא עושה, הוא לא משחק לידיהם, הוא משקיע את ראשו רק בתורה ותפילה.

הוא היה משנן עשרות פרקי תהילים בעל פה ומתרגמם לעצמו מנסה להשוות בין המאורע עליו נכתבו מילות המזמור הוא היה מתבונן בדמותו של דוד המלך שעבר צרות קשות ביותר במשך חייו, נרדף על ידי חמיו מלך ישראל שבחר בו כחתנו ולפתע שינה את טעמו והפך לו לשונא. הוא נעזב מהדמויות שהיו הכי קרובות אליו, נרדף גם על ידי בני משפחתו הקרובה שאינם מכירים בו כאח, הוא מטלטל שנים רבות, נאלץ להתחבא במערות, אין לו אמון באיש.

עם כל זאת גם בימים הקשים ביותר כשהוא אפוף צרות עד מעבר לראש, לא איבד את הביטחון בצור עולמים, הוא חיבר בנבואה את פרקי התהילים, הספר שהפך להיות לספר התפילות של כל ישראל זה אלפי שנים, לכל צרה מותאמת התפילה המתאימה. הוא מתחבר למילים ושואב מהם עידוד רב למרות מצבו הנואש.

למרות שאיבד את מימד הזמן כמעט לחלוטין, כל הימים דומים בחדגוניותם, עשה מעשים כדי לדעת את ימי החודש, בדרך ערמה הצליח לחשוף בשיחה אקראית עם אחד השומרים שלו את התאריך העברי, הלה בשעת מעשה לא ידע כי אסור היה לו להעביר מידע כזה לאסיר החשוב עליו הופקד, מה כבר יכול להיות אם יאמר לו שהיום כ"ו באדר? מה המיוחד בתאריך זה?

אבל לחיים שלום היה זה הישג אדיר, כך הכין את עצמו לפסח, על פי ימים אלו ידע מתי יהיה חג פסח, הוא צריך להכין את עצמו, לא לאכול רק מה שמותר לו על פי ההלכה. שבוע וחצי לפני חג הפסח העביר הודעה חד משמעית, שבכל ימי הפסח הוא אינו מתכוון להכניס לפה רק מצות יד שנאפו על ידי יהודים יראים ושלמים, אם לא, יצום כל שבעת ימי הפסח, איים.

בתחילה לא הגיבו ממוני מתקן הכליאה על איומיו בכלום, אז מה? מי הוא בכלל שיש לו רצונות משלו, הם היו אמונים על המושג "אבק אדם" האנשים שהגיעו למקום ההוא היו מבחינתם "חדלי אנוש" שאין להם רצונות ומאוויים, אפילו אם יביעו אותם, את מי הם מעניינים?

אלא שלאחר כמה ימים ראו שהוא עורך להם "צום אמיתי" בטרם עת. הוא לא מכניס פירור לחם לפיו, הוא נחוש לממש את איומיו בטרם עת, מי יודע אולי הוא ירעיב עצמו עד מוות.

האיום שלו הועבר לגורמים שמעליהם, איך מתייחסים לאדם כזה? מעולם לא נתקלו בתופעה כמו חיים שלום - מולי פלד, אדם שיושב כל היום ולומד תורה מתוך ספרים או בעל פה, הוא מתפלל שעות על גבי שעות, כולו אפוף רוחניות, הוא לא נראה שבור או עצבני, פניו מצטיירות כפני נביא קדמון, יצור כזה לא פגשו, גם בקרב אנשים קשוחים כמוהם שמורה הייתה הערכה לאותה נקודת אדם שאיש לא ידע מי הוא, אין לו שם, הוא לא מתויק בשום תיקיה, איזה גוף עלום שניטע במקום באיזה לילה מסתורי, איש לא טרח לעדכן אותם באיזה פרט.

גם בלבבם הערל שמורה הייתה מידת הערכה לאדם שלא משחק איתם שום משחק, הם הרגישו שהם לא יכולים להתעלם מבקשתו, באחד מצינורי המידע הגיעה הידיעה לפיקוד העליון כי האסיר האנונימי (מולי פלד) עומד על זכותו לאכול מצות יד כל שבעת ימי הפסח, הוא לא מוכן לוותר על כזית אחד, הוא לא רוצה שום דבר אחר, רק מצות יד שנאפו באחת המאפיות שבאזור מאה שערים באחת החבורות המחמירות.

"מאיפה יש לחצוף הזה כאלו כוחות? שאל את עצמו משה בריל, לא אחת הרגיש איזו נקיפת מצפון על מה שהם עושים ליצור האומלל, כמה ניתן לנקום? האם אפשר לשלול מאדם את מעט החירות שניתן לאסיר גם בנסיבות מחמירות, האם ניתן לשלול את כל חירותו למשך כל החיים. אבל הוא לא הקודקוד היחיד יש צוות שלם של אנשים שכולם אפופי רגש נקמה, הם רוצים לנקום בו על כל מערכת הולכת השולל שניהל עמם חודשים ארוכים.

סיפורים על מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל / הרב אליעזר קרביץ

סיפורים נפלאים על מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל (3) - נרשם בתקופת הקורונה אייר תש"פ

אני מכיר חבר קרוב, שאשתו חולת לב, יש לה קוצב לב, להיכנס לה.. זה שאלה של פיקוח נפש - וכל ה.. היא צריכה אישור מרופא.. לפני כארבע שנים היא ילדה בת - ואמרו לה שעד חמש שנים אין לה להיכנס לה.. לפני כשנה הם כבר רצו ילד, ובודאי שלאחר שלש בנות רצו גם בן - נכנסו למרן וסיפרו את מצבם הרפואי, ואמרו בכל זאת הם רוצים בן.. אמר להם ללמוד - שו"ת מהר"י בן לב - ויהיה בסדר.

לפני כשבועיים נולד בן בסייעתא דשמיא - כמובן בליווי רפואי צמוד כיאה לה.. בסיכון גבוה.. ל.ח.

*

רציתי לספר שני סיפורי חכמה של מרן ולא רק מופתים כי הרי חכם עדיף מנביא.
לפני כמה שנים אמרתי למרן שאני צריך ברכה כיון שלאשתי אין עבודה, ותגובתו המיידית 'אשה לא צריכה לעבוד', וכששאלתי מה יהיה עם פרנסה, אמר לי זה בקשה אחרת ובעז"ה יהיה לך פרנסה, וכמדומה ששאלתי אותו אם לא לחפש עבודה ונתן ברכה, אינני זוכר במדויק.

ואחרי התבוננות הבנתי שמרן בריאתו הזכה אמר דבר מדהים, עבודה היא קללה שאדם הראשון נתקלל בה ולא צריך לבקש אותה, היא לא מטרה בפני עצמה, אלא מה צריך להתפרנס, א"כ הבקשה צריכה להיות פרנסה ולא 'עבודה', ודו"ק.

אח"כ כששאלתי הרי היא תשתעמם? ענה אין לה ילדים? ענית יש רק אחד, אז הוא ענה בחיור: יהיה לה עוד הרבה, וב"ה כן היה...

*

באותו מעמד באה אליו אדם לא כ"כ משלנו והיה נראה כמו תמהוני, ואמר לו שהוא מנסה כבר הרבה זמן לעשות מחיצה בקבר כמדומה של רבי יהודה בר עילאי, והורסים לו את זה, ומרן השתהה וכנראה חשב שהוא רוצה להוציא ממנו שחייבים לעשות מחיצה, וענה בחכמה וכי אין שם רב של המקום, וכשהוא ענה כן אבל הרב עצמו מתנגד, מרן הבין את הענין ואמר לו אתה עשית את שלך אתה פטור מלעשות עוד.... כמה חכמה יש בזה...

*

כמו כן יש לי להוסיף מופת נורא שבדידי הוי עובדא, זמן רב אחרי החתונה לא זכיתי עדיין לזש"ק ובאתי אליו ואמר לי תבדוק את המזוזות, וכשאמרתי לו שנכנסתי רק לאחרונה לדירה ואז בדקתי, אמר לי אתה יושב ולומד וכשאמרתי כן הוא אמר לי אז תכתוב חידו"ת. לאחר זמן שעדיין לא נפקדתי באתי אליו שוב עם מכתב ארוך על בקשת רפואה דחופה לאחד מבני משפחתי, ובשורה האחרונה כתבתי להזכיר אותי ואת זוגתי לזש"ק. ומרן עבר על הדף במהירות רבה ובשורה האחרונה התעכב, ואמר בצורה החלטית 'אתה צריך לבדוק מזוזות' וכשאמרתי לא שלא מזמן רב בדקתי הרים את עיניו הקדושות לכיווני ושאל 'והכל היה בסדר?' וכשאמרתי שכן, אמר לי אז תתפלל.

וכשירדתי מביתו ייסרתי את עצמי הרי מרן אומר שצריך לבדוק, ומה אני מתעקש שכבר בדקתי? מיד מסרתי את כל המזוזות למכון אחר, וראה זה פלא: 2 מזוזות היו פסולות [בחדר שינה היו 2 דלתות] ועוד הפסול היה במקום הברור ביותר שהכוונה אלי, ואכמ"ל. החלפתי באותו יום, וב"ה אחרי תשעה חודשים וארבעה ימים נולד לי בן!!!!!!

מיד אחרי שב"ה נפקדתי באתי למרן וסיפרתי לו והוא פשוט זרח מאושר ואמר לי כהאי לישנא: 'שיהיה לך הרבה נחת'. יש לציין שמרן לא מכיר אותי כלל וכלל.

נהגו המסור הרב אפשטין אמר לי, שכיון שמרן החזו"א היה מורה לבדוק מזוזות, לכן כל פעם שמרן שומע שהעצה הועילה הוא שמח מאוד, וזה קורה הרבה מאוד.

*

היה אברך בכולל רשב"י שהיה אמור לחתן את בתו בד' ניסן תש"פ ולא ידע האם להקדים או לאחר, הוא שמע שר' חיים אומר להקדים אז הוא הלך לשאול לר' חיים, וענה לו לא להקדים ולא לאחר, ויהי הדבר לפלא: לכל העולם הוא אומר להקדים, ולו הוא אמר לא להקדים ולא לאחר. שאלו עוד פעם, ושוב ענה כך.

הדף היומי בד' ניסן זה כג: שבת בדיני חנוכה, ושם נאמר ובלבד שלא יקדים ולא יאחר.

*

מופת מופלא מרבן של ישראל מרן שר התורה מהשבוע (אייר תש"פ) שהתפרסם בעלון דרך אמונה, על בחור שעבר תאונה קשה וחתך את הכבד רח"ל והיה בסכנה גדולה, והרופאים רצו לנתחו, ניתוח קשה ומסובך מאוד. בערב ביקשו בני המשפחה ברכה מרבינו, רבינו התבטא שיתפללו ויהיה רפואה שלימה. בני המשפחה עשו משמרות כל הלילה ועשו חלוקת ספרי תהילים בין כל המשפחה, ובבוקר מוקדם באורח פלא מצבו של הבחור החל להשתפר, ויהי זה לפלא בעיני כל הרופאים להחלים, והרופאים אמרו שלא צריכים ניתוח!! ולאחר כמה שעות אף העבירו אותו למחלקה רגילה.

*

אחד הקוראים שלח שרציתי לשתף בשאלה נוראה שהגיע לבית מרן הגר"ח קניבסקי בערב שבת האחרון (ערב שבת בהר בחוקתי תש"פ [שמעתי אישית מהשואל הנכד הרה"ג ר' גדליה]).

יש מדינה בשם גאורגיה שגרים שם יהודים ואין להם מוהל, ובימים כתיקונים הם מביאים מוהל באירופה בכמה מאות שקלים. וכעת עקב המצב ל"ע נולדו כמה וכמה ילדים ועדיין הם ערלים, שאין טיסות לשם. והנה ביום שני האחרון נולד בן לאחד התושבים שיש לו קרוב משפחה עשיר מופלג שיש לו מטוס פרטי, והלה נתן לו מתנה לכבוד הברית שמוהל יטוס במטוס פרטי הלוך וחזור.

והנה ביום שלישי נולד עוד בן לאחד התושבים, וכעת הוא בא בבקשה למי שנולד לו הילד ביום ב' שידחה את הברית שלו ליום ג', ובכך המוהל ימול את שניהם. והוא יפסיד את המעלה של יום השמיני. ושאל ביום ו' את הגר"ח מה דינו. והגר"ח ענה שיעשה ביום ב' ואין זה ענינו מה יקרה להוא מיום שלישי.

והרבה צדדים יל"ד בשאלה זו.

*

אחד הקוראים שלח, בספר (שיצא לאור בער"ח סיון ערב שבת פרשת במדבר), - אוצרותיהם אמלא על חומש במדבר, של הגאון רבי אליעזר טורק, רב קהילת פרושים מודיעין עילית, פה מפיק מרגליות, בעמוד כא מובא הסיפור הבא:

בשנת תשמ"א [לפני כארבעים שנה] עסק הגאון רבי אליעזר טורק באיזו מצוה חשובה של הכנסת כלה, בת תלמיד חכם. בזמנו, למד הרב טורק בכולל 'אהל יעקב' בבני ברק, ויחד עמו בספסל הסמוך יש הגאון רבי יצחק קולדצקי, חתנו של מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי, שהיה אז אברך צעיר לאחר נשואיו.

ניגש הרב טורק לרבי יצחק וביקש ממנו לסייע למטרת המצוה שעסק בה. השיב לו רבי יצחק, כי היות ובימים אלו הוא סועד על שולחנו של חותנו רבי חיים, הוא ינסה לדבר אתו בנוגע למצוה זו. כי ידוע לו על פעמים רבות שאנשים נותנים לרבי חיים כספי צדקה כדי למסור לנזקקים, ואולי גם כעת נמצאים אצלו כספי צדקה שיוכל למסור עבור מצוה זו.

למחרת, קודם השעה תשע בבוקר, רבי יצחק היה בביתו ברחוב ברסלב בבני ברק, ולפתע הוא שומע נקישות בדלת. כשניגש לפתוח הוא נרעש לראות בפתח את חותנו רבי חיים בכבודו ובעצמו. רבי חיים טיפס עד לקומה השלישית בה התגורר, כדי למסור לו סכום כסף נכבד שהיה ברשותו למסור. היה בתקופה שההליכה היתה קשה עליו עקב מחוש ברגליו, ואף על פי כן לא חסך מאמץ וטרחה כדי לבוא לביתו.

מאוחר יותר יתברר, כי רבי יצחק דיבר עם חותנו לאחר תפילת ותיקין באותו בוקר, ושעה קלה לאחר מכן כבר עלה רבי חיים להביא לו את הכסף...

ביקש הרב טורק מרבי יצחק שישאל את חותנו מדוע הוא לא חיכה עד הצהרים למסור
לו את הכסף, הרי הוא יודע כי הוא אמור בצהרים לסעוד על שולחנו, ומה היה דחוף לו
לעלות עוד באותו בוקר עד לביתו?

'אינני מבין את השאלה' - השיב רבי חיים בתמיהה - 'אם באה מצוה לידך, אסור להחמיץ
אותה.. התדע כמה מצות עוד יכולות לבוא לידי עד הצהרים?..'...
מושגים של זריזות למצוות.